Manole Neagoe

MIHAI VITEAZUL

EDITURA 'EUROPA NOVA'
- București, 1994 -

I.S.B.N. 973-96424-3-8

PREFAȚĂ

Se împlinesc 400 de ani de la înscăunarea lui Mihai Viteazul, anul 1593 marcând începutul uneia dintre cele mai sbuciumate domnii din istoria Românilor. Mihai ajungea domn într-un moment dramatic din existența neamului nostru. Creșterea nemăsurată a puterii otomane dusese la continua știrbire a independenței țărilor românești, afârșitul de veac era sumbru și părea să însemne și sfârșitul libertăților pe care Românii reușiseră să le păstreze până atunci.

Războiul început de Puterea otomană în Europa, vizând ca obiectiv principal cucerirea Vienei, ar fi dus, în caz de reușită, la incorporarea țărilor românești în hotarele imperiului și la transformarea acestora în provincii otomane. Luptele se purtau în jurul cetăților de pe Dunăre, din apropierea Vienei.

La îndemnul Papei se formează o ligă creștină al cărei scop era acela de a opri ofensiva Semilunei. Organizatorii acestei ligi, în căutare de aliați, sperau să atragă de partea lor Transilvania, iar emisarii lor cercetau, prin Polonia și Curtea de la Suceava. Cât privește Țara Românească, aceasta era exclusă din calcule, fiind considerată prea înfeudată Porții otomane.

Cel care avea să meargă în întâmpinarea Europenilor a fost Mihai. El face o opțiune riscantă, făcută însă din toată inima și căreia avea să-i închine toată energia și talentul său ca om politic și militar, în ciuda faptului că puteau fi primejduite familia, averea și chiar însăși viața Domnului. O semenea hotărâre avea drept scop, după cum o declara Mihai însuși, reintegrarea Țării Românești în sânul creștinității, identificarea idealurilor românești cu idealurile europene.

Așa a început epoca al cărui sfârșit tragic se va încheia pe Câmpia Turzii, la scurtă vreme după ce eroul gustase din paharul celui mai curat triumf românesc, unirea Munteniei cu Moldova și Transilvania.

Manole Neagoe a mai scris o cote despre Mihai V iteazul *(Mihai Viteazul,* Editura “scrisul Românesc”, Craiova, 1976). în această primă lucrare, el a propus interpretări deosebite față de cele afirmate de alți autori, în legătură cu unele fapte sau gânduri ale marelui Domn.

Relua cercetării domniei lui Mihai Viteazul se impunea din diverse motive: publicarea unor noi documente și studii privind domnia lui Mihai

Viteazul, după data apariției monografiei elaborate de Manole Neagoe și necesitatea rediscutării, pe baza noilor materiale, a unor opinii controversate în istoriografia românească, în legătură cu această domnie.

Cu ocazia împlinirii a 375 de ani de la prima unire a Țărilor Românești realizată de Mihai Viteazul s-au publicat numeroase studii, fie în revistele de istorie, fie într-un volum special intitulat *Mihai Viteazul, Culegere de studii,* Editura Academiei, 1975. Unele studii au avut unc aracter comemorativ, rezumând cunoștințele anterioare, dar cele mai multe dintre ele veneau cu interpretări sau cu documente noi, făcând posibilă o cunoaștere mai temeinică a domniei lui Mihai Viteazul.

Tot comemorarea primei uniri a Românilor a constituit imboldul pentru realizarea unei culegeri de documente referitoare la evenimentele cuprinse între 1593-1601. Inițiativa a aparținut Direcției Generale a Arhivelor Statului și ea s-a materializat prin editarea acinci volume cuprinzând documente din arhive străine, colecție intitulată sugestiv *Mihai Viteazul în conștiința europeană.* Deși cea mai mare parte a acestor documente cunoscuseră lumina tiparului, colecția este foarte utilă pentru că documentele editate se aflau în culegeri greu accesibile. Selectarea celor mai importante documente și traducerea lor din limbile turcă, latină, greacă, germană, italiană, franceză, spaniolă, a pus la îndemâna celui care dorește să cunoască temeinic domnia lui Mihai Viteazul un excelent instrument de lucru. Dintre documentele inedite și importante, în mod deosebit, sunt documentele otomane prin informațiile noi pe care le cuprind. Aceste cinci volume nu reprezintă decât o parte din documentele aflate în arhivele străine referitoare la Mihai. Parcurgând aceste izvoare, oricine își poate face o imagine despre dimensiunile personalității lui Mihai Viteazul.

Eforturile lui Manole Neagoe de a surprinde calitățile excepționale ale lui Mihai Viteazul, ca om politic și militar, pot fi verificate și confirmate de aceste documente care se află acum la îndemâna oricui. Aprecierile cuprinse în aceste documente reprezintă punctul de vedere al unor străini. Unii dintre ei, contemporani cu Mihai Viteazul, au scris sub impresia evenimentelor care se petreceau la Dunărea de Jos. Alții, care au scris dup ce evenimentele s-au consumat, au avut posibilitatea să judece și să comenteze faptele Domnului dintr-o perspectivă europeană. Aceste documente sau texte de cronică

cuprind aprecieri superlative la adresa lui Mihai, cum sunt, de exemplu, considerațiile silezianului Balthasar Walther. Acesta nu a fost omul de curte al lui Mihai, nu a scris pentru a măguli orgoliul unui stăpân. Fascinat de personalitatea lui Mihai, pe care l-a cunoscut personal, Balthasar Walther și-a propus să facă cunoscute Europenilor faptele extraordinare ale Domnitorului român. Pornind de la aceste documente, Manole Neagoe s-a străduit să realizeze importanța acesteia pentru istoria europeană, dar și pentru istoria Românilor. Cum era și firesc, un spațiu deosebit a fost închinat operei politice de o importanță majoră pentru noi, unirea celor trei Țări românești sub un singur sceptru.

în legătură cu această problemă au existat în istoriografia românească păreri diferite. S-a afirmat, de exemplu, că unirea realizată de Mihai nu s-a datorat existenței unei conștiințe a unității de neam. Ea a avut caracterul unei uniunii feudale. După alți istorici, fapta lui Mihai a fost rodul unor întâmplări care i-au impus Domnului soluții militare și politice menite să ducă în final la unirea celor trei Țării românești. Autorul acestei lucrări aduce documente și argumente care atestă existența *unei conștiințe naționale,* sau în alte cuvinte, a unei conștiințe a unității de neam, care a acționat ca factor sinergctic în realizarea unui ideal politic românesc, gândit de înaintașii lui Mihai Viteazul, de umaniștii vremii sau de oameni politici contemporani cu marele Domnitor.

în momente de mare criză morală, cum este și acela prin care trece acum și Țara noastră, criză care se manifestă și prin încercarea unora de a minimaliza sau de a desființa pur și simplu pe eroii neamului, ni s-a părut că este oportun ca Fundația noastră să sprijine publicarea unei cărți în care este evocată, cu obiectivitate, una din marile personalități ale trecutului nostru. Cunoașterea vieții, a faptelor unor înaintași ca Mihai Viteazul, Ștefan cel Mare, sau Mircea, poate să constituie pentru cititorul român un izvor de încredere în destinul nostru, un punct de sprijin în efortul de a reconstrui o nouă lume, o țară europeană, o *Republică Creștină,* cum Mihai Viteazul însuși, a propus europenilor.

Josif Constantin Drăgan

L ȚĂRILE ROMÂNE ȘI EUROPA LA SFÂRȘITUL SECOLULUI AL XVI-LEA

Secolul al XVI-lea românesc este jalonat de domnule glorioase ale lui Ștefan cel Mare (1457-1504) și Mihai Viteazul (1593-1601), personalități excepționale ale trecutului nostru zbuciumat Numai 89 de ani despart cele două momente de vârf ale istoriei noastre politice și militare, iar dacă de la Basarab I și până la Ștefan cel Mare avem de-a face cu o lume unitară pe planul mentalităților, al organizării sociale și militare, această stare de lucruri începe să se modifice în secolul al XVI-lea. Basarab, Mircea, Vlad Țepeș și Ștefan cel Mare au reușit să apere independența țărilor românești. Muntenia și Moldova, făcând apel numai la potențialul militar oferit de acestea.[1] Mai multe campanii sultanate (conduse de sultan) sunt respinse de domnii români în 1395,1419,1462 și 1476 numai cu forțele militare de care dispuneau Muntenia și Moldova. Către mijlocul secolului al XVI-lea situația se schimbă în mod substanțial. în 1531, Petru Rareș, având aceeași armată de care dispunea Ștefan cel Mare, este înfrânt în chip surprinzător la Obertyn de un adversar inferior numeric. în 1538, domnul Moldovei îi cerea lui Ferdinand I ajutoare pentru a înfrunta armata imensă condusă de Soliman Magnificul. Și până atunci domnii români făcuseră apel la sprijinul unor principi europeni, interesați în stăvilirea ofensivei otomane, dar de data aceasta este vorba de ceva în plus, nemaiîntâlnit până atunci în istoria noastră. Petru Rareș îi cerea lui Ferdinand 4000 de mercenari, dintre care 1000 trebuiau să fie pușcași, fiind convins că va obține victoria în fața lui Soliman Magnificul dacă avea acest ajutor aparent neînsemnat. Acest amănunt este un indiciu semnificativ care ne demonstrează că ne aflăm în fața unei lumi al cărui profil era determinat de schimbările ce avuseseră loc pe plan tehnic și militar în secolul al XVI-lea. Schimbări profunde care modifică relațiile dintre oameni, organizarea militară a unor puteri europene și stabilirea unor noi raporturi de forță pe continentul nostru. Iar aceste schimbări sunt determinate de dezvoltarea economică a Europei în această vreme[2], de afirmarea puterii banului, a unei noi clase: burghezia.[3]

îmbunătățiri tehnice care să asigure un progres economic se

realizaseră și în evul mediu: moara cu apă, căruța cu roata cu spițe care se învârte înjurai osiei, potcoava, jugul, hamul pe piept, asolamentul trienal etc. care au însemnat pași decisivi în dezvoltarea societății. De această evoluție îndelungată avea să profite Europa secolului al XVI-lea, dar, așa cum remarca J. Delumeau, deși Renașterea "progresează pe un drum deja trasat în mod limpede, ea înaintează însă cu un pas mult mai rapid".[4]

îmbunătățirile tehnice îngăduie realizarea unui salt valoric față de trecut, perioada de vârf a creației situându-se între anii 1450-1575. Datorită progreselor realizate în această veme îi îngăduie Europei, în secolul al XVI-lea, să se distanțeze de celelalte continente.[5]

în cadrul acestor schimbări evoluția tehnică cea mai spectaculoasă are loc în domeniul armelor de foc. La rândul lor, acestea influențează dezvoltară siderurgiei. De la primul tun fără afet, folosit în lupta de la Cr&y (1346), de la tunul de asediu turnat la fața locului în timpul asediului Constantinopolului, tun care trăgea opt lovituri în 24 de ore, se ajunge la tunul cu afet mobil din secolul al XVI-lea. Pulberea este ameliorată în 1480, iar ghiuleaua de piatră este înlocuită de artileriștii lui Carol Temerarul cu proiectilul de metal. Abia la mijlocul secolului al XVI-lea se descoperă compoziția ideală a aliajului folosit la fabricarea tunurilor, acestea fiind turnate, din fontă care trag la distanță mai mare.[6]

Dacă la Cr6cy artileria are darul să sperie mai ales caii, la sfârșitul secolului al XV-lea ea începe să joace un rol din ce în ce mai important pe câmpul de luptă. în secolul al XVI-lea artileria decide soarta unor bătălii, cum este aceea de la Mohaci[7], din 1526, sau cea de la Marignan.

Dacă prezența tunurilor nu mai reprezenta o noutate, în secolul al XVI-lea își face apariția arma de foc portativă - archebuza - o noutate care va avea implicații deosebite în organizarea armatelor și în desfășurarea bătăliilor. Archebuzei, greoaie la început, i se aduc îmbunătățiri în ceea ce privește modul de încărcare și de aprindere a focului'. O parte din ce în ce mai însemnată a infanteriei este este dotată cu "bastoane de foc", efectivul archebuzierilor ajungând în armata lui Carol V la o treime sau chiar la o jumătate din totalul armatei.[9]

La Pavia (1525), archebuzierii spanioli decid soarta bătăliei, fapt care îl face pc Carol V să spună că "soarta războaielor mele a fost decisă de fitilul archebuzierilor mei spanioli"".[10]

în confruntarea dintre civilizația otomană și cea europeană, avantajul trece de partea Europei. Otomanii reușesc să echilibreze pentru o vreme situația prin capturi - tunuri și archebuze - dar și prin ademenirea unor meșteri transilvăneni.[11] Așa se explică de ce Soliman

Magnificul venea în Moldova, în 1538, cu 225 de tunuri de câmp, cifră care vorbește de la sine despre rolul câștigat de această armă pe câmpul de luptă.[12]

Perfecționarea armelor de foc duce la îmbunătățirea fortificațiilor, pentru ca cetățile să poată fi mai ușor apărate, se construiesc turnuri rotunde[13], așa cum o face Ștefan cel Mare la cetatea Sucevii sau Sforza la castelul lui din Milano.

Apariția armelor de foc portative duce în mod necesar la apariția unor oameni specializați în mânuirea lor. în felul acesta se nasc armatele de mercenari, de oameni care își comercializează îndemânarea lor în folosirea armelor de foc. Dar, pentru procurarea armelor de foc sunt necesare mari investiții financiare, războiul devenind un război de credite, greu de suportat chiar de state mari cum este Franța, Imperiul Romano-Germanic sau Imperiul Otoman. Odată cu triumful armatelor de mercenari, banul devine atotputernic; în funcție de capital se poate organiza o campanie, iar, din lipsă de bani, se poate întrerupe o campanie. Fernand Braudel îl citează pe Rableais: "nervii bătăliilor sunt banii".[14] Este interesant de remarcat că la una din dietele din Transilvania, în timpul domniei lui Mihai Viteazul (20-28 noiembrie 1599), se afirmă același lucru "nervul cu care se poartă războul" sunt banii,[13] un amănunt semnificativ, o dovadă că și în spațiul românesc oamenii gândeau la fel cu semenii lor din restul continentului.

Pentru a avea o imagine despre cheltuielile enorme solicitate de organizarea unei campanii, un tercio, format din 5 000 de soldați spanioli, solicita cheltuieli ce se ridicau până la 1 200 000 de ducați[16].

Am reprodus aceste câteva date pentru a atrage atenția asupra modificărilor produse în purtarea războiului în secolul al XVI-lea. Aceste modificări au o influență negativă pentru țările românești. Până în acest secol, greul războiului fusese dus de oamenii pământului, boieri și țărani, cu armele tradiționale: sabie, suliță, ghioagă, arc. în lupta de la Obertyn (1531), pe lângă unele greșeli tactice comise de Petru Rareș, un cuvânt greu de spus l-au avut armele de foc.[17]

De aceea, începe să se simtă nevoia, chiar în timpul domniei lui Petru Rareș, a unor contigente de mercenari specializate în mânuirea armelor de foc. Această nevoie crește o dată cu trecerea timpului. Despot, autorul unui tratat de ană militară, tipărit în limba latină, cunoștea bine valoarea corpului de oaste formal din archebuzieri, pe un câmp de luptă. Ion Vodă cel Viteaz care trecuse prin mai multe țări europene și participase la unele bătălii, înțelesese și el valoarea noilor arme de foc și, în momentul de cumpănă din 1574, în confruntarea cu puterea otomană, pe lângă oastea țării, s-a străduit și a purtat insistente tratative pentru angajarea unui corp de mercenari cât mai

numeros, format din cazaci. Aron Vodă va angaja 10 000 de'cazaci, exact cifra asupra căreia Mihai Viteazul revine de mai multe ori.[1]' Lupta de apărare a țărilor românești numai cu mijloace proprii devine foarte anevoioasă, deoarece fiecare țară în parte, din cauza dărilor față de Poartă nu avea resursele financiare necesare orgnizării și întreținerii unei armate de mercenari. Rolul pe care banul îl joacă în lumea secolului al XVI-lea are repercusiuni adânci pe plan social. Țărănimea noastră, prezentă pe câmpul de luptă în confruntările decisive cu vecinii, începe să scadă ca importanță; valoarea ei militară era aceeași ca și în ultimii ani de domnie ai lui Ștefan cel Mare, dar, în fața unui adversar dotat cu arme de foc, la sfârșitul aceluiași secol, ea nu mai reprezintă acea forță care a dus la victoriile din secolele precedente. Țăranul devine acum prețios în calitate de contribuabil, și nu ca luptător, din care cauză începe procesul de înrăutățire a situației sale. Mihai nu i-a legai, așa cum vom vedea, pe țărani de pământ, dar a impus dări pentru strângerea sumelor necesare plății mercenarilor, fapt care a produs mari nemulțumiri. Așa se explică de ce figura marelui domn este atât de prezentă în folclorul sud-dunărean, dar lipsește din folclorul nostru sau este foarte slab reprezentată.

Caracterul economic al războiului are însă și o altă urmare pentru neamul românesc. El influențează gândirea politică, impunând cu toată tăria necesitatea unirii celor trei țări românești. Numai unite ele aveau posibilitatea să facă față noilor cerințe impuse de războiul modem.

Pe plai! mai larg, european, aceeași nevoie îi determină pe conducătorii politici să militeze pentru organizarea unor formațiuni politice vaste, a unor impqrii sau “conglomerate politice” cum le spune F. Braudel. Franța încearcă să ocupe Italia, iar Carol V este pe punctul de a realiza unitatea Europei. Otomanii ocupă Siria, apoi Egiptul și încep expansiunea în nordul Africii. Ca urmași ai Bizanțului, moștenitorul Romei, otomanii nu puteau neglija hotarul răsăritean. Orice expansiune în această direcție se lovește de eternul adversar, Persia, care tinde și ea, la rândul său, să cucerească Anatolia, atunci când hotarul său nordic nu este amenințat de nomazii din stepele Asiei Centrale sau să-și exercite stăpânirea asupra Mesopotamiei și de aici, trecând prin “cornul abundenței”, să ajungă până în Egipt.

Această tendință spre crearea unor mari imperii se lovește în Europa de lipsa unui ideal politic de mare anvergură. Triumful banului duce cu mult mai devreme de secolul al XVI-lea la o politică lipsită de orice pespectivă. Cruciadele sunt, se pare, un accident datorat inițiativei papale. Papa încerca să canalizeze energiile unei lumi sfâșiate de lupte intestine. Foarte repede avea să se impună principiul care va guverna politica europeană: câștigul imediat, idee care se

afirmă limpede în anul 1204. în loc de eliberarea locurilor sfinte, de lupta cu o ideologie agresivă cum era Islamul, negustorii vcneticnii propun jefuirea Constanlinopolului, ceea ce însemna, de fapt, sacrificarea și slăbirea bastionului oriental al Europei de care se izbise .. □ t'b ,1, .

10 secole de-a rândul, fără succes, mareea islamică. Rareori apare câte un gânditor în stare să militeze pentru un ideal politic care să depășească acest mod meschin de a gândi soarta omenirii, iar unul dintre aceștia a fost Philippe de Mdzidrs, a cărui activitate avea să fie desprinsă din documente de arhivă de marele istoric Nicolae lorga. Mitul cruciadei rămâne doar un simbol în momentul în care Machiavelli teoretiza principiile după care trebuia să se guverneze lumea modernă. Se justifica, în ultimă instanță, acapararea puterii și modul în care trebuia exercitată aceasta prin orice mijloace. în acest punct noi ne despărțim de Occidentul european, deși duhul Renașterii pătrunsese și în spațiul românesc, manifestându-se în domeniul artei, și mai puțin în gândirea politică.

S-a discutat problema pătrunderii unor influențe renascentiste în spațiul românesc. Relația dintre artă și gândirea politică poate fi suprinsă în mod ideal în activitatea lui Neagoe Basarab. Armonia, ca ideal estetic neoplatonic, este prezentă în proporție, în jocul de volume ale monumentului de la Curtea de Argeș și nu credem că se exagerează dacă se aface o apropiere cu unele opere din Renașterea italiană. Decorația luxuriantă a fațadei, limitată spațial dacă o comparăm cu cea de la Trei Ierarhi, ne amintește de Santa Maria dei Miracoli de la Veneția sau de monumentul omonim de la Brescia, opere tipic renascentiste. Opera politică a domnului român se distanțează însă în timp. Machiavelli și Neagoe reprezintă două sisteme profund deosebite. La frontiera dintre două lumi, acolo unde'se întâlnesc și se confruntă două ci vilizații distincte, Neagoe nu poate fi preocupat, mai ales, de felul în care poate fi obținută și păstrată puterea. în viziunea lui, domnul trebuie să întruchipeze aspirațiile unui neam, să asigure apărarea acestuia atunci când pacea nu mai poale fi păstrată. Și se cunoaște cu câte sacrificii se putea răscumpăra pacea, în vremea aceea, la Dunărea de Jos.

Dacă mitul cruciadei rămâne doar un deziderat formulat numai de umaniști, conducătorii politici ai țărilor române fac mereu apel la solidaritatea creștină, gândirea politică a unor domni români capătă în mod necesar dimensiuni europene, pentru că ei sunt siliți de evenimente să le cântărească în perspectivă continentală. Dramatismul acestei permanente lupte pentru supraviețuire îi silește să gândească și să afle mijloacele care să-i salveze. în timp ce, de la Ștefan cel Mare până la Mihai Viteazul, domnii români fac apeluri permanente la solidaritatea creștină, în restul continentului, cu excepția Veneției și uneori a papalității, oamenii politici se obișnuiesc

cu ideea că otomanii sunt stăpânii reali ai răsăritului Mediteranei și că nu mai pot fi scoși de acolo cu ușurință. Lumea începe să se obișnuiască, de nevoie, cu un vecin foarte puternic. în acest sens este interesantă psihlogia ultimului papă plecat în cruciadă: Pius al II-lea. înainte ca să moară la Ancona, de unde

11 visa să-și ducă trupele pe mare împotriva dușmanului crucii, papa îi scrisese lui Mohamed al Il-lea, propunându-i stăpânirea lumii creștine în schimbul convertirii și recunoașterii autorității bisericii. Exotismul răsăritului musulman îi atrage pe artiști, în opera multora reflectându-se curiozitatea crescândă pe care o manifestă europeanul față de Imperiul Otoman[19].

Mulți renegați, din țările supuse puterii otomane, ajung viziri sau mari viziri ai sultanului, cele mai de seamă personalități ale secolului al XVI-lea fiind doi noi convertiți: Sokolli și Sinan pașa. Dar și occidentalii vor intra în solda sultanului și vor sluji cu talentul lor extinderea puterii otomane în Europa. Aloisio Gritti, din familie de dogi, este numit guvernator al Ungariei și va fi suprimat la timp de Petru Rareș, care înțelesese cât de periculos devenise un asemenea om pentru soarta țărilor române. Un renegat înrudit cu ilustra familie domnitoare a Milanului, un Visconti, se turcește și-l asasinează pe Ion Vodă cel Viteaz, pentru că îndrăznise să se ridice împotriva sultanului.

Pentru a împiedica formarea unui imperiu universal sub autoritatea lui Carol V, Francisc I, regele “prea creștin”, cum îi plăcea să se intituleze, încheie prima alianță cu Soliman Magnificul. Această alianță îi îngăduie lui Soliman să cucerească Belgradul (1521), face posibilă prăbușirea Ungariei la (1526) și îngăduie asedierea Vienei (1529,1532). Iar împăratul, și el tot “prea creștin”, în loc să ocrotească creștinătatea, trece Alpii și cucerește Roma pe care o pustiesc trupele sale, reamintind pagini triste din istoria “Cetății Eterne”: Alaric, Genseric.

Conflictele dintre principii europeni favorizează expansiunea otomană. Izbucnirea războaielor religioase va paraliza la început Germania, iar în a doua jumătate a secolului al XVI-lea Franța. Spania, devenită o mare putere datorită afluxului de metale prețioase din Lumea nouă, se izolează în prima parte a domniei lui Filip al II-lea, politica acestuia aducându-i numele de “regele prudent”[20]. în a doua parte a domniei, el este îndemnat de papă să pornească împotriva creștinilor reformați din nordul continentului. Cruciada nu se mai predică împotriva păgânilor care au cucerit locurile sfinte, ci contra ereticilor de la care scaunul pontifical nu mai poate să scoată nici un galben.

înfrângerea otomanilor în bătălia navală de la Lepanto rămâne fără urmări pentru europeni și, ceea ce este foarte interesant,în timpul

tratativelor care au loc la Constantinopol, regele "prea-creștin" nu respinge ideea plălirii unui tribut anual, pentru răscumpărarea păcii, așa cum o făcea și împăratul de la Viena[21].

Din 1578, izbucnește războiul cu Persia, creându-se astfel condițiile favorabile pentru o revanșă europeană, dar nu se poate realiza nici o acțiune comună, pentru că din 1580, papa Grigore al XIII-lea îl împinge pe Filip al II-lea contra Germaniei protestante[22].

12

în aceeași vreme, Anglia stabilește legături comerciale, apoi diplomatice, cu Poarta. Elisabeta a II-a vede în Imperiul Otoman un posibil aliat contra Spaniei cu care se află în luptă pentru stăpânirea unei părți din Europa, dar mai cu seamă pentru controlul căilor comerciale din Atlantic, devenit principala axă a comerțului mondial.

Până în 1593, când otomanii VOT relua ofensiva în Europa, statele care se află în vecinătatea acestora - Spania și posesiunile sale din Italia, Veneția și Imperiul romano-germanic - nu pot face altceva decât să ridice în punctele amenințate și, implicit, importante din punct de vedere strategic, fortificații care să împiedice înaintarea acestora spre centrul Europei[23].

Dintre vecinii noștri, Imperiul Otoman reprezintă puterea cea mai de temut. Atingând zenitul puterii militare în timpul domniei lui Soliman Magnificul (de la 60 de sangeacate, imperiul număra cum peste 200!), mulți istorici au considerat că după moartea acestui sultan începe o perioadă de lungă decădere[24]. F. Braudel respinge un asemenea punct de vedere, considerând că după Soliman Magnificul nu se poate vorbi de decădere, nici măcar de începutul decăderii, deoarece "Turcii rămân o forță imensă, nicidecum sălbatică, ci organizată, disciplinată, chibzuită"[23].

Dacă nu se poate vorbi de decadență, în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, trebuie să acceptăm constatarea lui J. Delumeau: între Europa și restul lumii are loc o distanțare pe plan tehnic, în avantajul continentului nostru. Mai este adevărat că urmașii lui Soliman nu mai sunt personalități deosebite așa cum au fost unii dintre înaintașii lor, iar distanțarea tehnică de care amintea Delumeau impune schimbări în structurile imperiului, care, cu timpul, vor duce la slăbirea acestuia. Pe plan militar, chiar după Lepanto, otomanii ocupă Tunisul în 1574 și Marocul în 1576. în 1569, se încearcă cucerirea Astrahanului și acum se vorbește pentru prima dată despre construirea unui canal Volga-Don. în anul bătăliei de la Lepanto este cucerită Famagusta, Ciprul intrând în întregime sub stăpânirea sultanului.

Eclipsarea puterii politice și militare a Imperiului Otoman pentru

mai bine de un deceniu din cauza războiului cu Persia nu este semnul slăbiciunii. Dimpotrivă, acum reușesc otomanii să cucerească cea mai mare parte a Azerbaidjanului, estul Armeniei, estul Georgiei și părți din Kurdistan și Luristan.

Dar, admițând că apar semne ale decadenței, Imperiul Otoman rămânea, față de țările române, aceeași forță uriașă cu care se confruntaseră timp de peste două secole. Faptul că România medievală n-a putut fi ocupată în timpul acestui îndelungat război de apărare, nu poate fi justificată de teza, evident greșită și din punct de vedere strategic, potrivit căreia românii nu se aflau pe direcția principală a cuceririlor otomane în Europa[26].

13

Campaniile organizate de Baiazid (1395), de Mahomed al II-lea (1462, 1476), de Baiazid al II-lea (1484), de Soliman Magnificul (1538) au avut drept scop, ca și alte campanii (cea condusă de Suleiman pașa în 1475, luptele cu Radu de la Afumați și cea din 1595), ocuparea țărilor românești și transformarea lor în pașalâc. Baiazid al II-lea a izbutit să ocupe efectiv Chilia și Cetatea Albă în 1494, iar Soliman a ocupat Tighina și Bugeacul. în celelalte confruntări, otomanii au fost înfrânți categoric (Rovine 17 mai 1395, Vaslui, ianuarie 1475) sau au fost siliți să se retragă.

Cât de importante erau țările române din punct de vedere strategic pentru planurile otomane de cucerire în Europa o arată aprecierile lui Mahomed II și Baiazid n, sultani care s-au confruntat cu puterea militară a acestor țări. Cucerirea cetăților românești de pe linia Dunării sau cucerirea Moldovei, reprezentau în ochii acestora chezășia unor mari succese militare în lupta cu puterile creștine[27].

O dată cu triumful armelor de foc pe câmpul de luptă, distanțarea tehnică se face în mod egal pentru Imperiul Otoman ca și pentru țările române, care pierd, din cauza aceasta, o parte din valoarea lor militară demonstrată până în secolul al XVI-lea în confruntarea cu toți vecinii lor, dornici să le cucerească. De aceea, în confruntarea cu Imperiul Otoman se simțea nevoia unor trupe alcătuite din infanteriști, mânuitori ai armelor de foc, de oamenii de profesie care se afirmaseră în această epocă în armatele europene: mercenarii. Cu aceste unități specializate se putea lupta cu succes contra ofensivei otomane.

Un alt mare vecin al țărilor românești, în secolulal XVI-lea, a fost regatul polon. F. Braudel considera că din lipsa unor suficiente mijloace financiare, Polonia scade ca importanță militară și politică în această vreme. Credem că istoricul francez nu a ținut seama de doi factori esențiali care demonstrează că forța regatului polon nu

scăzuse cu nimic: anarhia provocată de marea nobilime care a paralizat realizarea unor scopuri politice și militare deosebite; și incapacitatea nobilimii de a înțelege că ignorarea oricărei discipline poate duce la sinucidere. Prin urmare, nu lipsa de mijloace materiale a făcut să scadă rolul politic și militar al Poloniei, în a doua jumătate a secolului al XVI-lea. O dovadă în acest sens o constituie succesele înregistrate la începutul secolului următor, când polonii ocupă de două ori Moscova, iar Smolenscul, era inclus în hotarele vastului regat polono-lituanian. Angajată în luptele cu Rusia, Polonia va duce constant o politică de alianță cu Imperiul Otoman în tot cursul secolului al XVI-lea. Această orientare va fi încălcată la sfârșitul secolului. în timp ce regele Sigismund al III-lea era partizanul unei politici nordice, cancelarul Zamoyski va milita pentru orientarea politicii regatului către Marea Neagră. Cu studii

 făcute la Padova, unde fusese câștigat pentru contrareformă, Zamoyski dorea ca Polonia să ajungă, prin subordonarea țărilor românești, stăpână pe litoralul Mării Negre, realizându-se, în felul acesta două țeluri foarte importante: controlul negoțului cu Asia și propagarea catolicismului în teritoriile răsăritene locuite de ortodocșii români și ucrainieni. Este o politică dusă cu multă dibăcie, pentru a nu-i provoca pe otomani, dar și cu tenacitate, o politică a cărei victimă va fi Mihai Viteazul dar, până la urmă și regatul polon. Să nu uităm că cei care intervin decisiv, după Mirăslău, pentru doborârea marelui domn, sunt polonii lui Zamoyski, o armată bine dotată cu tehnică de luptă modernă, căreia boierii și țăranii noștri nu-i pot rezista, în lupta dela Teleajen, în ciuda eroismului arătat pe câmpul de luptă.

După încheierea războiului cu Persia, în 1590, Imperiul Otoman revine la o politică activă în Europa. Din 1591, încep hărțuielile obișnuite dela hotar, iar înfrângerea otomanilor la Sisek,în 1593, devine semnalul începutului unui nou război. în toamna aceluiași an, otomanii ocupau Vespremul, amenințând direct Viena. Papa Clement al VUI-lea reușește să formeze o alianță, “Liga Sfântă”, din care făceau parte Imperiul Romano-Germanic al lui Rudolf al II-lea, Spania lui Filip al Il-lea, Veneția, Toscana Mantova și Ferrara.

în Franța, Henric al IV-lea diiCea și el o luptă cu 0 altă Ligă, de data aceasta protestantă, pen tru a pune capăt războaielor religioase care dezbinaseră și slăbiseră țara. Anglia eraâniest&atăși ea în aceste lupte încât cele două țări rămân în afara conflictului dintre europeni și otomani, ba mai mult, prin păstrarea unei atitudini binevoitoare sau de alianță cu Poarta vor câștiga o poziție economică privilegiată în Imperiul Otoman. Cele trei principate românești se aflau în zona intermediară dintre puterile aflate în conflict, din care cauză vor fi implicate de la început în noua conflagrație. Aflate toate trei sub suzeranitatea Porții, în mod firesc o parte din forța lor militară trebuia

să se angajeze de partea otomanilor. Evenimentele vor evolua însă surprinzător datorită "răscoalei" acestor țări împotriva suzeranității sultanului. Folosirea termenului de răscoală ni se pare nepotrivit La fel sunt numite revoltele țăranilor din Asia sau din partea europeană a Imperiului Otoman, unde este vorba de manifestări care urmăresc îmbunătățirea situației economice a supușilor sultanului He că sunt musulmani. Tie că sunt creștini. Ridicarea celor trei țări românești are însă cu totul alt caracter, este o luptă pentru independență care începe cu atacarea unor detașamente turcești aflate numai în Muntenia.

Lupta pentru independență a țărilor românești este decisă de înăsprirea asupririi otomane dictată de criza generală a sistemului, dar și de lăcomia necontrolată a celor care ajung la cârma imperiului. Considerându-se

 stăpâni infailibili, aceștia comit abuzuri atât de mari încât singura ieșire din această criză impusă de conducătorii imperiului nu putea să fie decât declanșarea luptei pentru independență.

Când se vorbește de decadența Imperiului Otoman în această vreme, termen care nu poate fi primit decât parțial, ar trebui să se țină seama de factorul moral care guvernează raporturile dintre otomani și vasalii lor. Tradiția românească este semnificativă în acest sens. Dacă Ștefan cel Mare recomanda, potrivit acestei tradiții, ca urmașii săi să se închine sultanului, deoarece otomanii erau singurii vecini care-și respectau cuvântul, ceea ce se petrece în vremea urmașilor lui Soliman Magnificul este departe de această frumoasă imagine. Moravurile evoluaseră, într-un secol, de lacinste și corectitudine ajungându-se la un înalt grad de corupție care afecta mai ales pe cei care aveau o funcție în conducerea treburilor imperiului.

O dată cu creșterea puterii otomane are loc o înrăutățire a raporturilor dintre țările române și Imperiul Otoman. Definirea regimului juridic pe care l-au avut țările noastre cu Poarta a născut pasionate discuții în istoriografia românească. Acest regim a fost definit pe baza așa-numitelor "capitulații", acte care au reglementat relațiile dintre domnii români și sultan[2]*. O serie întreagă de studii s-au alcătuit pe marginea acestei teme demonstrându-se sensul capitulațiilor și regimul juridic care a decurs prin acordarea acestora[29]. Este greu de precizat caracterul primelor capitulații, din cauza diferențelor dintre instituțiile feudale europene și cele din lumea islamică. După concepția adepților lui Mahomed, lumea se împărțea în două: pământul islamului dar-al-islamșirestullumii,împotrivacăreia trebuia dus un război permanent între acestea două s-a creat și un

teritoriu intermediar, “pământul tributarilor”, dar-al-solh sau dar-l-ahd cu care islamul a încheiat un tratat și care plătea o sumă anuală de bani simbolizând răscumpărarea păcii[30]. După cum s-a arătat, Imperiul Romano-Germanic intră în cadrul acestui pământ intermediar, iar Spania căuta la un moment dat să devină, în schimbul unei sume de bani plătită anual, un dar-al-ahd.

Relațiile cu Imperiul Otoman nu cunosc însă tipare fixe, ele au evoluat în funcție de conjunctura politică, de capacitatea militară a imperiului.

Pe măsură ce crește puterea militară a acestuia cresc și pretențiile sale față de domnii români. în primul rând a crescut haraciul, care atinge, în anii 1568-1570, suma colosală de 6 000 000 aspri.[31] Petru Cercel plătea 150000 de galbeni în contul haraciului, iar peșcheșurile se ridicau tot la 150 000 de galbeni[32].

Peșcheșeurile par modeste în comparație cu sumele date pentru cumpărarea domniei. Cu toate că în principiu țara era aceea care ar fi trebuit să-și aleagă domnul, iar Poarta să-l confirme, domnia se cumpăra, în a doua

16 jumătate a secolului al XVI-lea, la Constantinopol. La ce forme ruinătoare se putea ajunge în competiția dintre domnul aflat în scaun și pretendenti care vroiau să ia scaunul o demonstrează disputa dintre Petru Cercel și Mihnea Turcitul: primul cheltuiește 1160 000 de galbeni ca să obțină domnia, iar cel de al doilea, 1200000 ca să rămână în scaun, ca după aceea, Mihnea Turcitul să plătească alți 700 000 de galbeni, plus 200 000 drept mulțumire și alți 300 000 când Petru Cercel își face apariția în capitala de pe malul Bosforului”, în felul acesta, tronul țărilor române ajunge să fie pus la mezat pe piața constantinopolitană. Cine reușește să strângă bani mai mulți, speră să devină domn. Cămătarii calculează profiturile și împrumută cu dobânzi de până la 200%. Printre noii veniți pe această piață a cămătăriei de la finele secolului al XVI-lea se află ienicerii, fapt semnificativ pentru a ne da seama cât de adâncă devenise corupția. Nu se întâmplă nimic deosebit la Constantinopol, nașterea, circumciziunea sau însurătoarea unuia dintre numeroșii fi ai sultanului, care să nu constituie prilej de trimitere a unor daruri costisitoare și a unor noi sume de bani.

Dacă vine un ceauș cu o poruncă, Despot vodă îi oferă 1500 de galbeni, 100 de cai, 18 haine de fu*, 40 de bucăți de postav fin, mătase, dăruiți fiind și oamenii din suita demnitarului otoman.

în afara acestor daruri în bani, în a doua jumătate a secolului al XVI-lea se instituie dări în natură și corvezi - vâslași pentru corăbiile care participă la lupta de la Lepanto, 15 000 de salahori și 3 000 de care pentru reconstruirea cetății Oceacovului[34].

Instituirea monopolului otoman asupra unor produse, cum ar fi carnea de oaie și de vită, seul”, are consecințe și mai grave pentru dezvoltarea economicăațărilorromâne.Negustorii veniți din imperiu

impun ei prețurile în ciuda poruncilor date de sultan ca să se pună capăt unor asemenea “matrapazlâcuri””.

Având în vedere schimbările care se produc în structura armatelor europene în secolul al XVI-lea și rolul pe care banii îl joacă în organizarea acestora, devine și mai evident cât de aspru și de păgubitor era regimul otoman pentru țările române.

După căderea lui Ion Vodă cel Viteaz relațiile țărilor române cu Poarta se înrăutățesc și mai mult[37]. Este adevărat că se respectă autonomia țărilor noastre, că sunt mai multe porunci ale sultanului prin care se cere respectarea libertăților de care se bucurau locuitorii acestora[3*], dar tendința generală, în ultimele decenii ale secolului al XVI-lea, este aceea de a nu respecta înțelegerile existente între români și otomani.

Spre sfârșitul secolului este încălcată în mod grosolan prevederea din “capitulații” potrivit căreia supușii otomani nu au voie să se așeze în țările

 române și să achiziționeze bunuri imobile. Această dispoziție nu se mai respectă și fenomenul capătă proporții catastrofale în ultimul deceniu al secolului al X VI-lea. Așa cum se arată în Letopisețul cantacuzinesc în legătură cu începutul domniei lui Mihai Viteazul:... “într-aceia vreme împresurase turcii Țara Românească cu datorii multe și cu nevoi foarte grele, încât nu mai avea să se plătească țara și să scape din gurile vrăjmașilor. Și începuseră turcii a coprinde Țara Românească și a-și face lăcașuri și meceturi”[39].

Referindu-se la Alexandru cel Rău, Baltasar Walther, afirma că acesta “adusese o așa mare mulțime de turci, chiar în acea țară - și până atunci destul de crunt lovită, încât turcii încercau să și-o uzurpe ca pe o provincie ocupată definitiv: să asuprească cu noi feluri de jafuri și cu o cruzime mai mult decât tiranică, odinioară neobișnuită chiar turcilor, și, în sfârșit, să chinuie cu cele mai mari silnicii pe locuitorii cu totul apăsați, încât nu numai că năvăleau în casele oamenilor pentru a le jefui de averi, ci se mai ridică în chip nelegiuit, după un nou obicei, al zecelea copil, ca și cum s-ar fi luat zeciuială de vite, obișnuită în unele locuri; și pe deasupra, pentru a-și satisface desfrânarea mai mult decât câinească, siluiau soțiile și fetele, le rușinau fără obraz sub privirea bărbaților și părinților și săvârșeau acest fel de grozăvii și cele mai rele nelegiuiri cu mare cutezanță și continuau în voie fără a fi pedepsiți de cineva”*®.

Această descriere făcută de un contemporan ne arată cât de mult se înrăutățiseră raporturile româno-otomane. Prin încălcarea sistematică a “capitulațiilor” se tindea de fapt, la cotropirea definitivă a țărilor române. Faptul că resursele economice ale țărilor noastre se scurg spreConstantinopol îi lipsește pe domnii care se prezintă pe

tronul acestora de mijloacele necesare pentru angajarea unor contingente de lefegii, care, alături de oastea țării, să poată tempera elanul cotropitor, abuzurile comise de vecinii din sudul Dunării. în acește condiții, domnul devine practic un simplu funcționar al Porții și de la Ion Vodă cel Viteaz până la Mihai nu găsim nici o personalitate în măsură să gândească măcar o răzvrătire împotriva unor împilări care nu mai cunoșteau nici o limită.

Cazul lui Aron Vodă este cel mai semnificativ: ajuns domn, el nu urmărește decât să spolieze țara, să strângă în cel mai puțin timp cât mai multe averi, comițând abuzuri care revoltă pe toată lumea. Este rechemat la Poartă ca să dea seama pentru faptele sale și, umil, domnul ia drumul Țarigradului unde putea să-l aștepte surghiunul, în cel mai bun caz, sau securea gâdelui. Dar, cei care-1 salvează sunt ienicerii! Aceștia îi împrumutaseră bani ca să cumpere domnia și ies în stradă cerând ca să rămână în scaun până își achită datoriile.

înscăunarea lui Mihai Viteazul coincide cu momentul cel mai critic al relațiilor româno-turce în secolul al X Vl-lea.

18

Situația disperată în care seaflau țările române părea fără ieșire. Pentru un om obișnuit, obținerea domniei însemna spolierea fără milă a țării pentru plata datoriilor, dar și în vederea agonisirii unei sume de bani care să-i asigure bătrânețile în cazul în care scăpa de sicarii sultanului. Când Mihai săruta poala sultanului, și i se punea cuca domnească pe cap, nimeni nu bănuia, la Poartă, că, în cel mai scurt timp, acest bărbat, puternic ca înfățișare, va deveni spaima Stambulului, iar pentru puterile creștine care-1 ignorau și-l ocoleau, considerându-1 omul prea plecat față de sultan, un stâlp al luptei pentru zăgăzuirea ofensivei otomane în centrul Europei.

NOTE

1. Manole Neagoe, Puterea militari * Moldovei în «doua jumătate a secolului al XV-lea, în "Studii și Materiale de muzeografie și istorie militară", nr. 2-3, 1969-1970, p. 62-75.

2. H. Sie, A. Rlbillon și E. Prtelin, LeXVI-e sitele. Paris, 1950, p. 29 și urm.

3. R. Mousnier, Les XVI-e et XVH-e siteles. Les progrte de la civilisation europtene et le dtelin de l'orient (1492-1715), 2-tene Edition, în Histoire gteteale des civilisations, tome IV, Paris, 1956, p. 46.

4. J. Delumeau, La civilisation de la Renaissance, Paris, 1967,

p. 174.

5. Ibidem, p. 173.

6. Ibidem, p. 211-213.

7. Fernand Braudel, Mediterana și lumea mediterană în epoca lui Filip al Il-lea, București, 1986, vol. IV, p. 232.

8. Histoire gănteale des techniques. Paris, 1965, vol. I, p. 498-499.

9. R. Mousnier, op. ciL, p. 129.

10. Histoire gdnărale des techniques, vol. n, p. 497; Histoire univoselle des armies, Paris, 1966, vol. n, p. 177-187.

11. F. Braudel, op. ciL, p. 161-165.

12. Manole Neagoe, Petru Rareș și campania din 1538, în "Revista Arhivelor", 1976,53, nr. 4, p. 397.

1.1. . Delumeau, op. ciL, p. 217; F. Braudel, op. cit, p. 230.

14. Fernand Braudel, op. ciL, p. 232; R. Mousnier, op. ciL, p. 130-131.

15. loachim Crăciun, DieteleTransilvaniei ținute sub domnia hii Mihai Viteazul (1599-1600), în "Anuarul Institutului de istorie națională", Cluj, vol. VD, (1930-1938), București, 1939, p. 6.

16. Fernand Braudel, op. ciL, p. 234.

17. Manole Neagoe, Câteva observații critice în legătură cu bătălia de la Obertyn, în "Studii și materiale de muzeografie și istorie militară", 1971-1972, nr. 4-5, p. 102.

18. Călători străini despre țările române, vol. BL București, 1971, p. 249,263.

19. Andră Chastel, I Centri del Rinascimento. Arte italiana 1460-1500, Milano, 1965, p. 13-24.

20. Fernand Braudel, op. ciL, vol. III, p. 320 și urm.

21. Idem, op. ciL, vol. VI, p. 12. Pentru a înțelege exact raporturile româno-otomane, cel puțin pentru o anumită perioadă (secolul XV și începutul secolului al XVI-lea) ar trebui să se țină seama de capitulațiile pe care Imperiul Otoman le acordă unor țări europene în secolul al XVI-lea, de sensul pe care îl are tributul plătit de Ferdinand I, sau celui pe care era dispus să-l plătească Filip al Il-lea, regele Spaniei.

22. Ibidem, p. 332; vol. IV, p. 237.

23. Ibidem, vol. IV, p. 346-252; pentru pătrunderea Angliei în Mediterana orientală și stabilirea relațiilor economico-politice cu Poarta a se consulta lucrarea Relațiile politice ale Angliei cu Moldova, Țara Românească și Transilvania în secolele XVI-XVBL de Ludovic Demeny și Paul Cemovodeanu, București, 1974.

24. Mustafa Aii Mehmed, Istoria turcilor. București, 1976, p. 205

și urm.

25. Fernand Braudel, op. cit., p. 46.

26. P. P. Panaitescu, De ce n-au cucerit turcii țările române, în Interpretări românești. Studii de istorie economică și socială. București, 1947, p. 149-159.

27. Manole Neagoe, Războieni. Cinci sute de ani de la Campania din 1476, București, 1977, p. 32, 34, 35.

28. Textele "capitulațiilor" au fost publicate în "Arhiva Românească", vol. II (1845), p. 347-364; ed. a B-a, 1862, p. 263 și urm.; Letopisețe, ediția îngrijită de Mihail Kogălniceanu, voi. Bl, ed. B-a, 1872, p. 45 și urm: Uricariul lui Theodor Codrescu, vol. IV, 1857, p. 225; Acte și documente relative la istoria renașterii României, vol. I, p. 4-45.

29. Amintim o parte dintre aceste ediții: C. Giurescu, CapitulațiileMoldovei cu Poarta Otomană, București, 1908; N. A. Constantinescu, Începuturile și stabilirea suzeranității turcești în Moldova, București, 1914; Gh. Zagoritz, Stabilirea suzeranității turcești în Moldova, în "Convorbiri literare" an XLVIII, 1914; N. Beldiceanu, Problema tratatelor Moldovei cu Poarta în Lumina cronicei lui Pecevi, în "Balcania", V-l, București, 1942, p. 393-407; A. Decei. Tratatul de pace - Sulhhame - încheiat între sultanul Mehmed II și Ștefan cel Mare la 1479 în "Revista istorică română", 15,1945,4, p. 465-494; Mustafa Mehmet, Din raporturile Moldovei cu Imperiul Otoman în a doua jumătate a veacului al XVI-lea, în "Studii", an XII (1960), nr. 5, p. 165-178; Manole Neagoe, Contribuții la Problema aservirii Moldovei față de Imperiul Otoman în "Studii", anul XVII (1964), nr. 2, p. 311 -322

30. Ion Matei, Quelques probltmes concemant le regime de la domination ottomane dans les Pays Roumaines (concemant particuliirement la Valachie), în "Revue des etudes sud-est europeenes", Tom X, 1972, nr. 1, p. 68-70.

31. Mihai Maxim, Circonstances de la majoration du kharadj payă par la Valachie ă l'Empire Ottoman durant la păriode 1540-1575, în "Bulletin de 1* Association internațional d'Etudedu sud-est Europden", XII, 1974, nr. 2, p. 369; M. Berza, Haraciul Moldovei și Țării Românești în secolele XV-XDC", în "Studii și

materiale de istorie medie", vol. II, 1957, p. 13; Vezi și Mihai Maxim, Recherches sur le circonstances de la majoration du kharadj de la Moldavie entre Ies anntes 1538-1574, !n "Bulletin de l'Association Internaționale d'Etude du Sud-Est Europten", X, nr. 2,1972.

32. Ștefan Pascu, Petru Cercel și Țara Românească la sfârșitul sec. XVI, Sibiu, 1944, p. 177.

33. Istoria României, vol. n, p. 781.

34. Ibidem, p. 781; 784-785.

35. Mihai Maxim, L'autonomie de la Moldavie et de la Valachie dans Ies actes officiels de la Porte au course de la seconde moitiă du XVI-e sitele, în "Revue des etudes sud-est europtennes", tom, XV, 1977, nr. 2, p. 216.

36. M. Guboglu, Catalogul documentelor turcești, vol. 1,1960, p. 43.

37. Mihai Maxim, Les relations roumano-ottomanes (1574-1594), în "Revue Roumaine d'Histoire", 1977, 16, nr. 3, p. 473-478.

38. Ibidem, p. 478-485, Idem, L'autonomie de la Moldovie et de la Valachie, p. 208 și urm.

39. Letopisețul Țării Românești 1290-1690. Letopisețul cantacuzinesc, ed. critică de C. Grecescu și D. Simionescu, București, 1960, p. 55.

40. Baltasar Walther, Scurtă și adevărată descriere a faptelor săvârșilț^de Ioan Mihai, domnul Țării Românești, în Literatura română veche (1402-1647); ed. G. Mihăilă și Dan Zamfirescu, București, 1969, vol. II, p. 146. Textul Cronicii lui Baltasar Walther este reprodus din "Studii și materiale de istorie medie", vol. III, 1959 unde a fost publicat în original cu o traducere de Dan Simonescu.

IL ORIGINEA LOI MIHAI

Primii istorici care au cercetat domnia lui Mihai Viteazul nu s-au îndoit de originea domnească a acestuia: tatăl a fost Pătrașcu cel Bun,

iar mamă, Tudora (Theodora), despre care nimeni nu s-a îndoit că ar fi fost soția lui Pătrașcu'. Cel care avea să demonstreze că Tudora nu a fost soția legitimă a lui Pătrașcu a fost Nicolae Iorga[2], punct de vedere pe care l-a respins Ion Sârbu, în monografia sa, acesta din urmă admițând că poate fi vorba de o a doua căsătorie a lui Pătrașcu cu Tudora[3]. Dacă în istoriografia noastră s-a admis până la urmă că Mihai a fost fiul lui Pătrașcu și al Tudorei, ultima fiind o femeie săracă, din Târgul de Floci, sora lui Iani, a apărut și o a treia părere prin care se neagă orice descendență domnească a marelui domn. După această opinie, nu se poate ști cine a fost părintele lui Mihai "și de sigur nici el însuși n-a știut. Era copilul din flori al unei femei din popor, venită la noi în (ară din Epir cu fratele ei, Iani negustorul"[4]. Această origină umilă a fost inventată nu pentru a vedea "un alt Mihai Viteazul mai uman și mai viu" cum încearcă, paradoxal, autorul acestei teorii să atenueze de fapt ceea ce afirmase doar cu câteva rânduri mai înainte. Numai datorită acestei origini umile, ne asigură PP. Panaitescu, putem înțelege mai bine "zbuciumul sălbatic al sufletului lui neciselat de curțile domnești, legăturile lui cu cercurile grecești de la Constantinopol în care trăia Iane banul, dependența de boierimea olteană, cu ale cărei idealuri și greșeli s-a confundat, care l-a ținut strâns și nu l-a lăsat niciodată să scape din mâinile ei"[3].

Această origine modestă, inventată de P.P. Panaitescu, urmărea un singur scop: să-1 prezinte pe Mihai ca pe un tip rudimentar, fără gândire politică, o creație a altora, incapabil să ia o hotărâre din propria sa inițiativă. De altfel, din preambulul lucrării sale, PP. Panaitescu ne asigură că întreaga activitate a marelui domn a fost determinată de voința boierilor olteni, fiind "aproape tot timpul, ca domn, prizonierul lor'[1], apoi a fost influențată de răscoala popoarelor din Balcani și deși anterioară domniei lui Mihai, aceasta l-a "adoptat drept conducător", iar ridicarea lui contra Imperiului Otoman nu a fost altceva decât încadrarea în "cruciada catolică a Contrareformei"*.

Una dintre cele mai puternice personalități politice din trecutul românesc era astfel minimalizată până la desființarea sa totală. De fapt, încercând să demonstreze originea modestă a lui Mihai, lipsa lui de instrucție și de personalitate, P.P. Panaitescu nu urmărea altceva decât minimalizarea

 domnului și a faptelor sale. Așa cum se poate vedea și din alte afirmații făcute de P J*. Panaitescu în legătură cu faptele marelui domn, istoricul nu a făcut altceva decât să discrediteze sistematic întreaga activitate politică și militară a lui Mihai Viteazul, o acțiune deliberată, afirmată chiar din primele pagini ale cărții sale. Dar această dorință de minimalizare și discreditare este atât de violentă și de evidentă încât nu s-a putut să nu nască reacția firească a altor istorici.

N. lorga, Gh. Duzinchievici, loachim Crăciun au adus suficiente argumente care să arate felul tendențios în care P.P. Panaitescu a selectat informațiile pentru a clădi o demonstrație aparent corectă din punct de vedere științific, dar foarte fragilă atunci când este judecată în lumina realităților din secolul al XVI-lea[7]. Astfel, s-a scos în evidență felul în care P.P. Panaitescu folosește izvoarele contemporane lui Mihai Viteazul, utilizându-le numai pe cele care i-ar sprijini o părere al cărui rost cu greu poate fi ghicit. Semnificativ în acest sens este folosirea cronicii lui Szamoskdzy. Cronicarul transilvănean afirmă în două rânduri că Mihai a fost fiul lui Pătrașcu cel Bun. Când Mihai devine principe al Transilvaniei, stârnește ura grofului parvenit și, drept răzbunare, Szamoskbzy îf face pe Mihai fiu de grec. P.P. Panaitescu insistă asupra acestei informații, singura care ar fi trebuit să stârnească suspiciunea istoricului... De asemenea, este amintită informația transmisă de Heidestein din care reiese că Mihai era fiul unchiului său! Nu este neglijată nici formula ambasadorului spaniol, Don Guillen de San Clemente, potrivit căreia Mihai s-ar fi născut "din pulberea pământului". Dar ambasadorul nu se referea la originea lui Mihai. Este vorba de o metaforă care are drept scop să sugereze strălucirea meteorică a acestei personalități ieșite din comun. Un alt izvor, despre care P.P. Panaitescu ne asigură că este foarte competent, îl reprezintă cronica lui Radu Popescu, pentru a acredita ideea că nimeni n-a știut, înainte de domnie, că Mihai a fost fecior de domn, deși același cronicar, contrazicându-se, afirmă la numai câteva rânduri că în timp ce Mihai era ban al Craiovei se lățise vestea că e fecior de domn!

Sunt, în schimb, ignorate în mod deliberat mărturiile contemporane în care se arată că Mihai a fost fiul lui Pătrașcu. O spune Teodosie Rudeanu în Cronica Buzeștilor, iar Letopisețul cantacuzinesc va prelua această informație; o mărturisește Baltasar Walther carae l-a cunoscut personal pe domn, același lucru făcându-1 Szamoszkbzy pe baza unor informații date de Petru Armeanul, unul dintre colaboratorii domnului român. S-a demonstrat că Mihai putea fi, fizic, fiul lui Pătrașcu cel Bun. De asemenea, s-a arătat că și alți domni s-au născut din mame de condiție socială modestă, după cum nu toți feciorii de domn au fost obligați să pribegească. Faptul că Mihai a fost negustător înainte

 de a fi domn nu este un caz unic în istoria noastră. Petru Rareș, Alexandru Lăpușneanu, Ion Vodă cel Viteaz sau Mircea Ciobanul au făcut același lucru înaintea lui.

De la Mihai fiu de domn, fiu de domn și al unei mame de origine modestă sau fiul nimănui, s-a afirmat în ultima vreme că Mihai a fost prin mamă, descendent al împăraților bizantini din familia Cantacuzino[8], Iani, fratele Tudorei nefiind altul decât Iani Cantacuzino.

Această diversitate de opinii se datorează, atunci când nu este vorba de o interpretare tendențioasă, unor izvoare diferite. Pentru a stabili filiația marelui domn nu trebuie ignorate, în primul rând, propriile sale documente în care este amintită și originea sa.

într-un document din 25 octombrie 1593, Mihai se intitula: "Din mila lui Dumnezeu, Io Mihail voievod și domn a toată (ara Ungrovlahiei, fiul marelui și preabunului răposatului Io Petrașco voievod".

La biserica din Călui, este pictat în 1594 și portretul lui Mihai, un adaos după ce biserica fusese zugrăvită în 1589. Alături este pictat însă și portretul lui Petru Cercel, care nu avusese nici o legătură de rudenie cu familia Buzeștilor, cum o avea Mihai. Prezența portretului acestui domn nu-și găsește decât o singură explicație: fiind fiul lui Pătrașcu cel Bun, filiație asupra căreia nu se îndoia nimeni în epocă, ca frate al lui Mihai, se dovedea prin acest tablou votiv și ascendența domnească a lui Mihai Viteazul. Buzeștii fiind rudă cu boierii Drăgoiești cu care se încuscrise Pătrașcu cel Bun, ei "s-au oferit a fi chezași faptului că Mihai era «os domnesc»"[9].

O altă dovadă din epocă în sprijinul filiației domnești a lui Mihai o constituie și faptul că Radu Buzescu este acela care depune capul lui Mihai Viteazul la Mănăstirea Dealu, ctitoria lui Radu cel Mare, alături de mormântul lui Pătrașcu cel Bun[10]. Cum nimeni nu s-a formalizat în legătură cu această apropiere, înseamnă că oamenii timpului știau că Mihai era fiul lui Pătrașcu.

într-unul din manuscrisele Cronicei Buzeștilor, este atestată descendența domnească a lui Mihai: "Aicea însemnează de domnia lui Mihai Vodă sin Pătrașco Vodă[11].

Cronica Buzeștilor a fost "redactată sau supravegheată în cancelaria voievodală de către Teodosie Rudeanu"[12], fratele Simei, soția lui Stroe Buzescu. Mama lui Teodosie Rudeanu a fost vară cu Pătrașcu cel Bun, încât este greu de crezut că acesta s-ar fi putut înșela în legătură cu originea lui Mihai Viteazul.

Din cronică sau de la Teodosie Rudeanu, a împrumutat silezianul Baltasar Walther o serie de informații pentru relatarea sa, printre care și aceasta: La Craiova, "strălucea nobilul ban Mihai, fiul domnitorului creștin Petru, premergătorul în domnie al lui Alexandru"[11]. Același autor precizează

 mai departe că Iane era "unchiul său după mamă, adică fratele mamei, grec de origine, care ținuse și el mai înainte dregătoria de ban și care se bucura de o trecere renumită la Poartă", iar boierii, rugându-l pe Mihai să ia tronul "afirmau că el este adevăratul moștenitor"[14].

Din Cronica Buzeștilor se va inspira peste câteva decenii, și autorul Letopisețului Cantacuzinesc, în care Mihai este socotit fiu al lui Pătrașcu cel Bun[15].

însemnările transilvăneanului Szamoskozy care-și culege informațiile de la Petru Armeanul, unul dintre colaboratorii foarte apropiați ai lui Mihai, reprezintă un alt document contemporan care se referă la originea lui Mihai Viteazul.

La SzamoskOzy întâlnim trei versiuni. în prima, mi se spune că "Mihai Vodă își trăgea originea din neamul lui Pătrașcu Vodă [...] Dar se știe că a crescut foarte sărac; fost-a și negustor și făcea negoț dincolo de Dunăre, în Moldova și în toată Țara Românească. Mamă-sa era vânzătoare de rachiu..."[16].

în cea de a doua versiune e vorba de Baba Novac, ca după aceea să se revină la Mihai, completându-se prima versiune astfel: "Era (Mihai) din Cetatea de Floci de lângă Dunăre; se numea că e fiul lui Pătrașcu, de aceea și-a botezat Mihai Vodă și pe fiul său tot Pătrașcu Vodă"[17]. în cea de a treia versiune, Szamoskbzy afirma că: Mihai "Fost-a hibrid: tatăl său grec, mama sa românCă"; urmând apoi povestea cu locul nașterii și ocupația mamei. După cum remarca loachim Crăciun, ultima însemnare este din anul 1600, când cronicarul transilvănean nutrea o mare ură pentru Mihai, considerându-se o victimă a domnului român, care stăpânea atunci Transilvania[18]. Făcându-l grec, Mihai nu ar fi avut dreptul să stăpânească nici una dintre țările românești. Această informație, fiind vădit tendențioasă, nu poate intra în cadrul discuției despre originea lui Mihai.

Cele mai autorizate izvoare, provenind de la oamenii care veniseră în atingere cu Mihai sau îl cunoșteau foarte bine, ni-l arată, așadar, ca pe fiul lui Pătrașcu cel Bun și al unei femei simple, Tudora, din Cetatea de Floci. O origine firească dacă ne gândim la Petru Rareș sau la marele Constantin și el fiul unei hangițe din Asia Mică, unde-o cunoscuse Constanțiu Chior.

Alte câteva inforamții merită să fie amintite deoarece sunt contemporane cu faptele relatate. Prima dintre ele o întâlnim în raportul bailului venețian din Constantinopol, din 6 septembrie 1593,în care se afirmă că Mihai era fiul lui Iane[19]. Evident, o eroare, chiar din partea unui om care trebuia să fie bine informat, cum remarca pe bună dreptate N. Iorga. Cea de a doua aparține unui polon din anturajul cancelarului Zamoyski. Acesta afirma că Mihai este fiul lui Iane Epirotul (Epirotae lânii filius)[20].

Acestea sunt știrile consemnate de diferiți cronicari sau diplomați în timpul vieții lui Mihai Viteazul.

Cu excepția confuziei făcute de Matteo Zane, bailul venețian și de izvorul polon, toate celelalte știri ni-1 arată pe Mihai ca fiind fiul lui Pătrașcu cel Bun.

Alte informații consemnatae la puțină vreme după moartea lui Mihai Viteazul se referă și ele la originea domnească a acestuia. N. de Montreulx (1608) spunea că sultanul l-a trimis pe Mihai, coborâtor din principii din acea țară, ca să supună Transilvania, Valahia și Moldova care se răzvrătiseră[11].

Michel Baudier arată și el că românii, nemaiputând suporta tirania lui Alexandru cel Rău, s-au plâns sultanului, cerându-1 ca domn pe Mihai "descendu de la tige des princes de Moldavie"[22].

Jacques de Thou (Thuan) scria în primul deceniu al secolului al XVII-lea că Mihai era fiul lui Pătrașcu, iar sasul Miles, în a doua jumătate a aceluiași secol, spunea și el că Mihai este fiul lui Pătrașcu (Sohn des Cristlichen Waidens Petri")[13].

Printre autorii care-1 consideră pe Mihai fiul lui Pătrașcu este și cămărașul Buhăescu în lucrarea sa Istoria Țării Românești și a Moldovei[24].

Dinaceastă enumerare se poate constata cu ușurință că marea majoritate a izvoăftfibr, fiind și Cele mai autorizate, îl consideră pe Mihai ca fiu al lui Pătrașcu cel Bun. Cât privește o notă a trimisului spaniol de la Viena, în 1600, în care se spune că Mihai "se trăgea din pulberea pământului", ea nu poate fi considerată decât ca o metaforă a unui diplomat care venea din marginea Europei și care nici nu se străduise să deslușească ceva din firele prea încâlci te ale evenimentelor care se desfășurau în sud-estul continentului.

în afara acestor informații, mai sunt alte trei documente referitoare la problema discutată. Este vorba, mai întâi, de o tradiție care s-a păstrat în Epir, în regiunea Zagori, potrivit căreia Mihai ar fi fost fiul banului Iani[25].

Cea de a doua este relatarea cronicarului Radu Popescu, despre care P.P. Panaitescu ne încredințează că este "foarte bine informată asupra carierei lui Mihai"[26]. De fapt, Radu Popescu scrie "den auz"[27], iar despre pasajul referitor la originea lui Mihai s-a spus că este "o capodoperă a calomniei"[2*]. De altfel. Radu Popescu inventează o poveste, dar nu este consecvent cu propria sa invenție atunci când îl face pe Mihai să meargă la Poartă și obține domnia de la tatăl său "fiind om mare al Porții" sau de la Iane, capuchehaea țării "care au fost rudă lui"[1*]. Este limpede că nu se poate pune temei pe o poveste scrisă "den auz" sau după "cum zic alții", demn de reținut fiind, poate,

menționea despre rudenia lui Mihai cu lane.

Informația care a stârnit cele mai vii și îndelungi discuții este cuprinsă în Cronica Răsăritului a lui Chesarie Daponte, cronică redactată în secolul al XVIII-lea. Daponte afirmă că lanachi Cantacuzino, capuchehaia lui Mihai Vodă, l-a plătit pe Mihai ca să se răscoale, pentru care faptă lanachi era să fie

 ucis, și ca să scape a trebuit să se turcească, la sfatul vizirului-caimacam[30]. AD. Xenopol și N. lorga au acordat credit afirmațiilor lui Daponte, dar tot marele istoric a fost acela care a adus cele mai pertinente argumente pentru a le respinge. N. lorga arată că Daponte îl consideră în mod greșit pe lenachi drept bunic al lui Șerban Cantacuzino, după cum, lane banul, capuchehaia celor doi domni români la Poartă, nu este un Cantacuzino. Baltasar Walther vorbește de un grec, fratele mamei lui Mihai, care-1 ajută să ia tronul, dar acesta nu este lanache Cantacuzino. De la el ne-au rămas mai multe acte cu pecetea lui în care își spune Ioan banul, iar ca țară de baștină spune că e din Moldovlahia. N. lorga remarcă pe bună dreptate că acest Ioan nu putea fi un Cantacuzino, deoarece Cantacuzinii își afirmă "cu mândrie originea lor împărătească", își menționează numele de familie, iar pecetea lor are pe ea vulturul bizantin[31].

Se știe cu certitudine că pe Mihai l-a ajutat să ia tronul Andronic Cantacuzino și acesta o spune într-o scrisoare către Petru Șchiopul fără să menționeze ajutorul dat de Ion sau lani, fratele său, care, în mod firesc, ar fi trebuit să joace un rol mai important în alegerea lui Mihai, dacă îi era nepot, în afară de aceasta, acest Ion sau lani, dacă era fiul lui Mihai Cantacuzino caremoaraeîn 1578, el avea atunci opt ani, iar în 1593 nu avea decât 23 ani, ori, la această vârstă nu avusese când să ocupe funcția de ban ca să devină apoi capuchehaie pentru a juca un rol atât de important "de mijlocitor între turci și creștini"[32].

George D. Florescu și Dan Pleșia au reluat teza lui Daponte și s-au străduit să demonstreze că Tudora, mama lui Mihai, era o Cantacuzino, deci domnul avea o ascendență imperială. Nu se aduc însă argumente suficiente pentru a justifica o asemenea opinie și simplul îndemn că lui Daponte trebuie să i se acorde mai mult credit nu constituie un temei suficient, dacă ne gândim că acesta își scrie cronica la aproape două secole după consumarea evenimentelor.

Această origine grecească a lui Mihâi Viteazul a fost împărtășită și de Ștefan Andreescu[33], apoi susținută cu noi argumente de același istoric[3]*. Ștefan Andreescu demonstrează existența mai multor Cantacuzini care l-au ridicat pe Mihai în domnie sau i-au fost mari dregători. lane, marele ban, despre care s-a apus că este unchiul domnului, era un Cantacuzino. Faptul că Andronic Cantacuzino îl sprijină pe Mihai să ia domnia ar fi iarăși o dovadă a originii cantacuzine a domnului. Dovezile aduse de autor în sprijinul ipotezei

sale ar fi două: Cantacuzinii ocupă mari dregătorii în timpul domniei lui Mihai. La moartea lui Iane, Ștefan Andreescu nu vede de ce nu s-ar fi împlinit voința sultanului ca Andronic să devină mare ban. Un alt Cantacuzin ajuns marae ban a fost și Tudor Șăitanul, fratele lui Andronic[33]. Această prezență a

Cantacuzinilor în sfatul domnesc ar explica și sensul politicii marelui domn, așa cum o interpretase PP. Panaitescu. Ne aflăm, așa dar, în fața unei politici de fanariotizare a țării prin Mihai, fapt care îi determină pe boierii munteni care încheie traiul din 1595 cu Sigismund Bălhory să impună clauza neprimirii grecilor în marile dregătorii, atitudine considerată de autor ca fiind ostilă domnului.

Cea de a doua dovadă o constituie pomelnicul de la Curtea de Argeș, o copie din 1651, care îl are în frunte pe Manoil Cantacuzino. Printre cei enumerați în pomelnic figurează și o Tudora care trebuie să fie mama lui Mihai Viteazul[3]*.

Din studiul lui Ștefan Andreescu se desprinde o constatare care nu este lipsită de interes: grecii pătrund în Muntenia în a doua jumătatae a secolului al XVI-lea. în lumina acestui adevăr clauza din tratatul din 1595, referitoare la greci, capătă abia acum sensul ei adevărat.

Cât privește originea lui Mihai, rămân încă mari nedumeriri. Mai întâi, nu s-au adus până acum suficiente și temeinice dovezi din care să rezulte că Iane, rtiarele ban, care l-a ajutat pe Mihai, era un Cantacuzino. Demonstrația făcută de N. lorga nu a fost infirmată până acum cu argumente pertinente. în afara de aceasta, nici-un izvor contemporan nu-1 face Cantacuzin pe Iane, o tăcere semnificativă dacă se ține seama de originea ilustră a Cantacuzinilor.

Ni se spune că Andronic Cantacuzino a fost mare ban pomindu-se de la simpla bănuială a autorului potrivit căreia padișahul nu s-a opus numirii acestuia ca mare ban. Nici un document contemporan nu consemnează această dorință sau voință a padișahului, după cum nici documentele cancelariei lui Mihai nu-1 pomenesc pe Andronic între marii săi dregători.

De asemenea, se naște în mod firesc întrebarea: de ce Cantacuzinii, atât de orgolioși, nu-1 revendică pe Mihai ca rudă timp de două secole și o face târziu de tot Daponte în urma unor confuzii genealogice, după cum o demonstrat-o N. lorga.

încă o nedumerire stârnește identificarea Tudorei, mama lui Mihai cu Tudora, sora Cantacuzinilor. Ștefan Andreescu este de părere că ocupația umilă a acesteia nu are nici o importanță. Este adevărat că pentru mentalitatea omului de azi nu are, dar este greu de crezut că

în secolul al XVI-lea, niște descendenți ai unei familii imperiale, deținând cele mai mari dregătorii din Muntenia ar fi îngăduit ca sora lor să vândă rachiu la Târgul de Floci. Cum s-a desprins Tudora de familia ei pentru a ajunge pe malul Dunării este iarăși un mister greu de lămurit, dacă se ține seama că o familie cu stare s-ar fi simțit dezonorată în cazul în care unul dintre vlăstarele sale ar fi ajuns într-o situație reprezentând pentru clan o decădere[37].

În afară de aceasta, tonul scrisorii lui Andronic Cantacuzino ar fi un

 argument împotriva descendenței catacuzinești a lui Mihai.

Iată cum scrie Andronic: "Până acum țineam Țara Românească pe numele Domniei Tale [adică al lui Petru Șchiopul], dar, văzând cerințele timpului și zăbava Domniei Tale și faima rea și ticăloasă a lui Alexandru voievod [Alexandru cel Rău] și intriga lui, pe care n-am putut s-o rabd, m-am străduit și eu și am făcut pe banul Mihai domn al Țării Românești, am judecat că el e cel mai bun decât alții, bei maraghioli, care nu arată nici un semn, nici de la tată, nici de la mamă, numai firește, caraghioși și mincinoși, și argați și vrednici în toate lucrurile. Ci prin banul Mihai s-a mulțămit nenorocita (ară și au făcut rugăciune către Dumnezeu că i-au învrednicii și li-a dat un astfel de bun păstor și iubitor de săraci și cu frica lui Dumnezeu [...] și l-am făcut domn, de care sunt foarte mulțumit. E vrednic să păstorească un popor; mai bun e el decât alții"[38].

Dacă Mihai era un Cantacuzino după mamă, tonul aproape indiferent al scrisorii lui Andronic ar Ti imposibil de explicat. Nu era cu putință ca unchiul să nu-i aducă o laudă cât de mică nepotului, iar dacă nu acestuia, atunci neamului ilustru din care se trăgea. Dar, nimic din loate acesta. încă adovadă că Mihai nu era nici Cantacuzino și nici grec după tată o constituia cele două poeme în versuri scrise de doi greci, Stavrinos și Palamed, în opera cărora nu se amintește nimic despre o asemenea origine. Că nu era un Cantacuzino o arată, de asemenea, copilăria lui Mihai modestă și obscură[39].

O dovadă care nu a fost luată în seamă dar peste care ni se pare că nu se poate trece este documentul din 1622. Florica, fiica domnului, are pâră pentru niște țigani cu egumenul Tismaniei. Pentru a demonstra dreptatea ei, Florica aduce ca martori "oameni buni de în oraș de Floci", iar aceștia jură că țiganii fuseseră ai lui Mihai Viteazul, "câștigați de în slujba lui, încă nainte vreme, di când au fost negutătoriu și boiaren"[40]. Acest document constituie dovada de necontestat că Mihai se născuse în târgul de pe malul Dunării, confirmând astfel cele spuse în alte surse contemporane. în acest caz, este greu de crezut că o Cantacuzino ajunsese în Târgul de Floci unde

a trebuit să-și câștige din greu existența.

Din documentele referitoare la originea lui Mihai, din argumentele aduse de istoricii noștri se poate afirma că Mihai era fiul lui Pătrașcu și al Tudorei, care nu i-a fost soție lui Pătrașcu. Rămâne de discutat legătura dintre mama lui Mihai și banul Iani. Baltasar Walther afumă că Iani era unchiul lui Mihai, fratele mamei sale. Szamoskfizy îl socotește pe Iani doar rudă cu Mihai, așa cum o va face mai târziu și Radu Popescu. I. Crăciun crede că cei doi istorici străini și-au cules informațiile din aceeași sursă: relatarea lui Petru Grigorovici Armeanul[41]. Ceea ce se poate stabili cu certitudine este faptul că Iani era rudă cu Mihai și că l-a ajutat să ia domnia. Faima de care

29 s-a bucurat Mihai in lumea balcanică a făcut să se nască și tradiția din Zagori, potrivit căreia Iani era din această localitate și ar fi fost tatăl lui Mihai. O tradiție pornește de la un sâmbure de adevăr, dar nu respectă înlănțuirea strictă a faptelor. Sâmburele de adevăr de la care pornește această tradiție epirolă este acela al locului de naștere al lui Iani, al originii acestuia, iar tradiția este confirmată, așa cum s-a văzut, de mențiunea polonului aflat în cercul lui Zamoyski, care spunea că Mihai era fiul lui Iane Epirotul. Este fără putință de tăgadă că Baltasar Walther și SzamoskUozy erau mai bine informați atunci când îl socoteau pe Iani doar ruda marelui domn. George D. Florescu și Dan Pleșia au admis originea epirotă a lui Iane și faptul că acesta era fratele Tudorei[42]. După opinia acestora, Iani a fost făcut mare ban la nașterea lui Mihai, ca după moartea lui Pătrașcu să treacă în Moldova unde ocupă dregătoria de mare vistier în domnia lui Petru Șchiopul[43], ca să ajungă în cele din urmă, capuchehaia domnilor români la Poartă.

Ținând seama și de faptul că Iani s-a ocupat de comerțul cu vite, înseamnă că el și sora lui au sosit în Țara Românească din Epir. Cei mai abili negustători din sud-estul european în tot cursul evului mediu ca și în epoca modernă, au fost aromânii, după cum lot ei au fost cei mai buni zidari și cei mai iscusiți argintiși. Ei au dat dovadă de mare mobilitate, încât faptul că cei doi frați ajung în târgul de pe malul Dunării, pare un lucru absolut firesc. Iar Epirul, vecin cu Valahia Mică, era în secolul al XVI-lea plin de sate românești. Pornind de la tradiția balcanică a originii 1ui Mihai, credem că nu se comite nici o greșeală dacă se socotește că mama și unchiul lui Mihai erau epiroți, că hii Iane i s-a spus grec, nu pentru că descindea din Ahile, ci pentru că venea dinspre părțile Greciei, așa cum s-a obișnuit să fie numiți noii veniți în țările noastre nu după origine a lor etnică, ci după țara de unde veneau. Grec înseamnă în cazul de față, dinspre Grecia, Iani și Tudora fiind, după cum sugerează izvoarele, aromâni din Epir. Să nu se uite că în vremea respectivă elementul românesc era foarte activ, iar legăturile lui Mihai cu sudul Dunării s-ar putea să fie sugerate și de originea balcanică a mamei sale. Faptul că a învățat grecește cu atâta

ușurință fără ca grecii să-l considere ca pe unul de a-1 lor, ar pleda în același sens.

Descendența domnească nu i se poate contesta lui Mihai, chiar dacă în ochii celor de astăzi ea nu mai arae nici o valoare. în secolul al XVI-lea, însă, demonstrarea unei origini ilustre însemna legitimarea dreptului de a purta o coroană. Prin acțiunile sale militare și politice domnul român a stârnit ura tuturor vecinilor săi, începând cu cancelarul Zamoyski. Printre cei care l-au detestat s-au numărat și sfetnicii lui Rudolf al Il-lea, cărora Mihai le năruia toate planurile, apoi sultanul și Movilești, dar nici unul dintre acești adversari nu i-au contestat scaunul, dreptul de a domni, aducând ca argument

30 originea lui umilă, într-o vreme în care un asemenea argument era socotit ca decisiv pentru a înlătura pe omul care încurcase socotelile tuturor.

Fiu al lui Pătrașcu și al Tudorei, Mihai era îndreptățit să se considere urmașul celor ce purtau însemnele imperiale, pentru că ei, aromânii erau moștenitorii de drept ai imperiului, fără ca pentru aceasta să mai fie nevoie de o înrudire cu Cantacuzinii.

NOTE

1. Ion Sârbu, Istoria hii Mihai-Vodl Viteazul, București, 1904, vol. I, p. 55-58; A.D. XenopoL Istoria lui Mihai Viteazul, București, 1915, p. 8-9 (extras din vol. V, ed. D-a, al Istoriei Românilor din Dacia Traiani).

2. N. larga. Istoria lui Mihai Viteazul, în "Convorbiri Literare", 1902, p. 148 și urm.

1.1. Sârbu, op. cit, p. 58.

4. P.P. Panaitescu, Mihai Viteazul, București, 1936, p. 22.

5. Ibidem, p. 9.

6. Ibidem, p. 8. ; -L

7. N. lorga, Înjurai lui Mihai ViteazuL IL Originea hii Mihai Viteazul după o cronici românească, extras din "Analele Academiei Române, Mem. Secț. ist." (în continuare se vacita AARMSI) serialii, tom. XVIII, 1936, p. 2-15; loachim Crăciun, PJ*. Panaitescu, Mihai ViteazuL în "Anuarul Institutului de istorie națională", Cluj, 1936, p. 688-697; Gh. Duzinchievici, Considerații critice asupra originii lui Mihai ViteazuL lașL 1938 (extras din revista "însemnări ieșene", anul HL nr. 10,1938), p. 3-18.

8. George D. Florescu și Dan Pleșia, Mihai Viteazul - urmaș al împăraților bizantiru, în "Scripts Valachica", Târgoviște, 1972, p. 131-161. Părerea celor doi autori este împărtășită și de Ștefan Andreescu, Familia hti Mihai ViteazuL în Mihai ViteazuL Culegere de studn. București, 1975, p. 240.

9. Carmen Laura Dumitrescu, Mănăstirea Căluiu și câteva

precizări despre ctitorii ei și despre Mihai Viteazul în Mihai Viteazul. Culegere de studiL București, 1975, p. 253.

10. George D. Florescu și Dan Pleșia, op. ciL, p. 140.

11. Cronica domniei hti Mihai Viteazul Cronica Bueeștilor, text și note de Dan Zamfirescu în Contribuții la istoria literaturii române vechi, București, 1981, nota 2, p. 434 (se va cita în continuare Cronica Buzeștilor).

12. Dan Zamfirescu, op. ciL, p. 401.

13. Baltasar Walther, op. ciL, p. 61.

14. Ibidem, p. 62.

15. Letopisețul Cantacuzinesc, p. 54.

16. loachim Crăciun, Cronicarul Szamoskfizy și însemnările lui privita» - români, 1566-1608, Cluj, 1928, p. S3 (se va cita în continuare Szamoskdzy).

17. Ibidem.

18. Ibidem, p. 64-65.

19. Hurmuzâki, Documente privitoare la istoria romanilor, vol. HI, parateal, p. 457 (vom cita numai Hurmuzâki); I. Crăciun, op. cit., p. 56.

20. A.T. Dzialynski, Collectanea vitam resque gestas! zamoiscii ilhistrantia, Posnan, 1861, p. 280, apud P.P. Panaitescu, op. cit., p. 18.

21. George D. Florescu și Dan Pleșia, op. cit., p. 139.

22. Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. n, p.210.

23. Ibidem, p. 335; I. Crăciun, op. cit„ p. 56.

24. George D. Florescu și Dan Pleșia, op. cit., p. 139.

25. Lampridi, Epirotice, VI, p. 26, Știrea este pusă în circulație de I.C. Filitti, Mama și soția lui Mihai Vodă, în "Convorbiri Literare", 1921, p. 613-614.

26. P.P. Panaitescu, op. ciL, p. 16.

27. Radu Popescu, Istoriile domnilor Țării Românești, ed. Const. Grecescu, București, 1963, p. 69.

28. George D. Florescu și Dan Pleșia, op. ciL, p. 137.

29. Radu Popescu, op.ciL, p. 70, p. 228.

30. N. lorga. Istoria lui Mihai Viteazul, București, 1979, vol. I, p. 29.

31. Ibidem, p. 31.

32. Ibidem; I. Crăciun, op. ciL, p. 72; I.C. Filitti, op. ciL, p. 614-615.

33. Ștefan Andreescu, Familia lui Mihai Viteazul, în Mihai Viteazul. Culegere de studii. București, 1976, p. 228.

34. Ștefan Andreescu, Mihai Viteazul, Cantacuzinii și marea bănie de Craiova, în Anuarul Institutului de istorie și arheologie "A.D. Xenopol", Iași, XXV, 1988, II, p. 187-198.

35. Ibidem, p. 192.

36. Ibidem, p. 196.

37. Al. Perietzeanu-Buzău remarca pe bună dreptate că Tudora nu era din neamul Cantacuzinilor pentru că nimeni din Cantacuzini n-a

revendicat înrudirea lor cu Tudora sau lani, în Constantin Rezachevici, Originea lui Mihai Viteazul. Dezbateri în cadrul "Comisiei de genealogie și heraldică", în "Revista de istorie", tomul XXIX (1976), nr. 12, p. 1990.

38. Hurmuzâki, XI, p. 373-374; N. lorga, înjurai lui Mihai Viteazul, p. 7; N. lorga arată că mai este un document de la Andronic Cantacuzino, după cum ar demonstra-o sensul acestuia. Când s-a pus problema alegerii lui Mihai ca domn, marele vizir a chemat zece oameni cunoscători ai țării și la întrebările vizirului aceștia îi răspund: "Să trăiești întru mulți ani. Să știi că pieirea acelei țări i-a venit pentru că se schimbă ceas de ceas domnii: unul cioban, altul aragat, altul cazac... și nu orânduiesc bani la toate, și sunt săraci, și vin și despoaie lumea, și pentru dânșii strâng avere și lucruri și pietre scumpe, și nu-și bat capul pentru lume să vadă și nici domnii nu știu ce sunt". Atunci lani ar fi spus că domnul trebuie să fie neam de domn și l-a prezentat pe Mihai ca fiind cel mai îndreptățit să primească scaunul țării; Ibidem, p. 7-8.

1.1. . Crăciun, op. ciL, p. 73.

40. Documente privind istoria României, veacul al XVH-lea B. Țara Românească, București, 1954, vol. IV, p. 78 (vom cita în continuare D.I.R.).

41. Ibidem, p. 77-79.

42. George D. Florescu și Dan Pleșia, op. cit., p. 142-143.

43. Ibidem, p. 146-147.

III. ASCENSIUNEA

P.P. Panaitescu considera că Mihai Viteazul nu putea G fecior de domn, deoarece chiar și cei mai apropiați oameni ai domnului au păstrat tăcerea, "o tăcere caracteristică asupra tinereții și începuturilor sale", pentru a-i ascunde originea umilă a acestuia. O asemenea constatare este surprinzătoare atunci când iese de sub pana unui specialist în istoria medievală românească. Căci, este greu de presupus că istoricul nostru nu știa că tinerețea, copilăria tuturor domnilor noștri, cel puțin până la Mihai, ne este complet necunoscută. Despre Ștefan cel Mare nu se știe nimic precis în legătură cu ceea ce se petrece cu el după ce scapă de la nunta de la Răuseni și până se urcă în scaunul țării. Letopisețele scsrise din inițiativa lui la curte, nu amintesc nimic, exact ca în cazul lui Mihai. Iar celelalte cronici sunt atât de concise încât nu menționează decât o parte mică din faptele domnului, în multe cazuri istoricul fiind nevoit să facă apel la documentele străine pentru a stabili, cum a fost, de exemplu, una dintre cele mai mari și decisive confruntări dintre Imperiul Otoman și Muntenia din mai 1595. Atunci, de ce să cerem cronicarilor numai în cazul lui Mihai amănunte pe care nu le-au dat despre nimeni altul înaintea lui?

Din ceea ce trebuie să fi scris Petru Armeanul, Szamoskozy notează că Mihai "a crescut foarte sărac", ceea ce ar infirma ipoteza potrivit căreia Iane, unchiul lui Mihai, a fost făcut mare ban la naşterea nepotului[1] şi, în acest caz, este puţin probabil că acelaşi Iani a devenit mare vistier în Ţara Românească şi în Moldova, de la începutul domniei lui Petru Şchiopul. Un mare ban, care-şi datorează nepotului cea mai de seamă dregătorie a Ţării Româneşti dintre Carpaţi şi Dunăre sau de mare vistier în cealaltă ţară românească, avea suficiente mijloace ca să asigure un trai fără griji fiului sorci sale.

Având în vedere aceste nepotriviri, atunci trebuie să acceptăm ideea că Iane devine mare dregător în Muntenia mai târziu, după ce a reuşit să strângă o avere însemnată sau că Petru Armeanul s-a înşelat. Tot aşa cum şi alte ştiri contemporane sau cronica ţării vorbesc despre Iane ca despre un negustor de vite (gelepul). Dreptate are Petru Armeanul şi îndreptăţit este şi P.P. Panaitescu când afirmă că Iani, unchiul lui Mihai, îndeplineşte dregătorii numai în Ţara Românească, Muntenia, ajungând mare ban abia în 1586, fără să aibă nici o legătură cu "omonimii lui din principatul vecin"[2]. Copilăria lui Mihai, despre

 care nu ştim nimic, s-a petrecut în târgul din marginea ţării, unde văzuse lumina zilei, în atmosfera atât de specifică a porturilor cosmopolite, unde poposesc şi de unde pleacă navele venite să încarce mărfurile produse în Muntenia. în contact cu lumea pestriţă a târgului - port la maraele fluviu - având o minte ageră, copilul a deprins aici primele rudimente de limbă străină. N. Iorga, remarcând scrisul elegant al lui Mihai, considera, greşit, că nu pentru cultură fusese crescut de Tudora, menirea lui fiind aceea de "a răsturana tronurile, a pleca grumazurile semeţe şi nu a zugrăvi cu artă buchile", cum o făcea un alt pretendent numit de atâtea ori domn, dar fără să se vadă ajuns în scaun[3].

Până să-şi cunoască menirea, tânărul a început să deprindă legile aspre ale comerţului de vite, practicat şi de unchiul său. Era un comerţ aducător de mari venituri, plin însă şi de mari primejdii. Pentru o asemenea ocupaţie trebuia îndrăzneală, dar şi o forţă fizică deosebită. însoţitorul unei turme trebuia să străbată sule de kilometri, pământuri străine, să ajungă la locul de desfacere cu marfa vie în cele mai bune condiţii. Lotri erau peste tot şi numai cine ştia să mânuie bine spada şi securea impunea respect. Iar Mihai s-a încumetat să arate că ştie să o facă şi mai ales că nu se teme să înfrunte primejdia. A îndrăznit să facă acest lucru de la o vârstă destul de fragedă, dacă se ţine seama că la 24 de ani renunţă la neguţătorie şi îşi începe cariera de dregător.

Un spaniol menţiona că Mihai s-a ocupat şi de negoţul cu giuvaericale[4], ceea ce ar presupune o şedere a viitorului domn la Constantinopol. Dar, această neguţătorie practicată la o vârstă foarte

fragedă, dacă se ținea seama de specificul ei, cerea o pricepere și o inteligență deosebită, și un rafinament aparte, pentru că de la aprecierea greutății unui bou și până la lămurirea cumpărătorului asupra calității unui rubin sau a unei lucrături de mare artă a bijuteriei era o cgle destul de mare.

Tinerețea lui Mihai, o tinerețe zbuciumată, de muncă și de răspundere, ne arată firea viitorului domn: el nu este pretendentul care să rătăcească la curțile străine pentru a cerși un ban și sprijinul ca să obțină scaunul părintesc, așa cum o făceau atâția pretendenți domnești care umpluscră Europa. El înțelege să-și înfrunte destinul ca un adevărat bărbat, iar felul în care își petrece anii tinereții reprezintă o inegalabilă școală a vieții. Afirmația lui Petru Armeanul că Mihai s-a ocupat cu comerțul de vite în Muntenia, Moldova și Imperiul Otoman[5] presupune că acesta a colindat aproape întreg spațiul românesc. Asupra acestei ocupații nu poate să existe nici o îndoială, deoarece într-un document se arată că Florica, fiica lui Mihai, și soțul ei, Preda din Greci, se judecă pentru niște țigani care "au fost toți de moșie ai lui Mihai Voevod, câștigați de în slujba lui, încă mainte vreme, di când au fost

 neguțătorii! și boiaren"*. Chiar dacă nu i-ar fi spus nimeni nimic în legătură cu neamul său, înțelegea singur că pe o anumită arie geografică locuiau oameni care vorbeau aceeași limbă, aveau aceleași credințe și obiceiuri și mai, cu seamă, aveau aceleași necazuri. El intră în legătură cu gelepii turci și își dă seama de abuzurile săvârșite de ei, intră în contact cu autoritățile otomane și înțelege din proprie experiență cât de mare este corupția celor de sus și cât de mare este nemulțumirea celor de jos. Nu se poate să nu fi fost impresionat de starea de răzvrătire a creștinilor din sudul Dunării sau să fi luat măcar cunoștință cu o asemenea stare. La Constantinopol, prin unchiul său, ia legătura cu elita grecească, cu căpeteniile bisericii grecești. Mulți ar fi dorit o ridicare a creștinilor pentru a fi dezrobiți de tirania turcească. Domnii români erau priviți ca niște ocrotitori, iar rostul lor putea fi foarte însemnat, dacă avem în vedere că sârbii, bulgarii, albanezii, grecii, românii din sudul Dunării, cu toții așteptau un principe care să se ridice împotriva asupritorilor, fiind gala să treacă de partea lui, să vadă în el nu numai pe eliberatorul, dar și pe domnul mântuirii lor, moștenitorul legitim al foștilor împărați ai Constantinopolului.

Banii câștigați ca neguțător nu sunt suficienți pentru a-i aduce putere și mai ales nu-i pot asigura o carieră politică. De aceea, începe să cumpere pământ așa cum o arată documentul citat mai înainte, dar calea cea mai sigură spre mărire o oferă dregătorii le.

P.P. Panaitescu considera că cea mai bună ocazie pentru ridicarea lui Mihai a fost domnia lui Petru Cercel. Dar Mihai nu apare între dregătorii fratelui său, deci încă o dovadă că nu era fiul lui Pătrașcu[7]. S-a căutat să se demonstreze că, de fapt, Mihai își începe cariera

politică în a doua domnie a lui Mihnea Turcitul*.

N. Iorga a găsit explicația cea mai plauzibilă a absenței lui Mihai dintre dregătorii lui Petru Cercel. El își începe cariera în prima domnie a lui Mihnea Turcitul. în inscripția de la mănăstirea Tutana, pe care o reconstruiește Mihnea, între 9 iulie și 10 septembrie 1582, Mihai apare ca ispravnic, purtând titlul de ban[9]. într-un document din 1596, dăruind paharnicului Lupu salul Ponorălul, Mihai spune că l-a cumpărat când era ban în județul Mehedinți, "încă în zilele lui Mihnea voievod"[10]. De ce nu a trecut de partea lui Petru Cercel este greu de explicau

Este posibil cum sugerează N. Iorga[11] să nu fi crezut în durata domniei acestuia, cunoscând bine care era puterea pe care o avea la Poartă familia lui Mihnea. în cazul acesta, tânărul dregător dă dovadă de mare luciditate politică, pentru că Mihnea Turcitul revine în scaun în 1585. Pe de altă parte, Iane este omul Mirceștilor și cum ascensiunea politică a viitorului domn începe cu ajutorul unchiului, ajuns mare ban al Craiovii, se poate să fi

 ase ujt^ts fătul acestuia de a nu părăsi o partidă care nu era încă învinsă definitiv.

O altă cale pentru a se impune era și căsătoria cu o femeie care să facă parte dintr-o puternică familie boierească. Această femeie s-a dovedit a fi Stanca, nepoata lui Dobromir banul, după cum s-a crezut până de curând[12], pomindu-se de la un document din 1588 în care era vorba de moșiile lui Mihai și Stanca, printre acestea numărându-se și satul Plăviceni. Deoarece Dobromir a fost jefuit de țărani când voia să fugă în Transilvania, după care a fost adus în fața lui Petru Cercel și decapitat, s-a tras și din această întâmplare concluzia că între acest domn și Mihai nu puteau fi relații de rudenie. Dar, așa cum s-a dovedit ulterior, Plăvicenii nu făceau parte din zestrea Stancăi, pentru că în documentul amintit nu se arată că acest sat îi aparținea ei și lui Mihai, ci că acum Mihai cumpără o ocină de 40 de stânjeni din acel sat[13]. Așadar, Stanca nu făcea parte din neamul de boieri bogați ai Crețuleștilor. Dan Pleșia a demonstrat pe baza unor documente de după anul 1600 că Stanca și Dragomir, ultimul mare stolnic al lui Mihai Viteazul în 1593 și 1594, au fost fiii lui Manolea, înrudit cu mari personalități politice cum au fost Șerban, mare ban al Craiovei sau Diicul, mare comis sub Radu de la Afumați[14]. Această genealogie a fost pusă sub semnul îndoielii de Ion Ionașcu[15] și chiar dacă ar demonstra că Stanca făcea parte din neamul boierilor din Izvorani, nu arată nici o legătură cu boierii Buzești. S-a propus o a treia genealogie care ni se pare a fi cea mai apropiată de realitate. Stanca a fost soră cu Radu, vistiernic din Cepturoaia, cu Badea comis și cu Dragomir postelnic, fiii lui Dumitru postelnic, acesta fiind fiul lui Dumitru pârcălabul, care a

început zidirea Călugărului în vremea lui Neagoe Basarab.

Dumitru postelnic, tatăl Stancăi, era văr bun cu Radu Buzea, tatăl Buzeștilor, ceea ce înseamnă că Stanca era vară de gradul doi cu cei trei frați Buzești, cei mai vrednici colaboratori ai lui Mihai Viteazul. Buzeștii erau, prin alianță, rudă și cu Dobromir banul pe care l-a executat Petru Cercel[16].

Căsătoria cu Stanca a avut loc în 1582 sau 1583,emițându-seși ipoteza potrivit căreia această căsătorie nu s-a realizat mai înainte de anul 1588[17]. în acest din urmă caz, înseamnă că Florica, unul dintre copiii viitorului domn, s-a născut dintr-o căsătorie anterioară, fiul lui Mihai și al Stancăi fiind numai Nicolae-Pătrașcu.

Prin soție, Mihai intra într-una dintre marile familii de boieri din Oltenia și prin această familie avea să se înrudească și cu alți boieri, așa cum este cazul lui Teodosie Rudeanul, care va deveni mare logofăt și unul dintre cei mai apropiați colaboratori ai săi în timpul domniei. Teodosie Rudeanu era fratele Simei, soția lui Stroe Buzescu, așa explicându-se de ce a scris el Cronica Buzeștilor, care este și o cronică a domniei lui Mihai Viteazul, prima

cronică muntenească scrisă în limba română. Mama lui Teodosie Rudeanu a fost vară cu Pătrașcu cel Bun, tatăl domnului. [7]

Ca dregător, înrudit cu boierii olteni, Mihai l-a cunoscut pe Șerban, paharnicul din Coiani, strănepot pe linie maternă din familia boierilor Craiovești sau pe Radul, comisul din Florești, nepotul lui Radu Paisie cum îl consideră Dan Pleșia. Alți boieri de seamă care vor sta alături de el și-l vor sluji cu credință au fost Udrea, mare armaș, și Dumitru, mare clucer, din familia Bălenilor. Mihalcea banul, cel care va împărtăși soarta tragică a domnului său pe Câmpia Turzii, era căsătorit cu Manila din Cocărăști, strănepoata lui Vlad Călugărul, al cărui nume îl va purta fiica lui Mihai Viteazul.

Cu acești boieri va Ti discutat Mihai soarta tragică a țării, pentru că erau ei înșiși loviți de dările nemăsurate față de Poartă. în loc ca banii rezultați din munca celor mulți să ajungă în cămara domnească sau în sipetele boierilor, se scurgeau spre Constanlinopol pentru a-i pricopsi pe marii demnitari ai Porții sau pentru a sluji intereselor militare și politice ale acesteia, într-o vreme în care lipsa de fonduri pentru întreținerea unor armate numeroase era endemică. Situația dezastruoasă în care se afla țara nu putea să-i scape omului căruia destinul îi pregătise o carieră politică de excepție. încă din 1588 el ajunge mare stolnic al lui Mihnea Turcitul, ca, în decurs de numai patru ani, până în 1592, el să treacă prin dregătoria de marae

postelnic, dregătorie de taină și de mare încredere, apoi să ajungă mare agă, dregătorie cu caracter militar și, în fine, mare ban al Craiovei, cea mai mare dregătorie a țării, care cumula sarcinile militare cu cele administrataive pentru cele cinci județe de peste Olt. Această ascensiune vertiginoasă ne este cunoscută dintr-un document din anul 1598, când Mihai își întărește satele cumpărate în această vreme. Pentru 19 sate cumpărate "în zilele lui Mihnea voievod și în zilele lui Ștefan voievod, când am fost domnia mea mare stolnic și mare postelnic și mare agă și mare ban al Craiovei"[18], Mihai a plătit 1.232.220 de aspri, adunați după cum o mărturisește el însuși "din truda și din slujba pe care am slujit-o domnia mea și din averea domniei mele, din dajdia satelor și a țiganilor"[19].0 sumă atât de însemnată pe care o plătise domnul pentru cele 19 sate fusese strânsă în timpul negustoriei ("din averea domniei mele"), dar și din dările percepute satelor pe care le cumpărase până atunci. După cum a demonstrat Ion Donat, Mihai a fost unul dintre cei mai de seamă cumpărători de sate, conslituindu-și unul dintre cele mai mari domenii boierești de la sfârșitul secolului al XVI-lea. în mai puțin de patru ani, Mihai cumpărase *44* de sate și părți de sate, dintre care 37 de sate întregi. Mare parte dintre aceste sate sunt sate moșnenești care nu mai pot face față birului mereu în creștere în timpul domniilor lui Mihnea Turcitul și Ștefan Surdul. Pentru a scăpa de

37 bir, satele se vând singure, dar, în cazul lui Mihai, unele au fost cumpărate cu forța, iar unele dintre ele au fost robite pur și simplu, fără să se plătească nici o despăgubire și fără a fi scutite, cel puțin, de bir. După moartea domnului, procesele se vor ține lanț, pentru recâștigarea libertății iar pentru unele sale, popa Stoica logofătul mărturisea că a plătit "până la un ban''[2]*'. O notă aparte a acestui domeniu boieresc, constituit de Mihai Viteazul, o prezintă unitatea geografică a acestuia, spre deosebire de alte domenii boierești ale căror sale sunt risipite pe suprafața întregii țări.

Faptul că devine unul dintre cei mai bogați și puternici boieri ai țării, îi îngăduie lui Mihai să cunoască exact consecințele exploatării otomane, pentru că hemoragia de bani și bunuri care secătuia țara îl afecta pe el personal. Era normal ca în fața acestei siluații să ia alitudine el și alți boieri, să se constituie o partidă politică al cărei scop era acela de a se pune capăt acestei siluații dezastruoase. Nu esic vorba deci de o politică a marilor boieri căreia Mihai îi cade prizonier. Se poate face o asemenea afirmație numai în cazul în care Mihai era străin, în afara intereselor acestei boierimi. Dar Mihai este constrâns de condiția lui de boier să fie solidar cu o parte din clasa chemată să gândească și să conducă din punct de vedere politic Țara Românească. Nu este vorba, cum s-a afirmat, nici de "boieri tineri", de o boierime nouă, cu un program politic nou. Boierii care se grupează

în jurul său nu sunt nici tineri și nici noi, ei fac parte din cele mai mari și cele mai vechi familii boierești ale Munteniei. Boierimea,înainte de alegerea lui Mihai ca domn, nu poate fi împărțităîn mod arbitrarîn boierime veche, proolomană, și boierime nouă, antiotomană, pentru că suntem în fața unei clase care esle lovită în interesele ei fundamentale de o putere care nu face discriminare între boierii bătrâni și tineri. Nu există nici o dovadă că boierii bătrâni erau favorizați de Poartă. Se poale spune, cel mult, că în împrejurările dramatice de la sfârșitul secolului al XVI-lea,o parte dintre boieri nu mai vedea nici o ieșire, considera că împotriva unei mari puteri, cum era Imperiul Otoman, nu se poale face nimic și această parte era dispusă să accepte toate nenorocirile care se abătuseră asupra ei și asupra țării ca pc un destin implacabil, pe care numai o întâmplare neprevăzută i-ar fi putut schimba cursul.

Afirmația lui P.P. Panaitescu potrivit căreia boierii Buzești "și ceilalți, îl aveau în mână pe Mihai" și i-au impus programul lor politic nu se poate susține. Ascensiunea vertiginoasă a lui Mihai ca mare dregător se datora în mare măsură influenței unchiului său lane, capuchehaia de atunci a domnilor români la Constantinopol și nu Buzeștilor, iar marele domeniu care l-a transformat pe Mihai într-un dintre cei mai bogați și puternici boieri ai țării, n-a fost obținut din mila unei partide politice boierești. După cum o mărturisește el însuși, acesat domeniu l-a agonisit el, iar felul în care l-a

 agonisit ne demonstrează că ne aflăm în fața unui om ieșit din comun. Se poate spune că el s-a impus ca șeful unei partide pentru că avea toate calitățile care să-l propulseze în vârful piramidei; și nu este vorba numai de boierii olteni sau de niște boieri tineri dornici să ducă o politică opusă altei partide boierești[21] în momentul când se pune problema salvării țării, un asemenea om era dorit de toată lumea. Iar Mihai a fost dorit pentru că se crease o situație limită pentru însăși existența țării. Această stare de lucruri este sesizată de cronica țării și de Baltasar Walther.

După cum însemnează Radu Popescu, Mihnea "au mai adaos în țară un bir ce i-au zis năpaste și au pus peste roșii un bir foarte mare și peste megiiași găleată de pâine și dijmă den cinci stupi un stup și au tăiat pe Stanciul logofătul"[22].

Lui Mihnea i se ceruse să plătească niște datorii mai vechi, care sc ridicau la un milion de aspri. Neputând s-o facă, este chemat la Constanținopol și de teama de a nu fi ucis, se turcește, luând numele de Mchmcd-bci. în locul lui este numit Iliaș, fiul lui Alexandru Lăpușneanu, dar, mai înainte de a părăsi capitala imperiului, acesta este înlocuit cu Radu, Hui lui Mircea Ciobanul. Dar nici acesta nu ajunge să domnească fiind înlocuit cu Ștefan Surdul, care domnește

doar un an (mai 1591 - iulie 1592), pentru a fi înlocuit cu Alexandru cel Rău, august 1592.

Această instabilitate se datora lăcomiei nemăsurate de bani a sultanului Murad al III-lea: "Epileptic, surd, fricos de oameni, diform, cu capul mare peste un corp scurt și îngroșat încă de bălrâneță și de boli, așa de afemeiat sau căzut în copilărie, încât îl supăra sunetul unei trâmbiți, tropotul unui cal de război, ținut pe loc de o trândăvie bolnavă în seraiul său ncmărgenil, care ocrotea peste 10.000 de oameni în zidurile-i «sfinte», el n-avea decât patima femeilor, a piticilor, a caraghioșilor, dar mai ales patima stăpânitoarc a aurului"[23], îngropând banii chiar lângă sofaua pe care dormea. Datorită acestei patologice arghirofilii, N. lorga comentează că "nevoia de bani pentru nebunul din serai era mai puternică decât conștiința intereselor mari ale statului". Schimbările din țările românești se explică tocmai prin această patimă de a strânge și îngropa cât mai mult aur. Domnii, ca să reziste în scaun impun noi dări care exasperează țara. Și nu este numai atât. Noii domni sosesc cu datornicii după ei împovărând și mai mult țara. Unii dintre ei, greci din Fanar, ajung mari dregători. Ștefan Surdul vine cu Andronic Cantacuzino, făcut vistiernic, cu un Franța și Dima, ajuns stolnic. Mihai ajunge acum mare postelnic, pentru că el controlează această curte pestriță și trebuie să dea seamă datornicilor greci și turci, știindu-le bine limba. Nu este exclus ca legăturile lui cu Andronic Cantacuzino să se fi realizat acum, dacă nu cumva l-a cunoscut, mai înainte, prin lane, la Constantinopol. Alexandru cel Rău

39 vine și d cu alți greci care ocupă mari dregătorii în Muntenia: Barbă Albă logofătul, Tudor comisul, lane paharnicul care-și zice și lenișor, Manta postelnicul.

Starea de nemulțumire estse generală, boierii pentru că nu pot realiza averi pe măsura dorinței și posibilităților, țăranii pentru că nu mai pot face față dărilor exorbitante. Și nu este vorba numai că aceste dări sunt foarte mari, dar ele sporesc din an în an, stăpânul de la Stambul neînțelegând că luându-le tot celor supuși dărilor, vine și un moment când nu mai poți lua nimic. Dar acolo nimeni nu se mai gândește la soarta supușilor sau la destinele imperiului și în aceasta stă slăbiciunea colosului care fusese cea mai mare putere militară cu care se confruntase Europa. Noi cereri de bani, amenințări iresponsabile la adresa vecinilor din apus duc la izbucnirea unui nou conflict pe continentul nostru, mai înainte ca factorii de răspundere să-l fi pregătit așa cum se cuvine. O înfrângere la hotarul cu Imperiul Germanic duce la schimbarea marelui vizir, octogenarul Sinan pașa este primit în triumf, pentru a prelua comanda oștilor care trebuiau să răzbune umilirea suferită. Un observator european, care se dovedește

un cunoscător al stărilor de lucruri din țările române, își arăta indignaraea, într-un raport trimis papei, față de încălcarea grosolană, de către otomani, a învoielilor dintre aceste țări și Poartă. Situația era atât de disperată încât, dacă n-ar fi fost pământul atât de îmbelșugat al acestor țări, locuitorii lor n-ar mai fi putut supraviețui[24]. S inan pașa, era omul care ar fi trebuit să cunoască ceea ce se petrece la nord de Dunăre, și, printr-o cârmuire înțeleaptă, ar fi trebuit să curme abuzurile, făcând să fie respectate "capituiațiile" dintre țările noastre și imperiu. El manifestă însă un dispreț desăvârșit față de vechile înțelegeri, față de soarta acestor țări. Pornind în campanie, el le cere domnilor români să achite înainte de vreme haraciul care trebuia să fie mai mare cu 30.000 de galbeni. în plus, cerea hrană și cai pentru oastea împărătească. Țările române erau privite de renegatul albanez ca niște provincii ale imperiului, bune de stors și nu de ocrotii. De aceea, în primăvara anului 1593, se și gândea la o nouă schimbare de domni în Moldova și Muntenia, fiecare schimbare impunând încasarea unor sume exorbitante. Aceasta însemna, însă, ruina totală a celor două țări. Unii oameni nu mai pol răbda și un complot se urzește împotriva lui Alexandru cel Rău. Unii dintre nemulțumiți își pierd capelele, alții fug în Transilvania. Printre fugari se află și Mihai. Ceea ce este esențial în acest act de insubordonare e că oamenii care ar fi avut oricum din ce trăi, dacă ședeau cuminți la casele lor, își pun capul și averea ca să salveze țara. în acest act se manifestă instinctul politic al unui neam care are capacitatea de a naște din sânul său oameni în stare să-și mântuiască neamul de la pieire chiar și atunci când se pare că nu mai există nici o ieșire.

40

Din acest episod s-a născut legenda consemnată de croiiica țării, potrivit căreia, lui Mihai, "i s-au scornit nume că iaste fecior de domn"[25]. Alexandru cel Rău "au trimis cu urgie și l-au dus la București", dar în fața domnului, 12 boieri au jurat "că nu iaste fecior de domn" și scăpând Mihai, a fugit la Poartă unde lane l-a făcut domn.

Szamoskbzy, pornind de la cele spuse lui de Petru Armeanul ne dă o versiune puțin schimbată: "Mihai a pornit la Poartă unde se afla unchiul său. Temându-se pentru scaunul său, Alexandru cel Rău a trimis oameni și l-au prins pe Mihai pe drum. Dat pe mâna călăului, acesta s-a speriat când l-a văzut pe Mihai, a aruncat spada (securea) și a fugit îngrozit. Boierii au intervenit, rugându-1 pe domn să-l ierte pe Mihai. Acesta, de la Craiova, a trecut Dunărea pe la Severin, pe soție lăsând-o la niște femei de țară, iar pe fecior dându-1 unor țigani, încât la întoarcere cu greu l-a cunoscut că e feciorul său"[24].

Relatarea lui Baltasar Walther este deosebită și cu mult mai

apropiată de adevăr. După ce face un portret în care sunt subliniate calitățile banului de Craiova (“virtuți alese”, “dragostea de patrie” (in patriam amore) “prin omenie față de cei mai mici ca el”), Baltasar Walther arată că “Lățindu-se faima lui, precum și superioritatea virtuților sale, și moștenite și proprii, care acestea au ajuns de mai multe ori la urechile domnului Alexandru, <acesta> urzind curse împotriva unuia pregătit ca să-i ajungă rival, sau mai degrabă născut <pentru aceasta>, a poruncit în mare taină să fie prins și adus în fața lui”[27]. Mihai află și fuge la timp în Transilvania, lucru confirmat de altfel, și de Szamoskozy. Cronicarul ardelean precizează că Mihai a stat în Transilvania timp de două săptămâni, la curtea lui Baltasar Bâthory, vărul principelui Transilvaniei[28]. în Transilvania, Mihai este bine primit și de Sigismund, principele țării. Acesta avea relații cu Anglia și mai ales era bine privit la Poartă. înaintașul său, Ștefan Băthory, fostul rege al Poloniei, se arătase a fi unul dintre principii cei mai zeloși în îndeplinirea poruncilor venite de la Poartă, fapt pentru care fusese ajutat cu atâta stăruință de sultan ca să obțină coroana Poloniei. La Constantinopol, erau speranțe că se va continua aceeași politică de strictă respectare a obligațiilor față de Poartă și de către noul principe. Cu recomandarea făcută de Sigismund față de Barton, reprezentantul Companiei negustorilor Levantului la Poartă, și față de sultan, Mihai o pornea spre Țarigrad însoțit de doi oameni de taină, de doi paladini în care avea deplină încredere: Stroe Buzescu și Radu Florescu.

La Constantinopol situația nu era însă limpede. Erau mai mulți competitori, printre ei aflându-se, înprimul rând, fostul domn al Moldovei, Petru Șchiopul, pe care l-ar fi preferat Andronic Cantacuzino și marele vizir Sinan. Alexandru cel Rău nu-și plătise datoriile, ceea ce făcea, deocamdată,

 problematică înlocuirea lui. Bailul venețian la Poartă informa pe ai săi că o parte dintre boierii pribegi ar fi fost dispuși să accepte și un principe păgân, numai să se reglementeze într-un fel situația economică a țării, soluție pe care n-o vedea posibilă nici bailul, nici oamenii politici de pe malurile Bosforului[29]. Dacă o asemenea propunere nu se putea transforma într-o soluție posibilă din punct de vedere politic, ea se adaugă celorlalte dovezi care ne arată cât de disperată devenise situația țărilor române.

în afară de aceasta, rolul cel mai însemnat în schimbarea domnilor îl avea marele vizir. Sinan se afla, însă, în tabără, când Mihai ajunge la Constantinopol și chiar dacă marele vizir nu se grăbea spre pusta pannonică, altele erau preocupările sale și nu schimbarea domnilor într-un moment ca aceia.

Un incident, aparent lipsit de însemnătate, va cântări mult în

alegerea lui Mihai ca domn. Un ienicer, creditor al lui Mihnea, se ia la ceartă cu un slujitor al domnului și este omorât[30]. Ienicerii din capitala imperiului își manifestă zgomotos solidaritatea cu victima și pentru a-1 pedepsi pe domnul care se făcea vinovat de vărsarea sângelui unuia de al lor se hotărăsc să-l sprijine pe Mihai. Factor hotărâtor, pentru că acesta avea nevoie de o jumătate de milion de galbeni ca să poală cumpăra domnia. Iane și Andronic Cantacuzino strâng bani, dar numai ajutorul ienicerilor deveniți cămătari dau posibilitatea realizării sumei dorite.

Nu mai puțin însemnată în alegerea sa este promisiunea fantastică a lui Mihai: se obligă să achite toate datoriile țării față de Poartă! Am văzut cum Mihnea și-a pierdut scaunul și a trebuit să se turcească pentru că nu fusese în stare să plătească datoria de un milion de aspri. Mihai se oferă să plătească totul. Este un gest neașteptat din partea cuiva învățat cu felul în care se câștigă banii, pare incredibil cum o minte lucidă de fost negustor își asumă o răspundere pe care știa dinainte că nu are cum s-o împlinească. Așa cum constata un contemporan "acest lucru (plata datoriilor) era cu neputință, căci dacă s-ar fi vândut toți copiii și toți oamenii din Țara Românească tot nu s-ar fi putut plăti datoria, ce rămăsese de mai înainte"[31]. Promisiunea lui învinge însă urate rezistențele, îi entuziasmează pe creditori care îl susțin pe Mihai, fără nici o șovăire.

Această lovitură de maestru spulberă niște imagini duioase în legătură cu solidaritatea creștină a cămătarilor greci, în care crezuse P.P. Panailescu. "Vântul de răscoală" care bătea în inima creștinilor nu contribuie cu nimic la alegerea noului domn. Felul în care Mihai devine domn, face să pălească legenda înrudirii sale cu Cantacuzino. Andronic l-a preferat pe Mihai atunci când și-a dat seama că este singurul om care are șanse de a obține domnia. Era cunoscut faptul că Andronic îl susținea pe Petru Șchiopul (așa cum și o

 mărturisește el însuși în scrisoarea către bătrânul aflat prizonierul bănuitelor sale averi în castelul de la Bolzano), Andronic își măritase o soră după un alt pretendent care nu ajunge să domnească, iar toate aceste legături erau cunoscute de toată lumea la Constantinopol. Atunci, cum de a rămas o taină, timp de două secole înrudirea Tudorei cu Andronic?!

Așa cum am afirmat altădată, alegerea lui Mihai s-a datorat lui, în primul rând, pentru că el a intuit care este argumentul hotărâtor menit să încline balanța în favoarea sa. Cu un curaj ieșit din comun, el va miza, așa cum se va vedea îndată, pe o singură cane, iar alegerea lui s-a dovedit a fi singura soluție salvatoare.

Bucuria unanimă produsă de făgăduiala noului ales face ca sultanul să-i "facă atâta cinste, încât a trimis cu el, în semn de cinstire

și pe piticii muți, așișderea a trimis și pe preotul său: pe emirul; însoțitu-l-au două mii de turci aleși, spahii, ieniceri și alți”[32].

Această mărturie contemporană este confirmată chiar de Mihai: “în vremea când împăratul turcilor m-a milostivit cu Țara Românească, atunci sultanul trimise cu mine pe un emir de-al lor [...] care era socotit de ei ca om sfânt, și cu aceasta mai voi sultanul să vină să mă întovărășească până în Țara Românească mulți spahii și ieniceri și alți turci foarte însemnați”[33].

Cu un asemenea alai strălucit mergea Mihai în tabăra marelui vizir, care abia părăsise Sofia, pentru a primi însemnele domniei de la bătrânul Sinan, mândrul și fanaticul albanez care nu și-ar fi imaginat, nici dacă i-ar fi spus-o profetul, că peste doi ani, acest tânăr de 35 de ani, îl va umili în mlaștinile Neajlovului.

în drum spre casă, Mihai îi trimitea o scrisoare de mulțumire lui Sigismund Bălhory, promițându-i că va fi “ruda” acestuia “din toată inima” și făgăduindu-i că va ține “toată rudenia bună și bună vecinătate, căci pot să scriu că am avut cinste de la Măria Ta, și de la cei de după Măria Ta în țara Măriei Tale”[34].

NOTE

1. George D. Florescu și Dan Pleșia, op. ciL, p. 146-147

2. P.P. Panaitescu, op. ciL, p. 18.

3. N. lorga, Istoria lui Mihai Viteazul, p. 33.

4. A. Veress, Documente privitoare la Istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești, vol. VI, p. 162-163.

5. Szamoskâzy, op. ciL, p. 53.

6. D.I.R., B, vol. IV, p. 78; I. lonașcu. Mănăstirea Izvorani, Buzău, 1936, p. 17.

7. P.P. Panaitescu, op. ciL, p. 14.

8. Ch. Duzinchievici, op. cit., p. 16; N. lorga, în jurul lui Mihai Viteazul, p.5.

9. Gr. C. Tocilescu, Raporturi asupra câtorva mănăstiri, schituri și biserici din țari, prezentate Ministerului cultelor și al învățământului Public, in “ AARMSI" seria D, L VIII (1888), p. 229; N. lorga, Istoria tui Mihai Viteazul, I, p. 34.

10. D.I.R., B, vol. XI, p. 256.

11. N. lorga, op. ciL, p. 35.

12. P.P. Panaitescu, op. ciL.p. 15; N. lorga, op. ciL.p. 37; Ion lonașcu și Victor Atanasiu, Mihai Viteazul, București, 1975, p. 9.

13. Vezi Ștefan Andreescu, op. ciL, p. 230, care citează un studiu aflat in manuscris al lui Dan Pleșia, Neamul doamnei Stanca...

14. Ibidem, p. 231.

15. C. Rezachevici, Originea lui Mihai Viteazul, Dezbateri în cadrul "Comisiei de genealogie și heraldică"; "Revista de istorie", tomul 29, 1976, p. 1989.

16. Mihai Viteazul. Culegere de studii. București, 1975, p. 256. în tabelul genealogic de la sfârșitul articolului se arată înrudirile doamnei Stanca.

17. Ibidem, p. 256. Ipoteza se bazează pe faptul că soțul Stancăi trăia în 1587, așa cum o arată un document din acest an (D J.R., B, vol. V, p. 297) și ca și piatra de mormânt a acestuia unde se poate citi "1587 (7095) aprilie 13". C. Bălan, în "Revista **de istorie", tomul 29, 1976, p. 1991.**

18. DJ.R., B, vol. XI, p. 421-429.

19. Ibidem.

20. Pentru domeniul lui Mihai Viteazul a se vedea excelentul studiu făcut de Ion Donat, Satele lui Mihai Viteazul, în "Studii și mataeriale de istorie medie", 1960, voi. IV, p. 465-507.

21. S-a consumat multă energie și s-a risipit multă inteligență pentru a **demonstra care au fost relațiile dintre Mihai și boieri, cum au evoluat acestea, deși este vorba de un aspect minor, fiind vorba de nemulțumiri, cum era și firesc, pentru că nici o domnie n-a mulțumit pe toată lumea, nemulțumiri care s-ar fi manifestat prin existența mai multor partide politice în vremea noastră, dar care, în vremea lui Mihai se rezolvau prin executarea sau fuga nemulțumiților.**

22. Radu Popescu, op. cit., p. 66.

23. N. lorga, op. cit., p. 42.

24. Hurmuzaki, XI, p. 248-249; N. lorga, op. ciL, p. 53-54.

25. Radu Popescu, op. cit., p. 69.

26. Szamoskdzy, op. cit., p. 82 și 99.

27. Baltasar Walther, op. ciL, p. 61.

28. Szamoskdzy, op. ciL, p. 99-100.

29. Hurumzaki, XI, p. 347; N. lorga, op. ciL, p. 99.

30. N. lorga, op. ciL, p. 100.

31. Szamoskdzy, op. ciL, p. 100.

32. Ibidem, p. 101.

33. O istorie a lui Mihai Viteazul de el însuși, în "Literatura română veche (1402-1647)", București, 1969, vol. II, p. 40, traducere și note de Aurel Decei. (Se va cita în continuare Memoriul).

34. A. Veress, op. ciL, p. 39.

IV. DOMNUL ȘI ȚARA LA SFÂRȘITUL SECOLULUI AL XVI-LEA

Domnia. Cea mai de seamă instituție a țării o reprezintă domnia.

Ceea ce o caracterizează de la începutul statelor noastre feudale este autoritatea acesteia. Domnul este șeful armatei, el este judecătorul suprem, el numește pe dregători, veniturile strânse aparțin visteriei domnești. Domnul s-a socotit de la începui stăpânul de necontestat al țării pe care o consideră ca pe o moșie a sa[1].

învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie, scrise la începutul secolului al XVI-lea, subliniază caracterul autoritar al domniei. Un străin, Ivan Peresvelov, care petrece cinci luni la curtea lui Petru Rareș, adresează (arului Ivan Vasilievici o scriere în care domnul român ne este prezentat ca partizanul unei domnii autoritare[2]. Una dintre pârghiile puterii domnești a constituit-o în țările române existența masivă a țărănimii libere, pentru că acolo unde principele a lichidat țărănimea liberă a lichidat unul din pilonii pe care se sprijinea autoritatea sa.

în apusul Europei, a fost necesară o lungă evoluție care să ducă la impunerea autorității puterii centrale asupra marilor feudali, ale căror ducate sau comitate, constituiau adevărate state în stat. Din secolul al XIII-lea începe centralizarea statelor feudale apusene, care duce la crearea unor mari și puternice regate. în secolul al XVI-lea se manifestă tendința creării unor mari imperii având drept justificare forța sau criterii dinastice. Tot la începutul acestui secol, Machiavelli devine celebru prin lucrarea sa Il Principe în care se justifică mijloacele prin care acesta poate deveni stăpân necontestat în statul său. Concepția despre stat și despre puterea centrală nu mai este feudală și amintim acest aspect, pentru că în istoriografia noastră s-a făcut multă vreme caz de mentalitatea feudală care a stal la baza realizărilor politice înfăptuite de Mihai Viteazul. Prin preocupările sale din tinerețe, Mihai a venit în contact cu oamenii care veneau la Constantinopol din toată Europa. Nu se poate să nu-1 fi interesat ceea ce se petrece în apusul continentului, iar receptarea unor idei politice nu puteau fi stânjenite de prejudecățile unui mărunt boier de țară, pentru că preocupările lui nu erau acelea ale unui om care stăpânea câteva sate în Oltenia, el nefiind încă posesorul unor bunuri funciare. Iar la Constantinopol avea posibilitatea să cunoască personal ce însemna autoritatea despotică, de tip oriental, a

 sultanului. Concepția lui Mihai despre domnie nu se putea structura, așa dar, decât pe o tradiție românească și pe cea turco-bizantină, îmbogățită cu unele idei despre stat și monarhie din gândirea politică europeană contemporană. De aceea, considerăm că Mihai Viteazul nu privește, de exemplu, unirea celor trei țări românești, numai ca pe un bloc feudal împotriva ofensivei otomane cum se spune că ar fi făcut-o lancu de Hunedoara sau Ștefan cel Mare[3].

S-a susținut în istoriografia noastră că la sfârșitul secolului al XVI-lea se instituie regimul nobiliar care înlocuiește "dictatura domniei" cu "dictatura boierimii". Pentru demonstrarea unei asemenea stări de fapte s-a adus ca argument victoria oligarhiei boierești la Alba Iulia, când a semnat tratatul cu Sigismund Báthory, în 20 mai 1595. De fapt, la Alba Iulia (vezi infra) se înlocuia autoritatea lui Mihai cu aceea a lui Sigismund ca principe. Mihai lichidează însă grupul de boieri care l-au trădat la Alba Iulia sau laCălugăreni, deci autoritatea domnului rămâne neștirbită. Atunci a fost inventată o altă grupare nobiliară după 1597, care unelteşte cu Sigismund Báthory pentru ca Mihai să nu ducă tratative directe cu împăratul, principele transilvănean devenind astfel unealta boierimii muntene, când se știe că altul era conținutul opoziției lui Sigismund. Pentru contracararea acestei grupări s-a afumat că Mihai a făcut apel la mercenarii din Polonia[4], dar, rostul acestora era acela de a asigura apărarea liniei Dunării, de a moderniza oastea, o cerință absolut imperioasă și nu de a se răfui cu boierii. Nu există nici un document din care să rezulte că o grupare boierească a fost lichidată de domn cu ajutorul mercenarilor, mai ales că, în vremea respectivă, boierii aflați în opoziție trăiau în afara hotarelor țării, iar în jurul domnului se aflau boierii care i-au păstrat credință până la moarte. De fapt, ideea că domnul își căuta baze exteme pentru a-și întări autoritatea în interior, este cel puțin bizară. Căderea lui Mihai s-ar datora opoziției boierești, dornică să impună regimul nobiliar, uitând un aspect elementar: boierimea participă la ultimele bătălii date de Mihai, fără să trădeze, căderea domnului dălorându-se nu boierilor, ci forțelor unite ale Poloniei, Imperiului Otoman și cele ale Habsburgilor.

Despre autoritatea domniei avem mai multe mărturii a căror valoare nu trebuie subestimată sau neglijată. Antonio Maria Graziani, trecând prin Moldova în 1564, arăta că românii "nu au legi scrise, ci toate sunt lăsate bunului plac al domnului sau al judecătorului și sunt cârmuiți cu autoritate, potrivit obiceiului îndătinat"[3].

În 1594, Giovanni de'Marini Poli afirma că în țările românești "sunt cârmuiri absolute, fără dietă și fără consiliu, tot ce promite principele poate să țină"[6]. Franco Sivori care ne-a lăsat o descriere amănunțită despre domnia lui Petru Cercel consemnează și el caracterul autoritar al domniei.

Documentele emise de cancelaria lui Mihai Viteazul nu îngăduie sesizarea nici unei schimbări privind autoritatea domnului. Ele mai arată că daniile făcute de el mănăstirilor și boierilor sunt mai numeroase decât daniile făcute de toți domnii Munteniei din secolul al XVI-lea. Orice viclenie este pedepsită prin decapitarea vinovaților sau prin confiscarea ocinelor celor care fugiseră peste hotar pentru a scăpa de pedeapsă[7].

Dacă cineva a urmărit să suprime autoritatea domnului, acela a fost Sigismund Bâthory, prin tratatul din 1595, dar și acesta, impresionat de faptele lui Mihai, după campania din 1595, renunță la pretențiile sale, nerespectate, de altfel, de principele român așa cum se arată în cronica țării: "Batâr Jicmon, dcaca văzu pre Mihai vodă cu atâta vitejie și cu atâta înțelepciune, slobozit-au Țara Românească cu tot venitul ei, ca să fie iar pre seama lui Mihai Vodă"*.

Nu există o oligarhie adversară a puterii domniei, iar domnul își exercită prerogativele fără nici o șovăire chiar și atunci când este vorba dc unii mari boieri. Cei care încalcă obiceiurile sunt amenințați cu pedeapsa[9], iar doi boieri mari, cum era Danciul din Brâncoveni și Manta, marele paharnic, rămân de lege în fața domnului, fiind obligați să respecte averile mănăstirii Glavacioc[10].

Domnul este acela care face să fie aplicată legea chiar dacă este vorba de respectarea obligațiilor pe care țăranii aserviți le aveau față de stăpânii lor. Pentru că țăranii din satele Poenari și Căpățâneni nu-1 ascultă pe egumenul mănăstirii Vieroș, Mihai îi amenință că-i va spânzura în fața porților lor[11]. Impune ascultare, dar le îngăduie tuturor să-și caute dreptatea. Cazul salului Plenița este mai mult decât semnificativ. El aparținea Buzeștilor, deci boierilor înrudiți sau sprijinitori de nădejde ai domnului, ca oșteni sau ca diplomați. Plcnicenii obținuseră de la Mircea Ciobanul "cane" că sunt stăpâni pe satul lor. Cu toate că Buzeștii aduc documentele de la Vlad Călugărul (1481-1495) de la Radu de la Afumați (1524-1529), de la Vlad Vinlilădin Slatina (1532-1535) și dc la Pătrașcuccl Bun, tatăl lui Mihai, prin care se arăta că satul Plenița le aparținea și cu toate că Petru Cercel dăduse dreptate Buzeștilor, Mihai le îngăduie plenicenilor să se prezinte dc patru ori la judecată, deși la primele trei judecăți plcnicenii nu izbutiseră să dovedească dreptatea lor[12]. Aceasta este o dovadă că domnul era drept și respecta "legea", fără să țină scama de rangul celor judecați. El putea comite abuzuri, prădând avutul unui boier, din cauza unor pâri mincinoase, dar are tăria să-și recunoască greșeala și să și-o răscumpere dăruindu-1 pe păgubit cu șase sate din averea sa personală[13].

însăși realizarea idealului politic urmărit de domn, care a impus sacrificii imense tuturor locuitorilor țării, este cea mai strălucită

dovadă a autorității sale.

Grigore Ureche, educat în Polonia, unde șleahta se bucura de foarte mari libertăți, ca nicăieri în altă parte a Europei, caracterizează astfel puterea domnească: "toată direptatea au lăsat pre acel mai mare, ca să o judece și ce i-au părut lui, ori bine, ori rău, acdia au fost lege de unde au luat și voie așa mare și vârf"[14].

Documentele interne, mărturiile unor străini împreună cu opinia unui boier cărturar care cunoștea bine realitățile românești confirmă existența unei domni autoritare, chiar și atunci când este vorba de oameni care nu au fost o personalitate de talia lui Mihai Viteazul.

Boierii. Neagoe Basarab în învățăturile sale arăta că boierii sunt "stâlparea domniei", sunt ca o grădină pe care voievodul este dator să-i poarte de grijă, pentru că din rândurile acestei boierimi sunt recrutați sfetnicii domnului, cu ei se asigură guvernarea țării. în vremea lui Neagoe Basarab, boierii pământeni erau stăpânii unor domenii despre care documentele spun că existau de la întemeierea țării. Stăpânirea acestor domenii era confirmată de privilegii acordate de domn pentru slujbă dreaptă și credincioasă. Această slujbă consta, de fapt, în îndatorirea boierilor de a-1 ajuta pe domn cu sfatul și cu armele. Boierimea era o pătură mai ales cu caracter militar. Orice abatere de la aceste îndatoriri însemna pierderea moșiei. Aceasta era confiscată de domn, fiind integrată domeniului domnesc sau era dăruită altcuiva pentru merite deosebite. Acest caracter al raportului dintre domn și boieri se păstrează și în vremea lui Mihai Viteazul. Un element nou intervine însă în a două jumătate a secolului al XVI-lea în relațiile dintre domn și boieri: sultanul. Autoritatea domniei nu este știrbită, față de boieri, prin recunoașterea suzeranității Porții, dar această situație nouă favorizează formarea unor partide boierești filo-olomane. O asemenea partidă se poate plânge la Constantinopol împotriva abuzurilor unui voievod, cerând înlocuirea lui cu un pretendent susținut de ea.

în aceeași vreme se mai produce o schimbare cu urmări greu de calculat atunci: infiltrarea unor alogeni, în special greci care reușesc să pătrundă până în sfatul domnesc. Când Mihai ia domnia, sfatul domnesc cuprindea dregători greci, alții vor veni cu el, ocupând noi dregători. Procesul de infiltrare a elementului străin era favorizat de Poartă. Otomanii știau, dintr-o lungă experiență, că pot fi stăpânite mai ușor alte popoare cu elemente crescute la Constantinopol și devotate Porții. După cum se va vedea, lupta pentru independență împotriva Porții a impus o prealabilă înlăturare a grecilor din sfatul domnesc. Noul sfat, compus din boieri pământeni, nu se dovedește a

fi în întregime credincios domnului. Acești boieri nu se opun pe față răscoalei antiotomane, dar nici nu-i sunt în întregime credincioși lui Mihai, iar acest lucru iese în evidență în timpul tratativelor cu Sigismund Báthory,

48 din mai 1595[15]. Din 12 boieri, șapte sunt de acord să semneze tratatul prin care Mihai devenea un simplu locțiitor al principelui. Tratatul îi avantaja în mod evident pe boieri și atunci corect este să se spună că cei ce caută o bază externă pentru întărirea puterii lor erau boierii și nu Mihai cum greșit s-a afirmat[16]. Acest lucru este pe deplin evidențiat de ceea ce se întâmplă după lupta de la Călugăreni. Boierii trădători sunt executați, cei ce reușesc să scape se refugiază în Moldova sau în sudul Dunării. De aici, ei se adresează sultanului cerând înlocuirea lui Mihai[17], fapt care dovedește, în chip strălucit, că Mihai era un domn autoritar, iar boierii care nu erau de acord cu politica lui, nu aveau posibilitatea organizării unei opoziții active dinlăuntru! țării.

Despre boierii care după anul 1595 vor îndeplini funcția de mari dregători, se poate spune că i-au fost credincioși lui Mihai. Ei erau boieri patrioți și au dovedit-o prin faptele lor ca diplomați sau ca militari. Această apreciere se bazează pe un document excepțional ca importanță, pentru că el reflectă gândirea politică a acestor boieri. Ei îi cereau, în 1614, lui Radu Șerban să le vină domn, pentru a salva țara amenințată de otomani cu transformarea ei în pașalâc: “Deci, deacă vom cădea noi la ceia, să rămăe în țeara noastră pașă și mănăstirile și bisericile noastre să fie meceture turcilor și coconii noștri să-i facă iniciari și fetele noastre să le ia turcii lor muieri, cum fac într-alte țeră ce sănt supuse lor; deci noi, din zilele lui Mihaiu vodă de când ne-am supus și ne-am jurat creștinilor, pentru ceia ne-am jurat și ne-am supus noi supt împăratul creștinesc, ca să nu cădem noi la un lucru ca acesta”[19].

Pe lângă faptul că acest document reflectă programul politic al celei mai mari părți din boierimea țării, el are darul să infirme teza potrivit căreia boierilor li se urâse cu politica de lungi sforțări militare a lui Mihai Viteazul sau, și mai grav, că l-au trădat spre sfârșitul domniei. Faptele lor și acest document demonstrează că boierii lui Mihai au avut un crez politic pentru care au luptat alături de el și pe care nu l-au abandonat nici după 14 ani de la căderea domnului. Era deci o partidă boierească, dar, din această partidă, a făcut parte și Mihai înainte de domnie și prin rolul jucat de el, putem spune că a fost animatorul și șeful acestei partide. El era înrudit cu o parte dintre acești boieri iar Mihalcea Caragea, grec căsătorit cu o româncă, a avut o fală care s-a căsătorit cu Radu Buzescu. Radu postelnic din Cepturoaica era văr cu Buzeștii și căsătorit cu Calea, fiica lui Radul Calomfirescu. Fiul lui Radu și al Calei s-a căsătorit cu Florica, fiica lui

Mihai Viteazul, și este cunoscut ca Preda din Greci sau ca Preda Floricoiul[1]'. Calotă Bozianu, mare spătar și apoi mare ban, era căsătorit cu Calea, fiica lui Danciu Brâncoveanu. Printre boierii credincioși lui Mihai se număra Stoica, al doilea logofăt, apoi mare vistier, pe care-1 miluiește cu țigani și sale "pentru credincioasa și dreapta

 slujbă pe care a slujil-o domniilor noastre în țări străine"[20]. Această afirmație este făcută în 1594, ceea ce înseamnă că Stoica l-a însoțit pe Mihai atunci când trece în Transilvania și de aici la Țarigrad pentru câștigarea domniei. De altfel, domnul s-a arătat recunoscător tuturor acestor boieri credincioși încredințându-le cele mai înalte dregătorii, întărindu-le cumpărările de sate[21] pe care acești mari boieri le realizează într-o vreme în care multe sale libere se vând pentru a scăpa de bir.

Unii dintre boierii credincioși lui Mihai au fost dăruiți cu ocinile hiclenilor. în 1596, când domnul se poate răfui cu cei ce se împotriveau politicii sale de luptă antiotomană, este confiscată o moșie a lui Dumitru Ceacâr din Stănimir, deoarece "el a pribegit cu mulți boieri ai domniei mele"[22]. Chiar și în 1595, îndată după luptele de la Giurgiu, Mihai îl dăruia pe Ioan, mare vornic, (este vorba de Ioan Norocea din Răzvad, unul dintre cei mai devotați boieri), "pentru a lui credincioasă și dreaptă slujbă și vărsare de sânge, care au vărsat pentru domnia mea, când m-am bătut domnia mea cu păgânii turci"[23] cu satul Șerpătești, sat domnesc și cu partea lui lanache postelnic, din satul Tihulești, deoarece lanache "el s-au viclenit pe domnia mea și țara domniei mele"[23]. Este și acest document o dovadă că uzurparea autorității domnești de către boierii trădători prin tratatul de la Alba-Iulia, din același an, nu-și atinsese scopul, domnul comportându-se ca stăpân absolut al țării fără să ia în considerare un tratat umilitor, considerat de el drept o trădare din partea celor ce l-au semnat

Pătrunderea în sfatul domnesc a boierilor credincioși lui Mihai nu a dus la subminarea puterii domniei, ci la întărirea acesteia. Buzești, Udrea banul, Radu Calomfirescu, sunt diplomați sau luptători de nădejde, iar când nevoia a impus alegerea și altor oameni, domnul a știut să-i transforme în colaboratori credincioși pe Aga Leca, albanezul, pe haiducul Baba Novac, care va deveni un excelent căpitan de oști. Căutând să stabilească legături diplomatice cu cât mai multe curți europene, Mihai a apelat la serviciile unor străini care s-au oferit să intre în serviciul său: Petru Armeanul, sasul brașovean Schunckabunk, ungurii Grigore Balogh, Ștefan Pethnehăzy, Gheorghe Bemardffy, Gheorghe Racz și Ioan Secuiul, cipriotul Hector Vassi, elvețianul Ioan Muralto, grecii Pantazi, Dino Celepi, raguzanul Niccolo di Luca Lovicali[24].

Despre Buzești și ceilalți boieri olteni s-a spus că i-au fost credincioși lui Mihai numai până în anul 1599. Atunci, când Mihai era amenințat de Andrei Bâthory în alianță cu polonii și cu Ieremia Movilă, iar otomanii se pregăteau să intervină pentru a-1 înlocui cu un alt domn supus lor, are loc acțiunea trădătoare a tuturor boierilor. Dovada o constituie scrisoarea din 5 septembrie 1599, trimisă pribegilor Dan vistier, Vintilă clucer, Ioan aga,

Preda postelnic, Jipa portar, Stanciu logofăt și Mihai logofăt Boierii munteni cer ca Ieremia să salveze țara, pentru că Mihai a ruinat-o, "au perit țeara de totu și se-au pustilu. Ci acumu leafă n-are de unde da oștii și nice aspri, nice de încotroo parte nu-i vine, ci acum au slobozitu oștile pre în țeară, deci pre unde află sau dobitocu sau păine sau ce voru afla, lotul iau cu sila. Ci acumu ne-au mâncat și poama viilor de totu și ne iau muerile și felele de le rușinează"[23]. Turcii șliu ce se petrece în țară și boierii se tem că "ei voru descăleca țeara noastră și voru pune turcu de va domni țeara noastră și voru turci pre toți creștinii și voru sparge atâta mănăstiri și beseareci și va peri atâta creștinătate. O vai de noi mare rău iaste pre noi că perirn acum! "[23]. Mihai a spart țara și "elu acumu va să fugă cu acei hoți ci ține"[23]. El se teme de boieri să nu-1 prindă pentru cât rău le-a făcut tuturor și le face și acum căci a prins pe mai mulți boieri "pre Dumitru dvomicul și pre Buzești, câte 3 frați, și pre Mihalcea banul și pre Barcaan logofet și pre Leca aga și pre Miroslavu logofet și pre Radul postelnicul; și pre acești boiari i-au băgat în temniță. Iară pre Leca aga l-au muncitu și l-au arsu și l-au căznit până va și muri, că nu e nădejde [...] Și sântemu toți nice vii nice morți; ci dereptu aceia acum neiaste Mihaiu vodă tocmai ca și turcii. O vai de noi, cine ne va șocate de în mână acestui tiranu!". O soluție ar fi Ieremia Movilă. Să-l roage pe regele Poloniei să le dea domn pe Simion Movilă "căce că sântemu toți de o lege și de o limbă și sântu domnii de rudă bună, că de greci și de frânei și de alți hoți ci ne-au venit de ne-au fost domni, ne-amu săturatu"[23]. Să facă tot ce pot ca să-l aducă domn pe Simion, ca "să poată eși acestu tiranu de în mijloc", iar ei ar hălădui în pace, așa cum hălăduiesc frații lor moldoveni. Și ca să fie convinși pribegii că nu este o glumă, scrisoarea e dată din Târgoviște și pentru ca totul să se petreacă într-o taină desăvârșită e semnată de "Kir Efiimie ot Tărgoviște și toți egumeni de la toate mănăstirile", de Dumitru vornic, Teodosie logofăt, Radu clucer, Stroe stolnic. Radu postelnic, Calotă ban, Sava Armaș, Radul comis. Horea banul și Radu Otetilișanul.

Ion Ionașcu a considerat această scrisoare drept un fals făcut de pribegii din Moldova pentru a da mai mare greutate cererii lor de a-1 înlocui pe Mihai.

Alții au consideral-o autentică, o dovadă că partida boierilor olteni uneltesc și-l trădează pe domn, acțiunea lorînscriindu-se "în politica trădătoare a marii boierimi, care a împiedicat sistematic după 1462 orice încercare de susținere până la capăt a luptei împotriva turcilor"[23].

în ceea ce ne privește am considerat că această scrisoare a fost alcătuită de boierii munteni cu asentimentul domnului. Semnătura boierilor este o garanție în acest sens. Dacă ar fi dorit să trădeze cu adevărat, atunci numele celor care complotau trebuia ținut în cel mai mare secret, altfel riscau să-și piardă capetele, mai ales că Mihai nu era personalitatea care să se lase înduioșată de soarta unor trădători.

51

în al doilea rând, boierii care se plâng că sunt închiși și chinuiți sunt cei care stau alături de domn peste câteva zile, conduc oastea țării care trece în Transilvania pentru a participa la lupta de la Șelimbăr, contribuind din plin la succesul lui Mihai Viteazul[27]. Dacă ar fi dorit să trădeze, acest lucru s-ar fi realizat cu ușurință în septembrie 1599, când Țara Românească era amenințată la toate hotarele, iar legătura cu singurul aliat, Rudolf al II-lea, fusese întreruptă prin înscăunarea lui Batâr Andreiaș în Transilvania. Pe de altă parte, această scrisoare se încadrează într-o serie întreagă de măsuri pe care Mihai le ia pentru a se salva dintr-o situație care părea, pentru el, fără nici o ieșire. El se dovedește a Ti primul conducător militar și politic, din epoca modernă, care își dă seama de serviciile imense pe care o propagandă bine orchestrată le poate aduce pentru pregătirea, în secret, a unor operații militare care vizau împlinirea unor mari planuri politice. Rostul acestei scrisori este și mai bine înțeles dacă este judecat în contextul politic care a produs-o și în raport cu alte acțiuni ale domnului român, luate de acesta în vara și în toamna anului 1599. Urmarea acestor eforturi este cunoscută: înlăturarea lui Andrei Băthory, restabilirea legăturilor cu Rudolf al Il-lea și realizarea premizelor pentru împlinirea unirii din 1600.

"Trădarea" din 1599 a încurajat construirea unei alte ipoteze: boierii lui Mihai l-au trădai și în 1600 precum și la începutul anului următor[28]. Dovada unor noi trădări ar constitui-o o scrisoare a generalului imperial Basta, din care ar reieși că boierii munteni îi cereau acestuia să intervină pe lângă împărat, să-l trimită pe Mihai ca domn, iar dacă nu se putea, atunci ei s-ar fi mulțumit și cu un alt voievod[29]. în realitate, nu este vorba de o scrisoare a lui Basta, ci de o informație cuprinsă într-unul dintre acele AVVISI care se inspira din cele ce se discutau în cercurile politice de la Praga. Până la descoperirea unui document oficial, această informație trebuie

considerată cu multă prudență. Dar, chiar și din acest zvon nu se desprindea ideea trădării. Boierii îl cereau ca domn pe Mihai, iar dacă acest lucru nu era posibil, atunci acceptau și pe altcineva, cu condiția să lupte contra otomanilor. Este și aceasta o dovadă care infirmă teza potrivit căreia marea boierime nu a făcut altceva decât să paralizeze "orice încercare de susținere până la capăt a luptei împotriva turcilor".

Un alt argument în favoarea trădării a fost socotită mărturia lui Miron Costin: boierilor li se urâse cu atâtea războaie, din care cauză ei și slujitorii l-au primit "pe Simion vodă cu giurământ"[30]. Faptul că o parte dintre boieri se supun lui Simion nu înseamnă că toți boierii l-au trădat pe Mihai. Buzești, Radu Florescu, Teodosie Rudeanu, Stoica vistier sunt alături de domn. în lupta de la Curtea de Argeș, mai mulți boieri sunt făcuți prizonieri. Ei nu se închină de bună voie, motivând că au făcut-o numai ca să-și salveze averile[31].

52

BP. Hașdeu, A.D. Xenopol, N.Iorga, C.C. Giurescu, I. lonașcu și Al. Lapedatu au susținut ideea că Mihai a păstrat legătura cu boierii săi, chiar dacă aceștia au fost obligați să-l recunoască pe Simion. Faptele confirmă un asemenea punct de vedere. în mai 1601, Udrea banul și Negrea spătarul au fost executați de Simion Movilă, bănuiți că vor să se răzvrătească, iar alți boieri ca Stoica din Strâmba (vistierul) sau Micul armaș au fost închiși.

Dintr-o scrisoare a lui Sigismund Báthory către Basta se afirmă că executarea sau punerea la prinsoare a unor boieri s-a făcut datorită legăturilor pe care aceștia le-au avut cu Mihai[32]. Nu s-a ținut seama de aceste argumente și s-a explicat că Buzeștii și Udrea s-au făcut vinovați față de Simion Movilă pentru că au intrat în legătură cu unii mari șleahtici pentru a introduce și în Muntenia regimul nobiliar.

Faptul că unii boieri munteni sunt prinși în timpul luptelor, cum reiese din scrisoarea lui Toderașcu Vartic[33], nu înseamnă că au trădat. Cât privește pe Udrea banul, acesta, după ultimele lupte, s-a ascuns sub munte și de acolo i-a scris lui Ioan Polocki ca să obțină pentru el iertarea noului domn[34]. Udrea și alți boieri s-au închinat lui Simion la 12 zile după bătălia de la Curtea de Argeș, deci la 7 decembrie. Știm însă că Mihai Viteazul se afla prin părțile Beiușului la 6 decembrie. în acest caz, se mai poate vorbi de trădare?

în scurta domnie a lui Simion Movilă, Buzeștii și ceilalți boieri credincioși lui Mihai n-au făcut parte din sfatul domnesc. Iar când acești boieri au aflat că Mihai vine în Transilvania, în iunie 1601 "atuncea Buzeștii văzând atâta răutate, n-au mai putut răbda și au fugit peste Olt, la Craiova. Și în grab au strâns toate oștile Mehedinților și numaidecât s-au învârtejit înapoi la Simion Vodă"[35].

într-un document din 1604 se spune că “s-au ridicat toată țara și cu toți boierii mici și mari, împotriva lui Simion voievod și l-au izgonit din țară”[34].

În lupta de la 3 iulie este surprinsă și înfrântă oastea lui Simion, după care sunt trimiși soli la Mihai pentru a-i vesti biruința. La 7 iulie, Mihai îl anunța pe arhiducele Matthias că Țara Românească a fost eliberată fiind cârmuită de o locotenență domnească formată din cei trei frați Buzești, Stoica Rîioșanul și Andronie vistier[37]. Simion nu se resemnează, vine cu o nouă oaste, dar la Gura Nișcovului este din nou înfrânt, oastea munteană fiind condusă de Șerban paharnicul[38].

Boierii lui Mihai s-au arătat credincioși domnului și crezului lor politic până când le vine vestea asasinării lui Mihai pe Câmpia Turzii. Abia atunci, ei l-au ales domn pe Șerban, învingătorul de la Gura Nișcovului, continuatorul politicii lui Mihai, cunoscut în istorie sub numele de Radu Șerban.

Țăranii. Asupra domnului care a realizat prima unire a românilor, asupra viteazului, a eroului care s-a acoperit de o faimă europeană prin

 câștigarea atâtor bătălii, stârnind admirația fără rezerve a unor străini, contemporani cu faptele, stăruie umbra unui act socotit ca o mare nedreptate comisă împotriva celor mulți, împotriva țăranilor. Este vorba de celebra "Legătura lui Mihai" atât de discutată în istoriografia noastră. Glorificând domnia lui Mihai Viteazul cum nu a mai făcut-o nici un alt istoric român, Nicolae Bălcescu nu poate să nu constate cu amărăciune în studiul său Despre starea soțială a muncitorilor plugari în Principatele române în deosebite timpuri: "Mihai Viteazul fu cel dintâi domn care legiui printr-un așezământ al său că fiecare țăran pe-a cui moșie se va afla atunci, acolo să rămâie vecinie. Acest act barbar făcut de un prinț ce a lucrat atâta pentru libertate, anevoe s-ar putea pricepe de n-am ști că aristocrația, puternică până atunci, a trebuit să-l silească la aceasta". Un punct de vedere împărtășit de Radu Rosetti, V.A. Urechia, AL. Papadopol Calimah sau de Tratatul de istorie a României unde se arată că "Legarea de glie a constituit punctul cuminant al ofensivei dezlănțuite de clasa dominantă"[39]. N. Iorga a socotit, la un moment dat, că Mihai a fost silit de Sigismund Báthory ca să introducă legarea țăranildfde glie, punct de vedere acceptat și de P. P. Panaitescu[40], respins însă dc 1. C. Filitti și Constantin Giurescu. întreprinzând un studiu temeinic, pe documente de arhivă, acesta din urmă a demonstrat că românia este anterioară domniei lui Mihai, iar așa-zisa "Legătură a lui Mihai" nu are sensul legării de pământ a țăranilor aserviți. Vecinii (țărani aserviți) aveau voie să se mute de pe o moșie pe alta, plătind ceea ce se numea "găleată de ieșire". După campania lui Sinan din 1595, mulți țărani au fugit de pe moșiile pe care se aflau, în locuri mai ferite, iar după terminarea campaniei nu s-au mai întors la moșiile de pe care fugiseră. Boierii aveau dreptul să-i aducă înapoi, dar operația necesita o vreme îndelungată. Domnul avea însă nevoie de bani pentru a asigura funcționarea aparatului de stat, plata mercenarilor etc. Ca să rezolve problema, Mihai a recurs la o măsură extremă: organizarea unui nou recensământ, hotărând ca românii fugiți să rămână acolo unde se aflau, fără ca stăpânul să-i mai poată revendica. O măsură care asigura încasarea dărilor, îi favoriza pe boierii pe ale căror moșii se așezaseră fugarii, dar îi nedreptățea pe cei ce pierduseră forța de muncă[4'].

Teza lui Constantin Giurescu nu a fost acceptată decât de unii istorici, "Legătura lui Mihai" fiind considerată în continuare ca o măsură care a dus la ascuțirea luptei de clasă și a "contribuit la prăbușirea lui Mihai"[42]. Aceste constatări defavorabile marelui domn s-au sprijinit pe un studiu amplu făcut de P. P. Panaitescu, unde se analiza dreptul de strămutare al țăranilor. După ce arată că în Europa răsăriteană (de la răsărit de Elba), în secolul al XVI-lea, are loc legarea de glie a țăranilor, autorul demonstrează că același fenomen se manifestă și la noi, "Legătura lui Mihai Viteazul" nefiind altceva decât

 legiferarea acestei stări de fapt[43]. Prin ea se desființa dreptul de strămutare de pe o moșie pe alta "orice om pe unde va fi așezat (pe moșii) să Tie rumân (vecin) și anume in veci, ceea ce nu era până atunci"[44]

Constantin C. Giurescu a reluat discuția respingând toate părerile care se deosebeau de cele ale lui Constantin Giurescu. "Legătura" a fost o măsură fiscală impusă de luptele cu Sinan, fără să însemne legarea de glie și fără să ducă la ascuțirea luptei de clasă sau să contribuie cu ceva la căderea lui Mihai. Autorul arată că n-ar mai fi fost nevoie să se dea alte legi, după aceea, dacă prin "Legătura lui Mihai" se statua legarea definitivă a țăranilor de glie[4'].

Chiar documentele folosite de P. P. Panaitescu pentru a susține teza contrară arată că "Legătura lui Mihai" nu a însemnat legarea de glie și nici nu a interzis satelor de rumâni să se judecească, adică se se elibereze din rumânie. Referindu-se la un document din 1628, prin care domnul respinge cererea de eliberare din rumânie a unui sat, P. P. Panaitescu crede că o asemenea posibilitate exista pe vremea lui Mihnea, dar acest drept de a se cnezi a încetat să mai fie aplicat[4*].

"Legătura lui Mihai" nu a intezis dreptul satelor de rumâni de a se elibera și acest lucru este demonstrat pe documentele din vremea lui Mihai sau emise în anii de după domnia acestuia. De exemplu, satul Sularul, cumpărat în 1596 de Mihai, se răscumpără în 1599, așa cum va face și satul întorsura, imediat după lupta de la Bucov[47]. Iar acestea nu sunt singurele cazuri. După cum reiese dintr-un document dat satului Loloești, care merge după domn în Transilvania, pentru a căpăta dreptate, se spune că acest lucru s-a întâmplat atunci "când s-a fost ridicat toate satele din țară, să se judecească"[48], o dovadă că dreptul satelor aservite de a se cnezi nu a fost anulat prin "Legătura lui Mihai". îndată după căderea lui Mihai multe sate vecinile cu sau fără silă reușesc să se răscumpere, în scurta domnie a lui Simion Movilă, în domnia lui Radu Șerban și mai ales în domnia lui Radu Mihnea[49].

O analiză imparțială a documentelor ne demonstrează că "Legătura lui Mihai" nu a dus la robirea satelor, nu a avut ca rezultat legarea țăranilor de glie.

în a două jumătate a secolului al X Vl-lea, situația țăranilor s-a înrăutățit, în general, afectând atât țărănimea aservită, cât și satele libere moșnenești. Chiar dacă nu se poate vorbi de o ruinare a satelor libere, pentru că aceste sate continuă să existe, și încă într-un număr destul de însemnat, în această vreme și mai cu seamă în timpul domniei lui Mihai Viteazul, multe sate de moșneni se rumânesc. Două cauze duc la această tendință de cotropire a satelor libere: 1. dorința marilor boieri de a stăpâni cât mai multe sate și 2. creșterea

 sarcinilor fiscale cărora țăranii nu le mai pol face față și se românesc pentru a scăpa de ele. De această stare de lucruri va profita Mihai ca boier și apoi ca domn, dar și marii boieri care fac parte din sfatul domnesc cum sunt Buzeștii, Mihalcea ban. Stoica vistier și alții[90]. Moșnenii vor face eforturi disperate pentru a nu-și pierde libertatea, vor profita de orice situație favorabilă pentru a-și recâștiga libertatea în cazul în care au pierdut-o și este bine cunoscută răscumpărarea multor sate la mijlocul secolului al XVII-lea, în timpul domniei lui Mihnea al III-lea.

Cât privește țărănimea aservită s-a vorbit de intensificarea exploatării ei prin sporirea zilelor de clacă pe care aceasta era obligată să le presteze pe “rezerva seniorială” care se crează, acum, prin introducerea regimului nobiliar[51]. Pentru ultimele decenii ale secolului al XVI-lea nu avem nici un document care să ateste crearea unei rezerve senioriale, în documente menționându-se că țăranii aserviți vor fi obligați să presteze zile de clacă “la ce va fi treaba” stăpânului, "ce va porunci acesta” sau “orice va fi”[52]. Formulele sunt mult prea vagi pentru a îngădui elaborarea unor teritorii care nu-și află aplicarea în țările românești extracarpatice, și nici nu se poate compara situația țărănimii de la sfârșitul secolului al XVI-lea cu ceea ce se petrecea în secolul al X VIII-lea. De altfel, boierii nu erau interesați în creșterea producției de grâu pentru export, din cauza existenței monopolului otoman, mult mai profitabilă fiind creșterea vitelor.

Ceea ce nu se poate contesta este însă agravarea sarcinilor fiscale datorită creșterii haraciului și altor dări față de Poartă. In comparație cu prima jumătate a secolului al XVI-lea, birul crește de 10 ori în ultimul deceniu[53]. Cel mai ridicat bir pe gospodărie se înregistrează în timpul lui Mihnea cel Rău, 947 de aspri, ca să scadă în timpul domniei lui Mihai Viteazul la 623 aspri[54]. Deosebit de apăsătoare devin însă celelalte dări care reușesc să egaleze birul așa cum o arată un document din 1594, din care rezultă că dăjdiile satului Orlești se ridicau la 50.260 aspri, iar tributul la 40.400 de aspri[55]- pentru achitarea acestor impuneri fiecare familie trebuind să vândă 42 de oi sau 16 obroace de grâu, 5 boi sau 38 falce de pământ[56].

Cifrele arată cât de apăsătoare erau dările către Poartă și explică starea de nemulțumire generală care va duce la marea ridicare armată de la sfârșitul secolului.

S uprimarea dărilor oneroase în urma luptei pentru independență nu va duce la o ameliorare a situației țărănimii, deoarece domnul are nevoie în continuare de mari contribuții bănești pentru angajarea mercenarilor. Rezultatul benefic al luptelor purtate de Mihai Viteazul se vor repercuta pe plan social abia după 1600, când Poarta se vede obligată să reducă haraciul la sume rezonabile, iar urmașii lui Mihai nu mai desfășoară o activitate

 militară deosebită, deci nu mai este nevoie de întreținere costisitoare a unor trupe de mercenari. Așa se explică, poate, și posibilitatea pe care o au satele, rumânite la sfârșitul secolului al XVI-lea, să se răscumpere în primele două decenii ale secolului următor.

Nicolae Iorga, afirmând că țăranii nu l-au iubit pe Mihai, arată totodată că "oamenii cei mai folositori și mai capabili", nu pot fi judecați "după foloasele imediate pe care le poate avea fiecare, ci după foloasele mai depărtate pe care le poale avea națiunea întreagă cine știe când. Căci niciodată fapta mare și omul mare nu rămân fără folos pentru țară"[57].

Oastea. Ceea ce a deosebit societatea feudală românească de structurile feudale din apusul Europei a fost o organizare care i-a îngăduit domnului să cheme la oaste, în caz de primejdie, pe toți locuitorii țării apți să poarte o armă. Primul document emis de cancelaria românească în anul 1374 ne demonstrează că nici țăranii aserviți nu erau scutiți de îndatorirea ostășească. Aceasta stare de lucruri se explică prin existența unui număr foarte mare de sate libere, a căror libertate era garantată de această obligativitate față de domnie, față de apărarea țării. De asemenea, sarcinile țăraniloriafeietviți nu sunt strivitoare și ei se bucurau de anumite libertăți, cea mai importantă fiind aceea de a se strămuta dintr-un sal în altul. în acest caz, interesul boierului era acela de a-și păstra țăranii, ferindu-se de a-i împovăra cu sarcini și dări excesive. Această organizare socială deosebită de aceea a țărilor din apusul continentului era într-un fel determinată de nevoile militare ale unor țări mereu amenințate cu cotropirea de către vecinii lor. Așa se explică posibilitatea pe care domnii noștri au avut-o de a concentra oști apreciabile ca efective pentru vremea aceea, 30.000 - 40.000 de oameni. Efectul acestei organizări social-militare speciale a fost respingerea încercărilor de cucerire din 1330, 1395,1462,1475-1476. Oastea la care participă toți locuitorii țării în stare să poarte o armă s-a numit "oastea cea mare", nume deseori întâlnit în documentele emise de cancelaria lui Mircea cel Mare[58]. Ea a format temeiul organizării militare a țărilor noastre în evul mediu, lupta gigantică dusă de Ștefan cel Mare împotriva unori mari state europene fiind posibilă numai datorită acestei organizări.

Apariția și evoluția armelor de foc duc la modificări în modul de organizare și desfășurare a unei bătălii în secolul al XVI-lea. Aceste modi ficări au repercusiuni și asupra organizării social-militare a țârilor române. în ceea, ce privește boierimea, aceasta, prin posibilitățile sale materiale, își păstrează importanța pe care a avut-o și mai înainte în cadrul organizării militare românești. Ea este datoare să se prezinte pe câmpul de luptă, ori de câte ori este nevoie, împreună cu slujitori înarmați, întreținuți de boieri, formând împreună cetele boierești[5]'.

Cât privește “oastea cea mare” a țării ea nu a încetat să mai existe ca instituție, domnul are și în vremea lui Mihai Viteazul posibilitatea să cheme “gloatele” la arme; au însă loc modificări în organizarea militară care fac să scadă rolul țărănimii față de perioada anterioară, fapt care explică de ce a fost posibilă înrăutățirea situației social-economice a țărănimii la sfârșitul secolului al XVI-lea.

Acest proces s-a datorat nevoii pe care o avea domnul de a procura bani pentru angajarea mercenarilor, din care cauză a preferat să renunțe la chemarea unor sate la arme, obligându-le în schimb să plătească, în funcție de mărimea satului, anumite sume de bani pentru întreținerea unor mercenari. Astfel, în cazul satului Loloești, locuitorii acestuia sunt obligați să plătească dăjdii pentru întreținerea a 8 catane[60]. Mihai însăși, în septembrie 1596, când se aștepta să fie atacat de tătari, îi scrie lui Sigismund Báthory să-i trimită ajutoare pentru că țăranii fugiseră din calea năvălitorilor și domnul nu putea strânge dajdea pentru plata mercenarilor[61]. Ceea ce înseamnă că multe sate nu mai trimiteau oameni la oaste fiind obligate în schimb să furnizeze sumele n^esare pentru plata mercenarilor. Acest lucru explică de ce efectivele oștii lui Mihai Viteazul, în luptele din primii ani ai domniei, când efortul militar este făcut numai pe seama țării, este sensibil mai redus decât în vremea lui Mircea, Vlad Țepeș și Ștefan cel Mare.

Aceasta nu înseamnă că țărănimea nu constituie temeiul apărării hotarelor. Nu trebuie să uităm că există un număr mare de sate libere (cel puțin jumătate din totalul satelor) ale căror îndatoriri militare ființau încă în vremea lui Mihai și a urmașilor săi[62]. Faptul că sate aservite sunt obligate să întrețină un număr de mercenari demonstrează cât de mare rămâne rolul țărănimii, chiar și sub această formă, în apărarea țării. Dar se mai întâmplă un fenomen pe care nu-1 întâlnim în altă parte a Europei. Un sat aservit este scutit de bir și înscris la roșii, adică face parte dintr-un corp de oaste care apare în această vreme. în urma scutirilor obținute, aceste sate merg la oaste călare pe propria lor cheltuială, o tradiție care s-a păstrat până în epoca modernă[63]. Când a intrat în Transilvania, Mihai avea 8.000 de călăreți pe care I. Darahi o considera “o prea frumoasă armată a roșiilor”[64]. Posibilitatea eliberării unor sate și înscrierea lor la roșii este poate cea mai elocventă dovadă că “Legătura lui Mihai” nu a avut sensul legării de glie, al coborârii țăranului într-o stare din care nu mai avea posibilitatea să se emancipeze.

Tot în această epocă are loc alcătuirea unui corp de oase de pedestrași - dorobanți - care slujeau în schimbul unor scutiri fiscale.

O categorie socială datoare să slujească pe domn cu armele au

format-o curtenii, adică toți aceia care dețineau o slujbă în folosul domniei. Ei au jucat un rol foarte important în luptele purtate de Ștefan cel Mare, dar, la sfârșitul

 secolului al XVI-lea, situația lor se înrăutățește fiind impuși la bir", ca, la mijlocul secolului următor, să fie confundați cu "roșii și altă oaste de țară"[66].

Datorită noilor condiți i create de evoluția armamentului, M ihai Viteaz ul a căutat de la începutul luptelor cu otomanii să angajeze cât mai mulți mercenari. Numărul acestora crește mereu, iar într-o notă de plată se arată că în oastea lui Mihai se aflau până la 13.281 de lefegii, români, unguri, cazaci, haiduci din sudul Dunării[67].

Cât privește efectivele oastei lui Mihai s-au propus următoarele cifre: Călugăreni, circa 16.000, numai oastea țării; Șelimbăr circa 30.000, între care un mare număr de mercenari, iar în campania din Moldova se consideră că efectivul oastei lui Mihai se ridica la 45-50.000 de oameni.

Din cele arătate până acum se poatae desprinde care era potențialul uman pe care se putea sprijini Mihai în lupta pentru eliberarea țării.

Cât privește potențialul economic, evaluările exacte sunt greu de făcut, dar călătorii străini care trec prin țările românești laudă bogăția acestora, așa cum o face Giovanni Andrea Gromo sau Franco Sivori. Se recunpștea de către contemporani că țările române formau chelerul Imperiului Otoman și acest lucru este verificat de efectele pe plan economic pe care le are răzvrătirea țărilor române. Dar, oricât de bogatae erau sursele economice ale Țării Românești, ele nu reușeau să acopere cheltuielile impuse de un război purtat cu arme modeme. Drama căreia a trebuit să-i facă față domnul a fost aceea de a nu găsi aliați și ajutoarele necesare în vederea confruntării cu unele dintre cele mai mari state ale timpului: Imperiul Otoman, vastul regat polono-lituanian sau Imperiul Habsburgic. Aceste trei puteri au urmării cu tenacitate surparea construcției politice pentru realizarea căreia Mihai a desfășurat o activitate diplomatică de o rară subtilitate, și a dus o luptă eroică de proporții legendare, care l-a transformat într-unul din marii eroi ai Europei.

NOTE

1. Vezi discuțiile în legătură cu caracterul domniei la Manole Neagoe, Problema centralizării statelor feudale românești Moldova și Țara Românească, Craiova, 1977, p. 216 și urm.

2. Călători străini, vol. I, p. 452-463.

3. P.P. Panaitescu, Problema unificării politice a țărilor române în

epoca feudală în Studii privind Unirea Principatelor, București, 1960, p. 55-93; Idem, Dreptul de stămutare al țăranilor în țările române (până la mijlocul secolului al XVD-lea), în "Studii și materiale de istorie medie", vol. I, p. 81; Idem, Regimul nobiliar înȚara Românească și Moldova, în Istoria României, vol. III, p. 76-79; E. Stănescu Les problhnesde l'ătat făodal sous le regne de Michel le Brave, în "Revue Roumaine d'Histoire", nr. 1,

1962, p. 68; P.P. Panaitescu, L'union des pays roumains sous k rigne de Midiei k Brave (1599-1601X "Revue Roumaine d'Histoire", 1965, nr. 3, p. 427-440.

4. E. Stănescu, op. ciL, p. 68.
5. Călători străini, vol. II, p. 382.
6. Ibidem, vol. Ill, p. 250.
7. DJ.R., XVI, B, VI, p. 191, 203-204.
8. Letopisețul Cantacuzinesc, p. 63.
9. DJ.R., XVI, B, VI, p. 171.
10. Ibidem, p. 148-150.
11. Ibidem, p. 172-173.
12. Ibidem, p. 165-166; 219-220; 294-296.
13. Ibidem, p. 390-391.
14. Grigore Ureche, Letopisețul Țării Moldovei, ed. P.P. Panaitescu, București, 1955, p. 61.
15. A se vedea subcapitolul referitor laTratatul de la Alba Iulia, Șt. Olteanu, Les pays roumains ă l'ăpoque de Michel k Brave, București, 1975, p. 57; Considerații pe seama boierimii din vremea lui Mihai la N. lorga. Soarta faimei lui Mihai Viteazul, p. 423-424; Th. Holban, Boierii lui Mihai Viteazul, în "Arhiva", Iași, 1928, nr. 3-4, p. 205-227; 1929, nr. l,p. 18-32; nr. 2, p. 114-123; nr. 3Ap. 181-194; 1930, nr. 1, p. 5-14; nr. 2, p. 108-112; nr. 3-4, p. 175-183.
16. E. Stănescu, op. cit., p. 68.
17. Vezi, infra, capitolul V.
18. DJ.R., XVII, B, B, p. 269.
19. Ion lonașcu, op. cit.; N. Stoicescu, Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova, București, 1971.
20. DJ.R., B, XI, p. 138.
21. Ștefan Olteanu, op. ciL, p. 59.
22. DJ.R., B. VI, p. 203-204.
23. Ibidem, p. 191.
24. C. Golner, Aparatul diplomatic al lui Mihai Viteazul, în "Anuarul Institutului de istorie". Cluj, IX, 1966, p. 88-90.
25. Șt. Ștefănescu, Știri noi cu privire la domnia lui Mihai Viteazul, "Studii și materialedeistoriemedie", (vomcitaîncontinuareSMIM), 1962, voi. V,p. 187-188.
26. Ibidem, p. 185.

27. Manole Neagoe, Mihai Viteazul, p. 161 și urm.

28. C. Rezachevici, Poziția marii boierimi din Țara Românească față de Mihai Viteazul și Simion Movilă (noiembrie 1600-august 1601), în "Studii" tom. 26,1973, nr. 1, p. 49 și urm.

29. A. Veress, op.ciL, vol. VI, p. 50.

30. Miron Costin, Opere, p. 55.

31. C. Rezachevici, op. ciL, p. 55-56.

32. Hurmuzaki, IV-1, p. 255.

33. P.P. Panaitescu, Documente privitoare la istoria lui Mihai Viteazul, p. 136.

34. C. Rezachevici, op. cit., p. 55.

35. Letopisețul Cantacuzinesc, p. 83-84.

36. DI.R., XVn. B, vol. I, p. 133-134.

37. C. Rezachevici, Bătălia de la Gura Nișcovului (august 1601). Contribuții privind istoria Țării Românești în epoca lui Mihai Viteazul și activitatea militară a lui Radu Șerban înaintea domniei, în "Studii", tom. 24, 1971, nr. 6, p. 1150.

38. Ibidem, p. 1153-1154.

39. Istoria României, vol. n, p. 856.

40. N. lorga. Constatări cu privire la viața agrară a românilor. București, 1908, p. 30; P.P. Panaitescu, Dreptul de strămutare al țăranilor în țările române (până la mijlocul secolului al XVI-lea), SMIM, vol. I, p. 96-97. A se vedea și alte studii legate de această prob Iernă: I.C. Filitti, Despre "Legătura lui Mihai Viteazul", în "Revista istorică română", II, 1932, p. 228-229.

41. Constantin Giurescu, Studii de istorie socială. București, 1943, volum în care primul studiu este Vechimea României din Țara Românească și legătura lui Mihai Viteazul, p. 10-124.

42. Ștefan Pascu, Ion lonașcu. Constantin Cihodariu și Gh. Georgescu-Buzău, Istoria medie a României, secolele X-XVI, București, 1966, p. 350-351.

43. P.P. Panaitescu, op. ciL, p. 93 și urm. . . _

44. Ibidem, p. 94.

45. Constantin C. Giurescu, "Așezământul" sau "Legătura" lui Mihai Viteazul, în "Analele Universității București", anul XIX, 1970, nr. 1, p. 53-84.

46. P.P. Panaitescu, op. cit., p. 95.

47. DJ.R., XI, B, p. 196.

48. Ibidem. XVII, B, I, p. 78.

49. Manole Neagoe, Mihai Viteazul, p. 240-243.

50. Istoria României, vol. II, p. 850-852; Șt. Olteanu, op. cit., p. 47.

51. Ibidem, p. 853-854.

52. Ibidem, p. 854. De fapt, nu există un studiu despre țărănime, încât sunt posibile tot soiul de ipoteze. In Istoria României situația

țărănimii se înrăutățește catastrofal din 50 în 50 de ani, încât e de mirare că aceasta reușește să supraviețuiască, pentru ca să vină Ilie Corfus și, după un studiu amănunțit al documentelor inedite de la începutul secolului al XlX-lea, să demonstreze în lucrarea Agricultura Țării Românești în prim ajumătate a secolului al XlX-lea, București, 1969, că n-a existat regim nobiliar și nici o a doua șerbire și că situația țărănimii era cu totul alta decât și-o imaginaseră unii istorici pornind de la ceea ce s-a petrecut în alte țări din răsăritul Europei.

53. Damaschin Mioc, Cuantumul birului pe gospodăria țărănească în secolul al XVI-lea, în SMIM, vol. V, p. 155.

54. Ibidem, p. 155-156.

55. DJ.R., XVI, B, VI, p. 121-123; Ștefan Olteanu, op. cit., p. 46.

56. Ștefan Olteanu, op.ciL, p. 46. In legătură cu obligațiile fiscale, vezi studiile amănunțite ale lui Damaschin Mioc, unul citat mai înainte, cel de al doilea Despre modul de impunere și percepere a birului în Țara Românească pfină la 1632, în SMIM, voi. 2, p. 49-116.

57. N. lorga, Soarta faimei lui Mihai Viteazul, în, Idem, Istoria lui Mihai Viteazul, voi. H, p. 248.

58. P.P. Panaitescu, Mircea cel Bătrân, 1944, are un capitol special despre organizarea armatei p. 128-140 în care sunt reproduse cele afirmate în Armata lui Mircea cel Bătrân, în "Convorbiri Literare", 1942; Despre îndatorirea locuitorilor țărilor române de a participa la oaste, vezi Generalul Radu Rosetti, Istoria artei militare a românilor până la mijlocul veacului al XVH-lea, București, 1947; N. lorga. Istoria armatei românești. București, 1929, vol. I; Manole Neagoe, Ștefan cel Mare, București, 1970; idem. Problema centralizării statelor feudale românești Moldova și Țara Românească, Craiova, 1977.

59. In legătură cu cetele boierești vezi Manole Neagoe, în "Anuarul Institutului de istorie și arheologie, A.D.Xenopol".X, 1973, p. 151-161;N.Stoicescu, Oastea lui Mihai Viteazul, în Mihai Viteazul, 1975, p. 75-112.

60. DJ.R., XVII, B, vol. I, p. 78.

61. Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. I, p. 146.

62. Istoria militară a poporului român, voi. m, p. 39.

63. DJ.R., XVII, B, vol. I, p. 90.

64. . Călători străini, vol. IV, p. 129; Idem, p. 250 se vorbește de 35.000 de cerveni = roșii, despre care se spune că sunt nobili care merg la război pe cheltuiala lor.

65. N. Stoicescu, Curteni și slujitori. București, 1968, p. 15-59.

66. Miron Costin, op.ciL, p. 149.

67. N. lorga. Documente nouă, în mare parte românești, relative la Petru Șchiopul și Mihai Viteazul, București, 1899, p. 34-36; N. Stoicescu, Oastea lui Mihai Viteazul p. 80-100; Rodica Chira, Câteva aspecte militare ale domniei lui Mihai Viteazul, în "Studii și mataeriale de muzeografie și istorie militară", 1973, 6, p. 87-94; C. Rezachevici,

Mercenari în oștile române în evul mediu, în “Revista de istorie”, XXXV (1981), nr. 1, p. 50-59.

V. RĂSVRĂTIREA

Mihai ajungea la București la sfârșitul lunii octombrie 1593. își începe domnia folosindu-se de divanul cu ajutorul căruia cârmuise țara Alexandru cel Rău. Mitrea era marele vomic, un bătrân boier de (ară, care, așa cum preciza N. lorga, luptase cu douăzeci de ani în urmă alături de Alexandru Mircea împotriva lui Ion Vodă cel Viteaz. Mare logofăt este Andrei, hatmanul și vornicul lui Petru Șchiopul în Moldova[1]. în divan rămâneau grecii care îl slujiseră pe Alexandru cel Rău: Manta paharnic, Pană comis, Dumitrachi mare spătar, Tudorachi mare postelnic, dar și greci care-1 împrumutaseră pe Mihai cu bani în schimbul unei dregătorii: Pangratie mare vistier, Coci mare postelnic și Statachi, care va lua locul lui Pangratie în 1594[2]. Ca mari dregători ei își puteau scoate banii împrumutați și, eventual, prin căsătorie se așezau în țară, având dreptul să posede și bunuri imdblliare.

Așa cum remarca N. lorga, acesta nu era “un divan de răscoală” pentru că toți boierii amintiți, cu excepția lui Andrei, marele logofăt, erau adepții unei politici de supunere față de Poartă. Nici unul dintre dregătorii amintiți nu se gândea să lupte contra padișahului, pentru că un asemenea gând ar fi fost semnul unei mari îndrăzneli. Boierii pământeni fuseseră martorii creșterii puterii otomane și se temeau de această putere pe care o socoteau de neînvins, iar pe cei de origine grecească nu-i interesa soarta popoarelor sud-dunărene, ci propria lor soartă.

Apoi, la București, Mihai i-a găsit pe turcii care-1 împrumutaseră pe Alexandru cel Rău, iar în suita lui veneau cei care-1 împrumutaseră pe el, încât, conform estimărilor consemnate de cronicarii Ibrahim Pecevi și Mustafa Naima, în capitala țării s-ar fi aflat 4 000 de creditori[3]. Aceștia reprezentau o forță greu de stăpânit și după cum o arată mărturiile vremii, acești oameni turbulenți, dintre care mulți aveau conștiința apartenenței la corpul de elită al armatei otomane, nu dădeau dovadă de înțelegere față de domn, nici față de greutățile țării. Câte dificultăți întâmpina Mihai din cauza acestora o amintește cronica țării: "Singur Mihai vodă cu toți boiarii să închisese de răul turcilor și multă vreme zicea creștinii doar să vor potoli turcii deasupră, iară ei mai mult rău făcea"[4].

Cronica țării sugerează o stare critică, iar amănuntele în legătură cu aceasta le întâlnim la cronicarul otoman Ibrahim Pecevi. Opera acestuia este de cea mai mare însemnătate prin sinceritatea de care autorul dă dovadă, calitate rar întâlnită la cronicarii orientali atunci când relatează faptele

"ghiaurilor", dar și pentru faptul că el a cunoscut foarte bine ce se întâmpla în Muntenia, fiind defterdar de Dunăre, cu reședința la Pazargic. Acolo i-a povestit cadiul de Giurgiu cele ce se petreceau la București: "Creditorii rătăcitului de Mihai din București, capitala beilor Țării Românești, poate erau mai mult de patru mii de oameni. Cei mai mulți dintre aceștia erau ieniceri și mai mari ai oștirii. În fiecare zi, ei mergeau asupra nelegiuitului mai sus arătat și aruncau pietre în sarai, căruia în limba lor îi spuneau Kurta [Curtea domnească], și dărâmau diferite părți ale acestuia. Ei puneau mână pe ce apucau, îi băteau pe oamenii aflați la poarta sa și îi răneau. Toți aceștia îl săturaseră de viață pe afurisitul de Mihai"[5].

Casă-i tempereze, domnul le-a arătat că dacă îl omoară pe el, vor pierde totul. Țara fiind împărțită în județe, el le-a propus ca să meargă în fiecare județ mai mulți creditori cu omul domnului și să încaseze dajdiile, după care va primi fiecare partea ce i se cuvine. Până la urmă "după multă gâlceavă și îndărătnicie" au plecat 500 de creditori ca să asiste la strânsul dărilor. Cadiul de Giurgiu consideră această măsură drept o încercare din partea domnului de a câștiga timp. întorcându-se oamenii cu dările, a fost chemat cadiul de Giurgiu, pentru că el judeca sau asista la rezolvarea problemelor litigioase dintre musulmani și creștini, în Muntenia. Cel care relatează aceste fapte a fost atunci trimis la București. Socotelile nu se făceau, după părerea acestuia, cu cea mai mare corectitudine. Din relatarea sa reiese că oamenii trimiși

după dări nu au strâns numai bani, ci și obiecte pe care le prețuia domnul, dar cu mult deasupra valorii lor, așa cum reiese din replica unui datornic: “Tu nu poți să dovedești prețuirea lor adevărată și acest lucru îl știi și tu și îl știu și eu. Tot ce mi-ai dat este pe un preț de trei, patru ori mai mare. Hangerul pe care mi l-ai dat cu 20 de poveri, ți l-aș da cu cinci sau chiar cu trei poveri”[6].

Tâlcul acestor socoteli îl vom vedea îndată. Ceea ce este demn de reținut este situația dificilă creată în urma datoriilor făcute, greutățile pe care Mihai le întâmpină în primul său an de domnie.

Aluzia cronicarului otoman în legătură cu măsura extremă la care recurge domnul pentru a câștiga timp se lămurește dacă se are în vedere că toate acestea se petreceau cu puțin timp înaintea acțiunii plănuită de Mihai.

În primul an al domniei pentru voievod nu s-a pus numai problema retumării banilor creditorilor aflați la București. Marele vizir Sinan hotărâse, pentru anul 1594, o nouă expediție în Ungaria superioară. Arhiducele Matthias asediase Strigoniul, încurajat fiind de succesele obținute de creștini cu un an mai înainte. În același timp, românii bănățeni și sârbii se ridică și ei punând stăpânire pe Vârșeț, Făget și Bocșa. Ei izbutesc să-l înfrângă pe pașa de Timișoara și pe alți bei dunăreni. Primiseră ajutoare de la Lugoj și ar fi

dorit ca principele Transilvaniei să le trimită oameni și arme, dar orice inițiativă a acestuia este anihilată de partida nobililor care țineau cu orice chip la alianța cu Imperiul Otoman.

Sinan se străduia să refacă prestigiul militar al Imperiului, să înăbușe revoltele și să-și deschidă drum spre Viena, dacă era cu putință. Pentru aceasta, el îi cheamă în ajutor pe tătari și le cere domnilor români cai, bani și hrană.

Mihai trimisese 200-300 de cai în tabăra marelui vizir, dar Sinan îi cere alți cai și bani. Mihai a trebuit să trimită 400 de cai și daruri marelui vizir, pentru a-i câștiga bunăvoința, dar caii sosesc după plecarea lui Sinan din Belgrad. Acest faplîl mânie pe Sinan care cere osândirea trimișilor domnului român. Aceștia scapă cu viață datorită intervenției fiului marelui vizir. Refuzând darurile trimise de Mihai, Sinan a exclamat: “Inșallah! după această campanie, prima noastră expediție va Ti împotriva Țării Românești. De ce trebuie ca țara padișahului să Tie dată unor ghiauri nepăsători și fără de lege”? Cel ce conducea efectiv treburile Imperiului Otoman considera că a sosit timpul ca țările române să fie transformate în pașalâc. Nu bănuia cât de exactă era previziunea sa: peste un an, el avea să conducă armata otomană care trebuia să pună capăt oricărei urme de independență a

Țării Românești.

în situația disperată în care se aflau țările române nu mai exista decât o singură soluție: lupta cu arma în mână împotriva celor care încălcau înțelegerile existente între aceste țări și Poartă amenințându-le existența politică. Dacă amenințarea lui Sinan se împlinea, atunci țările noastre ar fi dispărut de pe harta Europei, cu urmări incalculabile pentru dezvoltară spirituală a neamului românesc. Excesele comise de conducătorii politici ai imperiului au creat această situație explozivă, surprinsă de Ibrahim Pecevi și de Naima. Ambii cronicari sunt de părere că purtarea nechibzuit de aspră a lui Sinan pașa față de domnii români i-au determinat pe aceștia să accepte confruntarea armată. "Marea greșală, afirmă Naima, a fost aceea că, nesimulând prietenia față de voievozii din Țara Românească și Moldova, i-a persecutat pe aceștia"[8].

Dar nu este vorba numai de situația specială creată de exploatarea otomană în anul 1594, ci și de dorința lui Mihai de a scăpa țăra din situația fără ieșire la care o adusese disprețul oamenilor de la Poartă prin comportarea lor față de țările române mai înainte ca el să ajungă domn. Era în joc, în aceste vremuri de cumpănă, însăși destinul neamului românesc. Cât privește propriul său destin, domnul, dacă s-ar fi înscris în seria înaintașilor săi fără personalitate, oameni puși pe căpătuială, fără să le pese de soarta țării, ar fi putut să stea liniștit la București, să arunce noi dări pe (ară, să plătească

 datoriile și să strângă și el averea care să-i pună la adăpost restul vieții. După cum avea să-i mărturisească mai târziu solului polon, Lubieniecki, el nu avea de ce să se teamă personal de otomani, aceștia făgăduindu-i domnia pe viață[9], iar în Memoriul trimis ducelui Toscanei, avea să afirme că tot ce a făcut "nu le-am făcut silit de cineva"[10].

O mărturie contemporană este de cea mai mare însemnătate pentru a defini profilul moral al lui Mihai. Dacă s-ar fi împăcat cu soarta pe care i-o urzeau străinii din momentul în care primea domnia ar fi însemnat să accepte, implicit, umilirea țării, el fiind instrumentul acestei căderi. Dar, cronicarul transilvănean SzamoskOzy, pe care nu-1 putem bănui de parțialitate, afirmă că Mihai a primit condițiile impuse de sultan și de oamenii acestuia și a făgăduit că va lichida toate datoriile "pentru că el avea atunci alte gânduri în sufletul său [...] încă și atunci, când i-au dat căciulă cu surguciu în divan, a jurat în inima sa, că îndată ce va lua domnia, va scoate sabia împotriva turcilor. Chiar și când a ieșit din divan și a încălecat și-a fost dus de pași și de begi la locuința sa, și atunci ajurat că va fi dușmanul neîmpăcat al turcilor, ceea ce mulți au auzit, după aceea, chiar din gura lui"[11].

Pe ce se putea bizui Mihai când lua o asemenea hotărâre? Este evident că țara avea să fie de partea lui pentru că regimul exploatării devenise insuportabil. în al doilea rând, el se sprijinea pe credința celor mai mulți boieri ai țării. în al treilea rând, războiul început de otomani în Europa i-ar fi dat posibilitatea să intre în alianță cu țările creștine implicate în conflict. Speranțele sale, care s-au dovedit destul de repede că nu sunt iluzorii, contau pe o strânsă "alianță cu Transilvania și Moldova.

Nu este exclus ca în scurta sa ședere în Transilvania să nu fi simțit, dacă n-a aflat în mod explicit, care erau năzuințele principelui Sigismund. Fiind foarte tânăr (avea numai douăzeci de ani) în ciuda slăbiciunilor manifestate în relațiile cu vecinii, cât și în conducerea treburilor publice ale principatului, nutrea mari ambiții stâmile și hrănite de profesorii și anturajul său. Erau italieni care cultivau noi idealuri pe care trebuia să le urmărească un tânăr, idealuri inspirate de operele autorilor antici, puse în valoare în această vreme. Erau, apoi, iezuiții, printre aceștia numărându-se și duhovnicul său, spaniolul Alfonso Carillo. Iezuiții urmăreau, prin contrareformă, să restabilească autoritatea papei slăbită de luteranism sau de alte abateri de la “adevărata credință”, adică de la catolicism, sau să câștige de partea lor pe “schismaticii” din răsăritul Europei. Acești emisari papali îl mai îndemnau pe tânărul principe să lupte alături de țările creștine împotriva islamului, redevenit amenințător după redeschiderea ostilităților în Europa[12]. Aceste îndemnuri fuseseră formulate în 1593, atunci când Sigismund îl sprijinea pe Mihai, poate și cu gândul de a avea în Muntenia un om de încredere, îndatorat pentru ajutorul acordat

în Moldova, Aron Vodă era detestat de toată lumea pentru dările noi pe care le aruncase asupra țării. Cu învoirea lui, “turcii strângea dabilele cu dăbilarii, mai apoi nu-i putea opri și silă mare prelutindirile făcea”[13]. Temându-se pentru propria lui soartă, Aron Vodă nu vedea altă ieșire decât să pună capăt asupririi otomane trecând de partea creștinilor.

Aceasta este părerea istoricilor care s-au ocupat cu studiul relațiilor dintre domnii români și Liga sfântă[14]. începutul relațiilor lui Aron Vodă cu creștinii îl formează scrisoarea ofițerului ungur Valentin Prepostvâri. Această scrisoare este importantă pentru că vine din partea unui militar care cunoștea bine Moldova, unde slujise domnilor de dinaintea lui Aron vodă[15]. Prepostvâri îl îndemna pe Aron să treacă de partea creștinilor pentru a câștiga o nepieritoare faimă așa cum o câștigaseră și înaintașii săi și mai ales faima “credinciosul Ștefan vodă

de odinioară, slava vitejească și numele căruia trăiește și acum și până va fi această lume, atâta vreme slava și numele lui nu se va șterge”[16]. Aron urma să se înțeleagă mai întâi cu Mihai și cu sârbii și în timp ce otomanii se luptau în Ungaria superioară, ei puteau jefui nestingheriți împărăția otomană.

Prepostvâri vorbește, mai întâi, de o înțelegere între Aron și Mihai, cele două țări românești extracarpatice devenind un ajutor de neprețuit, dacă își uneau eforturile militare.

Cam în aceeași vreme, octombrie 1593, Sigismund Râkdczi considera că Mihai și Aron au aceleași simțăminte față de țările creștine, cu condiția ca împăratul să manifeste bunăvoința sa față de cei doi domni români[17].

La începutul lui februarie 1594, același Prepostvâri îi scria arhiducelui Matthias, atrăgându-i atenția asupra valorii strategice a celor două țări românești. Dacă Moldova și Muntenia erau atrase în alianța creștină, scria Prepostvâri, tătarii n-ar mai fi îndrăznit să se deplaseze și să se unească cu trupele otomane în centrul Europei. “Apoi, voievodul Moldovei, al Munteniei, ar putea pârjoli tot ținutul de dincolo de Dunăre, până la Adrianopol și mai departe, l-ar putea prăda; ar putea să ieie drumul Constantinopolului, ceea ce ar aduce pagubă foarte mare oștii împăratului turcesc. Niciodată și în nici un chip Sinan pașa n-ar putea să se țină, ar fi nevoit să fugă îndărăt sau ar trebui să meargă acasă sau să se bată în Țara Românească ori în Moldova”[1'. Previziune care se va împlini punct cu punct în anul 1595!

în afara valorii militare pe care o aveau țările române nu trebuie ignorată importanța lor pentru aprovizionarea Constantinopolului sau a armatelor otomane, un fapt subliniat de toți observatorii contemporani.

La 16 februarie 1594, Alessandro Comuleo (Komulovic), venit în Translvania pentru a duce tratative cu Sigismund Bâlhory, trimitea un raport nepotului papei, Cinzio Aldobrandini, în care arăta că va depune toate

 străduințele ca principele “de cum va fi aflat victoria mult așteptată a armatei imperiale, să pornească în persoană prin Țara Românească și Moldova și să se îndrepte cu o armată puternică spre Constantinopol”[1'.

Din aceste relatări se desprinde o constatare de cea mai mare importanță: cei care tatonează posibilitatea participării țărilor românești alături de creștini, o văd, în primul rând, ca o alianță și ca o strânsă colaborare între principii celor trei țări a căror misiune era aceea de a zădărnici operațiile unei armate otomane spre centrul Europei.

Același Comuleo surprinde în scurtă vreme care erau intențiile lui

Sigismund Báthory: supunerea celorlalte două țări românești[20], fără ca el sau sfetnicii săi să intuiască rezultatele nefaste ale unei asemenea politici. Cu numai câteva luni în urmă Mihai îl socotise pe principe mai mult decât un aliat. în scrisoarea de mulțumire pe care i-o trimisese pentru ajutorul dat ca să ia scaunul Munteniei el îl considerase pe principe ca pe o rudă apropiată ceea ce presupunea că între cele două țări de la nord și de la sud de Carpați se vor stabili legăturile unei strânse colaborări politice și militare.

Comuleo pleacă în Moldova pentru a duce tratative cu Aron. Domnul îi dă misionarului scrisori de credință către marele cancelar al Poloniei, către hatmanul cazacilor, către castelanul de Camenița și către marele cneaz al Moscovei. Voia să ducă tratative cu toate aceste căpetenii în vederea realizării unei mari alianțe antiotomane.

în raportul pe care-1 face lui Cinzio Aldobrandini, la 31 martie 1594, se întâlnește un pasaj referitor la Mihai: "Cu domnul din Țara Românească nu se cuvine să se trateze aciim, căci stă la București cu mai mulți turci decât cu creștini, dar de cum va pomi la luptă domnul Moldovei el va fugi într-o clipă cu acei turci, și toată Țara Românească va alerga la oastea ce va fi în Moldova sau cu adevărat transilvanul, fără a scoate sabia din teacă, va lua în stăpânire acea țară"[21].

în istoriografia noastră s-a spus, pomindu-se de la această informație, că emisarii ligii creștine îl ocoleau pe Mihai socotindu-1 prea înfeudat Porții[22]. Credem că nu trebuie să i se acorde un credit prea mare lui Comuleo, cel puțin în acest caz. Ceea ce afirmă la 31 martie din Camenița este în contradicție cu scrisoarea sa din 16 februarie 1594. în afară de aceasta, în februarie, este amintită prezența unor soli moldoveni și munteni pe lângă principele Transilvaniei, prezență al cărei scop îi este cunoscut lui Comuleo. Solii lui Aron și Mihai îl îndemnau pe principe să se unească pentru a lupta cu toate forțele împotriva Imperiului Otoman[23]. La 2 aprilie 1594, Speziano (Speciano) îi scria lui Comuleo ca Sigismund să se unească cu Aron și cu Mihai, să nu mai tărăgăneze lucrurile, căci numai în unire cu ei și cu ajutorul cazacilor se pot realiza succesele dorite de țările creștine[24]. De fapt, așa cum

 remarca I. Sârbu, deși Comuleo trebuia să meargă în Moldova și Țara Românească, nu se va mai duce la sud de Carpați in urma intrigilor lui Sigismund Băthory, care nu dorea ca Mihai să ducă tratative directe cu împăratul[23]. Această solie a domnilor români la Sigismund a fost menționată numai de istoricul bănățean și chiar dacă rezultatul ei este neînsemnat, datorită ezitărilor și temerilor lui Sigismund, ea prezintă o importanță deosebită pentru definirea orientării politice a domnilor români. Ea dovedește că se stabiliseră legături între Aron și Mihai, mai înainte ca emisarii papei și ai împăratului să ia legătura cu cei doi domni, ceea ce înseamnă că ideea răscoalei nu a venit de aiurea, ci pornea din inițiativa lor. Pe baza acestor informații se lămurește o știre transmisă de Ureche mai puțin luată în seamă de istoricii noștri. După cronicarul moldovean, Aron a fost determinat să se răzvrătească datorită stării interne a Moldovei: "D&iia cunoscând Aron vodă că nu va fi până în sfârșit bine, că țara scârșca, pribegii sta înținați, gândi după toată răutatea ce făcuse, să se curățească și să arate țărâi că nu iaste den voia lui ce s-au lucratu, ci iaste din sila turcilor. Și socoti să să ajungă cu Mihai vodă, carele domniia pre aceea vreme în Țara Muntenească, ca să să dezbată de supt mâna turciloru"[26].

Aceasta înseamnă că, mai înainte de a începe tratativele cu emisarii ligii, Aron s-a înțeles cu Mihai, iar știrile amintite mai înainte converg spre această concluzie. Din Cronica Buzeștilor reiese că inițiativa acestor tratative dintre principii celor trei țări românești i-a revenit lui Mihai Viteazul. Cât privește poziția șovăielnică a lui Sigismund Băthory din iama anului 1594, aceasta nu trebuie explicată numai prin dorința principelui de a-i subordona pe Aron și pe Mihai. în Transilvania era o partidă nobiliară filo-otomană foarte puternică din care făcea parte și Baltasar, vărul său. în asemenea condiții, principele era obligat să dea dovadă de prudență în politica sa față de Poartă. O provocare fățișă din partea lui i-ar fi adus pe tătari și pe otomani pe pământul Transilvaniei, iar Sigismund singur nu avea suficiente forțe ca să reziste.

Aron știa din luna martie că tătarii vor pomi împotriva imperialilor. Nici Comuleo și nici alți soli ai ligii nu-1 convinseseră pe cancelarul Zamoyski să treacă de partea creștinilor. Mai mult, acesta îl amenința pe domnul Moldovei că îi va pomi pe cazaci împotriva lui dacă va rupe legăturile cu Poarta.

Din planurile făurite de Comuleo nu se realizase nimic, pentru că, la îndemnurile lui Zamoyski, cazacii nu se opun trecerii tătarilor pe la Huși, după ce mai înainte pătrunseseră și provocaseră mari pagube în Moldova. Cazacii nu s-au mișcat și pentru că nu primiseră solda promisă. Oamenii împăratului și Aron nu aveau bani pentru a plăti solda unui corp de 8 000 de cazaci comandați de Stanislav Clopizchi.

în Transilvania, partida filo-otomană paralizase măsurile pe care

principele trebuia să le ia pentru a închide trecătorile, dar și pentru a-1 ajuta pe Aron Vodă[27]. în aceste condiții domnul moldovean, care inițial oprise tributul datorat Porții, se vede obligat să-și revizuiască atitudinea și să îndeplinească cele "cuvenite" față de Imperiul Otoman.

Sigismund Bâthory se hotărăște să lovească în adversarii săi, după ce părăsise, la un momentdat Alba Iulia pentru a se închide în cetatea Chioarului, unde se socotea mai în siguranță. După o împăcare simulată, în august, sunt executați capii partidei adverse, iar printre victime va fi și Baltasar Băthory, vărul principelui.

Abia în iulie 1594 are loc încheierea înțelegerii dintre principii celor trei țări românești. Din Cronica Buzeștilor aflăm că Mihai trimitea în Transilvania pe Radu Buzescu, iar în Moldova pe Stroe, fratele acestuia. Alegerea celor doi boieri ne demonstrează că Mihai este acela care hotărăște aderarea la Liga creștină, în înțelegere cu oamenii săi de taină și fără știrea sfatului domnesc. Consultarea cu țara, așa cum reiese din aceeași cronică, nu s-a făcut acum, chiar dacă se vorbește despre ea înainte de trimiterea celor doi soli în Moldova și Transilvania. Ordinea cronologică a fost alta. Era nevoie ca mai întâi să afle nu numai gândurile vecinilor săi, dar să se și încheie legături care să asigure cooperarea militară a celor trei țări. Abia după aceea se putea consulta cu restul țării, hotărând cu voia tuturor lupta sau supunerea. Că domnul era silit să procedeze prudent o arată și evenimentele: Sinan asedia atunci cetatea Raabului pe care avea s-o cucerească peste două luni. Sârbii și românii bănățeni fuseseră înfrânți și supuși. O deconspirare a planurilor de a se ridica împotriva Pății, ar fi devenit evidentă în cazul în care s-ar fi consultat cu țara, creându-se o situație nepotrivită într-o vreme în care otomanii erau foarte puternici.[28]

întrucât misiunea lui Comuleo nu dusese practic la nici o înțelegere între principii creștini, împăratul îl trimite pe Giovannî de' Marini Poli ca să trateze cu Aron. Din relatarea acestuia, care nu avusese de gând să meargă și în Muntenia, aflăm că, în luna iulie, s-a întâlnit cu Radu Buzescu în Transilvania. Atunci s-a discutat posibilitatea unor tratative cu papa prin intermediul unui reverend care avea și brevă papală. Dar, ceea ce este foarte important e că după ce i-au fost arătate solului muntean patentele imperiale, s-au dus tratative cu Sigismund Băthory: "și ne-am învoit cu principele Transilvaniei, cu jurământ să iasă neîntârziat la luptă și să ia armele contra dușmanului împreună cu acest principe al Țării Românești și cu acel al Moldovei, și acestea s-au încheiat între trimisul din Țara Românească și principele Transilvaniei cu jurământ de a rămâne uniți și aliați cu Maiestatea voastră și cu toată creștinătatea"[3].

Așadar, la începutul lunii iulie are loc încheierea unui tratat secret de alianță între Mihai și Sigismund Báthory.

In cadrul acestor tratative, solul muntean promitea că domnul său va ridica 10 000 de oșteni din Muntenia. Mihai dorea însă ca prin mijlocirea oamenilor împăratului să fie angajați 10 000 de cazaci, solul repetând că "dacă este cu putință să fie aduși în țara noastră noi am fi mulțumiți să-i hrănim și va vedea Maiestatea Sa ce ispravă vom face pentru toată creștinătatea"[30].

Ceea ce ar fi dorit Mihai, iar acest lucru este foarte important pentru viitorul alianțelor sale, era ca de'Marini Poli și reverendul papal să vină la București și să trateze direct cu el o alianță cu papa și împăratul. De la început, domnul român a căutat acest lucru, pentru că numai așa ar fi avut posibilitatea să trateze pe picior de egalitate cu Sigismund Báthory. Solul imperial mărturisește că Mihai i-a chemat "cu mari stăruințe", dar nici el, nici reverendul papal nu au trecut la sud de Carpați. I-a împiedicat principele Transilvaniei, așa cum se arată într-o scrisoare a lui Giovanni' de' Marini Poli, din 10 aprilie 1594[31].

în Moldova de'Marini Poli încheiem numele împăratului, la 16 august 1594, tratatul de alianță dintre Aron și ligă. Ca și Mihai, Aron cerea ajutoare, promițând că toată lumea va fi mulțumită, după aceea, de isprăvile sale. Domnul Moldovei îl trimitea împreună cu solul împăratului pe Mihail Tolnay, comandantul călăreților din garda sa, și cei doi sunt primiți de împărat la 14 octombrie. Aceștia îi arată lui Rudolf al II-lea cât de folositoare este alianța cu domnii români. Ei pot prăda în sudul Dunării până la Adrianopol și chiar până în capitala Imperiului Otoman, mai ales că în acele locuri sunt mulți creștini care ar trece de partea lor. Exact ceea ce spusese Prepostvări la sfârșitul anului 1593. Pentru trimisul venețian, tratativele cu împăratul se duceau în numele lui Aron și al lui Mihai Viteazul, cei doi urmărind realizarea unei strânse alianțe între țările lor (fra quelle nationi) și Maiestatea sa imperială[32]. Oamenii împăratului se pare că nu au fost convinși de aceste argumente, țările române părându-li-se prea îndepărtate, neîntărite de la natură și slab înarmate. De altfel, pe ei îi îngrijorau succesele otomane obținute la mică distanță de capitala imperiului. După cucerirea Raabului, Sinan își purtase trupele spre Komarom, dar cetatea rezistă și la 28 octombrie, marele vizir se retrage pentru a-și duce trupele în cantonamentele de iarnă.

Din cele arătate până acum se desprinde dorința lui Mihai de a încheia o strânsă alianță cu Sigismund Báthory și cu Aron vodă. Ar fi dorit să ducă tratative directe cu papa și cu împăratul pentru a se feri de un intermediar care îi va crea multe dificultăți, ani de zile în șir. Nu

s-a ajuns la un rezultat notabil

71 pentru că nici papa și nici împăratul, deși căutau aliațe peste tot, nu puneau mare temei pe potențialul militar al țărilor române, cu toate că li se arătase în repetate rânduri foloasele unei aliațe și ale unei strânse colaborări cu aceste țări. Credem că nu poate fi vorba numai de neînțelegere sau de rea credință, ci și de faptul că reticențele de la curțile celor ce conduceau liga se datorau și lipsei de bani. Ca să se realizeze planurile făurite de domnii români era nevoie de bani, chiar dacă era vorba de sume modeste. Probabil că visteria papală și cea imperială nu puteau face față nici acestor cereri minime.

Cu toate că situația aliaților creștini nu era strălucită, Mihai nu avea de ales decât lupta sau să se supună poruncilor sultanului de a intra în Transilvania în momentul în care oamenii Porții au înțeles că Sigismund a trecut de partea Ligii. SzamoskOzy relatează că înainte ca Mihai să ridice arma, a primit ordinul sultanului "să vină cu multe oști în Ardeal, să ia Ardealul și de aici înainte Ardealul să asculte de el"[33]. în ajutorul lui Mihai erau trimiși begii dunăreni și Mihaloglu, comandantul acângiilor. Aron vodă trebuia să coopereze, avându-i în sprijin pe sangeacii de Cetatea Albă și de Tighina. Acesta ar fi un prim îndemn pentru domnul român ca să ia Transilvania, dar această operație s-ar fi făcut în interesul Porții și nu în interesul politicii urmărite de Mihai.

După cum relatează Mihai, porunca sultanului era aceea de a distruge Transilvania "încât să nu mai rămână piatră pe piatră", deoarece sultanul ar fi dorit "s-o împoporeze cu alți oameni"[34]. Distrugerea Transilvaniei, din punct de vedere politic și militar, nu era însă în avantajul Munteniei.

în urma tratativelor duse cu Sigismund și Aron, Mihai se hotărăște să se ridice împotriva asupritorilor otomani. "Văzând Mihai vodă atâta răutate și nevoe, nu mai putu răbda țipetele creștinilor, ce-ș strânsă boiarii toți, mari și mici, din toată țara, și să sfătuiră cum vor face să izbăvască Dumnezeu creștinii din mănile vrăjmașilor. Și văzând că într-alt chip nu să vor putea izbăvi zisără cu toții: numai cu bărbățiia, să ridice sabiia asupra vrăjmașilor turci"[33]. La fel procedase cu douăzeci de ani în urmă și Ion Vodă.

Momentul începerii luptei este ales în funcție și de situația militară: trupele otomane, ca în general toate trupele din aceea vreme, se aflau în cantonamentele de iarnă.

Pentru mai multă siguranță, Mihai îi ceruse lui Sigismund să-i trimită un ajutor militar și, la 10 noiembrie, 2 000 de oameni, după cum spune Baltasar Walther, sau 4000 de secui după alte izvoare, trec Carpații sub comanda lui Mihai Horvath șiu a lui Thury Ferenc[36].

De asemenea, sunt scoși din sfatul domnesc grecii pe care-i moștenise de la înaintașul său sau care veniseră o dată cu

72 lui Mitrea marele vomic, in care Mihai nu avea încredere (nu este exclus ca acest mare dregător să-și fi arătat deschis dezacordul cu politica domnului) apare Ivan (Ioan) Norocea din Răzvad, un om bătrân, la 70 de ani[37], ceea ce infirmă ipoteza existenței unei partide formată din boieri tineri, ipoteză infirmată de cronica țării, din care rezultă că domnul s-a consultat cu toți boierii și mari și mici, indiferent de vârsta lor. în noul sfat apare Teodosie Rudeanu, mare vistier. Danciul Brâncoveanu, mare spătar, Stroe Buzescu mare stolnic, Radu Buzescu, mare postelnic, Șerban, mare paharnic, viitorul domn Radu Șerban.

în aceste zile au loc socotelile dintre domn și datornici șiînțelegem, acum, când planul scuturării jugului otoman era hotărât, de ce domnul își îngăduia să-i trateze cu o îndrăzneală cu care aceștia nu erau obișnuiți. Ajutorul cadiului din Giurgiu, relatând cele ce se petreceau atunci la București, surprinde cât de năpraznică și de neașteptată a fost atacarea otomanilor aflați în București. Când a ieșit afară de la visterie, unde se făceau socotelile, un român, prieten și gazdă a lui, amintindu-i că de douăzeci de ani sunt prieteni l-a ^fătuit: "Dacă vrei să-mi asculți cuvântul, să nu rămâi aici până la chindie și, de asemenea, mergând la Giurgiu, să nu te lași dus pe gânduri, ci să te străduiești să pleci îndată la Rusciuc și să treci Dunărea cu un ceas mai devreme. Eu l-am întrebat: «Care este pricina?» iar el mi-a răspuns: «Ți-am spus eu ceva? De ce mă întrebi pricina?» Simțind o mișcare de oameni suspectă în București, ajutorul de cadiu s-a suit în caleașcă și a grăbit spre Giurgiu. îndată după plecarea lui, a început masacrul și ajutorului de cadiu nu i-a rămas decât să treacă Dunărea înot ca să scape de urmăritori[38].

în ziua de 13 noiembrie 1594 datornicii au fost chemați la vistierie pentru încheierea socotelilor. Casa a fost încercuită, s-a tras cu tunurile, după care Mihai i-a atacat cu oamnii săi, lichidând în chip radical problema datoriilor. "Apoi, se spune într-un raport contemporan, chemând poporul și făcând să se ardă în public polițele și cărțile, au făcut să se știe că, așa cum se libera pe sine de toate datoriile sale, așa libera pe supuși de orice sarcini, și cine vrea să-L urmeze să vie la dânsul"[3]'.

Era, de fapt, strigarea la oaste, pentru că din ziua aceea începe conflictul cu marele Imperiu Otoman. Iar mai înainte de a pomi spre hotare, era necesară lichidarea corpului de două mii de ieniceri, venit din Ungaria sub pretextul iemării în Muntenia. De fapt, rostul acestui corp de oaste era altul: să-l supravegheze pe Mihai, în momentul în care se știa că Sigismund Báthory trecuse de partea alianței creștine. Comandantul acestui corp îi ceruse lui Mihai bani pentru întreținerea oamenilor săi. Aflând că domnubse află la curțile de lângă biserica

zidită de Mihai, cadilischerul se hotărăște să

73 meargă să-l salute pe domn, dar cu o escortă de o mie de ieniceri înarmați până în dinți.

Înțelegând scopul vizitei, Mihai s-a retras cu oamenii săi în tabăra transilvănenilor. Cadilischerul i-a cerut să-i elibereze pe acești străini, aduși de Mihai, de teama unui presupus pretendent. Și, de unde în ajun îi ceruse domnului bani, acum se oferea să-i dea 100 000de taleri numai să-i elibereze pe transilvăneni. Mihai nu avea decât să vină să ia banii. Domnul s-a dus, însoțit însă de oastea țării, și în ciuda tuturor promisiunilor făcute de cadilischer, i-a atacat pe ieniceri și i-a măcelărit*'.

Ceea ce jurase atunci când i s-a pus cuca domnească pe cap începea să se înfăptuiască aidoma. Soarta armelor avea să decidă această cruntă răzbunare a umilințelor îndurate de țară, îndurate de el însuși.

NOTE

1. N. lorga, op. cit, p. 103.

2. D1R.B, XL p. 127.

3. Cronici turcești, privind țările române, sec. XV-mijlocul sec.XVH, Extrase, vol. I, București, 1966, p. 497; voi. m, Bucurșeti 1980, p. 8 (Vom cita în continuare Cronici turcești).

4. Cronica Buzeștilor, p. 405.

5. Cronici turcești, vol. I, p. 498. Știrile cuprinse în cronica lui Ibrahim Pecevi sunt preluate de Naima aproape cuvânt cu cuvânt. O situație similară o întâlnim în cronica lui Kiatip Celebi, în Cronici turcești, vol. II, p. 34-35.

6. Ibidem, p. 499.

7. Ibidem, p. 496.

8. Ibidem, vol. m, p. 7.

9. Literatura română veche, vol. II, p. 30.

10. Ibidem, p. 55.

11. SzamoskOzy, op. cit, p. 100.

12. în legătură cu portretul spiritual al lui Sigismund Băthory vezi N. lorga, op. ciL, p. 114-116.

13. Grigore Ureche, Letopisețul Țării Moldovei, ed. îngrijită de Liviu Onu, București, 1967, p. 159.

14. Ion Sârbu, op. ciL, p. 127 și urm.; P.P. Panaitescu, op. ciL, p. 37-39; N. lorga, op. ciL, p. 118 și urm.

15. P.P. Panaitescu, op. ciL, p. 38.

16. A. Veress, op. ciL, p. 54.

17. Hurmuzachi, XI, p. 366.

18. A. Veres, op. cit., p. 60-61.

19. Călători străini, voi. m, p. 361.
20. Ibidem, p. 365.
21. Ibidem, p. 367.

74

22. P. P. Panaitescu, op. dL, p. 39; Constantin C. Giurescu, Istoria Românilor, București, 1937, vol. II, p. 243.
23.1. Sârbu, op. ciL, p. 139. și mai ales nota 2.
24. Hunnuzaki, XL p. 431; I. Sârbu, op. ciL, p. 140.
1.1. . Sârbu, op. cit., p. 141.
26. Grigore Ureche, op. dL, p. 159.
27. Călători străini, vol. BI, p. 246-247.
28. N. lorga, op. dL, p. 137.
29. Călători striini, vol. BI, p. 249.
30. Ibidem.
31. Ibidem, p. 254.
1.1. . Sârbu, op. ciL, p. 166.
33. Szamoskbzy, op. dL, p. 102.
34. Memoriul, p. 41.
35. Cronica Buzeștilor, p. 405.
36. Baltasar Walter, op. dL, p. 65; Szamoskdzy, op. dL, p. 102; I. Sârbu, op. dL,p. 191-192; în Cronica Buzeștilor în locul liriThury este pomenit Bicheș Isvan (B6k6s Istvan), p. 406; A. Veress, Campania creștinilor împotriva hii Sinan pașa, în "AARMS!" seria BI, tom. IV (1925), p. 71; Ludovic Demdiy, Secuii și campania de eliberare aȚIrii Românești din 1595, în "Revista de istorie", tom. 28,1975, nr. 4, p. 499.
37. Ion lonașcu, Mihai Viteazul și autorii tratatului de la Alba Iulia, p. 114; D. L R. B, XVI, vol. XI, p. 142-143.
38. Croniti turcești, vol. I, p. 500.
39. Hunnuzaki, IB-1, p. 465; I. Sârbu, op. dL, p. 192.
40. Baltasar Waith®, op. ciL, p. 60.

VI. ANUL MARILOR CONFRUNTĂRI

După lichidarea creditorilor și a ienicerilor care se aflau la București, domnul își îngăduie un răgaz pentru organizarea oastei. Fiind iarnă și trupele otomane aflându-se risipite, până în primăvară nu se putea aștepta la un atac de mari proporții din partea adversarului. Ceea ce se impunea ca o primă necesitate era distrugerea și dezorganizarea sistemului militar organizat de otomani pe cursul inferior al Dunării. Mihai acționează, cum a acționat Vlad Țepeș în iama anului 1462, cu scopul de a stânjeni, pentru o vreme, eforturile necesare concentrării trupelor și a trecerii fluviului de către adversar.

Prima lovitură este îndreptată împotriva Giurgiului. Alegerea acestui prim obiectiv se explică prin așezarea acestei cetăți foarte aproape de capitala țării. De aici, otomanii aveau posibilitatea să organizeze cu promptitudine acțiuni de represalii împotriva unui domn recalcitrant.

Strângându-și oastea, "a triia zi purcese Mihai vodă cu muntenii și cu ungurii la cetatea Giurgiovului și încungiurară cetatea și începură a o bate cu tunurile și câlăva vreme o au bătut și nu o au putut dobândi"[1].

Cetatea nu poate fi însă cucerită (lipseau tunuri mari de asediu), iar garnizoana acesteia primea hrană și întăriri de la Rusei uc, din care cauză domnul renunță la asediu, mulțumindu-se cu arderea și distrugerea târgului. Ajutorul de cadiu, amintit mai înainte, mărturisește că n-a scăpat decât el și încă un turc, restul, 3.000-4.000 de locuitori, au fost omorâți sau duși în captivitate, fiind luată și o pradă foarte bogată[2].

Revenind la București, Mihai organizează și trimite mai multe corpuri de oaste ca să atace așezările otomane de pe Dunăre. La 10 decembrie, după cum relatează Baltasar Walther, este trimis la Cetatea de Floci căpitanul ungur Albert Kiraly, venit probabil cu noi ajutoare din partea lui Sigismund Báthory[3]. Așezarea a fost arsă și distrusă, puțini locuitori scăpând cu fuga.

La 30 decembrie, același Albert Kiraly atacă Șiștovul cu o trupă formată din români, unguri și cazaci. Dunărea a fost trecută pe ghiață și învingătorii s-au întors cu multă pradă.

Preda Buzescu, mare spătar, și comisul Radu Buzescu sunt trimiși asupra Hârșovei. Cetatea nu poate fi cucerită, dar așezarea este arsă și, pe când treceau Dunărea, otomanii încearcă să scoată, dar fără folos, prada foarte bogată culeasă din Hârșova.

Banul Mihalcea a atacat, la 8 ianuarie, Silistra (Dârstorul), reședința sangeacului, în subordinea căruia se aflau ceilalți bei dunăreni[4].

în Moldova, Aron, care părea corupția personificată, dispus să suporte fără să crâcnească orice umilire, tocmise cazaci și atacă Tighina, Cetatea Albă și Chilia. Zidurile acestora rezistă, dar sunt devastate teritoriile din jurul lor, și un prim succes important îl reprezintă cucerirea Ismailului (vechiul Smil)[5].

Acestea sunt acțiunile declanșate într-o primă fază după izbucnirea conflictului armat.

La Constantinopol, vestea celor petrecute în țările române provoacă stupoare. Oamenilor politici de pe malurile Bosforului nu le vine să creadă că pretendenții care cerșiseră până mai ieri bunăvoința lor au îndrăjfnit să ridice capul. Orice act de nesupunere din partea acestora, oricât de neînsemnat ar fi fost, provoca indignarea unor stăpâni care nu admiteau decât supunerea absolută. Reacția acestora a fost promptă: înlocuirea "răufăcătorului". De dala aceasta, românii depășiseră orice limită. Nu veneau cu plângeri, nu cerșeau îngăduință pentru a fi iertată raiaua de dările prea apăsătoarae și ceea ce era și mai uluitor, nu se mulțumiseră cu răfuiala de la Iași și București, atacau cu o îndrăzneală nemaipomenită pământul sfânt al Islamului.

Dar nu erau numai aceste acte care constituiau un sacrilegiu. însemna că cetatea imperială va fi lovită, dar pe altă cale, cea economică. Contemporanii care cunosc realitățile din sud-estul Europei remarcă unanim că cele două țări românești deveniseră chelerul imperiului. în aceste împrejurări, imperiul va fi lipsit de alimentele din Transilvania, de "grânarul" pe care îl formau Moldova și Muntenia. Și nu era vorba numai de aprovizionarea Constantinopolului. Acum că se purta războiul cu Liga creștină, resursele acestor țări erau "absolut necesare pentru a putea fi continuat războiul" cu Habsburgii[6]. Pentru a ilustra această stare de lucruri, Baltasar Walther notează că domnul Munteniei "dădea pe fiecare an cam o tonă de aur, 20.000 de oi, 2.000 de cai, 10.000 măsuri de grâu, tot atâta orz și, pe lângă acestea, mult unt, miere și nu «dădeau» mai puțin și cei doi voievozi vecini..."[7].

Pompeo Salvage de Campis surprinde și el rostul acestei laturi economice, într-o scrisoare din Liov, 15 ianuarie 1595: numai din Moldova au fost duse într-un an 360.000 de oi "în afară de cele cumpărate pe bani și de două ori pe atât din Țara Românească, fiind această țară mai mare; se mai adaugă și un mare număr de viței, s-ar putea zice chiar cea mai mare parte. De la Brăila se încarcă pe an [...]

cel puțin 500 de corăbii, cea mai mare parte cu grâne, dar și cu pastramă, care e came de viței sărată și uscată, unt, miere, brânză, seu și alte asemenea, iar grânele care sunt duse pe uscat din Țara Românească la Constanța, port la Maraea Neagră, se încarcă cel puțin o mie de corăbii pentru Constantinopol”[8].

La 28 noiembrie, în capitala imperiului, se făcea strigare la oaste. Se

 alegeau pretendenti pentru cele două scaune domnești: Bogdan, fiul lui Iancu Sasul, pentru Muntenia și Ștefan Surdul pentru Moldova. La 4 decembrie, noii numiți sărutau mâna sultanului, iar la 10 decembrie făceau același lucru Mustafa Pașa care-1 aducea pe Bogdan și Hasan Pașa însărcinat cu înscăunarea noului domn al Moldovei. Noii numiți și oștile însoțitoare pornesc spre Siliseră și Rusciuc.

Vestea ridicării la luptă a țărilor române surprinde și pe oamenii politici din Europa, iar cele ce se petrec la Dunărea de Jos au darul să provoace o vie activitate diplomatică.

Referindu-se la luptele care se dau în iama anilor 1594-1595, N. Iorga sublinia dificultatea pe care o întâmpină istoricul în stabilirea unei cronologii cât mai exacte a evenimentelor. Dificultate se datorează tocmai acestei “explozii” de informații pe care diplomații europeni le adresează curților lor. Succesiunea rapidă a evenimentelor este ea însăși derutantă, o știre se referă la fapte petrecute în Dobrogea, alta la cele din sudul Dunării sau din sudul Moldovei, încât o coordonare a lor este foarate dificilă. Dar, amănuntele, oricât de prețioase ar fi nu au o importanță deosebită în acest context Ceea ce este interesant și merită să fie semnalat este enorma surpriză pe care faptele lui Mihai o produce pe plan european. O analiză cantitativă a informațiilor despre țările române, provenite de la începutul anului 1595, este mai mult decât semnificativă. Și nu ne referim la arhivele unor țări vecine nouă sau Imperiului Otoman, cum sunt cele venețiene, Serenissima fiind mereu receptivă la ce se petrece în spațiul nostru. Dacă la Constantinopol ridicarea românească produce stupoare, în schimb ea face să răsară nădejdi și să stârnească entuziasmul într-un colț îndepărtat al Europei, cum este Spania. în arhivele de la Simancas apar rar informații despre români, în general nesemnificative, ca, la începutul anului 1595 numărul lor să crească brusc. La început, vestsea celor ce se petrec în țările române sunt primite cu oarecare îndoială, dar și cu speranța că s-ar putea înfăptui și o asemenea minune. Este implorată divinitatea ca zvonul să devină realitate, iar când acest lucru se întâmplă, informațiile referitoare la faptele petrecute la Dunărea de Jos sunt inserate la începutul documentului, printre cele mai importante vești care puteau fi comunicate sacrei majestăți închisă între zidurile ca de fortăreață ale palatului de la

Escorial'. Asemenea vești erau primite cu cel mai viu interes, în speranța că mânia sultanului se va abate asupra unor meleaguri îndepărtate. Murad al III-lea amenințase tot apusul cu ridicarea unor mari flote și a unor nenumărate oști, dăduse ordine în acest sens și până să se dovedească ineficiența acestor dispoziții, spaniolii se temuseră de un atac al flotei otomane. De aceea, izbucnirea unui focar în măsură să concentreze asupra sa forțele Imperiului Otoman era de natură să liniștească o lume care sta sub semnul nesiguranței.

78

După aceste prime lupte care se dau pentru stăpânirea liniei Dunării, Mihai se întoarce la București unde se îngrijește de organizarea oastei. După cum ne mărturisește el însuși, a aflat mai târziu prin iscoadele sale că otomanii se apropie de Dunăre.

Strângându-și oștile, Mihai s-a îndreptat spre fluviu, în ziua de 8 ianuarie, așezându-și tabăra la satul Pietri<le>, (sat care a dispărut), de unde plănuise să organizeze trecerea Dunării pentru a-1 lovi pe Mustafa pașa și pe pretendentul Bogdan. Această acțiune urma să fie executată cu oastea țării, căreia i se adăuga corpul de mercenari trimis de principele Transilvaniei.

în această vreme, tătarii se îndreptau spre sălaș urile lor cu prada culeasă în timpul luptelor purtate în toamnă cu imperialii. Baltasar Walther afirmă că hanul tătar, pornise din Ungaria cu 30.000 de oameni pentru a veni în ajutorul celor două pașale trimise să-i înlocuiască pe Mihai și pe Aron. îndeplinind porunca sultanului, hanul a trecut Dunărea pe la Vidin și a început să prade țara în lung și în lat. Aceeași știre o întâlnim și în cronica țării din care Baltasar Walther și-a cules informațiile[10].

Mihai prezintă, însă, altfel situația: hanul nu știa nimic despre evenimentele din Muntenia, și este de crezut versiunea prezentată de domn, pentru că altfel nu se explică de ce Gâzi Ghirai i-a cerut domnului român îngăduința ca un nepot al său, cu 4.000 de tătari, împreună cu "multă pradă și jaf și robi și averi" să treacă prin Muntenia, apoi prin Moldova ca să se ducă acasă. "îi dădui răspuns bun, spune Mihai, făgăduind că-i voi împlini orice, numai să se apropie de noi"[11].

De la Pietrile, Mihai își deplasează oastea la satul Hulubești de unde avea posibilitatea să supravegheze mișcările adversarilor, fără a risca să fie atacat prin surprindere. Hanul este cel care comite greșeala de a-și împărți forțele și de a-1 trimite înainte pe nepotul său numai cu 4.000 de oameni, plus prada. El este întîmpinat de frații Buzești, Radu, Preda și Stroe împreună cu Radu Calomfirescu. într-o vineri, în ziua de 14 ianuaraie, în zori de zi, cum spune Mihai, tătarii sunt loviți lângă

satul Putinei. Sunt mulți uciși, puțini prinși și foarte puțini tătari scapă cu fuga. Este culeasă prada și sunt eliberați cu această ocazie câteva mii de prizonieri (7.000 de nemți, slovaci, croați și unguri capturați la cucerirea Raabului)[12].

O a doua luptă o câștigă tot Buzeștii în ziua de 16 ianuarie, la Stănești, unde pier iarăși o mulțime de tătari[1]'.

Aflând despre înfrângerile suferite de către oamenii săi. Hanul pătrunde acum în Muntenia pe la Vidin, cu oastea sa, în timp ce calabalâcurile și robii au fost trimise prin sudul Dunării, spre Silistra: "Primii știre bună de tot și despre aceasta, spune Mihai, anume că a intrat în Țara Românească și că venea arzând și jefuind țara; așa că numaidecât îmi rânduii oamenii și plecai

79 împotrivă-i și când îl întâlnii mă lovii cu el și îl hărțuii atâta că puțini îmi scăpară. Astfel, cu ajutorul lui Dumnezeu, îl biruii și pe el, înstăpânindu-mă pe artileria lor și pe celelalte calabalâcuri ce le aveau, și însuși tătarul abia a scăpat și s-a adăpostit în Silistra"[14].
Szamoskbzy, ca și cronica țării, precizează că această bătălie, cea mai însemnată, pentru că Mihai a înfruntat de data aceasta forțele hanului, s-a dat în sat la Șerpătești, "înainte de răsăritul soarelui, în iama aceea cumplită", și "îi nimici, în vreme cât ai fierbe un ou"[13]. La Șerpătești au fost eliberați alți robi și capturate alte prăzi, numai partea hanului fiind încărcată pe șase cai albi. La această luptă nu a vrut să participe căpitanul ungur Mihail Horvath, fapt care l-a mâniat pe domnul român.

Bătălia de la Șerpătești poate fi comparată cu aceea de la Lipnic. A fost o victorie categorică a lui Mihai în urma căreia cel mai periculos adversar (datorită mobilității sale), era scos din luptă. Când otomanii din Rusciuc i-au cerut hanului să li se alăture pentru a pomi peste Dunăre, Gazi Ghirai a refuzat "zicând că a văzut și încercat puterile lui Mihai Vodă"[16].

După biruința deplină pe care o obține asupra tătarilor, Mihai plănuiește atacul Rusciucului unde se aflau Mustafa pașa și Hasan pașa cu aproximativ 15.000 de oameni. După Baltasar Walther, Mihai nu avea cu sine mai mult de 10.000 de oameni[17]. Dunărea este trecută pe la Marolin și într-o marți, 25 ianuarie, are loc lupta de la Rusciuc". Și în această luptă, cu toate că adversarul erapregătit, "cât ce ne zărirăm - spune Mihai - îmi aruncai asupra lor oastea și începui lupta". Bătălia a fost foarte îndârjită ("clocotul valurilor s-a auzit până în văzduhuri"[19]), cei doi pași sunt omorâți în timpul luptei, iar Bogdan, pretendentul, reușește să scape cu greu cu numai câțiva oameni. Artileria și tot ce aveau otomanii în tabără cad în mâinile oamenilor lui Mihai, "iar după ce i-am zdrobit pusei să se dea foc Rusciucului". în Cronica Buzeștilor se spune că Mihai a ars și a prădata dincolo de Dunăre timp de trei zile, lucru confirmat de domn care ține să menționeze că oștenii săi s-au ales cu o pradă "pe care n-o vor uita niciodată. Voii apoi ca toate

împrejurimile să fie arse și turcii tăiați în bucăți, iar pe creștinii cu familiile lor îi trecui în Țara Românească”[20]. Ibrahim Pecevi menționează devastarea Rusciucului, “precum și târgurile și satele din acel ținut, luând în robie bărbați, femei și copii fără număr și fără seamăn. Pe cei mai mulți bărbați i-au ucis, iar pe cei care erau bogați i-au pus în lanțuri”[21].

Colaborarea cu căpitanii lui Sigismund Báthory n-a fost așa cum ar fi dorit-o domnul, din care cauză a cerut rechemarea acestora[22].

Această primă campanie din iama anului 1595, care durează numai 11 zile, scoate în evidență excepționalul talent militar de care dă dovadă Mihai Viteazul. Este prima campanie condusă de el și cu toate că n-a slujit ca alți

 predecesori în armate apusene, ca Despot sau Ion Vodă, se dovedește a fi un conducător de oști fără pereche. O primă acțiune a fost aceea a dezorganizării sistemului otoman de apărare a Dunării, pentru a stânjeni viitoarele acțiuni ale adversarului. în momentul în care află că va fi atacat de doi adversari, singura lui dorință este ca aceștia să nu-și unească forțele pentru a-i lovi și distruge separat. Deoaraece de la Radu de la Afumați otomanii nu se mai confruntaseră cu forțele militare ale Munteniei și deoaraece servilismul pretendenților și supunerea desăvârșită a domnilor puși în scaun de Poartă lăsaseră impresia că la nord de Dunăre nu se pot organiza forțe capabile să se opună invincibilelor armate otomane, nici comandanții oastei otomane, nici hanul tătar nu acordă importanța cuvenită acestui insolit adversar. Mihai, în fața celor două grupări inamice, alege ceea ce se numește manevra pe linii interioare, manevră aplicată de Napoleon în campania din Italia cu rezultatele cunoscute. O manevră care cere însă nervi de oțel, rapiditatea deciziilor, lovirea prin surprindere a diferitelor corpuri de oaste care se apropie de poziția centrală, de așteptare, a celui care știe să exploateze cea mai mică eroare a adversarului. Din felul în care Mihai descrie diferite lupte cu adversarul ni se dezvăluie spiritul ofensiv prin excelență al acestui comandant de oști. El atacă în zori de zi, nelăsându-i adversarului nici o inițiativă, acesta fiind obligat să-și subordoneze mișcările pentru a face față loviturilor deslănțuite prin surprindere de Mihai. Din păcate, nu ni s-a păstrat descrierea acestor lupte, din care cauză nu avem posibilitatea să urmărim succesiunea fazelor unor bătălii atât de importante cum este aceea de la Șerpătești sau cea de la Rusciuc.

Sangeacii de margine trimit rapoarte la Constantinopol în care este înfățișată situația de la Dunăre. Surpriza este totală, iar sultanul poruncește să se închidă porțile orașului, creștinii fiind vânați, drept răzbunare, timp de o săptămână pe străzile orașului. Ferhad, marele vizir, cade la pat, timp de două zile. Victoriile lui Mihai dau curaj creștinilor din sudul Dunării și 2.000 de haiduci atacă Sofia[23].

La puțină vreme după victoria de la Rusciuc, Mihai îl trimite pe banul Mihalcea asupra Silistrei unde se afla o oaste otomană care-1 aducea pe Ștefan Surdul cu scopul de a-1 înscăuna în Moldova. Oastea

era comandată de begul de Silistra și număra 8.000 de oameni. Dunărea este trecută pe gheață și, după o luptă aprigă, în cursul căreia piere chiar Ștefan Surdul, biruința românilor este deplină[24].

"Această puțină slujbă am făcut-o într-o singură iarnă și apoi m-am dus să mă odihnesc în scaunul meu"[25], avea să însemneze, cu modestie, după această suită amețitoare de succese, domnul român.

Victoriilor obținute de Mihai li se adaugă cele câștigate de Aron Vodă

 în sudul Moldovei. O coordonare a acțiunilor celor doi domni a dus la rezultate strălucite. Era o colaborare promițătoare, mai ales că, abia o dată cu primăvara, se va pune problema confruntării decisive. Această cooperare românească începe să Tie subminată de pe acum de ambițiile nemăsuratae ale lui Sigismund Báthory. în apus, luptele cu tătarii, bătălia de la Rusciuc și celelalte lupte pentru stăpânirea liniei Dunării sunt prezentate ca victorii obținute de principele Transilvaniei[24]. De exemplu, într-un raport ajuns la Veneția, la 17 martie 1595, se afirma că Sigismund, acompaniat de domnul Moldovei și al Munteniei a trecut Dunărea ca să se lupte cu cei 24.000 de otomani ai lui Hasan pașa[27]. La 24 martie, tot la Veneția, se știa că Sigism und și-a întins stăpânirea pe toată linia Dunării până la vărsarea fluviului în mare[24]. Toate acestea erau spuse în ciuda faptului că în campania din iarnă, Sigismund trimisese în Muntenia numai 2.000-3.000 de oameni cu ai căror căpitani domnul român nu stabilise o colaborare mulțumitoare!

însușirea faptelor săvârșite de alții, fără nici o reticență, sunt proba evidentă că ne aflăm în fața unei ființe lipsite de personalitate, care nu înțelege valoarea reală a evenimentelor ce se petrec în jurul său. De aici tribulațiile unui principe debusolat, dornic de fapte peste puterile sale, care va ruina o colaborare pornită sub auspicii atât de fericite.

Nu după multă vreme, domnul este informat că otomanii aduceau trupe în cetățile de pe Dunăre și făceau pregătiri care să le îngăduie trecerea fluviului. De aceea, domnul își trimite iarăși oamenii ca să atace și să zădărnicească, pe cât posibil, concentraraea unor mari forțe sau strângerea materialelor necesare pentru construirea unui pod de vase[29].

Domnul menționează, pe scurt, că și-a împărțit oamenii și i-a trimis să atace Brăila, Cervena[30], Turtucaia și Nicopol. Szamoskdzy menționează și el atacul acestor localități, în timp ce Cronica Buzeștilor vorbește numai de atacul Brăilei, unde a fost trimis banul Manta cu Albert Kiraly.

Cum observa I.Sârbu, "E greu de descâlcit din veștile ce ni s-au păstrat mersul luptelor date"[31]. în orice caz, atacul Brăilei, una dintre cetățile importante pe care le stăpâneau otomanii pe malul stâng al Dunării, este cel mai de seamă fapt de arme petrecut la sfârșitul lunii

martie. Szamoskdzy precizează și numărul oamenilor trimis împotriva cetății: 16.000. Acestei lupte îi acordă o importanță deosebită cronicarii otomani Naima și Kiatip Celebi. în cronicile otomane sunt contrase însă două acțiuni distincte: atacul Brăilei din iarnă și cel de la 30 martie. De asemenea, ambii cronicari menționează, pentru oastea românească 20.000 de oameni. Aceasta a fost condusă de banul Mihalcea, din rândurile sale făcând parte și ardelenii lui Albert Kiraly. Asediul cetății a durat 16 zile. Au fost construite trei subterane ca să se ajungă sub zidurile cetății pentru a fi minate. Neputând primi ajutoare de dincolo de Dunăre,

 fluviul nemaiflind înghețat, comandanții cetății, Kara Ceauș Mehmed bei și Mustafa Ceauș au dus tratative pentru predarea cetății cu condiția ca locuitorii acesteia să Tie lăsați să treacă fluviul numai cu ce aveau pe ei. Deși li se asigurase securitatea, otomanii sunt atacați de "cete de haiduci și de hoți", spune I. Sârbu, dincolo de Dunăre[32]. Cronicarii otomani afirmă, însă, că au fost atacați de "oastea dușmană", fiind tăcuți prizonieri, iar unii fiind uciși. Atunci Kara Ceauș le-a spus căpeteniilor oastei asediatoare: "Bre, mincinoșilor, unde-i cuvântul vostru? Se poate așa ceva la o nație?", la care reproș, "beii maghiari" le-a asigurat trecerea fluviului[33].

Prada capturată de oamenii lui Mihai este estimată de cronicarii otomani la o mie de poveri, în timp ce bailul venețian de la Constantinopol considera că prada luată din Brăila se ridica la peste un milion de galbeni[34]. Otomanii ieșiți din Brăila au încercat să salveze o pane din avutul lor, ascuzând banii în pâine și în ciorbă, dar șiretlicul a fost descoperit[31].

După cucerirea Brăilei, Kiraly atacă Babadagul, dar este constrâns să abandoneze prăzile luate pentru a trece Dunărea în siguranță.

Craiova este amenințată de 300 de otomani și 1.000 de sârbi pe care-i zdrobește Deli Marcu. La Nicopol sunt arse 500 de luntrii strânse în vederea alcătuirii unui pod de vase, i se dă foc și târgului și se pare că aici s-au dat două lupte la care a participat și Aga Farcaș, otomanii pierzând aici 12.000 de oameni[34].

în desfășurarea acestor confruntări militare, impresionantă este excepționala tărie de caracter manifestată de domnul român. Ea se afirmă mai ales atunci când are loc suirea pe tronul Imperiului Otoman a sultanului Mehmed al III-lea (16 ianuaraie 1595). Comparat cu Alexandru cel Mare, supușii săi își puneau nădejdea în el că va restabili autoritatea și faima Imperiului Otoman. Sultanul ia măsuri urgente pentru reorganizarea unei armate care să-l ducă la cucerirea Romei[37]. îl destituie pe Sinan pașa la 16 februaraie, învinuindu-1 de neglijență.

în "Cetatea eternă" se știa, la 25 martie, că sultanul l-a provocat pe Rudolf al Il-lea în luptă corp la corp, și că urma să ia comanda unei armate de 200.000 de oameni, care se concentra deja în jurul

Constantinopolului[31].

Ardoarea războinică a sultanului se topește însă repede în patima neînfrânată pentru femei ("se îndulcea la femei, ba chiar așa de mult, încât le aducea în carăta lui cu dânsul, ceea ce nu se mai văzuse la Constantinopol")[39].

Tratatul de la Alba Iulia. Cunoscător al oamenilor și al locurilor, Mihai știa câtă valoare aveau asemenea declarații războinice. Dacă blocul românesc își păstra unitatea, nu avea de ce să se teamă. Dar acest bloc românesc începe să se fisureze exact atunci când luptele duse de Aron și de Mihai dădeau roadele cele mai bogate, linia Dunării redevenind românească prin strădania celor doi domni.

Opera de subminare a alianței românești fusese începută de Sigismund și de cancelarul său, românul Josica, încă din anul 1594. De atunci, Comuleo bănuia că intențiile lui Sigismund sunt acelea de a pune stăpânire pe Moldova și pe Muntenia, înlocuindu-i pe domnii acestor țări cu oamenii săi de încredere[40]. Abia acum ies la iveală manevrele folosite de Sigismund și Josica pentru a-i împiedica pe emisarii imperiali să ajungă și în Muntenia, deși Mihai îi chemase insistent Ceea ce urmărea Sigismund era ca domnul Munteniei să nu poată duce tratative directe cu împăratul, să nu se realizeze o alianță care ar fi împiedicat planurile sale de mărire.

De aceea, în timpul negocierilor din iama anului 1595, oamenii săi îi arătau împăratului că cei doi domni români s-au supus principelui iar această subordonare era necesară, deoarece Sigismund nu punea temei pe credința acestora, cu toate că domnii îi făgăduiseră credință și avea în scris, jurămintele lor. Trimiterea de ajutoare în Moldova și Muntenia era prezentată ca un mijloc prin care principele voia să se asigure de credința celor doi domni.

Informațiile deformate transmise de Sigismund în apus, prin care el își asuma toate meritele victoriilor obținute de Mihai și de Aron, nu urmăreau altceva decât să-i aducă o răsplată nemeritată pentru toată slujba pe care alții o făcuseră pentru cauza comună.

Așa se face că oamenii săi cer împăratului de la Praga independența totală a Transilvaniei, o independență pe care s-o recunoască și staturile ungurești. Din principat autonom. Transilvania trebuia să devină un stat suveran cu drept de moștenire pe linie bărbătească și femeiască numai în familia Bâthory. Acest aspect este foarte important pentru definirea raporturilor dintre Transilvania și ceea ce mai rămăsese din Ungaria ca ideal politic. Era o cerere greu de acceptat pentru imperiali, deoarece și ei doreau să li se recunoască suzeranitatea asupra acestui principat în amintirea suzeranității exercitate cândva de regii unguri. După cum se știe, abia o dată cu

pacea de la Westfalia se va îndeplini acest deziderat al unei țări care își avea o orientare politică, economică străină de aceea a Ungariei. Sigismund solicita Colanul Lânii de aur, una dintre cele mai de seamă decorații europene pe care o dăruia regele Spaniei și mai dorea mâna unei principese din familia imperială[41].

Pretenția lui Sigismund de a stăpâni și celelalte două țări românești este considerată ca o gafă politică. Papa nu înțelege "cum se poate să fie prietenie între acei principi dacă unul cuprinde statul celuilalt"[42], iar oamenii împăratului considerau periculoasă și nejustificaiă o asemenea comportare față de doi aliați care, din cauza aceasta, ar fi putut trece de partea otomanilor[43].

În ciuda acestor temeri și a înțelegerii care se stabilise între cei trei principi la începutul lunii iulie 1594, Sigismund se intitula în luna martie

1595, "cu mila lui Dumnezeu, prinț al sacrului Imperiu Roman, al Ardealului, Moldovei, Valahiei transalpine, conte al secuilor" și îi convoca la dieta țării, ca pe niște supuși oarecare, pe Mihai și pe Aron, care urmau să fie însoțiți de 12 boieri[44].

Dar mai înainte de convocarea dietei, Sigismund continuă să trimită informații defăimătoare la curtea imperială. în momentele de mare încleștare dintre forțele românești și cele turco-tătare de pe linia Dunării și din sudul Moldovei, Sigismund sugera imperialilor oportunitatea supunerii celor două țări românești extracarpatice, deoarece domnii acelor țări "nu se gândesc poate la alta decât să se îmbogățească și apoi să fugă undeva ca să se bucure de stoarcerile făcute acestor biete populații"[45].

Este lansat zvonul că boierii munteni vor să-i extermine pe soldații unguri, trimiși de Sigismund[44].

Dorința de a deveni, cu orice chip, stăpânul Moldovei și al Munteniei îl face pe principele Transilvaniei să promită imperialilor că nu va mai avea nevoie de nici un ajutor militar din partea lui Rudolf[47]. La tratativele din timpul iemii el ceruse cu multă insistență să i se acorde sprijin militar. Renunța la acest ajutor, pentru că știa câte dificultăți financiare întâmpinau imperialii ca să trimită mercenarii solicitați de domnii români.

Otomanii cunoșteau și ei această ambiție a principelui Transilvaniei și, pentru a-1 scoate din alianța creștină, îi ofereau, în schimb, stăpânirea Moldovei și a Munteniei, cât și o scădere a tributului[44].

înlocuirea celor doi domni nu era o operă atât de ușor de înfăptuit pe cât și-o închipuia Sigismund sau sfetnicii săi. în Muntenia, Mihai

avea în jurul său întreaga (ară. Boierii nemulțumiți de politica domnului erau prea puțini și nu formau o partidă puternică pe care s-ar fi putut sprijini principele Transilvaniei. Această realitate era ignorată de Sigismund care-1 socotea mai primejdios pe Aron decât pe Mihai. Aron stabilise legături directe cu imperialii. Așa se explică de ce Sigismund este nevoit să ceară învoirea curții de la Praga pentru a supune Moldova. Pe de altă parte, Aron, vecin cu Polonia, dusese o politică de apropiere față de regatul vecin. Stabilise legături de rudenie cu unii nobili poloni și ducea tratative cu Zamoyski pentru o alianță care să preîntâmpine atacul tătarilor. Și, chiar dacă acțiunile lui Aron nu erau conforme cu planurile politice făurite de cancelar, acesta îngăduie recrutarea unui corp de cazaci, al cărui efectiv se ridica în primăvara anului 1595, la 10.000 de oameni. Este efectivul de care Mihai însuși va avea nevoie în anii viitori, dar Zamoyski îi va împiedica pe cazaci să treacă în Muntenia. în ciuda unor intrigi denigratoare datorate lui de 'Marini Poli[49] prin care se caută compromiterea lui Aron, datorită legăturilor acestuia cu grecii din sfatul său și prin ei, cu otomanii, domnul putea să

 afirme că "Țara noastră e cu adevărat un zid a toată creștinătatea contra acestui dușman pe care-1 ținem aproape în spinare"[50]. Această stare de independență afirmată de Aron, libertatea pe care acesta și-o ia de a trata cu vecinii și cu imperialii stânjeneau în cel mai înalt grad planurile lui Sigismund.

Exista însă un punct slab în cârmuirea lui Aron: el acceptase ca în jurul său să stea de gardă oamenii trimiși die Sigismund. Comandantul gărzii era Mihai Tolnai și ceea ce se știe e că acesta mersese în mai multe rânduri la Alba Iulia. Tolnai avea strânse legături cu Răzvan, un om de nimic pe care Aron îl făcuse hatman și om de încredere. Abia în aceste împrejurări se vede cât de păgubitor era pentru autoritatea domniei neîncrederea în oamenii pământului, adversitatea dintre domn și o parte a marilor boieri (chiar dacă nu sunt 8.000 cum insinuează de'Marini Poli).

La 16 aprilie 1598 este convocată dieta Transilvaniei. Sunt invitați și cei doi domni cu câte 12 boieri, un prilej pentru a verifica reacția lui Mihai și Aron, pentru că, "dacă nu vin, nici ei, nici boierii, se vor da pe față că sunt trădători și dacă nu ar veni, mărturisește același de'Marini Poli, cred că acest principe va lua grabnic măsuri și va schimba pe subzișii domni [pentru binele creștinătății"(!)][51].

Nu s-a prezentat nici Aron și nici Mihai, dovadă că amândoi se considerau independenți și destul de puternici ca să impună respectul datorat de un egal al lor.

Amenințarea se dovedește însă în scurtă vreme că nu este numai o verificare a sentimentelor unor buni aliați. Sub formă de ajutoare

sunt trimiși alți oameni în Moldova sub comanda lui Gaspar Comiș și Franț Daczo. în același timp, după cum arată Miron Costin, "Bator Jigmontu" "s-au agiuns cu boierii lui Aron vodă", dar nu cu mari boieri ai țării ci, precizează cronicarul, numai cu aceia, "carii era de casa lui" și anume cu Răzvan hatmanul[52]. Este vorba deci de un complot organizat la Alba Iulia care se bizuia pe garda ungurească a lui Mihai Tolnai și pe trădarea lui Răzvan. La 23 aprilie, acesta îl preda pe Aron și familia sa lui Gaspar Comiș. Din averea domnului s-au împărtășit trădătorii împreună cu Josica, cancelarul lui Sigismund, care, se pare, plănuise această lovitură. Au fost uciși mai mulți boieri cu această ocazie, iar sora lui Aron era sugurmată împreună cu copiii ei. La 21 mai, Aron ajungea la Alba Iulia și, de aici, era trimis și închis în castelul de la Vinț, unde avea să-și găsească sfârșitul, după câte se spune, otrăvit de oamenii lui Josica[33].

Singurii care au sărit să-l apere pe Aron au fost cazacii. Acestora li s-a spus că domnul fusese înțeles cu turcii și plănuia o trădare, dar argumentul hotărâtor pentru a-i convinge să părăsească Moldova a fost distribuirea a 24.000 de ducați din averea lui Aron[54].

Aceasta constituie cea mai gravă eroare politică pe care a săvârșit-o

Sigismund împreună cu sfetnicii săi. Prin fapta sa. Moldova a fost pierdută pentru alianța creștină cu consecințe grave așa cum o demonstrează evoluția ulterioară a evenimentelor. Prin pierderea Moldovei a fost ruptă legătura cu cazacii, nu s-au mai putut recruta oamenii de dincolo de Nistru, atât de utili în lupta cu otomanii, iar tătarii nu mai puteau fi opriți pe Nistru. Mihai a înțeles urmările dezastruoase ale îndepărtării lui Aron. "Iară Mihai vodă deaca prinse de veste foarte să întristă", consemnează laconic cronica țării[55]. Cât de utilă era alianța moldoveană se va vedea peste puțină vreme, când oștile otomane amenințau să treacă Dunărea.

în 27 iulie 1595, Mihai îi declara solului polon Lubieniecki: "Dacă Aron, fratele meu, cu care ne-am potrivit să ne dăm ajutor unul altuia împotriva turcilor, ar domni încă și astăzi în Moldova nu mi-ar lipsi nădejdea de a împiedica trecerea turcilor peste Dunăre, în părțile noastre, mai ales dacă din spatae nu vom fi amenințați de tătari"[56].

Cât privește rolul pe care l-ar fi putut juca mercenarii de la Praguri el este subliniat de Mihai în mai multe rânduri. Iar dorința domnului de a recruta asemenea oameni are două justificări: 1. cazacul era un luptător ale cărui calități sunt unanim recunoscute; 2. plata unui cazac era cu mult mai mică decât plata unui mercenar apusean. Cu bani puțini se putea recruta o armată numeroasă de mercenari atât de utilă în luptele de la sfârșitul secolului al XVI-lea.

Cât de gravă a fost eroarea lui Sigismund o demonstrează ceea ce a urmat. Zamoyski profită de incompetența politică și militară a principelui transilvan pentru a-l alunga pe Răzvan din scaun, Moldova intrând în sfera de influență politică a Poloniei.

În aceste împrejurări dramatice, se afirmă personalitatea excepțională a lui Mihai. Acum ne dă măsura tăriei lui de caracter, a stăpânirii de sine. Tentați să-l vedem ca pe un luptător impulsiv, gata să pună mâna pe secure pentru a înlătura piedicile care i se pun în cale, Mihai se arată a fi fost un fin diplomat care știa să calculeze și să acționeze după o profundă chibzuință.

Încercase să ducă tratative cu polonii și cu imperialii pentru o alianță care să-l ferească de eventuale imprudențe comise de ambițiosul și necumpătatul Sigismund. Avansurile sale sunt respinse, imperialii recomandându-i să se înțeleagă cu Sigismund. Iar principele, în care Mihai văzuse un frate, un aliat de nădejde, hotărăște să-l despoaie pe Mihai de toate atributele domniei, transformându-lîntr-un simplu locțiitor al său (locotenent) pe scaunul Munteniei.

Ca să accepte o asemenea situație era nevoie ca de la sud de Dunăre să vină amenințarea cu pierderea pentru totdeauna a independenței țării. Este adevărat că sultanul nu avea 200.000 de oameni sub arme, dar la începutul

87 lunii martie el se hotărăște să scoată din haznaua imperială pungile de galbeni necesari ridicării unei armate în stare să intre în campanie când iarba va fi bună de păscut.

îi îndemna pe otomani să pornească împotriva țărilor române lipsurile care deveniseră îngrijorătoare chiar în capitala imperiului. Lipseau carnea și pâinea, prețurile crescuseră peste măsură. Era nevoie să se pună capăt răscoalei pentru că spaima începuse să-i cuprindă pe locuitorii capitalei. Se spunea despre Mihai că ar fi ajuns la numai câteva zile de Adrianopol, mamele începuseră să-și sperie copiii, cu numele domnului român. Oamenii îndrăzneau să-l înfrunte pe stradă pe sultan sau îi trimiteau versuri în care se cerea apărarea hotarelor imperiului[57].

Către sfârșitul lunii aprilie marele vizir Ferhad pașa a convocat divanul pentru a hotărî împotriva cărui dușman vor pomi oștile sultanului. Ibrahim pașa și Djerrah Mehmed pașa au considerat că este mai bine să se pornească spre Buda, iar împotriva țărilor române să fie trimise două oști care să păzească hotarul. Halii pașa a zis: “Deocamdată este important să fie înlăturate răscoalele din Țara Românească și Moldova”, iar Molia efendi a spus: “Potrivit zicalei, «să mergi în apropiere», înlăturarea uneltirilor raialelor care s-au ridicat în ținuturile islamice este mai importantă decât să mergi asupra

ghiaurilor din ținuturi dușmane îndepărtate”[58]. Marele vizir a fost și el de părere că trebuie pornit împotriva țărilor românești, în timp ce contra imperialilor urmau să fie trimise trupe pentru întărirea garnizoanelor existente. La 12 mai, Ferhad pașa își așeza tabăra lângă poarta Adrianopolului, nu departe de zidurile capitalei, semnul de început al campaniei din anul acela.

Mihai era informat în legătură cu aceste pregătiri și știa că urgia se va abate asupra țării sale. Dispariția lui Aron îi lăsa o singură posibilitate de ajutorare: Transilvnaia. Știa și o spune și cronica țării că “Batăr Jicmont [...] făcu sfat cu toți voievozii Ardialului cum să scază pre Mihai vodă despre țara Munteniască să fie mai mic și ascultător subt mâna lui și a poroncilor lui și să opriască țara cu tot venitul ei”[59]. Mihai vodă trimite o delegație de 12 boieri în frunte cu Eftimie mitropolitul, episcopii Luca de Buzău și Teofil de Râmnic. Printre boieri se aflau Mitrea vornicul, Chisar logofătul. Dan, mare vistier de pe vremea lui Mihnea Turcitul, Teodosie Rudeanu făcut mare vistier de curând, Radu din Cepturoaia, fiul lui Dumitru din Cepturoaia, văr cu frații Buzești, Radu Buzescu, Vintilă clucerul și alții[40]. Această delegație semna la 20 mai 1595 un act umilitor pentru domn, dar și pentru țară. După cum relatează Teodosie Rudeanu, participant activ la evenimente, Mihai îi instruise pe boieri să accepte suzeranitatea lui Sigismund “iară de țară să n-aibă scădere, ce să-și ție țara deplin și să se agiute unii cu alții cum li-au fostu giurământul întâi”[41]. Se făcea, deci, apel la o înțelegere anterioară în

 care cei doi principi trataseră în calitate de aliați.

Din primul araticol al noului tratat, Muntenia este complet subordonată lui Sigismund, iar prerogativele domniei sunt suprimate. Boierii jură în numele lui Mihai și în numele lor că îl aleg pe Sigismund și “îl așezăm și îl înălțăm ca Principe al nostru și ca Domn și Rege moștenitor al țării noastre Muntenești”. Fiindcă principele nu poate locui în Muntenia, stările țării vor numi un locotenent (locțiitor) cu numele de voievod cu condiția ca acesta să cunoască limba țării (et patrii sermonis). Locțiitorul va primi însemnele puterii de la principe și va guverna cu 12 boieri, numiți și înlocuiți numai cu știrea principelui. Dările vor fi stabilite de dietă, iar domnul și cei 12 boieri vor da seama amănunțită principelui de tot ce s-a încasat și s-a cheltuit. Principele este acela care va fixa veniturile voievodului “în urma cererii Țării și a boierilor”. Privilegiile acordate până atunci rămâneau în vigoare, dar de atunci încolo ele vor fi acordate numai de principe. Toate pricinile vor fi judecate de voievod cu cei 12 boieri, dar când este vorba de averea boierilor, acestea rămân numai în sarcina principelui. Hotarele țării vor rămâne neschimbate, iar dacă vor fi câștigate noi teritorii cu

eforturi comune, acestea din urmă vor rămâne sub stăpânirea principelui. Ca titulatură, voievodul poate purta numai titlul de spectabilul și magnificul domn. Voievodul nu se va mai numi "din mila lui Dumnezeu" și nici nu va menționa în documentele sale că localitățile de unde sunt emise acestea se află sub stăpânirea sa. Voievodul va folosi numai sigiliul de familie, iar cel al țării va fi predat principelui. Dregătorii țării vor fi ai principelui, așa precum și voievodul va fi tot un sfetnic al acestuia. Voievodul nu avea voie să trimită și să primească soli, între cei 12 dregători nu se admiteau greci. Principele trebuia să apere țara de otomani. Boierii și voievodul se puteau refugia în Transilvania. Boierii nu erau obligați să dea nici o dare și nici să presteze vreo muncă, iar iobagii care fug de pe moșiile lor pot fi aduși cu forța înapoi[62].

Din acest tratat reiese clar că boierimea era avantajată, atât prin faptul că se putea sustrage voinței unei domnii autoritare, cât și prin încercarea de a se introduce în Muntenia același aspru regim al iobăgiei care exista în Transilvania.

N. lorga, considera acest tratat nu numai un act "de trădare, dar și de nebunie, de unică nebunie în tot trecutul nostru"[63], iar PP. Panaitescu afirma că: "Niciodată turcii nu puseră asemenea condiții și nici chiar în cele mai negre zile de decădere politică din veacul al XVIII-lea Țara noastră n-a primit condițiile ce fură iscălite de boierii lui Mihai Viteazul"[64]. Pe marginea acestui tratat s-au făcut interpretări diverse. S-a crezut că el a fost impus boierilor care, resemnați, n-au făcut altceva, decât să se supună unui act pe care nu aveau nici o putere să-l conteste. Există și o mărturie contemporană

89 în acest sens. Giovanni de'Marini Poli afirmă că a stat de vorbă cu boierii munteni care au semnat actul de la Alba Iulia iar aceștia i s-au plâns "că împotriva voinței lor au încuviințat și au confirmat capitolele" impuse de Sigismund. Ca reprezentant al împăratului, el i-a "mângâiat din tot sufletul" demonstrându-le că puterea supremă și ultima hotărâre o are împăratul".

Maria Holban era de părere că, deși au existat divergențe între boieri, "inițiativa nu a fost niciodată a lor [a boierilor], ci că s-au aflat înaintea unui diktat ce nu comporta discuții"[44].

N. lorga lasă să se înțeleagă, pe baza unei mărturii contemporane, că boierii justificau atitudinea lor ca pe o încercare de a scăpa de tirania propriilor lor domni[47].

P.P. Panaitescu considera că "boierii jertfiră autonomia politică a țării ambiției ardeleanului în schimbul asigurării situației lor sociale; cel sacrificat a fost domnul, de ale cărui instrucțiuni nu se ținuse seama"[4*].

Potrivit altei interpretări, "tratatul a fost pregătit cu luni înainte de

către o conspirație a boierilor munteni" și el nu este altceva decât "o lovitură de stat destinată să instaureze" regimul nobiliar[49].

Interpretările care considseră că boierii trimiși de Mihai la Alba Iulia l-au trădat se sprijină și pe mărturia domnului făcută solului polon Lubieniecki: "în supușii mei nu mă încred, deoarece m-au înșelat atunci când au înfăptuit la palatinul Transilvaniei nu ceea ce aveau ca însărcinare din partea mea"[70]. De fapt, este vorba numai de o parte dintre supușii domnului pentru că nu toți boierii au fost de acord cu tratatul impus de Sigismund. Teodosie Rudeanu, Radu Buzescu și poate și alții nu au trădat la Alba Iulia. în cronică se arată că între boieri s-a iscat vrajbă, unii voiau să-l "scază pre Mihai vodă den țară. Iară cialalți boiari ce să nevoia să slujească domnu-său în drpetate de nepriiaiini fură biruiți"[71]. într-un studiu amănunțit, Ion Ionașcu a demonstrat că boierii care au mers la Alba Iulia nu erau nici boieri noi, nici tineri, toți aparținând oligarhiei boierești și aveau, cel mai tânăr 40 de ani, ceilalți aproximativ 55 sau 60 de ani. Din cei 12 boieri care au semnat actul numai șapte pot fi considerați trădători. Dintre aceștia. Radu, mare postelnic, a fost înlocuit din dregătorie îndată după întoarcerea de la Alba Iulia. Mitrea vornicul și Chisar logofătul, împreună cu fiul său, sunt executați de Mihai în 1596. Un alt boier. Dan fost vistier va trăda și la Călugăreni, după care fuge în Moldova.

Domnul a acceptat tratatul pentru că nu avea altă soluție politică și militară. Nu le face nimic boierilor trădători, deocamdată, dar după campania din 1595 se va răfui cu ei dovedindu-se neiertător. A considera că "întreaga istorie internă a domniei lui Mihai Viteazul nu a fost altceva decât o înverșunată luptă în jurul acestui tratat politic"[72] este o exagerare infirmată

 de desfășurarea ulterioară a evenimentelor.

Cât a înțeles Mihai să se supună stipulațiilor tratatului de la Alba Iul ia o arată documentele din vara anului 1595. Domnul se intitulează în continuare "din mila lui Dumnezeu voievod și domn a toată Țara Ungrovlahiei" și continuă să întărească sau să acorde privilegii în virtutea atribuțiilor sale de stăpân al țării[73]. în schimb, față de ardeleni, nu dă nici un semn care să dovedească nemulțumirea lui. în luna iunie, el îi scria lui Josica două scrisori în care îi arată cât de mare este primejdia otomană și cât de necesare sunt pregătirile care trebuie făcute fără întârziere pentru a-i opri pe turci la Dunăre. Mihai recunoaște că demnitatea lui a fost știrbită prin tratatul încheiat la 20 mai, dar îl asigură pe cancelar că va da dovadă în viitor de credință, supunerea lui pornind din inimă, în schimb serenitatea sa să-i trimităajuloarele necesare ap&ării.Este gata să-l trimită pe fiul său, Pătrașcu, la nunta principelui, și îl întreabă, în continuarae pe cancelar

dacă nu i se poate dărui o cetate în Transilvania, unde să-și trimită familia, în aceste vremuri de mare primejdie.

Din cele două scrisori nu răbufnește nici un resentiment Domnul este în stare să-i încredințeze principelui tot ce are mai scump pe lume, cu condiția, să nu întârzie cu ajutoarele promise, acum când amenințaraea era așa de mare[74].

în tratatul de la Alba Iulia, atât de păgubitor pentru țară și pentru domn, există și un artidol a cărei însemnătate a fost subliniată de P.P. Panaitescu: toate bisericile românești aflate în teritoriile stăpânite de Sigismund Báthory sunt trecute sub jurisdicția și autoritatea mitropoliltului de la Târgoviște, ceea ce însemna că "întreaga viață sufletească a românilor de peste Carpați era pusă sub controlul bisericii din Țara Românească”[73], creindu-se astfel, premizele acelei colaborări atât de strânse pe plan spiritual între românii de pe ambele versante ale Carpaților, care va avea ca rezultat desăvârșirea unei limbi literare unitare în secolul următor.

în ziua de 3 iunie, se încheia la Alba Iulia tratatul dintre Moldova și Sigismund Báthory. Exista o singură deosebire față de tratatul cu Muntenia: Sigismund își aroga dreptul de a numi pârcălabii cetăților moldovenești[76].

Pe plan internațional, fapta lui Sigismund este privită cu îndoială. Legații pontificali prezenți în răsăritul Europei arată mare neîncredere față de o operă politică pe care n-au acceptat-o nici românii, nici sultanul, nici împăratul și nici papa. Se considera că Sigismund nu are forța militară necesară ca să se opună otomanilor, din care cauză era de preferat o cooperare cu Polonia căreia Sigismund ar fi trebuit să-i cedeze Moldova[77].

Calcule politice în care se luau în considerație doar interesele marilor puteri, fără să se țină seama de interesele românești, pornind de la slăbiciunea

*91 unei construcții pe carae nici principele Transilvaniei și nici sfetnicii săi nu știuseră să o pregătească. Devine tot mai evident un lucru: in pofida planurilor idealiste pe care le elaboraseră umaniștii în legătură cu reconstituirea Daciei, ca un posibil stat tampon în fața ofensivei otomane, conducătorii politici ai marilor puteri care înconjurau spațiul românesc nu priveau cu ochi buni o asemenea construcție politică.

Călugăreni. încet, încet, furtuna prevăzută de domn se apropia de hotarele țării sale. La începutul lunii mai 1595, Ferhad pașa, marele vizir, era numit comandantul oștilor care trebuiau să ducă la ocuparea și transformarea în pașalâcuri a teritoriului nord-dunărean. Din țări tributare, cum spune Hammer, țările române deveneau vilaete ale Imperiului, în Moldova fiind numit ca șef administrativ și militar Geafer

pașa, guvernatorul Șirvanului, iar în Muntenia, Satîrgi Mehmed, bei al lenisehirului[78].

Ferhad părăsea Constantinopolul la începutul lunii mai. Se mișcă încet pentru că strângerea turpelor cere timp, dar și pentru că nu dorește să se despartă de capitală, unde partizanii lui Sinan pașa, în frunte cu Ibrahim, cumnatul sultanului, unelteau pentru readucerea arbănașului iarăși la putere. La începutul lunii iunie, Ferhad trecea de Adrianopol, așezându-și tabăra la lamboli.

înaintea oștii imperiale fusese trimis, însă, din timp, Hasan, beglerbegul Rumeliei ca să reorganizeze apărarea liniei Dunării și mai ales pentru a strânge bărci le și materialele necesare în vederea construiri i unui pod de vase peste fluviu.

în fața acestor pregătiri Mihai se afla singur, numai cu forțele țării sale și cu un ajutor simbolic: cei trei mii de ostași trimiși de Sigismund Bâthory, care, în virtutea tratatului de la Alba Iulia, se aflau sub ascultarea căpitanului lor, Albert Kiraly, și nu a domnului român.

Din partea imperialilor nu avea nici o nădejde: emisarii lui Rudolf fuseseră împiedicați de Sigismund să treacă în Muntenia pe baza unor argumente care demonstrează cât de precară era gândirea politică a acestuia. Iar Sigismund se pregătea de nuntă, în mijlocul verii, când se știa că otomanii intraseră în campanie la Sfântul Gheorghe[79].

Deci, de nicăieri nici un sprijin! Cu oamenii săi încearcă să zădărnicească sau măcar să întârzie pregătirile pe care le fac otomanii ca să treacă Dunărea. Pentru ca faptele sale să nu fie răstălmăcite și deformate de principele Transilvaniei, Mihai îi scrie direct arhiducelui Maximilian, în iulie 1595. Din scrisoarea domnului aflăm că a trecut Dunărea lângă Nicopole unde s-a ciocnit cu 1 300 de otomani conduși de două pașale și de doisprezece sangiaci. Mulți dușmani au fost uciși, iar cele două pașale s-au sal vat cu fuga. După ce a ars Nicopolul și i-a trecut prin ascuțișul săbiei pe locuitori, s-a

 îndreptat spre Vidin, unde i-a bătut pe doi begi, cu 1000 de oameni. După ce a ars Vidinul, a distrus satele din jur, printre care și Plevna, a pătruns adânc în Bulgaria, după care s-a retras aducând cu sine 16 000 de creștini și de bulgari, pe care i-a așezat în (ara sa[80].

Deoarece nu nădăjduia nici un ajutor din Transilvania și din partea imperialilor, Mihai încearcă, în luna iulie, să stabilească legături cu Polonia. El îi scrie căpitanului Cameniței, Ioan Potocki, amintindu-i luptele de la Nicopole, dar și faptul că noi forțe otomane, sub comanda lui Ferhad pașa se concentrau atunci la Razgrad, ceea ce însemna că va trebui să le înfrunte, nu peste multă vreme, și pe acestea. Domnul îi arăta căpitanului că tot ce a făcut până acum, a făcut-o pentru creștinătate: “M-am apucat să ridic această mare greutate cu această țară săracă a noastră, ca să fac un scut al întregii lumi creștine”[81].

Acum era însă momentul ca țările creștine să dea dovadă de solidaritate și să-i vină în ajutor "pentru mântuirea creștinătății".

Situația critică în care se afla Muntenia și gândurile domnului sunt surprinse în convorbirea dintre Mihai și solul polon Lubieniecki, convorbire care are loc la 27 iulie 1595. Declarațiile solului sunt decepționante. Mai întâi. Polonia nu a aderat la Liga sfântă. în al doilea rând, regele nu a hotărât nimic în legătură cu trimiterea unui ajutor militar, deși oști avea îndestul. Mihai i-a răspuns solului că nici Rudolf și nici Sigismund nu-i puteau trimite ajutoare. Nu are în slujba lui decât 3 000 de unguri pe care-i plătește de șapte luni "zălogind tot ce aveam, luând și giuvaiericalele soției mele și acum am ajuns la atâta strâmtoare încât sunt silit să mă ating și de averile mănăstirilor"[82]. Turcii vin de data aceasta ca să ocupe Muntenia și Moldova, ceea ce înseamnă că ei vor putea avea la îndemână armata tătarilor spre paguba tuturor. "Dacă acest pârjol s-ar răspândi peste Dunăre în patria mea și de aici în țara Moldovei, nimic bun nu trebuie să nădăjdeuiască și să aștepte serenisimul rege al Poloniei. Mai bine să se sfătuiască regele cu ai săi și hatmanii săi împreună cu oastea sa să-i aștepte pe turci nu la Tyras, adică Nistru, ci la Dunăre"[83].

Dacă n-ar fi fost înlocuit Aron, atunci ar fi existat posibilitatea opririi otomanilor la Dunăre, mai ales că aceștia nu aveau ajutorul tătarilor. Dar Aron nu mai estse, în noul domn nu are nici o încredere. De aceea, în cea mai mare taină îl întreabă pe solul polon dacă există posibilitatea stabilirii unei alianțe cu regele căruia i-ar fi plătit haraciul datorat Porții. "Dacă aș ști că regele și ordinele țării m-ar primi sub ocrotirea lor, le-aș preda lor pe soția și fiul cu bunurile mele"[84]. Aron avusese oamenii necesari pentru a-i opri pe otomani la Dunăre. Pe acei oameni, principele Transilvaniei îi cumpărase ca să părăsească Moldova. Mihai îi cerea solului polon să i se trimită acei 10 000 de cazaci, pentru că atunci "turcii s-ar teme să iasă în fața noastră".

Deocamdată și-a trimis soția spre Târgoviște, la poalele munților Transilvaniei, iar domnul s-a îndreptat spre Giurgiu.

Convorbirea dintre Mihai și Lubieniecki a avut loc în cel mai strict secret. Ceea ce nu știa solul polon era faptul că trupele polone aflate în tabără nu erau pregătite pentru a pomi împotriva dușmanului comun, ci profilând de situația critică în care se aflau țările române, ele trebuiau să ocupe Moldova. în loc să adere la Liga sfântă, regele polon prefera să coopereze cu sultanul scoțând din alianța românească puterea militară a Moldovei. Incompetența politică a lui Sigismund Băthory a contribuit din plin la ruinarea unei alianțe românești de care

se temeau și pe care nu o doreau nici unul dintre conducătorii marilor puteri vecine.

Mihai Viteazul a luat măsuri pentru apărarea liniei Dunării, cu intenția de a bloca pătrunderea marilor galere care veneau de la Constantinopol, pentru a contribui la construirea podului peste Dunăre. Diego Galăn, vâslaș pe una din galere, arată că începând de la Reni, apoi la Brăila și mai ales la Silistra, românii au încercat cu focuri de artilerie să împiedice înaintarea vaselor. Au provocat pierderi în oameni, vasele au suferit avarii, dar, până la urmă, au reușit să-și continue drumul*[3].

Construirea podului de la Giurgiu a fost posibilă datorită faptului că otomanii stăpâneau cetatea de pe malul stâng al fluviului. Cum apreciază același martor, dacă cetatea Giurgiului s-ar fi aflat în stăpânirea domnului erau suficiente două tunuri pentru a împiedica construirea podului.

Străduințele domnului de a-i împiedica pe otomani să treacă fluviul s-au dovedit, până la urmă, zadarnice.

între timp, comanda trupelor otomane revenise lui Sinan pașa care reușise să-l înlăture pe Ferhad, la 7 iulie, devenind iarăși mare vizir. La 11 august, după cronica lui Bin Mehmed, Sinan reușea să ajungă la Rusciuc, lângă podul făcut peste Dunăre de Ferhad". După o odihnă de trei zile, la 14 august 1595, Hasan pașa, fiul lui SokOllu, beilerbeiul Rumeliei, trece primul podul, urmat de restul castei otomane, Sinan cu sirienii ajungând ultimii pe malul stâng al Dunării.

Mihai s-a retras cu grosul oastei spre București, lăsând o strajă care să hărțuiască pe dușman și să-i supravegheze mișcările. Trebuie să fi fost o strajă numeroasă și în contact permanent cu oastea otomană, silindu-1 pe Sinan să o urmărească pas cu pas. Această afirmație este sprijinită de mențiunea cronicarului otoman: "fiecare mlaștină, fiecare pădure de stejar se umpluse cu mii de ghiauri"". în Cronica lui Mustafa Aii se arată că după ce oastea otomană a străbătut trei conace, are loc o ciocnire între "300 de viteji și 3 000 de ghiauri"**, biruitorii fiind musulmanii care capturează și 12 tunuri, ceea ce este, evident, o exagerare.

înaintarea oastei otomane se face încet din cauza acestor hărțuieli

 provocate de straja românească, dar și pentru că în sânul său nu domnea cea mai desăvârșită ordine. Au loc multe dezertări, iar când cele două tabere se aflau la distante de o zi una de alta, după cum se menționează într-o scrisoare contemporană "unii renegați au fugit care ca ienicer, care ca altceva, în oastea lui Mihai, ceea ce le-a dat bună nădejde creștinilor. Sârbi, bosnieci s-au dus 1 400 lângă voievodul Mihai, toți flăcăi buni, cu cai buni!"89.

Mihai Viteazul își așezase tabăra la Măgurele, la 10 km sud de București. Aici s-a ținut sfatul cu boierii și căpitanii săi în legătură cu

felul în care trebuia înfruntată oastea otomană. Locurile îi erau cunoscute bine domnului, pentru că în iarnă luptele cu tătarii se desfășuraseră în aceeași zonă. Hotărându-se să-l întâmpine pe Sinan la trecerea Neajlovului, Mihai și-a deplasat oastea spre Copăceni, încât, la 22 august, cele două armate se aflau la o distanță mai mică de o zi una de alta. în ziua următoare avea să se desfășoare una dintre cele mai crâncene și cele mai mari bătălii din istoria neamului nostru. Despre această mare bătălie, de care a depins soarta țării, nu ni s-a păstrat nici o descriere care să ne îngăduie urmărirea diferitelor faze ale desfășurării sale.

Nici despre efectivele celor doi adversari nu avem date sigure. Cronica Buzeștilor spune că Sinan a venit cu multe pașale și cu o oaste fără număr, fără să indice efectivele românești. Baltasar Walther afumă că Sinan avea cu sine 180 000 de oameni, cu salahori cu tot, iar oastea lui Mihai nu număra mai mult de 16 000 de oameni[90].

în convorbirea cu Lubieniecki, domnul arăta că nu se poate ști exact numărul oastei otomane: unii vorbesc de 120 000, alții de 160 000 de oameni. Din spusele unor dezertori care se potrivesc cu ceea ce declara un prizonier, fost bucătar la un pașă, efectivul oastei otomane ar fi de 160000".

Diego Galăn o estimează la 125 000 de oameni "foarte bine îmbrăcați, cei mai mulți veterani cu multă experiență", în timp ce oastea lui Mihai era puțin numeroasă și avea numai 12 tunuri, din care cauză domnul era silit "să recurgă la șiretlicuri pentru a obține victorii mari cu prețul cel mai mic"[92]. Alte știri se referă la 100000de oameni sau la un efectiv și mai mare[93]. Al. Anastasiu consideră că armata otomană avea un efectiv care putea depăși 100 000 de oameni, dar trupele regulate pe care le aveau în vedere cronicarii otomani nu depășeau cifra de 55 000[94], efective pe care le acceptă și Generalul Rosetti[93]. Cele mai mici efective le-au dat pentru oastea otomană P.P. Panaitescu și AL. Randa: 20000de oameni, ambii autori considerând că oastea românească nu depășea 10 000 de oameni[96].

Asemenea efective nu pot fi reale. Sinan pașa pornise cu intenția de a supune niște țări, Muntenia și Moldova, proclamate provincii otomane încă din luna mai. Numai cu 20 000 de oameni, marele vizir n-ar fi putut trece

Dunărea, pentru că Mihai avea suficiente resurse pentru a-1 împiedica.

De luat în seamă sunt mai multe informații care ne-au parvenit de la protagoniștii evenimentelor din vara și toamna anului 1595.în 12septembrie Mihai Viteazul îi scria hatmanului de câmp Stanislav Zolkiewski informându-1 despre oștile otomane. După informațiile

domnului român se aflau la acea dată 10 000 de otomani cu Hasan pașa la București, iar alți 30 000 înaintau spre Târgoviște sub comanda lui Sinan pașa. Acestor 40 000 de oameni trebuie să li se adauge 7 000 căzuți la Călugăreni. Mihai vorbește și de prizonieri și dacă se are în vedere și corpul de oaste lăsat pentru paza podului de la Giurgiu, efectivul oștii otomane se ridica la cel puțin 60 000 de oameni''[7].

în luna octombrie, Sigismund Báthory îi cerea ajutoare împăratului pentru a-1 respinge pe Sinan pașa care se afla în Muntenia cu 40 000 de soldați".

Filippo Pigafetta află de la prizonierii otomani aduși la Brașov că Sinan avea cu el 30 000 de oameni, la București fuseseră lăsați alți 10 000, iar la Giurgiu se aflau 5 000. Cât privește oastea marelui vizir, se spunea că ea a scăzut "cam la jumătate din cauza spahiilor și a ienicerilor fugiți pentru a-și pune la adăpost prada"". Efectivele indicate de Pigafetta credem că sunt aproape de cele reale, pentru că după cum o spune însuși Sinan, mulți dintre oamenii săi au părăsit oastea după ce prădaseră satele românești. în afară de aceasta, trebuie să se țină seama că o parte dintre otomanii care porniseră în campanie, urmărind ca răsplată prada pe care reușeau să o ia de la dușman, nu făceau parte din ceea ce s-ar putea numi oaste regulată. Sinan îi numește aventurieri, și tot căpetenia oastei otomane spune că fiind toamna târziu, apropiindu-se iama "și căzând ploi mari multe zile fără încetare și aștemându-se în munți și în tot locul zăpezi mari, și cum nu se găseau nici alimente, nu s-a putut ține în frâu soldățimea de aventurieri care, după ce și-au luat prăzile făcute de ei, s-au tras mulți dintre ei înapoi și au plecat de acolo"[100].

în a doua parate a campaniei, Sinan nu se mai bizuia decât pe 40 000 de oameni, dar aceasta înseamnă că, la trecerea Dunării, oastea otomană era mult mai numeroasă. Acest lucru îl mărturisește Diego Galăn, martor ocular al trecerii armatei otomane peste Dunăre.

în fața acestei armate, Mihai nu avea decât 16 000 de oameni, după cum menționează Baltasar Walther, plus cei 3 000 de ardeleni de sub comanda lui Albert Kiraly. Aceasta înseamnă că în 1595, Mihai Viteazul nu a mai făcut apel la ceea ce se numea "oastea cea mare" a țării, oaste la care trebuiau să participe toți locuitorii în stare să poarte o armă, sistem de organizare militară care îngăduise înaintașilor săi să strângă între 30 000 - 40 000 de

luptători. Această instituție nu fusese abolită, încât este greu de înțeles de ce într-o campanie atât de importantă, în care se juca destinul țării, la oaste au Juat pane boierii cu cetele lor, curtenii și slujitorii, o pane din țăranii liberi, adică numai "oastea cea mică".

Datorită inferiorității numerice, domnul era nevoit, cum o arată și Diego Galănn, să recurgă la stratageme pentru a nu fi copleșit de adversar. Nu există însă nici o descriere amănunțită a bătăliei, diferitele ei faze fiind recompuse pe baza unor informații culese din surse diferite[101].

Mihai Viteazul ne dă cea mai scurtă descriere a bătăliei: "Atunci după ce ni se aduse vestea [că Sinan e peste apa Neajlovului], plecai inimos să-l întâlnesc cu acei puțini oameni ce-i aveam, și când ajunsei la Calugăreni aflai că toți sunt gata de luptă; deci eu chemând numele lui Dumnezeu, mă încăierai cu ei într-o bătălie, în așa fel că ținu toată ziua, unde făcui marc pagubă turcilor, spre rușinea lui Sinan, căci în lupta aceea însuși Sinan pașa se prăvăli de pe cal într-o mlaștină foarte întinsă, de unde cu mare greutate fu scos, așa că în acea bătălie au fost omorâți patru pași și șapte sangeaci și am câștigat cincisprezece tunuri și un steag verde al Profetului lor Mahomed, mult prețuit de dânșii și foarte respectat"[102].

Dar mai înainte de a primi această bătălie câte griji și câte îndoieli! Aliații săi nu-i veniseră în ajutor, iar printre boierii munteni erau unii care nu numai că nu aveau încredere într-o victorie, dar se gândeau și la o eventuală trădare. în aceste împrejurări dramatice, domnul are tăria să înfrunte destinul, își pune capul în joc și aruncă în cumpănă sorții întreaga lui voință de a învinge, geniul său militar care-i va ghida acțiunile spre una dintre splendidele victorii, al cărui nume va dăinui atât cât va dăinui și legenda neamului său.

în înaintarea sa către București, Sinan pașa trimisese în față o avangardă formată din 12 000 de oameni, iar Hasan pașa, care trebuia să meargă în Ungaria, executa un marș de flanc cu 10 000 de oameni, cu intenția de a învălui oastea română.

Este greu de știut dacă Mihai cunoștea acest dispozitiv. El însuși își așezase cea mai mare parte a oastei la nord de satul Călugăreni, la adăpostul unei păduri nu prea întinse de stejari, în timp ce oastea otomană se afla dincolo de Neajlov. Apa care despărțea cele două oști nu era greu de trecut, dar forma smârcuri din care pricină terenul era mlăștinos, formând cum spune Zagoritz "un fel de paravan care-i mărește și mai mult valoarea sa militară". Cronicile otomane nu precizează momentul începerii bătăliei, într-un document contemporan se arată că "era timpul când ziua se lupta cu noaptea", deci înainte de răsăritul soarelui se deslănțuie primul atac, inițiativa aparținându-i domnului român. Mihai a intuit în chip genial că la cârma ostilităților trebuie să se afle el și în consecință atacă, în zori, prin surprindere,

 avangarda lui Sinan. Atacul care cade ca un trăznet asupra oștii otomane constituie prima fază a bătăliei și din câte ne putem da seama, avantajul a fost de partea domnului român și a oastei sale. Kara-Celebi-Zade menționează că "La început, temându-se de înfrângere, oastea islamică era cât pe ce să se risipească"[103], iar Selaniki arată că, "afurisitii de ghiauri, trăgând foarte mult cu puștile, avangarda oștii islamice s-au grămădit spre spate. Astfel, ea a trecut prin foarte multe greutăți și necazuri și, în cele din urmă, s-a împrăștiat"[104].

Lupta cu avangarda oștii otomane, înfrângerea și risipirea acesteia au ocupat prima parte a zilei, deoarece lui Sinan i-a trebuit vreme ca să-i ralieze pe cei ce se retrăgeau, să-și organizeze trupele pentru a respinge atacul dezlănțuit de Mihai.

Era vorba însă de un atac bine chibzuit, deoarece Mihai își luase măsuri de siguranță pentru a nu fi surprins sau strivit de un contraatac otoman. Pe înălțimile care flancau defileul pe unde a trecut ca să atace avangarda otomană el a lăsat la pândă, în pădure, 1 200 de călăreți sub conducerea lui popa Stoica din Fărcașe. în spate pedestrimea română fusese așezată în apropierea podului peste Neajlov, pentru apărarea căruia sunt amplasate și cele douăsprezece tunuri pe care le avea Mihai.

Retrăgându-se sub presiunea unui dușman mai numeros și mai puternic, Mihai străbate defileul unde fusese lăsat corpul de 1 200 de oameni. Aceștia îi atacă pe otomani din flanc și e posibil ca la acest episod să se refere Mustafa Aii: "unii ființași de-ai ghiaurilor, ieșind ca mistreții din pădure, începură să năvălească și să lupte", provocând deruta oștenilor cărora "li se întunecaseră mințile", iar diferitele corpuri de bătaie rămân pe loc "văzând spaima și groaza de nedescris a serdarului față de o turmă de mistreți"[105].

La mijlocul zilei se angajează o luptă disperată în jurul podului peste Neajlov. "în acest loc, dându-se firman lui Mehmed pașa, beilerbei de Țara Românească cu rangul de vizir și lui Haidar pașa și lui Husein pașa și lui Aiaspașaoglu Mustafa pașa și, de asemenea, dându-se poruncă și oștii de S iria, prec um și unui număr de ieniceri"[106] se deslănțuie atacul pentru cucerirea podului. Lupta a durat mai multe ceasuri, de la amiazi până la chindie, după cum se precizează în cronicile otomane. într-un document contemporan este surprinsă încrâncenară luptei care se desfășoară în aceste ceasuri: "Lupta era tare de amândouă părțile, dar românii văd mereu cum șuvoiul turcesc venea necontenit, mărindu-se și oricâți cădeau în luptă, alții îndoit și întreit le luau locul. într-un moment, Prințul creștin Mihai văzu pe toți ai săi carii erau aproape cotropiți de turci și, în curând, podul era să fie stăpânit și el, deoarece lupta dăduse înapoi. Atunci de teamă de a nu pierde podul, ordonă la ai săi să se retragă; dar în această retragere românii lăsară vrăjmașului lor groaznice

 urme ale morții; totul cădea împrejurul lor, iar românii nu mai văd în prințul lor decât un înger al morții, pe un semizeu. Ajunși la pod, Mihai dă ordin să treacă bravii săi, pe când el însuși apără aproape singur podul și nu trece decât cel din urmă pe malul celălalt. Și se zice că nu se mai cunoaște o altă bătălie în lume în care cei doi vrăjmași să se fi bătut cu o mai mare ură decât românii și turcii în această vestită bătălie”"”.

Otomanii, superior numeric (în document se dă proporția exagerată de 1 la 30) reușesc să-i respingă pe români, trec podul și capturează cele 12 tunuri pe care le avea Mihai.

începe retragerea lentă a oastei românești, după cum afirmă Baltasar Walther, într-o formație ca un unghi cu vârful ascuțit spre inamic, în timp ce pădurea proteja în chip natural oastea românească.

în timp ce are loc această retragere se execută manevra gândită și pregătită de Mihai cu marae grijă: un corp de 300-400 de călăreți, sub comanda căpitanului Cocea este trimis peste apa Neajlovului ca să simuleze un atac în flancul și spatele oastei otomane. în același timp, îi cere lui Kiraly să-i trimită două tunuri și când se produce atacul oamenilor săi trimiși peste Neajlov, Mihai organizează un contraatac al oastei sale pe care îl conduce el însuși. Era nevoie de exemplul personal pentru a-i însufleți pe oștenii săi. Mihai străpunge pe un stegar al armatei dușmane și dintr-o singură lovitură l-a despicat pe un pașă. “Principele român, se spune într-o scrisoare germană, își face drum printre vrăjmași, pe când ostașii săi îl urmează cu o furie sălbatică. Turcii sunt surprinși de îndrăzneala aceasta nebună a unui om care nu vrea să se dea învins și care revine la luptă tocmai când nimeni nu se mai aștepta la așa ceva”[108].

Vestea că este atacată din spate produce derută în rândurile armatei otomane. Și cum remarcă Ibrahim Pecevi: “Din voia lui Allah, oastea islamică a fost cuprinsă de o mare spaimă, încât nu putea să opună nici o împotrivire”[10]’. Otomanii au fost împinși iarăși peste pod în mlaștinile din lunca Neajlovului. “Pe scurt, relatează Mustafa Aii, mai întâi serdarul și, după aceea, gazii au făcut cale întoarsă și fiecare a început s-o ia la goană, însă era tare greu să se fugă de îmbulzeală”[110]. Cel căruia îi fusese hărăzită Muntenia a fost rănit la cap pe când fugea, iar Husein pașa, Haydar pașa și Mustafa pașa “și-au găsit moartea de martiri, înecându-se în mlaștini”[111]. Sinan pașa “orgoliosul serdar”, luat de puhoi a căzut de pe cal în mlaștină, fiind salvat de unul dintre oștenii săi.

Elanul românilor este însă oprit de atacul lui Hasan pașa care se produce către sfârșitul zilei. Publicarea extraselor din cronicile turcești referitoare la istoria noastră dă acum posibilitatea să se vorbească pertinent despre atacul de flanc executat de Hasan pașa. Mustafa Aii vorbește îndelung despre

Hasan, dar din descrierea sa este greu de plasat momentul în care are loc lupta între români și corpul de oaste al lui Hasan. Esențială este însă afirmația pe care o face un prizonier în fața lui Mihai: "Oastea islamică nu-i prea puternică, dar în ea este și Hasan pașa, care s-a dus chiar să vă învăluie pe la spate"[112].

După descrierea făcută de Mustafa Selaniki, acțiunea lui Hasan este plasată după episodul în care mai multe pașale mor în mlaștinile din lunca Neajlovului. Abia după aceea, beilerbeiul Rumeliei, vizirul Hasan pașa "mergând prin altă parte, a depus foarte multă străduință ca să treacă în spatele cetelor fugare, dar, nefiind cu putință, ostașii ghiauri purtători de arme s-au năpustit asupra ostașilor musulmani și serdarul lani (?), rămânând singur, s-a dat o mare bătălie și s-au măcelărit unii pe alții, că atunci au trecut în rândul martirilor Cerkez Haidar pașa, beiberbei de Mar'aș și Husein pașa, fost bcilcrbei, care era sangeacbei de Nicopol, iar dintre dușmanii legii multe mii de afurisiți au plecat în infern"[113]. Este vorba deci de o luptă crâncenă și ea trebuie să se fi produs pe flancul drept al oastei românești, din moment ce atacul de învăluire executat de Cocea pe flancul opus, nu a întâmpinat nici o rezistență.

În legătură cu corpul de oaste comandat de Albert Kiraly, în istoriografia noastră, s-a considerat că acesta a format rezerva oastei lui Mihai, așezat fiind la nord-vest de Călugăieni[114]. Szamoskozy, însă, dispus să laude contribuția aradelenilor ori de câte ori are ocazia, în cazul bătăliei de la Călugăreni, afirmă răspicat că Mihai n-a obținut o victorie decisivă asupra otomanilor, deoarece Kiraly, sfătuit de câțiva boieri munteni care considerau că acțiunea lui Mihia este o curată nebunie, nu a participai la luptă, ci a rămas dincolo de sat sau dincolo de pădure, cum spune cronicarul ardelean[113]. Stavrinos, în poemul su, arată că Mihnea vodă i-a promis bani lui Dan Vistierul ca să trădeze, iar Dan, la rândul său, i-a oferit 50 000 de galbeni lui Kiraly ca să se retragă să nu participe la luptă[116]. Pe Dan îl amintește și Szamoskozy, încât nu poate fi vorba de nici o confuzie, Stavrinos confirmându-1, de fapt, pe cronicarul ardelean. Este greu de spus că Mihai nu a câștigai o biruință deplină la Călugăreni din cauza aceasta însă un lucru esle sigur: Kiraly n-a participat la luptă[117], iar câțiva boieri au trădat la Călugăreni. Szamoskdzy relatând desfășurarea bătăliei de la Călugăreni arată că o face după mărturia lui Petru Armeanul, care a văzut cu ochii lui cum Mihai l-a despicat pe un adversar în două. Un alt argument că Albert Kiraly n-a participat la luptă este scrisoarea pe care acesta i-o trimite lui Sigismund Bâthory, din care se vede limpede că nu cunoștea decât din auzite cele ce s-au petrecut pe câmpul de luptă. Este o relatarea făcută după declarațiile unui rob, din care

declarații aflăm că în această bătălie au fost uciși “câțiva dintre

100 turci”, iar trei pașale, cele despre care cronicarii otomani spun că au intrat în rândul martirilor, la Kiraly sunt numai stropiți cu puțin lut și noroi.

Această descriere este o dovadă peremptorie că autorul ei nu a participat la bătălie cu forțele sale și nici măcar nu a văzut cum s-au desfășurat ostilitățile. O încleștare crâncenă, cum a fost aceea de la Călugăreni nu se putea încheia, frățește, cu împărțirea steagurilor, după care fiecare pleca la ale sale[1]".

Și despre Mihail Horvat, Szamoskozy afirmă că “nu a fost în această bătălie”, afirmație greșit înțeleasă într-un studiu recent"'.

Așa dar, bătălia de la Călugăreni a fost dală numai de Mihai Viteazul și oastea munteană. A fost o mare bătălie după cum reiese din descrierile contemporane și victoria a fost obținută de Mihai Viteazul.

în legătură cu caracterul acestei victorii se impun câteva precizări. Este cunoscut că după terminarea 1 uptei, la adăpostul întunericul ui, Mihai V iteazul s-a retras cu trupele sale spre București. în acest caz se mai poatae vorbi de o victorie?

N. Bălcescu o consideră ca pe una dintre cele mai de seamă lupte câștigate de români în trecutul lor. De la Bălcescu și până astăzi nimeni nu s-a îndoit de caracterul rezultatului acestei bătălii, chiar dacă istoricii noștri n-au manifestat entuziasmul autorului primei monografii închinate lui Mihai. Totuși, nimeni nu s-a îndoit că victoria a fost obținută de Mihai Viteazul.

Dar ce spun contemporanii și participanții la această bătălie?

Baltasar Walther, arată că după retragerea lui Mihai peste podul de pe apa Neajlovului, punctul cheie al întregii poziții și pierderea celor 11 tunuri, urmează contraatacul lui Mihai, care are ca rezultat redobândirea tunurilor, podul este recucerit, iar dușmanii “în fugă, erau mânați spre tabără ca vitele”[120]. Sinan pașa cade de pe pod și-și pierde cei doi dinți pe care-i mai avea “și se socotește fericit scăpând cu viața”. Hasan pașa ascunzându-se în chip rușinos prin tufișurile de mărăcini, abia în ziua următoare se târăște la ai săi. însă pașa din Anatolia, la fel cel din Zain și Haidar pașa și alți mulți comandanți”, cu 3 000 de oșteni au fost uciși și dacă nu venea noaptea, victoria ar fi fost decisivă și campania s-ar fi încheiat cu lupta de la Călugăreni[121].

“însă și așa, puțini câți am fost noi am dobândit biruința”, spune Kiraly[122]. Căpitanul transilvănean precizează că numai numărul cel mic al românilor i-a determinat pe otomani să nu fugă până la Dunăre. Mihai însuși, relatează în Memoriul său că “făcui mare pagubă turcilor, spre rușinea lui Sinan pașa, căci în lupta aceea însuși Sinan pașa se prăvăli de pe cal într-o mlaștină foarate întinsă, de unde cu mare

greutate fu scos; așa că în acea bătălie au fost omorâți patru pași și șapte sangeaci și am câștigat cinsprezece

101 tunuri și un steag verde al Profetului lor Mohamed, mult prețuit de dânșii și foarte respectat pe care l-am trimis Măriei sale împăratului”[123].

Relatările provenite din sursă creștină sunt unanime în a recunoaște victoria lui Mihai Viteazul.

Ce părere au însă otomanii despre această bătălie. în ciuda reticențelor manifestate de cronicarii otomani atunci când este vorba de un insucces propriu, de data aceasta, din citatele reproduse mai înainte din cronicile lui Ibrahim Pecevi și Selaniki se recunoaște înfrângerea orgoliosului serdar, care era Sinan Pașa. Mustafa Aii afirmă chiar: “Ca și cum s-ar fi întâmplat cu știința celui de sus,în ceata luptătorilor musulmani căzu deruta, oștenilor li se întunecară mințile. Văzând spaima și groaza de nedescris a serdarului [...] corpurile de bătaie rămaseră neputincioase pe loc”. După contraatacul lui Mihai “serdarul și, după aceea, gazii au făcut cale întoarsă și fiecare a început s-o ia la goană. însă era tare greu să se fugă de îmbulzeală” și după ce descrie peripețiile luptei același cronicar comentează: “Apoi serdarul unei oștiri să sufere o asemenea umilire, trebuia ca mai toți sunt oameni de nimic. Formându-se grămezi de martiri [morți n.n.] ce risipire de suflete a fost prin înfrângerea vitejilor în mlaștina aceea”![124] Naima, preluând știri din cronici mai vechi ne dă și el o sugestivă imagine a celor petrecute la Călugăreni. “Potrivit zicalei, comentează cronicarul otoman, «Cine seamănă discordie culege nenorocire», în anul acela plin de necazuri măria sa marele serdar Sinan pașa însuși fugind de atacul acesta al dușmanului, a nimerit într-o băltoacă. Căzând de pe calul lui, ieșea dintr-o băltoacă și cădea într-alta, stătea jos și iar se scula”[123] fiind sal vat în cele din urmă de un soldat rumeliot

Iată, dar, că și cronicarii otomani consemnează înfrângerea lui Sinan pașa.

P.P. Panaitescu, N. lorga, C. Zagoriț și toți istoricii români care au studiat bătălia de la Călugăreni, sunt unanimi în a recunoaște că este vorba de o victorie a lui Mihai Viteazul. Domnul român, fiind silit, datorită inferiorității numerice, să se retragă în timpul nopții, nu înseamnă că a fost înfrânt la Călugăreni.

în istoria militară se cunosc multe cazuri similare, iar o asemenea victorie are un caracter tactic. Adică, în ciuda faptului că un general câștigă o bătălie, cum se întâmplă de exemplu cu Joubert la Novi, în 1799, armata victorioasă este silită să se retragă datorită inferiorității sale numerice. Un general prudent, caută să-și salveze oastea, în cazul în care nu a obținut o victorie categorică, pentru a aștepta ajutoare, așa cum este cazul lui Mihai Viteazul. Domnul nu putea risca pierderea

armatei care ar fi fost echivalentă, eventual, cu pierderea inepenденței țării. După cum, pierderea unei victorii tactice nu înseamnă și pierderea campaniei. La Borodino Kutuzov, pierzând

 în prima zi a luptei toate pozițiile întărite, n-a riscat continuarea bătăliei care s-ar fi putut încheia cu un dezastru pentru armata sa. Salvând armata și în ciuda înfrângerii de la Borodino, Kutuzov este acela care câștigă până la urmă campania, cu rezultatele bine cunoscsute. Același lucru se întâmplă și la Călugăreni, Mihai nu a putut să obțină decât o victorie tactică nu numai pentru faptul că ajutoarele ardelene n-au participat la luptă - ceea ce este echivalent cu o trădare - dar și pentru că a trebuit să facă față atacului de flanc, întreprins târziu de Hasan pașa. Cu toate acestea "Prin istorica victorie repurtată de oastea lui Mihai Viteazul la Călugăreni obiectivele comandamentului român fuseseră în cea mai mare parte atinse: provocarea de pierderi considerabile inamicului, demoralizarea și întârzierea sa, crearea timpului necesar concentrării pe teatrul de operații sud-carpate a grosului forțelor armate din cele trei țări române și trecerii la cea de a treia fază a planului de campanie elaborat de marele domn"[124].

Sfârșitul campaniei din 1595. După ce s-a retras de la Călugăreni, Mihai Viteazul și-a așezat tabăra la București unde a rămas trei zile. Sinan nu a putut să urmărească retragerea lui Mihai, deoaraece oastea otomană a rămas pe loc pentru refacere timp de două zile. După Baltasar Walther, capitala țării a fost prădată de mercenarii străini, în timp ce Diego Galân afirmă că orașul a fost distrus în mod intenționat, rămânând în picioare doar două biserici și curtea domnească. Având de gând să cucerească temeinic Muntenia, Sinan pașa ia hotărârea ca să ridice la București o fortăreață pentru adăpostirea unei puternice garnizoane, opereația pe care Kara Celebi-Zade o consideră, fără dreptate, o "irosire zadarnică de unelte și de sforțări"[127]. Țara nu putea fi cucerită temeinic, dacă nu se realizau asemenea puncte de sprijin.

După ce a luat măsurile pentru ridicarea întăriturilor de la București, Sinan a continuat înaintarea spre Târgoviște, cea de a doua capitală a țării. Ferhad pașa era lăsat cu 10 000 de oameni ca să desăvârșească lucrările de întărire și să apere Bucureștii, iar alți zece bei erau numiți pentru a conduce Muntenia după supunerea ei completă. In înaintarea către Târgoviște țara este prădată cumplit. Diego Galân descrie cu amănunte acest jaf care a făcut să scadă catastrofal prețul unui prizonier. Au fost prinse multe vite, încât spaniolul credea "că jumătate din Europa își trimisese acolo vitele"[128]. Pentru că recolta nu fusese culeasă lipsea pâinea și, după mărturia aceluiași Diego Galân, o pâine valora cât o vacă. Căldurile mari și lipsa pâinii au dus la îmbolnăvirea și moartea multor oșteni. Când Sinan s-a apropiat de Târgoviște, Mihai a ars și acest oraș și s-a retras sub munți, în locuri strâmte. Sinan s-a străduit să transforme și Târgoviște într-o cetate care să cuprindă o garnizoană numeroasă. Timp de treizeci de

zile s-a lucrat la ridicarea unor întărituri, Sinan însuși supraveghind și împărțind diferitelor corpuri de oaste porțiunile

103 care trebuiau construite. Două dintre bisericile Târgoviștei au fost transformatae în moschei. După ridicareaîntărilurilor, Sinan spune căalăsat o garnizoană formată din "ieniceri, gebegii, topcii și asapi", împreună cu 1 600 de archebuzieri și 2 000 de spahii din Silistra, Kiistendil și Valona. Comandantul cetății a fost numit Aii, fiul lui Haidar pașa. Sinan se plânge că nu a avut suficiente forțe, mâi ales că lipseau călărețiihanului tătar, ca să-l poată ataca pe Mihai[129].

în timp ce se desfășurau aceste lupte în Muntenia, Sigismund Báthory își serba nunta. La 25 august, venea de la Gherla la Alba Iulia unde soseau o parte din ajutoarele trimise de Ligă: Gaspar Turloni cu 7-8 mercenari! Se discută modul în care trebuie ajutat Mihai și în loc să treacă grabnic Carpații, vestea luptei de la Călugăreni îl găsea pe principe la Orăștie. Abia la 3 septembrie se strângeau la Codlea cetele trimise de diferite orașe. în ziua de 4, secuii erau trecuți în revistă și li se confirma vechile privilegii. Pe lângă cei 14 700 de oameni aflați în tabără, la vestea bunăvoinței princiare au mai alergat alte câteva mii, dintre care 8 200 erau archebuzieri, iar ceilalți lăncicri sau înarmați numai cu coase. De la Oradea veneau 800 de călărești lăncieri și 1 200 archebuzieri pedeștri. Din Polonia, un aventurier aducea 300 de cazaci cu puști lungi și pistoale, arc și suliță; 1 500 de raileri silezieni, înarmați cu pistoale. Brașovul trimitea 1 000 de trabanți (pedestrime) în uniformă albastră, 1 000 Sibiul, în uniformă neagră, 1 000 Mediașul și Sighișoara, în uniformă verde. Bistrița 1000 de pedestrași roșii, Răzvan, domnul Moldovei venea cu 2 000 pedestrași, "minunat de frumoși", 700 de călărești și 22 de tunuri. Cu ce trimiteau alte orașe și scaune săsești, cu ce aduceau unii nobili și cei plătiți din vistesria principelui oastea acestuia se ridica la 13 000 de oameni, afară de secui. Totalul, făcut de același izvor, era de 20 000 de călărești lăncieri și 32 000 de pedestrași, 10 tunuri mari, 53 de tunuri mai mici, 148 de căruțe cu praf de pușcă, plus 3 718 care cu bagaje[130]. La 1 octombrie această oaste ajungea la Rucăr unde rămâne mai multe zile, căci la 12 octombrie Ștefan Bocskay își făcea testamentul în această localitate. La aproape două luni de zile după lupta de la Călugăreni, Sigismund încă nu trecuse munții! Dar să nu uităm că, într-o situație aproape similară, Matei Corvin îl aștepta pe Vlad Țepeș dincolo de munți ca să-l aresteze, pentru că reușise să-l alunge pe "Cuceritorul" din țara sa.

în această vreme se juca însă soarta Moldovei. Informat că Sigismund Báthory pleca din Transilvania pentru a cobora apoi în Muntenia, Zamoyski socotește că este momentul potrivit ca să acționeze. Este adevărat că Rudolf al Il-lea protestează și că sultanul cere ca o asemenea acțiune să fie zădărnicită, dar nici unul, nici altul

nu au mijloacele necesare ca săîmpiedice înlocuirea lui Răzvan cu Ieremia Movilă. Zamoyski își calculase foarate bine

 lovitura. Ea putea fi justificată, cu cinism, bineînțeles, și ca o încercare de ajutorare a celor doi domni români, Răzvan și Mihai, ai căror soli sosiseră în tabăra lui Zamoyski la 9 august pentru a cere ajutorul Poloniei împotriva tătarilor și a otomanilor[131]. La patru zile după lupta de la Călugăreni, oastea polonă trecea Nistrul, iar la 4 septembrie, la moșiile lui Moțoc, al cărui cap căzuse pe butucul călăului, la Liov, din porunca regelui, pentru a-1 mulțumi pe sultan, Ieremia Movilă era numit oficial domn al Moldovei[132]. Ieremia jura credință regelui polon. Moldova era considerată ca un palatinat al coroanei polone "țara fiind unită pe vecie cu ea"[133]. Se asigura libertatea celor două culte, catolic și ortodox, în schimb, era recunoscută integral autoritatea domnului asupra supușilor săi. Răzvan, părăsit de ai săi, se retrage spre munți, după care trece în Transilvania.

Hanul tătar și sangeacul de Tighina sunt trimiși împotriva lui Zamoyski. La 12 septembrie, cancelarul își organizează tabăra la Țuțora cu șanțuri și băști unde erau instalate tunuri.

În ciuda inferiorității numerice a oastei cancelarului, superioritatea tehnică a acesteia paralizează orice acțiune a trupelor tătare de călăreți. Se ajunge la tratative și hanul văzându-1 pe Luca Stroici, solul lui Ieremia, nu se poate abține să nu-i strige: "Bogdani, Bogdani, voi întotdeauna trebuie să încurcați lumea. Și acum ați adus aici oștile polone, pe care, dacă n-ar fi aceste șanțuri, le-aș fi șters cu copitele calului meu"[134]. Tratativele durează până ia 23 octombrie, când se hotărăște ca turcii, tătarii și polonii să părăsească Moldova în timp de trei zile. Ieremia Movilă era recunoscut domn și de sultan, i se dădea steagul de domnie și urma să plătească haraciul obișnuit Porții. Prin acțiunea lui Zamoyski, "aripa de răsărit a frontului românesc de la Dunăre a fost ruptă, iar Mihai Viteazul a rămas cu totul descoperit dinspre tătari"[133]. Protestele papei, protestsele împăratului, indignarea unor mari nobili poloni n-au influențat această acțiune concepută și pusă în aplicare de Zamoyski și acceptată de rege, când supunerea Moldovei a devenit un fapt împlinit Litvanul Sapieha ținea să declare că "poporul nostru litvan n-a participat la această comedie, pe carae a avut-o cancelarul cu hanul de Perecop în Moldova"[136].

Sigismund Băthory, la rândul său, se plânge principilor europeni că n-a putut pomi mai devreme împotriva lui Sinan pașa, deoarece s-a temut de ceea ce se petrecea la hotarul principatului cu Moldova[137], dar, așa cum remarca N. lorga, "băiețașul din Ardeal, crescut în laudele iezuiților, care credea că lumea întreagă e a lui", mai dorea și ca desfășurarea campaniei, să dea roadele doriteprin faptele domnului român[13]*, dar și prin procesul de disoluție care începuse să macine oastea lui Sinan, o oaste obișnuită să intre la iernat la 26 octombrie, de

Sf. Dumitru.

De la Rucăr, unde oastea lui Sigismund se afla încă la 12 octombrie, se

105 începe traversarea munților, iar peste câteva zile, oastea sa se afla în apropiere de Târgoviște. Pigafetta povestsește în amănunțime care era ordinea de bătaie a acestei armate estimată la 40 000 de oameni, dintre care 25 000 oșteni de elită. Același lucru se face și în darea de seamă despre faptele celor "o sută de toscani", trimiși de marele duce al Toscanei (erau de fapt 62-75 de călăreți), pe care-i conducea sienezul Silvio Piccolomini[1]". Ajunși lângă Târgoviște, se discută dacă este bine să Tie cucerită cetatea sau să fie urmărit Sinan. Discuții savante de tactică și de strategie, măsuri de precauție inutile, acțiuni dirijate după manuale despre cucerirea cetăților și după ce se pierde o zi cu atacul împrejmuirii de pari și de pământ făcută în grabă de Sinan, un secui, cu un snop de nuiele aprins dă foc întăriturilor apărate de aproximativ o mie de otomani. Garnizoana este măcelărită, cele două pașale aflate la cârma ei sunt rănite și prinse.

înaintarea spre București nu se face cu rapiditatea cuvenită. Se iau mult prea multe măsuri de prevedere și, deși se știa, de la prizonieri și de la țăranii români, că Sinan mai mult fugea decât se retrăgea, apropierea de București se face cu multe precauții, alegându-se locuri înconjurate de mlaștini, unde armata creștină nu putea fi atacată din flanc de un dușman imaginar. Sinan se retrăgea în grabă pentru că nu primise nici ajutorul tătarilor, obligați să meargă în Moldova și nu mai avea nici încredere în elanul războinic al soldaților săi. Iar argumentul hotărâtor care-1 îndeamnă să fugă era lipsa cetăților, acest avantaj strategic pe care-1 avea Muntenia, avantaj prea puțin luat în seamă de istoricii militari. Căci campania din 1595 demonstrează că o oaste dușmană nu putea ierna într-o țară fără cetăți, într-o țară cu multe păduri și mlaștini, iar Sinan pașa, a cărui experiență militară nu poate fi pusă la îndoială, ne explică: "întrucât nefiind în Țara Românească cetăți ridicate din vechime, ci doar făcute într-un răstimp de 15 zile [și] numai pentru a adăposti armata, și care oricât ar fi fost de zdravene, când ar fi venit necredincioșii, iama, asupra lor, ar fi putut cu artificii, păcură și lumânări incendiare să le dea foc și să le aprindă"[140].

Bătrânul vizir se mai grăbea și din cauza anotimpului ploios, când apele se răvărsau și când puținele drumuri deveneau impracticabile, Ibrahim Pecevi imaginând retragerea oastei otomane ca o poticnire dintr-o mlaștină într-alta. Sinan trece în mare grabă Dunărea și sub supravegherea sa, timp de trei zile, oastea otomană se scurge spre celălalt mal al fluviului. La 25 octombrie aliații ajungeau la Giurgiu. Mihai atacă, după cum relatează Baltasar Walther, oastea otomană rămasă pe malul românesc. Este vorba de trupele de acîngii, oștenii care porneau în campanie pentru jaf și prsdă. Ei formau de obicei

avangarda. Incursiunile lor erau devastatoarae, se purtau cu o rară cruzime pentru a descuraja orice rezistență. Acest corp de oaste care

 terorizase timp de două secole sud-estul și centrul Europei era nimicit în întregime de Mihai, în apropierea Giurgiului[141]. Sinan, după cum relatează Diego Galăn, ar fi vrut să le trimită două pașale cu ajutoare, dar Mihai și Sigismund bombardează podul, dezastrul celor rămași dincoace de pod neputând fi evitat Robii luați de otomani au fost eliberați. Cu ajutorul artificierilor italieni, după două zile de lupte este cucerită și cetatea Giurgiului. Tot ce prădaseră otomanii timp de câteva luni și toate bogățiile, acumulate între zidurile cetății Giurgiq, cad în mâna creștinilor, valoarea lor fiind estimată la două milioane în aur, celui din urmă soldat revenindu-i ca pradă cel puțin patru cai. După aprecierea lui Naima, "Nenorocire și pierdere mai mare ca de astă dată nu s-a întâmplat niciodată, iar o astfel de înfrângere nu s-a văzut nicicând"[142].

Campania din 1595 se încheia cu victoria deplină a creștinilor, in Ungaria superioară, imperialii recuceream cetatea Gran, Buda însăși, apărată de fiul lui Sinan, fiind amenințată. Aceste succese se datorau faptului că teatrul principal de operații se mutase, datorită efortului românesc, la Dunărea de Jos. Previziunile unor oameni politici în legătură cu rolul strategic al țărilor românești erau pe deplin confirmate de fapte.

La 3 noiembrie, Mihai și Sigismund reveneau la București, iar în 26 ale lunii, principele Transilvaniei părăsea Muntenia. Despre organizarea unei campanii în sudul Dunării nu mai putea fi vorba, pentru că oastea lui Sigismund urma să se desfacă, oamenii urmând a petrece iama la casele lor. Pe de altă pane, unii nobili, și se pare că nu puțini, nu erau nici acum de acord cu politica antiotomană a principelui. Doi ceauși soseau la sfârșitul lui noiembrie la Alba Iulia pentru a duce tratative și mulți erau de părere să se încheie pacea cu sultanul din moment ce acesta era dispus să-l ierte pe Sigismund, dacă i-1 va da pe Mihai. Chiar și acest amănunt demonstrează că în ochii oamenilor Porții, vinovat de dezastrele din anul 1595 era Mihai Viteazul. Campania din 1595 se încheia cu biruința desăvârșită a lui Mihai și a aliaților săi. Se dovedea de data aceasta în mod practic valoarea militară și strategică a țărilor române și era confirmată temerea lui Soliman Magnificul: unite, cele trei țări românești cu greu puteau fî învinse.

în tot timpul campaniei Mihai a dat dovadă de calitățile specifice unui mare comandant de oști. A primit lupta de la Călugăreni care a avut un rezultat negativ asupra moralului trupelor adversarului. S-a retras într-un loc întărit în chip natural (urmând în felul acesta sfatul pe care Neagoe Basarab îl da în învățăturile sale) și când, în sfârșit, Sigismund Băthory a ajuns în sudul Carpaților, domnul a trecut la

acțiune, aflându-se mereu în avangardă, hărțuindu-1 pe adversar fără a-i lăsa nici o clipă de răgaz, obligându-1, în felul acesta, să se retragă în mod precipitat peste Dunăre. Meritul aliaților a fost

 acela de a fi contribuit la eliberarea cetății Giurgiului, în timp ce Mihai sfărâma rămășițele oastei otomane care nu reușise să treacă încă Dunărea. De o importanță deosebită a fost distrugerea corpului de acîngii.

Privită în perspectivă, lupta de la Călugăreni poate fi considerată ca ultima mare confruntare dintre români și otomani din lungul șir de lupte care-și au începutul în a doua jumătate a secolului al XIV-lea. Campania din 1595 este cea mai importantă confruntare militară de la sfârșitul "cruciadei românești". înaintarea otomană era oprită iarăși pe linia Dunării. Luptele din 1595 demonstrau și confirmau observația unor martori oculari din secolul al XVI-lea (Bocignoli, Verancici) potrivit căreia țările românești, unite, deveneau o forță capabilă să înfrunte orice dușman, oricât de puternic ar fi fost acesta.

NOTE

1. Cronica Buzeștilor, p. 406.

2. Cronici turcești, vol. I, p. 500.

2.1. Sârbu, op. ciL, p. 210; referiri la luptele care se dau în această vreme la Jacques Augustin de Thou, în Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. II, p. 120-121, relatarea lui Paolo Sartorio la p. 233-234; cronica lui lohann Filotide, p. 378 etc...

1.1. Sârbu, op. cit., p. 211.

5. P.P. Panaitescu, op. cit., p. 110; N. lorga, op. cit., p. 147.

6. Baltasar Walther, op. ciL, p. 68.

7. Ibidem.

8. Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. I, p. 81.

9. Al. Ciorănescu, Documente privitoare la istoria românilor din arhivele din Simancas, București, 1940. Identificarea altor noi informații, în același arhive, aflate acum în xerocopii la Arhivele de Stat din București, completează și mai exact imagineape care cercetătorul și-o putea face pe baza investigațiilor lui Al. Ciorănescu. Noi documente despre evenimentele din iama anului 1595, la Radu Constantinescu, Lupte pentru unitate națională a țărilor române (1590-1630), București, 1981, p. 8 și urm.

10. Baltasar Walther, op. ciL, p. 68-69; Cronica Buzeștilor, p. 407; Cronicarul Kara Celebi Zade afirmă că hanul a părăsit Timișoara fără îngăduința sultanului. Sinan pașa îi spânzurase câțiva oameni pentru excesele comise împotriva locuitorilor din părțile Timișoarei, faptă pentru care Gâzi Ghirai s-a supărat și a pomit-o spre Crimeea.

11. Memoriul, p.41.

12. Stamoskozy, op. ciL, p. 102.

13. Vezi, Cronica Buzeștilor, p. 408, unde se spune că acum are loc lupta cu nepotul hanului care piere "împreună cu mulțime de tătari".

14. Memoriul, p. 42.

15. Szamoskdzy, op. ciL, p. 103. Memoriul și Szamoskdzy prezintă diferit lupta dse la Șerpătești față de Cronica Buzeștilor și față de relatarea lui Baltasar Walther care se inspiră din această cronică. Lupta a fost condusă de Mihai și s-a dat numai cu forțele tătarilor. In Cronica Buzeștilor se afirmă că Mihai La trimis pe banul Manta împotriva tătarilor care se uniseră cu turcii. Baltasar Walther spune și el că tătarii erau uniți cu turcii. Victor Atanasiu, Mihai Viteazul. Campanii, București, 1972, p. 134 este de acord cu această versiune. Așa cum sunt descrise faptele în Cronica Buzeștilor s-ar putea deduce că banul Manta i-a lovit pe otomani care încercaseră să treacă Dunărea respingându-i peste fluviu, pentru că după acțiunea banului Manta se spune că Mihai s-a dus cuoasteasala Șerpătești. Ș i în Cronica Buzeștilor și 1 a Baltasar W alther evenimentele sunt prezentate confuz. Se spune că hanul ar fi fugit, ca abia, după aceea, Mustafa pașa cu pretendentul Bogdan să vină "să bată pre Mihai vodă la cetate la Ruși". Memoriul lui Mihai, întărit de relatarea lui Szamoskdzy, prezintă evenimentele într-o succesiune care ni se pare mai logică. De altfel, Kara Celebi-Zade confirmă această stare de lucruri atunci când afirmă: "In Țara Românească, Mihai atacându-1 într-o noapte pe han, acesta a fugit de frică, lăsând în mâinile ghiaurilor tot ce avea"; Cronici turcești, vol. I, p. 549.

16. Memoriul, p. 42.

17. Szamoskdzy, op. ciL. p. 103, afirmă că Mihai a trecut Dunărea cu 32 000 de oameni. Cifra este, evident, exagerată.

18. A. Veress, op. cit., p. 10 pune trecerea Dunării în ziua de 13 februaraie, dată la care N. lorga, op. cit., p. 150 consideră că s-a dat lupta de la Rusciuc. Analiza diferitelor știri la I. Sârbu, op. ciL, p. 216-219. De data aceasta, trebuie dată crezare Cronicii Buzeștilor și nu diferitelor relatări în legătură cu luptele de la începutul anului 1595. Mihai nu avea de ce să aștepte aproape o lună de zile ca să se hotărască să treacă Dunărea. Interesul său era să atace neîntârziat oastea otomană concentrată la Rusciuc, mai înainte ca aceasta să primească eventuale întăriri.

19. Cronici turcești, vol. I, p. 549-550.

20. Memoriul, p. 43.

21. Cronici turcești, vol. I, p. 500.

22. Cronica Buzeștilor, p. 409; Szamoskdzy afirmă că Horvâth "s-a purtat vitejește" la Rusciuc. Neînțelegerile dintre domn și cei doi căpitani, Mihail Horvâth și Istvan Beches (ultimul era român de origină) sunt mai vechi, așa explicându-se înlocuirea acestora cu Kiraly.

23. N. lorga, op. cit., p. 150.

24. Szâdeczky Lajos, Mihâly havasalfdldi vajda Erdălyben, 1599-

1601, Budapesta, 1882, p. 21 atribuie această victorie lui Albert Kiraly - apud Aurel Decei, vezi Memoriul, p. 60.

25. Memoriul, p. 43.

26. Radu Constantinescu, op. cit., p. 10-11.

1.1. Ibidem, p. 11-12.

28. Ibidem, p. 12.

29. Sergiu Colum bean u. Acțiunile navale ale lui Mihai Viteazul pentru stăpânirea Dunării, în "Revista de istorie", tom 28,1975, nr. 4, p. 284 și urm.; I. Sârbu, op. ciL,

p. 233 și urm.

30. Localitate identificată, de obicei, cu Cernavodă. Aurel Decei arată că este vorba de o localitate Cervena Vodă, aflată la nord de Turtucaia - vezi Memoriul p. 60.

1.1. . Sârbu, op. ciL, p. 233.

32. Ibidem, p. 231.

33. Cronici turcești, vol. II, p. 36; vol. III, p. 11.

1.1. . Sârbu, op. cit., p. 231, nota 2.

35. N. lorga, op. cit., p. 160.

36. Radu Constantinescu, op. ciL, p. 12; I. Sârbu, op. ciL, p. 232-235; N. lorga, op. ciL, p. 159-160.

37. N. lorga, op. ciL, p. 161.

38. Radp Constantinescu, op. ciL, p. 12.

39. N. lorga, op. cit, P-169.

40. Călători străini, voi. IU, p. 365; vezi și comentariile Măriei Holban, ibidem, p. 235.

41. Hurmuzaki, IU-2, p. 78; I. Sârbu, op. ciL, p. 240.

42. Hurmuzaki, m-2, p. 99; I. Sârbu, op. ciL, p. 190.

43. Hurmuzaki, III, p. 395-396; I. Sârbu op. ciL, p. 251.

44. N, lorga, op. ciL, p. 156; I. Sârbu, op. ciL, p. 248.

45. Hurmuzaki, XII, p. 35; N. lorga, op. ciL, p. 162.

46. A. Veress, op. ciL, p. 206.

47. Hurmuzaki, XII, p. 53; N. lorga, op. ciL, p. 168.

48. Hurmuzaki, XH, p. 47.

49. Călători străini, vol. ID, p. 261-263; vezi și comentariile Măriei Holban, ibidem, p. 235.

50. N. lorga, op. ciL, p. 157.

51. Călători străini, voi. IU, p. 254.

52. Miron Costin, Opere, București, 1958, p. 43.

1.1. . Sârbu, op. ciL, p. 253.

54. Călători străini, vol. ID, p. 263.

55. Cronica Buzeștilcr, p. 411.

56. Liter «tura română veche, vol. II, p. 30.

57. Radu Constantinescu, op. ciL,p. 14; Hurmuzaki, IV, p. 189; I. Sârbu, op. ciL, p. 258-260; N. lorga, op. ciL, p. 170; Istoria României,

vol. II, București, 1962, p. 959.

58. Cronici turcești, vol. L p. 367.

59. Cronica Buzeștilor, p. 409.

60. IonIonașcu,op.ciL,p. 113 și urm.; Idem, Mihai Viteazul și boierii trădători, în "Magazin istoric", II (1968) nr. 1, p. 80-83.

61. Cronica Buzeștikr, p. 410.

62. Hurmuzaki, III, 1, p. 209-213 și p. 472-476; I. Sârbu, op. ciL, p. 269-274; N. lorga, op. ciL, p. 172-176; Mihai Viteazul in conștiința europeană, vol. L p. 92-97; P.P. Panaitescu, op. ciL, p. 114.

63. N. lorga, op. ciL, p. 174.

64. P.P. Panaitescu, op. ciL, p. 114.

65. Călători străini, vol. Ill, p. 261.

66. Ibidem, nota 73.

67. N. lorga, op. cit., p. 181.

68. P.P. Panaitescu, op. cit., p. 114.

69. Istoria României, vol. n, p. 960-962; E. Stănescu, Les problimes de 1'fetat f&xlal sous le regne de Michel le Brave, in "Revue Roumaine d'Histoire", nr. 1, 1962, p. 67.

70. Literatura română veche, vol. II, p. 29.

71. Cronica Buzeștilor, p. 410.

72. Istoria României, vol. II, p. 962.

73. DJ.R., B, vol. XI, p. 161 și urm.

74. A. Veress, op. ciL, p. 242-244.

75. P.P. Panaitescu, op. cit., p. 115.

76. Hurmuzaki, III, 1, p. 477-480.

77. Ibidem, DI, 2, p. 110-125; A. Veress, op. ciL, p. 239-241.

78. Cronici turcești, vol. I, p. 502; vol. DI, p. 12; Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. Ill, p. 136.

79. Ibidem, vol. ID, p. 59.

80. A. Veress, op. ciL, p. 247-248; Radu Constantinescu, op. cit., p. 28-29.

81. Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. I, p. 100.

82. Ibidem, p. 107; Literatura română veche, vol. II, p. 29.

83. Ibidem.

84. Ibidem, p. 32; Călători străini, vol. Ill, p. 501.

85. Călători străini, vol. Ill, p. 524-526.

86. Cronici turcești, vol. I, p. 418. Despre felul in care a fost construit podul, amănunte la Diego Galăn, Călători străini, vol. III, p. 527.

87. Cronici turcești, vol. I, p. 502.

88. A. Decei, V. Veliman, Izvoare turcești despre Mihai Viteazul în "Revista Arhivelor", voi. XXXVII, anul LII (1975) nr. 2, p. 160.

89. Hurmuzaki, XII, p. 97.

90. Baltasar Walther, op. cit., p. 77-78.

91. Literatura română veche, vol. n, p. 28; Călători străini, vol. III, p. 496.

92. Călători străini, voi. DI, p. 523; 529.

93. Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. IV, p. 67; Szamoskâzy, op. cit., p. 104, afirmă că Sinan avea peste 100 000 de oameni; peste 100 000 la Istvânffy, între 60-80 000 în diverse știri contemporane, Hurmuzaki, XI, p. 303; Ibidem, XII, p. 11; Al. Anastasiu, Bătălia de al Călugăreni, 1595, București, 1928, p. 32; Victor Atanasiu, op. ciL, p. 151 consideră că oastea otomană număra între 80 000-100 000, mulți dintre aceștia nefiind luptători adevărați; Istoria militară a poporului român, voi. III, București, 1987, p. 155.

94. Al. Anastasiu, op. cit., p. 34.

95. Generalul R. Rosetti, Istoria artei militare a românilor până la mijlocul veacului al XVH-lea, București, 1947, p. 354.

96. P.P. Panaitescu, op. ciL, p. 118; Al. Randa, Pro Republica Christiana,

Monachii, 1964, p. 110-111.

97. Claudiu Isopescu, Akuni document! inediti ddla fine del Cinquecento. Seconda serie in "Diplomatarum Italicum", I, p. 429-430; traducerea românească de Aurel Decei, în Literatură română veche, vol. II, p. 74-75; Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. I, p. 119-121.

98. Radu Constantinescu, op. ciL, p. 36.

99. Călători străini, vol. HI, p. 549; loachim Crăciun. Scrisoarea hii Petru Pellerdi privi toarae la ajutorul dat de Sigismund Băthory hii Mihai Viteazul in campania din 1595, în "Anuarul Institutului de istorie națională", Cluj, 1936, vol. VI, p. 497.

100. Ibidem, p. 604.

101. C. Zagoriț, Călugărenii subt o nouă înfățișare. Ploiești, 1940. Această contribuție este, după părerea noastră, cea mai logică reconstituire a bătăliei din 23 august 1595.

102. Memoriul, p. 43-44.

103. Cronici turcești, vol. I, p. 551.

104. Ibidem, p. 371.

105. A. Decei, op. ciL, p. 161-162.

106. Cronici turcești, vol. I, p. 416.

107. Documentul respectiv a fost publicat de maiorul Toplicescu in "Cercul publicațiilor militare", 1898, p. 122-125;!. Sârbu, op. cit-, p. 307-308; C. Zagoriț, op. ciL, p. 87-88.

108. Al. Anastasiu, op. cit., p. 105.

109. Cronici turcești, vol. I, p. 502.

110. A. Decei, op. cit., p. 162.

111. Cronici turcești, voi. DI, p. 14.

112. A. Decei, op. cit., p. 162.

113. Cronici turcești, vol. I, p. 371.

114. V. Atanasiu, op. cit., p. 158-159. Acest punct de vedere estse acceptat și de Istoria militară a poporului român, vol. III, p. 156.

115. Szamoskdzy, op.cit, p. 104.

116. Literatura română veche, vol. II, p. 200.

1.1. 1. Sârbu, op. ciL, p. 315; P.P. Panaitescu, op. cit., p. 118.

118. Hurmuzaki, XII, p. 57-58, 99; N. lorga, Istoria armatei românești, p. 210-212.

119. Ludovic Demeny, Secuii și campania din 1595, p. 500. In același studiu, p. 497 și în Secuii și Mihai Viteazul, în Mihai Viteazul. Culegere de studii. București, 1975, p. 128 apare formula "populațiamaghiară a secuilor'. Noi îl înțelegem pe autor, un secui maghiarizau dar la sfârșitul secolului al XVI-lea secuii se considereau ca cea de a treia națiune a Transilvaniei, iar câte sentimente maghiare aveau atunci a se vedea ce spune Mihail Cserei, cronicarul secui din a doua jumătate a secolului al XVII-lea.

120. Baltasar Walther, op. cit., p. 79.

121. Ibidem.

122. N. lorga. Istoria lui Mihai Viteazul, vol., I, p. 193.

123. Memoriul, p. 43-44.

124. A. Decei, V. Vel iman, op. cit, p. 161-162.

125. Cronici turcești, vol. III, p. 14.

126. Istoria militari a poporului român, voi. HI, p. 161.

127. Cronici turcești, vol. I. p. 551; N. lorga, op. ciL, p. 199-200.

128. Cilitori străini, voi. HI, p. 532.

129. Ibidem, p. 604-605; într-o cronică sârbească se vorbește de o garnizoană de 6 000 de otomani, 154 de tunuri, 810 măsuri de praf de pușcă, cifre evident exagerate; vezi N. lorga, op. ciL, p. 200.

130. loachim Crăciun, op. ciL, p. 498; Călători străini, vol IH, p. 620; Pigafetta spune că erau 60 de piese de artilerie, indicându-le și calibrul, și 3 000 de care și "alte harabale" ibidem, p. 545-546.

131. N. lorga, op. ciL, p. 201.

132. Pavel Piaskoswski, nobil polon din antaurajul lui Zamoyski, redactează un jurnal amănunțit al expediției făcută de cancelar în Moldova, juranl descoperit și tradus de I. Corfus, Călători străini, voi. HI, p. 643-653.

133. N. lorga, op. ciL, p. 202.

134. Călători străini, voi. HI, p. 650.

135. Ilie Corfus, Luptele lui Mihai Viteazul cu turcii, în lumina unor noi surse polone, în Mihai Viteazul. Culegere de studii, p. 154.

136. P.P. Panaitescu, op. ciL, p. 139.

137. A. Veress, op. ciL, p. 278.

138. N. lorga, op. ciL, p. 205; la nota 89 sunt citate și alte scrisori care atestă această stare de spirit.

139. Călători străini, voi. HI, p. 583. Alături de aceste descrieri mai este și scrisoarea lui Silvio Piccolomini, ibidem, p. 566-574, documente cunoscute lui A. Veress, atunci când scria Campania creștinilor în contra lui Sinan folosite de A. Pemice, Un episod» del valore toscano nelle guerre di Valatxhia alia fine de secok> XVI, în

"Archivio storico italiano", s. VIL voi. HI, 1925. Aceste relatări cuprind amănunte interesante privind diferențele de mentalitate militară ale unui mercenar italian și felul cum se acționa, "alia bestiale", la Dunărea de jos. Cât priveștae faptaele relatate, ele pot fi considerate minore față de încleștarea din iama și vara anului 1595.

140. Călători străini, vol. HL p. 606.

141. Cronici turcești, voi. HI, p. 17.

142. Ibidem; P.P. Panaitescu, op. ciL, p. 122.

VII. TRATATIVE: SPERANȚE ȘI DEZILUZII

O întreagă propagandă bine orchestrată de oamenii principelui îl prezentau Europei pe Sigismund Báthory ca pe eroul ale cărui fapte îi înspăimântase pe otomani. Fuga acestora disperată și dezordonată peste Dunăre se datora eroului neînfricat, viteazului care nu condusese efectiv nici o bătălie și nu-și încrucișase spada cu nici un dușman.[1] Despre Mihai nu se amintea nici o vorbă. Lupta de la Călugăreni părea că nici nu existase, iar acest cor de osanale făcea să se treacă cu foarte multă ușurință peste gafa politică enormă făcută de principe din pricina căruia fusese pierdută Moldova pentru cauza comună.

Din București, Răzvan le cerea boierilor moldoveni "să-i dea dracului" pe noii stăpâni, pentru că el va veni curând cu ajutorul lui Sigismund pentru a-1 alunga pe uzurpatorul Ieremia. La 10 decembrie, la Areni, la marginea Sucevei, avea loc lupta dintre cei 4 000 de oameni cu care venea Răzvan și între contingentul polon, condus de frații Potocki, veniți în sprijinul lui Ieremia. Răzvan este prins și tras în țeapă, în timp ce fratelui său, pe care îl făcuse hatman, i se tăia capul. Mihai știa cât de importantă era Moldova pentru lupta antiotomană, așa cum reiese din convorbirea cu solul Lubieniecki, dar nu poate interveni. Cei care s-au bucurat de isprava cancelarului polon au fost otomanii. Din relatarea lui Stanislav Chanski reiese că "nicicând n-au fost la Poartă soli mai bine primiți", iar în onoarea solilor poloni s-au tras lovituri de tun. Sunt împărțite haine țesute cu fir de aur, trei le primește Ahmed, aducătorul unor vești așa de îmbucurătoare, alte 24

le primesc oamenii săi. I se trimit daruri scumpe lui Ieremia iar ca o dovadă excepțională a bunăvoinței sultanului față de noul domn, pretendenții aflați la Constantinopol sunt mutilați. Unul singur scăpa întreg, dar, pentru mai multă siguranță, era aruncat în temniță[2].

Această bucurie manifestată de sultan și de oamenii săi se explică prin desfacerea frontului românesc, prin scoaterea Moldovei din alianța creștină, în anul 1595 Imperiul Otoman fusese constrâns să-și concentreze eforturile militare la Dunărea de Jos, unde Mihai, sprijinindu-se pe celelalte două țări românești, provocase atâtea pagube și devenise o primejdie care trebuia cu orice chip lichidată. în mod firesc, în urma înfrângerilor suferiteîn Muntenia, în anul 1595, era necesară organizarea unei noi campanii împotriva acestei țări în anul 1596. Dar, oamenii Porții vor socoti că forțele otomane trebuiau

 să lovească în acel an Imperiul Habsburgic. Pentru că fusese pierdută cetatea Granului? Nu. în ochii sultanului și ai sfetnicilor săi, Mihai nu mai reprezintă o primejdie așa de mare fără alianța Moldovei. Flancul acestuia rămăsese complet descoperit prin defecțiunea Moldovei. Tătarii care nu putuseră coopera cu otomanii în 1595, datorită alianței românești, aveau acum posibilitatea să treacă prin sudul Moldovei și să atace oricând Țara Românească. Din această cauză Mihai nu va îndrăzni să întreprindă nici o acțiune viguroasă împotriva otomanilor, pentru că va fi constrâns să stea mereu la pândă la hotarul răsăritean al țării sale. Diplomația otomană, în ciuda amenințărilor și insultelor aduse adversarilor, în mod public în capitala Imperiului, se dovedește a fi foarte suplă. Din surse polone se știa că, încă din noiembrie 1595, sultanul se interesa în taină dacă Mihai nu ar prefera, până la urmă, să recunoască stăpânirea Porții[3]. Demersul era făcut nu pentru că i se iertase domnului dezastrul din 1595, dar orice acțiune diplomatică menită să submineze alianța creștină era binevenită. Sinan pașa fusese înlocuit pentru umilința suferită la nord de Dunăre, dar înlocuitorul său moare și Sinan obține pentru a cincea oară titlul de mare vizir.

Trimișii hanului la Poartă încercau să profite de împrejurări și propuneau sultanului ca Muntenia să Fie dată unui emir din familia hanului, soluție care nu-i încântă pe otomani.

între 12-21 ianuarie soseau la Poartă și plângerile “raialelor din Țara Românească, scăpate de săbii”. Este evident că după victoria obținută în 1595 Mihai se răfuiește cu boierii bănuiți de trădare. Aceste “raile credincioase” erau Dumitru Dudescu, vornic, Dumitru din Cepturi, mare logofăt, Chisar din Leotești, logofăt, și Miroslav din Râfov, vistier. Lor le cerea Hasan pașa, la sfârșitul lunii februarie[4] să-l prindă pe Mihai și să-l predea otomanilor. Ei trebuiau să lucreze cu boierii fugiți la Brașov, Dan vistier, Ivan aga și Radu postelnic. Sunt boierii care-1 trădaseră pe Mihai la Alba Iulia. Complotul Fiind descoperit, o parte dintre boieri sunt uciși, alții fug în Moldova sau la

Constantinopol, unde iau legătura cu Mihnea Turcitul.

Ei vor ca domn pe Radu, Fiul lui Mihnea, și considerându-se raiale din moși strămoși "Fii de raiale ale padișahilor dinastiei osmane", imploră iertarea, vinovat de toate Fiind numai "afuristul de Mihai". Ei cer, pentru reinstaurarea ordinii ca să li se acorde iertarea așa cum s-a acordat celor din vilaetul Moldovei, plătind, în schimb, haraciul potrivit legii vechi[3].

Cererea boierilor munteni, sprijinită de hanul tătar, este prim ită favorabil la Poartă. Dar, această spectaculoasă schimbare care se produce în mentalitatea oamenilor Porții era rodul victoriilor lui Mihai. Au trebuit să Fie făcute sacrificiile din anul 1595, ca sultanul și anturajul său să renunțe la ideea transformării țărilor române în pașalâcuri (numirea lui Radu Mihnea ca

 domn este cea mai evidentă dovadă) și tot datorită acelorași sacrificii, acești oameni corupți, a căror lăcomie nu mai cunoștea margini, doar cu doi ani mai înainte, înțeleg acum că toate excesele au o limită și acceptă să respecte vechile înțelegeri dintre țările noastre și Poartă.

Mihai știa că de la Rudolf al II-lea, de la regele Poloniei sau de la Sigismund Bâthory, care mersese el însuși la Praga după ajutoare, nu avea cum să primească vreun sprijin.

Impresia produsă de Sigismund la Praga îi este complet nefavorabilă. Generalul Giovannu Francesco Adlobrandini, scriind cardinalului Cinzio Aldobrandini, consideră că trăsătura dominantă a caracterului principelui este nestatornica și îngâmfarea. în toate el a lăsat la curte "malissima satisfattione". Carillo, confesorul lui Sigismund, face o mărturisire de cea mai mare importanță pentru caracterizarea acestuia: "infinite mutabilitâ". Ceea ce este important, pentru politica viitoare a acestuia, e că, de la începutul anului 1596 Sigismund este foarte temător (deci nici pe departe eroul din campania din 1595 plăsmuit de adulatorii săi) și "că ar face orice numai să scape de principatul Transilvaniei"[6]. A fost acuzat Mihai că l-ar fi trădat pe principe. Carillo, omul cel mai în măsură să cunoască cele mai intime gânduri ale lui Sigismund, destăinuia intenția acestuia de a-și părăsi țara, de a-și trăda propria lui menire de a fi principe.

în această situație, Mihai dovedește că nu este cu nimic mai prejos decât adversarii săi și folosindu-se de aceeași abilitate politică încearcă să ducă tratative cu Poarta. Din mărturia domnului ar reieși că Hasan pașa, fiul lui Mehmed pașa, beilerbeiul Rumeliei, rămas să păzească hotarul dunărean, "se plecă cu pace față de mine"[7]. Selaniki, cum e și firesc, afirmă că domnul, văzând că n-a avut nici un folos din răscoală, l-a trimis pe Hasan pașa, cu peșcheșuri, la Poarta fericirii, solicitând să-i fie lăsată domnia, "potrivit condițiilor din trecut"'.

Cererile lui Mihai sunt primite cu prudență. Hasan pașa, Satârgi Mehmed pașa, de la Vidin, cât și sangeacii de la Nicopol, Tighina, Cetatea Albă și Chilia primeau porunci ca să vegheze cu strășnicie hotarul. Abia după ce sunt luate aceste măsuri, sultanul emite un hatl-i-humaium prin care vina domnului român era iertată și i se îngăduia să rămână în postul său, iar dacă nu va avea gânduri ascunse "demnitarii împărăției nu te vor ataca"[9]. Ceea ce însemna, de fapt, o amânare a rezolvării definitive a relațiilor dintre Mihai și Poartă.

Zvonuri circulau laînceputul anului că tătarii pătrund până la Târgoviște, dar sunt înfrânți și alungați[10] sau că Fetih Ghirai, care se afla în Dobrogea cu o mare oaste, îi cerea lui Mihai 40 000 de boi, domnul trimițându-i, simbolic, doar 4.

116

în realitate, primejdia venea din Moldova. La 16 februarie, din Suceava, Ștefan Báthory de Somlyd se adresa ardelenilor, cerându-le să i se supună pentru a pune capăt unui război atât de păgubitor cu otomanii".

La începutul lunii martie, Mihai pătrunde în Moldova, îl înfrânge pe Ieremia și pe Radu Mihnea, care scapă cu fuga, ucide mai mulți boieri pentru că-și trădaseră domnul, după care recucerește Brăila, ocupată pentru scurtă vreme de otomani[12]. Mustafa Selaniki consemnează pentru luna martie un atac asupra Vidinului care a fost efectuat de "vreo 4 000 de ghiauri rătăciți dintre afurisiții nenorociți care se răsculaseră în Țara Românească, despărțindu-se de oastea afurisitului de Mihai"[13]. Atacul a fot însă respins.

Sunt ciocniri de mai mică amploare al căror scop este deocamdată apărarea hotarelor țării. Știindu-se singur, Mihai încearcă iarăși, în luna martie, ca să-i cheme pe cazaci la oaste. Le promite plata, haine și hrană, asigurându-i că nu se va cruța nici pe el și nici sănătatea sa, făcând totul "spre gloria mea și a domniilor voastre tuturor și de asemenea cu câștig pentru noi"[14]. Avea nevoie însă de îngăduința regelui polon căruia Mihai îi trimitea soli ca să fie sprijinit în lupta sa contra păgânilor[15]. în aceeași vreme, Rudolf al Il-lea și emisarii imperiali stăruiau pe lângă regele Poloniei ca să se alăture creștinilor. Zamoyski era de acord, dar cu o condiție: să pună garnizoane polone în Moldova, Muntenia și Transilvania.

O soluție intermediară, menită să-i împace pe toți, o constituie propunerea lui della Torre făcută lui Sigismund Báthory. Invitându-1 pe principe la Roma, della Torre îi cerea acestuia să cedeze Moldova polonilor iar el să păstreze pentru sine numai Muntenia. O soluție care ar fi avut darul, după autorul ei, să consolideze lagărul creștin în așa măsură încât puteau Ti respinse cu ușurință atacurile tătarilor, în timp

ce otomanii erau opriți pe linia Dunării[16].

Rând pe rând, deci, otomanii, Sigismund Báthory și Zamoyski își manifestaseră dorința de a stăpâni sau, cu un termen eufemistic, de a uni sub oblăduirea lor toate cele trei țări românești. Ținând seama de toate acestea, nu se poate spune că unirea acestor țări nu plutea în aer, cu sensul pe care i-1 acordau fiecare dintre competitori, dar care nu coincidea cu idealul urmării de neamul pe seama căruia se formulau asemenea pretenții politice. Putem să afirmăm, sprijinindu-ne pe evenimentele petrecute până în 1596, că Mihai, cel mai sagace om politic al timpului, pornise la acțiune bizuindu-se, în primul rând, tot pe blocul românesc.

Datorită izolării politice și militare în care se afla Mihai, în primele luni ale anului 1596, Sinan pașa îl sfătuise pe sultan să pornească în fruntea oștilor împotriva imperialilor. Numai Hasan pașa s-a opus acestui plan. Pentru el, Mihai constituia încă o primejdie și beilerbeiul Rumeliei nu se

 înșela. în iunie, sultanul pornea în campanie; 20 000 de tătari se strecurau prin sudul Moldovei și prin Dobrogea pentru a sprijini oastea otomană. Pentru această mare campanie fusese chemat și Hasan pașa cu trupele care asigurau paza Dunării. Mihai, îndată ce află despre plecarea beilerbeiului "și știind pe unde are să treacă și prin ce munți spre a se întâlni cu sultanul la Sofia, trimisei atuncea pe Baba Novac [...] și el plecă cu haiducii săi și trecu Dunărea și se duse până la munți ca să-l aștepte pe Hasan pașa la locul unde îi poruncisem. Și voind pașa să treacă acei munți, Baba Novac sări pe el, zdrobindu-1 șipunându-1 pe fugă, tăind în bucăți destui dintre ei, luându-le cămilele și caii și armele și întreaga vislerie ce o aveau..."[16].

Dezlănțuirea ostilităților, în momentul în care oastea otomană intra în campanie, pare un act de supremă îndrăzneală, dar Mihai dă dovadă că își cunoaște foarte bine adversarul. Sultanul nu renunța la o campanie pornită spre Buda pentru a-1 ataca pe domnul român, deoarece, așa cum se va vedea, tătarii erau aceia care urmau să facă acest lucru. Mihai profită de această situație specială în care forțele otomane sau tătare nu pot pomi contra lui și ia ofensiva pentru a stânjeni aprovizionarea oastei otomane, dar și pentru a demonstra adversarilor săi că nu se teme.

Este atacată Plevna iar printre prizonieri se aflau soția, fiul și fiica lui Mihaloglu (familia care dădea căpeteniile acângiilor) răscumpărați pe 500 000 de galbeni[18].

O incursiune a haiducilor conduși de Velicico spre Babadag se încheie cu înfrângerea acestora. Oamenii lui Velicico fuseseră trecuți peste Dunăre cu 200 de șăici, după cum spune Selaniki. Acestea sunt suprinse de galerele trimise de otomani pe Dunăre ca să ducă provizii și întăriri la hotarul cu Imperiul Habsburgic. Rămas fără bărci și prins

între otomanii care porniseră pe urmele lui și oștenii aflați pe galere, Velicico scapă numai cu puțini oameni care trec Dunărea înot[19]. Nici lovitura proiectată asupra Vidinului nu reușește pentru că otomanii aveau aici suficiente forțe ca să se apere[20].

În august oamenii domnului reușeau să captureze șase corăbii turcești cu muniții și alimente. După 15 ale aceleiași luni, este descoperit un complot boieresc și acum cad capelele boierilor trădători Chisar logofătul și Dumitru Dudescu[21].

La puține zile după aceasta, tătarii dobrogeni (6 000) și 3 000 de otomani trec Dunărea, dar sunt înfrânți și risipiți. în înțelegere cu aceștia, alte trei mii de otomani treceau Dunărea cu patru mile mai în jos, dar sunt alungați de "locuitorii țării chemați de păzitorii ținuturilor de margine"[22].

Primejdia cea mare venea însă din partea tătarilor. Fetih Ghirai, fratele hanului, reușise să ajungă cu o mică parte din oastea tătară în tabăra otomană. Hanul însuși pornea de data aceasta cu toate forțele împotriva Munteniei.

118

Mihai îl ruga, la sfârșitul lunii august, pe prietenul său, Stanislav Hanski, să intervină pe lângă regele Poloniei ca să împiedice trecerea tătarilor[23]. La 5 septembrie, pericolul era iminent și Mihai solicita grabnic ajutoare de la Sigismund Báthory, iar a doua zi, domnul preciza că tătarii sunt înțeleși cu Ieremia și cu unii boieri trădători ca să-l înlocuiască pe el cu fratele lui Ieremia, Simion Movilă[24].

Confruntarea cu tătarii, în septembrie 1596, este interpretată diferit de istoricii noștri, în funcție de izvoarele folosite. A fost utilizată de obicei relatarea lui Baltasar Walther în care se arată că hanul s-a prefăcut că vrea să-l împace pe Mihai cu otomanii și domnul l-a crezut. Tătarii s-au revărsat asupra părții de răsărit a Munteniei pe care au devastal-o (părțile Buzăului, Brăilei, Bucureștilor) timp de mai bine de opt zile. Domnul reușește cu greu să strângă 6000 de oameni cu care iese în întâmpinarea tătarilor la Gherghița, dar hanul cu 30 000 se pare că a fost atacat pe neașteptate și înfrânt[23]. Sfârșitul acestei povestiri este total confuz: este amestecat Ieremia Movilă, regele Poloniei, disperarea hanului pe care se supărase sultanul a cărui iertare o obține prin lacrimile mamei sale. Walther nu arată de ce a fost necesară obținerea acestei iertări. Sunt și alte zvonuri în legătură cu acest atac neașteptat al tătarilor[211], al căror număr s-ar fi ridicat la 40 000 de oameni[27].

Numai că acest scenariu al luptelor purtate cu tătarii, realizat de Baltasar Walther, și acceptat de toți istoricii noștri, prezintă, câteva

nedumeriri. Se afirmă că domnul a fost surprins de atacul hanului, lăsându-se amăgii de promisiunile lui Gâzi Ghirai. Avem însă scrisoarea lui Mihai către Sigismund Băthory, din 6 septembrie, din care reiese limpede că Mihai știa că va fi atacat și, mai mult decât atât, că Ieremia Movilă trimisese oameni ca să cerceteze unde se află el împreună cu oastea sa, lansând chiar zvonuri care să-l înspăimânte, în nădejdea că domnul muntean va fugi din calea invadatorilor[28]. Prin urmare de un atac prin surprindere nu poate fi vorba, deoarece domnul era pregătit și cu atât mai puțin poate fi vorba de către o înșelare a acestuia cu promisiuni făcute de han a căror valoare Mihai o cunoștea.

Căci, ceea ce știa Mihai bine, la începutul lunii septembrie, e că Ieremia ar fi vrut să-l înlăture din scaun cu ajutorul, de data aceasta, al tătarilor.

Un all semn de mirare ridică relatarea lui Baltasar Walther în legătură cu dificultățile întâmpinate de domn ca să strângă 6 000 de oameni, când știm bine că în împrejurări deosebite, domnul avea la îndemână oastea mică, adică 10 000 -16 000 de oameni.

Nu este iarăși de crezut că Mihai cu 6 000 de oameni a înfrânt 30 000 de tătari. Cu un asemenea efectiv Mihai nu putea risca un atac, pentru că o astfel de imprudență l-ar fi costat capul.

Considerăm că relatarea lui Baltasar Walther, cel puțin în cazul de față, trebuie privită cu foarte multă prudență, pentru că afirmațiile lui nu-și găsesc nici o corespondență în **Cronica Buzeștilor** și nici în alte cronici. Dimpotrivă, două izvoare, a căror valoare greu poate fi pusă la îndoială, infirmă cele spuse de Baltasar Walther. Mai întâi, este Memoriul lui Mihai (este vorba deci de cea mai autorizată sursă) în care se spune: "în vremea aceea, venea tătarul cu puteri foarte mari, cu turci, tătari și o mare grămadă de moldoveni cu ei, căci veneau ca să treacă prin Țara Românească peste Dunăre spre a fi într-ajutorul sultanului la Eger. Văzând eu acestea, plecai asupra lui, iar el nu voi să mă aștepte, se întoarse îndărăt cu mare rușine, pe care l-am urmărit și alungat afară din țară"[29]. Ceea ce se spune în Memoriu coincide cu scrisoarea din 6 septembrie 1596, unde afumă că tătarii pătrund în Muntenia, dar domnul, pregătit fiind, le iese în cale, iar Gâzi Ghirai, după experiența avută cu un an în urmă la Șerpătești, evită o confruntare decisivă.

Afirmațiile făcute de Mihai în **Memoriu** sunt confirmate de încă un izvor contemporan: SzomoskOzy. Cronicarul transilvănean arată că hanul a primit porunca sultanului ca să-i vină în ajutor. A trecut prin Moldova având 40000 de tătari și moldoveni, "aflând Mihaiu Vodă acest lucru gătitu-s-a cu tot norodul țării și cu toată oastea ce o avea,

ca la 28 000 de oameni, și a purces asupra hanului tătărăsc; gonitu-l-a din țară și făcut-a mare stricăciune tătarilor”[30].

Importanța acestui episod se lămurește abia după încheierea sa. Sultanul pornea împotriva imperialilor luând măsuri de întărire a liniei Dunării, dar, mai ales, poruncindu-i hanului ca să atace Țara Românească și Transilvania pentru a-1 sili pe Mihai și pe Sigismud să nu trimită trupe în ajutorul imperialilor și să nu stânjenească liniile de comunicație ale oastei otomane, într-o scrisoare trimisă de sultan regelui Poloniei, în toamna anului 1596, sultanul precizează că “în ceea ce privește Țara Românească, aceasta o încredințasem slăvitului și demnului de toată cinstea, împăratului Crimeii, sultanul Gâzi Ghirai”[31]. Soarta acestei țări urma să depindă de voința hanului. Fapt confirmat de scrisoarea trimisă peste puțină vreme de han lui Mihai Viteazul în care se confirmă știrile anterioare: hanul se înțelesese cu Zamoyski și cu Ieremia Movilă ca să împlinească porunca sultanului, aceea de a cuceri Muntenia, de unde urma să treacă în Transilvania[32]. Hanul nu și-a îndeplinit misiunea fiind împiedicat de Mihai Viteazul. Acesta este rostul major al domnului român în ansamblul strategic al campaniei din 1596, de a-i împiedica pe tătari să apară pe câmpul de luptă la hotarul Imperiului Habsburgic. Faptul că hanul n-a izbutit să ajungă acolo a stârnit mânia sultanului în așa măsură încât, acesta a hotărât înlocuirea lui Gâzi Ghirai cu fratele său Fetih Ghirai.

120

După cum se știe, otomanii au reușit să cucerească cetatea Agria, iar după aceea, au obținut victoria de la Keresztes (Cârstești, la Radu Popescu), în ziua de 26 octombrie. Numărul creștinilor era de patru ori mai mare ca acela al oastei lui Mihai la Călugăreni și cu toate acestea, comentează I. Sârbu, victoria a fost de partea otomanilor, deoarece șefii oastei creștine au comis erori care demonstrează lipsa priceperii lor militare[33].

Obținând victoria și fără prezența tătarilor lui Gâzi Ghirai cum se explică atunci supărarea sultanului pe han? Victoria de la Keresztes nu este o victorie categorică, nu reprezintă un dezastru pentru imperiali oricâte pierderi au suferit aceștia. Participarea tătarilor ar fi dus la izbânda dorită de sultan, o izbândă care să-i deschidă drumul spre Viena sau să-i ușureze obținerea altor victorii, știute fiind dificultățile imense pe care le întâmpina refacerea unei noi armate de mercenari. împiedicându-1 pe han să treacă spre Dunărea de Mijloc, Mihai aadus mari servicii aliaților săi, așa explicându-se mânia sultanului și înlocuirea hanului. După alungarea hanului, spune Mihai, “am pornit de la un capăt la celălalt al țării, ca să bat un Turn (Tumu Măgurele) care era în fața Nicopolului, pe care îl luai”[34]. La Veneția se știa că domnul a

năvălit și în Bulgaria cu 6 000 de oameni, a trecut totul prin foc și sabie, pentru ca dușmanul, când se va întoarce, să întâmpine dificultăți de aprovizionare[33]. Este vorba de atacul Nicopolului, pe care nu-1 poate lua, dar este pustiită așezarea din jurul cetății și satele din împrejurimi. Sangeacul Nicopolei îi trimite domnului daruri scumpe - haine de samur, zece cai cu șei ferecate în argint - cerându-i să nu mai bată cetatea. Sangeacul se oferea să intervină în favoarea domnului pe lângă sultan, altfel, căderea Nicopolului ar fi fost o rușine prea mare și cum oștile otomane se întorceau victorioase de la Agria, ele ar fi putut fi îndreptate împotriva Munteniei[36]. Mihai mulțumit de câte înfăptuise, primește darurile și se retrage.

în urma acestor fapte se sperase chiar și într-un ajutor pe care Mihai l-ar fi putut trimite la Agria, acțiune care n-a putut fi împlinită[37].

Nesiguranța creată de politica lui Zamoyski la hotarul de răsărit al Munteniei impunea domnului prudență. Străduințele cancelarului de a-1 înlocui pe Mihai cu un domn pus de poloni sunt transmise Porții prin solul Stanislaw Gulski, starostele de Bar, în momentul în care sultanul se întorcea de la Agria[3*]. Era o soluție greu de acceptat de către Poartă și până la urmă sunt preferate tratativele cu Mihai. Stăpâni pe țările române, polonii ar fi fost de neînvins. Stăpânirea lor numai asupra Moldovei putea fi disputată mult mai ușor, iar evenimentele vor confirma acest calcul politic făcut de otomani. Din care cauză, ei preferă să trateze cu Mihai pentru a pune capăt ostilităților la Dunarea de Jos. Dacă propunerile domnului făcute la începutul primăverii fuseseră condiționale de viitoare lui comportare, la sfârșitul anului 1596,

 domnul reușește să impună recunoașterea lui: "văzând turcul câtă pagubă îi făceam, îmi trimise steagul pentru că mult dorea să mă poală pleca sub ascultarea lui"[39]. în ciuda acestui succes, către sfârșitul anului 1596 situația politică și militară evolua în defavoarea domnului român. Steagul trimis de sultan putea să însemne doar amânarea unor răfuieli. Mihai îi cunoștea mult prea bine pe vecinii săi din sud ca să aibă încredere înlr-un gest smuls de el cu forța.

Cea mai însemnată pierdere pe plan politic și militar o reprezenta scoaterea Moldovei din alianța creștină. O slabă compensație erau neînțelegerile dintre otomani și tătari. Gâzi Ghirai, pentru că nu ascultase poruncile sultanului de a neutraliza forțele Munteniei și ale Transilvaniei, era înlocuit cu brațele său, Fetih Ghirai, de către Sinan pașa[40]. Era de așteptat izbucnirea unor tulburări în Crimeea, ceea ce însemna pentru Mihai, o relativă siguranță la hotarul de răsărit

Cea mai mare îngrijorare o producea însă atitudinea șovăielnică a principelui transilvănean. Mulți dintre nobilii principatului erau favorabili înțelegerii cu Poarta, mai ales după încercarea nereușită de a

cuceri Timișoara.

Problema care se punea era aceea de a ști dacă Sigismund Báthory avea voința să continuie lupta antiotomană, după cum foarte important era să se cunoască atitudinea împăratului de la Praga.

Sigismund aflase despre tratativele dintre Mihai și otomani[41], iar în cronica românească se vorbește despre "niște nepriiateni" care "au scornit pârâ mincinoasă [...] cum că s-au lepădat Mihai vodă și s-au împrietenit cu turcii"[42].

Deoarece alianța munteano-ardeleană era absolut necesară continuării luptei, o lămurire era oportună și dorită de ambele părți. Mihai, deși se temea "de înșălăciune și de pâră mincinoasă" se simțea destul de puternic ca să accepte riscul unei confruntări cu cel care năzuise să-l transforme într-un supus lipsit de putere și de autoritate. Faptele și numele lui erau cunoscute în Europa și ele constituiau cea mai bună garanție pentru persoana sa. însoțit de banul Mihalcea, de Radu Buzescu și de alți boieri, Mihai trece munții în decembrie 1596. în întâmpinarea lui era trimis Pancratie Sennyei, "postelnicul cel mare, [...] cu mulți nemiși cu 40 de cociși"[43].0 primire princiară, iar după o zi de odihnă Sigismund și Mihai "să împreunară cu mare cinste în luna lui dechem[brie] 19 zile", petrecând împreună zece zile tot "cu multă cinste"[44].

Scopul vizitei este explicat, astfel, de SzamoskOzy: Mihai "a tratat cu Sigismund" despre încheierea unei păci cu turcii (cum Turca). Sigismund va face pe mijlocitorul între sultan și împărat, Mihai dorind ca să se încheie pace între cele două puteri. "Dar dacă vor război să adune împăratul într-adevăr toate puterile sale și împreună cu căpeteniile creștinității să înceapă a lucra serios, nu ca până acum"[43].

122

După sosirea la Alba Iulia domnul a avut a doua zi o întâlnire cu principele. După aceea, înainte de 25 decembrie sau după această dată[46]- cei doi principi apar în fața Dietei.

Dintr-o relatare întocmită la Alba Iulia, la 4 ianuarie 1597, în care evenimentele sunt înregistrate "pe viu", reiese că domnul român a urmărit de la început să lămurească unele chestiuni de principiu: 1. Vor aliatii săi să se continuie ostilitățile cu Imperiul Otoman? 2. Ce atitudine va trebui să păstreze el față de turci? 3. Care va fi teatrul de operație din anul ce urma?[47].

Mihai era partizanul continuării ostilităților și încearcă să-i convingă și pe reprezentanții Dietei ardelene că se pot obține mari succese dacă se fac pregătiri temeinice[48]. După credința sa, războiul trebuia continuat având ca teatru principal de operații Țara Românească. Din două motive: 1. Țara Românească este aproape de inima Imperiului Otoman, din care cauză, numai de aici se puteau

realiza mari fapte de arme; 2. în cazul unui insucces, cel care avea să sufere cel mai mult era el și Țara sa, iar creștinătatea va fi foarte puțin păgubită[49]. Domnul făcea aceste propuneri nu dintr-o vană ambiție și ca să-și expună țara la riscuri inutile. Având experiența celor petrecute în toamna trecută era de domeniul evidenței că luptele duse cu forțe impunătoare pentru apărarea sau dobândirea unei cetăți din hotarul Imperiul Habsburgic se soldau cu rezultate mediocre. Mihai era convins că o campanie cu rezultate hotărâtoare nu se putea desfășura decât în sudul Dunării, pornind însă ofensiva de pe pământul Țării Românești. Sultanul nu era de neînvins, iar din Muntenia se putea ușor ajunge la Constantinopol.

Armata imperială se ridicase, cu sprijinul Transilvaniei, la 60 000 de oameni. Această armată fusese înfrântă în apropierea Agriei (Eger!) la 26 octombrie 1596. Mihai avea nevoie de mult mai puțini oameni ca să obțină mari succese. El era convins, în urma luptelor din anul 1595, că numai oștile muntene și transilvănene valorează mai mult decât restul Europei. Propunerile lui Mihai Viteazul erau cu atât mai ademenitoare cu cât el se putea bizui și pe ajutorul locuitorilor din sudul Dunării, fiind în legătură cu ei și cunoscându-le gândurile încă din toamna anului 1596.

Aceste propuneri judicioase și ademenitoare în acel timp ar fi avut ca urmare, în cazul în care erau acceptate, prezența unei mari armate pe pământul Munteniei. Ar fi fost o garanție pentru apărarea acesteia, în timp ce continuarea războiului pe mai multe teatre de operații, cu dispersarea forțelor, era o soluție mult mai păgubitoare pentru el și țara sa. Propunerile lui erau rezultatul unor calcule chibzuite, erau cele mai conforme cu interesele Țării Românești, dar și cu acelea ale aliaților ei.

I s-a răspuns că papa, împăratul și principele Transilvaniei doresc să continuie războiul cu mai multă vigoare decât până atunci. Pentru a evita

 un conflict cu Imperiul Otoman era potrivit ca “să se prefacă a fi de partea sultanului”, dar să vegheze la hotare pentru a-i împiedica pe turci să treacă Dunărea și să-i jefuiască (ara. Cât privește modul în care va fi dus războiul, domnul a trebuit să accepte soluția cea mai puțin convenabilă, dovadă că pledoaria lui în favoarea alegerii Țării Românești ca teatru principal de operații nu fusese primită decât pe jumătate. Ostilitățile aveau să se desfășoare pe două teatre de operații distincte. Forțele imperiale urmau să-i înfrunte pe otomani la hotarul Imperiul Habsburgic, iar trupele transilvănene împreună cu oștile muntene vor purta războiul așa cum o dorise domnul[50]. Deși nu era soluția cea mai fericită se poate vorbi de un succes diplomatic remarcabil obținut de domnul român.

Au fost discutate, apoi, pregătirile militare care trebuiau făcute

pentru anul următor. Mihai se angaja să întrețină pe cheltuiala sa, cât timp vor dura ostilitățile, o mie de lăncieri și o mie de pușcași. Dacă i se trimiteau bani el avea posibilitatea să recruteze 5000 de călăreți și 5 000 de pedestrași, plătind cinci taleri călărețul și patru taleri pedestrașul. Sigismund promitea că va întreține pe cheltuiala sa 2 500 de lăncieri și cavaleri și 2500 de pedestrași. Dacă primea ajutoare bănești urma să recruteze, în aceleași condiții ca domnul român, 5000 de călăreți și 5 000 de pedestrași.

Banii pentru recrutarea oștenilor ar fi trebuit să-i trimită papa, împăratul și regele Spaniei.

Pe lângă 12 000 de oameni ai domnului român și cei 15 000 de oșteni ai principelui Transilvaniei ar fi fost nevoie ca papa să trimită 4 000 de pușcași italieni și 12 tunari, împăratul să trimită 3000 de pedestrași valoni și burgunzi, 2 000 de archebuzieri valoni, o mie de raiteri (călăreți cu pistoale) și 20 de lunari.

Pe lângă armata de mercenari, domnul român arăta că mai poate ridica 13 000 de oameni din Țara Românească[51]. După calculele făcute de Mihai și Sigismund era nevoie de aproape 40 000 de soldați de meserie (mercenari) pentru a înfrunta cu succes forțele Imperiului Otoman. în 1595 cei doi principi îl siliseră pe Sinan pașa să se retragă din Țara românească numai cu 25 000 de oameni. La Agria, imperialii dispuseseră de 60 000 de oameni. Dacă mercenarilor pe care doreau să-i recruteze Mihai și Sigismund li se mai adăoga și oastea cea mică a Munteniei, estimată la 13 000 de oșteni, atunci oastea munteano-ardeleană s-ar fi ridicat la 60 000 de oameni. Cei doi principi aveau 60 de tunuri. Era de dorit ca numărul acestora să sporească cu ajutorul împăratului la 100. Mihai avea posibilitatea să strângă bărci pentru traversarea Dunării, câte 10 000 de oameni o dată, iar dacă era anunțat la vreme va face și un pod[52].

Am reprodus aceste amănunte pentru că ele ne arată care erau nevoile,

 de ordin militar, ale coaliției creștine, într-o eventuală confruntare cu Imperiul Otoman. Sunt prețioase pentru *ci* ne dezvăluie gândirea strategică a domnului român. Așa cum o făcuse Ștefan cel Mare cu mai bine de un secol înainte, el era în măsură să făurească și să pună în practică acele planuri care să-i ducă pe europeni la obținerea victoriei. Petru Rareș ceruse regelui Ferdinand 4 000 de mercenari. Cu ajutorul acestora credea că poate înfrunta cu succes Imperiul Otoman ajuns la apogeul puterii sale militare și politice. Ioan Vodă cel Viteaz, un bun cunoscător al armatelor din Europa (ca și Despot, de altfel), a înțeles că fără o armată de mercenari nu se mai poate duce războiul în contextul evoluției tehnice militare din secolul al XVI-lea. Mihai Viteazul calcula precis numărul de mercenari de care avea nevoie el și principele Transilvaniei, pentru a-i determina pe turci să nu treacă la ofensivă. (Acei 10 000 de lefegii pe care-i dorea el îi va avea Matei Basarab și principele Transilvaniei. De aceea, atunci când sultanul a hotărât înlocuirea acestuia din urmă. Matei, în strânsă alianță cu Rakoczi, s-a pregătit de luptă și turcii au renunțat la planurile lor). în 1597, era nevoie de organizarea acestei armate de mercenari, dar pentru întreținerea acesteia trebuiau sume importante de bani de care cei doi principi nu dispuneau. De aceea, era nevoie ca să se intervină energic pe lângă Rudolf al II-lea, pe lângă papă, să se facă apel la curtea spaniolă. Pentru aceasta se hotăra ca Sigismund însuși să plece la Praga ca să-i prezinte împăratul planurile discutate la Alba Iulia.

în cazul în care demersurile lui Sigismund eșuau, la sfatul lui Mihai, principele trebuie să mijlocească o înțelegere între împărat și sultan. Dar numai în acest caz, fapt care demonstrează cât de curpinzătoare și elastică era gândirea politică a domnului român.

Principele Transilvaniei accepta ca o dată cu el să meargă la Praga și o solie a lui Mihai formată din banul Mihalcea și sasul brașovean Marco Schunckabunk. Era un succes diplomatic de mare importanță care însemna recunoașterea lui Mihai ca un egal al principelui, anulându-se, în felul acesta, orice urmă a tratatului din mai 1595.

în timpul șederii la Alba Iulia se fac planuri matrimoniale: fiul lui Mihai să iaîn căstorie pe fata lui Josica sau fratele mai mic al lui Josica să se însoare cu fiica lui Mihai.

Scopul acestor planuri: o mai strânsă colaborare între cele două țări, avându-se în vedere faptul că Josica, în calitatea sa de cancelar, avea o mare influență asupra lui Sigismund Băthory (“de fapt el este principele” avea să declare un italian despre Josica)[53].

O dovadă că pe Mihai îl interesa soarta românilor din Transilvania o constituie îngăduința pe care o obține de la Sigismund de a ridica, la Alba Iulia, o biserică pentru episcopul român[54].

Ziua de Anul Nou, S igismund și Mihai o sărbătoresc împreună. în ziua de 3 ianuarie, cei doi schimbă daruri: Sigismund îi trimitea șase pocale mari, un galion și un lighean, argintărie în valoare de 3 000 de

taleri; Mihai îi oferea, în schimb, două blănuri de samur de o rară frumusețe, atlas și stofe Tine de damasc. Cu această ocazie Mihai își ia rămas bun, urmând să părăsească Alba Iulia în dimineața zilei următoare.

Se poate vorbi de o înțelegere perfectă între cei doi principi, fapt confirmat de cronica românească atunci când afirmă că "și mai mare credință făcură"[33]. Pornind de la spusele cronicarului transilvănean, P. P. Panaitescu crede că este vorba de un eșec, vinovat fiind principele Transilvanieiu[56]. N. Iorga, referindu-se la corespondența dintre Sigismund și căpeteniile otomane, era de părere că principele Transilvaniei "părăsise de fapt cruciada după neizbânda din Banat"[37].

În realitate este vorba nu de părăsirea alianței creștine, ci de tratative pe care principele le duce cu otomanii. Iar aceste tratative sunt o dovadă că Sigismund rămăsese, deocamdată, statornic, alături de aliații săi.

În răstimpul în care Mihai se afla la Alba Iulia a sosit acolo și un ceauș trimis de marele vizir Ibrahim pașa (2 ianuarie 1597). Ceaușul este primit de principe de față fiind și Mihai. Veștile aduse de solul otoman nu-i surprind pe Sigismund și pe Mihai. Sultanul și marele vizir doreau ca Sigismund să respecte vechile tratate cu Poarta, deoarece otomanii nu urmăriseră altceva decât păstrarea unor raporturi pașnice. O dovadă a dorinței lor o constituia înlocuirea "câinelui"de Gâzi Ghirai care atacase Țara Românească fără îngăduința sultanului[31]. Ceea ce nu era adevărat, iar Mihai știa în mod neîndoielnic că hanul atacase Muntenia la cererea sultanului. Gâzi Ghirai îl informase pe domnul român despre toate aceste fapte și tot hanul mărturisesc că era înlocuit de marele vizir pentru că nu atacase Transilvania! De aceea, Sigismund nu acordă nici o importanță soliei otomane și-l trimite pe ceauș să trateze cu cancelarul său, Josica. Același tratament va fi aplicat și celor doi ceauși veniți îndată din partea sultanului.

Dorința marelui vizir și a sultanului de a duce tratative se explică prin turburările care au loc în sudul Dunării. Un boier al domnului mersese la Vidin ca să primească steagul de domnie de la Mehmet pașa[39], dar era greu să stabilească legătura cu demnitarii otomani, deoarece la Constantinopol se zvonise că sultanul pierise pe câmpul de luptă, drept pentru care în locul lui a fost ridicat un copil de 8 ani. Ca urmare, sultanul pleacă în mare grabă de la Sofia la Filipopoli și de aici spre capitală.

Aceste lurburări și schimbări fac să nască speranțe în sânul popoareor supuse Porții care duseseră tratative cu Mihai și așteptau ajutorul acestuia pentru a se ridica împotriva stăpânirii otomane.

Sosirea ceaușilor otomani la Alba Iulia, la începutul anului 1597, nu înseamnă că acum încep tratativele între principele Transilvaniei și Poartă. Așa cum reiese din scrisoarea pașei de Belgrad, Hasan, au avut loc schimburi de scrisori și solii înainte de 1 ianuarie 1597. Dar aceste tratative n-au fost duse de Sigismund cu intenția de a părăsi coaliția creștină, pentru că, așa cum o demonstrează scrisoarea lui Hasan pașa, tratativele au fost purtate "cu știrea lui Mihai voievod"[60]. Așa dar, inițiativa tratativelor cu Poarta i-a aparținut domnului român. în urma eșecului de la Agria, fără certitudinea unui ajutor imperial, cu Ieremia Movilă și Polonia în coastă, singura soluția politică menită să pună la adăpost, pentru moment, Muntenia și Transilvania, era aceea a tratativelor cu sultanul. împrejurările sunt prielnice, deoarece sultanul și demnitarii Porții doreau și ei același lucru, așa cum se poale deduce din tonul scrisorii lui Hasan Pașa. De data aceasta nu mai apar amenințările obișnuite și proslăvirea atotputerniciei sultanului. Acesta l-a ienat pe Mihai, deși greșise față de Poartă, i s-a trimis steagul de domnie, "așa încât el cât și întreaga Țară Românească se găsește în pace bună". Este subliniată mila și înțelegerea sultanului: "Ceea ce a fost până acuma să nu mai Tie de acum înainte, căci nici calului nu i se ia capul dacă s-a poticnit odată"[61]. Nu mai întâlnim nimic din aroganța și limbajul unui stăpân a cărui putere nu mai cunoaște nici o limită. Iar aceasetă schimbare radicală se realizase, ca prin farmec,îh numai doi ani, datorită curajului, geniului politic și militar al unui singur om: Mihai Viteazul.

în ciuda făgăduielilor atât de frumoase ale pașei de Belgrad, de fapt era vorba doar de tratative care să asigure un armistițiu pe timpul iemii. Sigismund, de altfel, pleca la Praga însoțit de Josica, Gaspar Komis, episcopul Napragy, Pangratie Sennyei, Nicolae Apaffi și alți nobili. O dată cu el mergea, așa cum s-a văzut, solia domnului român. La 17 februarie ajungea la Praga și în zilele următoare începeau tratativele.

Mai întâi, Sigismund i-a cerut împăratului să ducă războiul cu mai multă vigoare: campania să înceapă mai devreme și să se lovească până în inima Imperiului Otoman. Dacă nu, să seîncheie pace prin mijlocirea sa[62]. Față de Tommaso Contarini, trimisul Veneției Ia curtea imperială, Sigismund vorbește (28 februarie) despre propunerile de pace pe care i le-au făcut otomanii. în această situație el vrea să știe care este voința împăratului, iar dacă acesta nu dorește să lupte cu adevărat, atunci principele preferă să predea Transilvania dacă i se dă în schimb ceva corespunzător[63]. La 3 martie se știa că Sigismund a propus împăratului să-i dea Transilvania în schimbul ducatului Sileziei și alte patru baronii și a unui venit de 60 000 de scuzi[64]. Unii

observatori erau de părere că o asemenea propunere trebuia primită pentru ca Sigismund să nu încheie pacea cu turcii.

Apoi, principele se plânge de faptul că împăratul face mai degrabă un război defensiv decât unul ofensiv. Se arăta gata să lupte, dar să i se dea 12 000 de soldați plătiți de împărat. Aceștia trebuiau să fie în iunie la hotarul Transilvaniei. Mai dorea 12 000 de florini pe lună, timp de opt luni plus ajutoarele papei și regelui Spaniei. Făgăduia să cucerească pe seama sa Solnocul și Timișoara, arătând că în felul acesta nu vor mai fi amenințate laurinul (Rab) și Agria[65]. Cereri exorbitante care-i sperie pe demnitarii imperiali și, ceea ce este mai important, ele nu erau conforme cu cele discutate cu Mihai.

în tratativele duse cu imperialii Sigismund nu a dat dovadă de abilitate și de tact diplomatic, impresia produsădeelfiindu-i în întregime nefavorabilă, unul dintre demnitarii imperiali notând iritat[66] "că nici într-o dimineață nu avea părerea din seara trecută". Este vorba de o nestatornicie cunoscută bine celor din anturajul său. Relatând cum făcuse aceeași propunere mai multor nobili, SzamdskOzy conchide lapidar: "atât era de nestatornic"[67]. Contemporanii pun această inconsecvență și caracterul șovăielnic al principelui pe seama unor complexe datorate relațiilor dintre Sigismund și soția sa, Maria Cristina[68]. Tare congenitale condiționează structura psihică atât de labilă a Bâthoreștilor în vremea respectivă[69].

Surprinzătoare este ideea părăsirii Transilvaniei. Faptul că principele propune schimbul acesteia cu posesiuni imperiale este o dovadă limpede nu numai a inconstanței acestuia, dar, ceea ce este și mai grav, a lipsei de voință, o oboseală, prin nimic justificată din punct de vedere militar și politic, de a continua lupta antiotomană. Imperialii sunt de acord cu schimbul propus, nu numai pentru că năzuiau să ajungă stăpânii Transilvaniei, așa cum o arătaseră eforturile lui Castaldo la mijlocul secolului, dar și pentru că se temeau efectiv de această inconstanță a lui Sigismund. Trecerea acestuia de partea turcilor, ar fi spulberat orice veleități de cuceriri în direcția Dunării de Jos, însemnând, în același timp o mare amenințare chiar pentru Viena.

La 4 martie Sigismund prezenta noi propuneri, în legătură cu ajutorul pe care imperialii urmau să-l dea în anul 1597. Erau mult mai reduse și, oricum, mai apropiate sau sub nivelul cererilor formulate de Mihai la Alba Iulia. Pentru sine, Sigismund ar fi dorit să i se trimită 10 000 de valoni, călăreți și pedestrași, să i se dea lunar 34 000 de taleri, iar pentru Mihai solicita bani pentru 6 000 de călăreți (6 florini pe lună de fiecare mercenar)[70]. Cu asemenea ajutoare se putea duce cu succes o luptă de apărare a Munteniei, a Transilvaniei dar și a hotarului

Imperiului Habsburgic cu otomanii. Aceste forțe reunite trebuiau să se opună unei ofensive inamice, în cazul în care forțele turco-tătare ar fi pomii spre Belgrad, atunci transilvănenii li se vor opune, în timp ce Mihai va ataca pe turci în sudul

Dunării. Dacă tătarii vor ataca Țara Românească sau Transilvania, atunci secuii, transilvănenii și muntenii se vor opune acestora[71].

Răspunsul dat de împărat este nesatisfăcător: promisiuni vagi care nu-1 puteau mulțumi pe Sigismund. Acesta grăbește plecarea din Praga, fapt care-i sperie pe imperiali. Ei se temeau ca Sigismund să nu treacă de partea otomanilor[72]. Principele, ca semn al nemulțumirii sale, nu deschide scrisorile trimise de împărat, de mama Măriei Cristina (care-1 sfătuia să nu se despărtă de soție), scrisori găsite de oamenii lui Rudolf în camera lui Josica, gest considerat de imperiali "împotriva a toată omenia și respectul"[73].

Rămâneau la Praga solii lui Mihai Viteazul. Aceștia insistau pe lângă împărat să-i trimită bani domnului pentru recrutarea mercenarilor. Domnul român promitea să apere linia Dunării și să-i împiedice pe tătari ca să treacă spre Buda. Dacă i se ofereau mijloacele necesare se arăta gata să săvârșească fapte mari în slujba maiestății sale și a creștinității, singur sau în unire cu principele Transilvaniei[74].

Mihai însuși îi scria arhiducelui Maximilian arătându-i că "în slujba noastră pentru creștinătate și din pricina luptei noastre împotriva păgânilor ne-am cheltuit toată averea și astfel nu mai aveam din ce să ținem oști ca să putem face față păgânilor". Avea absolută nevoie de bani ca să recruteze mercenari[73].

Solii lui Mihai duceau tratative și în numele bulgarilor, tratative secrete care vizau răscularea sud-dunărenilor[76]. La 24 martie ambasadorul venețian scria că solii lui Mihai părăsiseră Praga cu multe promisiuni din partea împăratului[77]. Era vorba de oameni și bani, dar aceste "multe promisiuni" se reduceau deocamdată la 3 - 4 000 de mercenari (cu toate că solii domnului ceruseră bani pentru recrutarea a cel puțin 6 000 de mercenari), mult prea puțini pentru a duce o politică ofensivă așa cum ar Ti dorit-o domnul român. Este de reținut, lotuși, prudența manifestată de Mihai și se va vedea, în tratativele ulterioare cu sud-dunărenii, cât vor cântări promisiunile făcute de Rudolf al Il-lea.

în timp ce solii săi și Sigismund Băthory duceau tratative la Praga, Mihai încearcă să profite de disensiunile care se ivesc între turci și tătari. Căci așa cum ne spune Mihai însuși: "Văzând eu cearta care era

între sultan și tătari, trimisei niște soli de-ai mei la tătar, cu preafrumoase daruri, învățându-i să spună: «Puteți vedea bine că sultanul nu vrea altceva decât răul nostru și ruina și pierdea noastră și a țărilor noastre», și îi jurai pe credința mea că eu împreună cu Sigismund ne vom uni puterile cu ale împăratului Austriei, stăpânul nostru, căruia îi slujim, ca să mijlocească o prietenie între noi toți”".

129

Hanul îi trimite lui Mihai două solii succesive. I se explica domnului român că Sinan pașa îl mazilise pe han pentru că nu a cucerit Muntenia în 1596 și n-a atacat Transilvania și nici nu s-a prezentat cu trupele sale în tabăra otomană. De aceea, hanul dorea să se alăture lui Mihai și aliaților acestuia pentru că turcii nu respectă nici un tratat, nici o făgăduială. Planul lor e “să ardă cu foc întreaga lume. Ce avem de făcut, li se cuvine turcilor să le-o facem. Căci de-acum înainte nu te poți aștepta de la ei la nici un bine. Pe domnia ta te mai îngăduie până-n primăvară”[79]. Hanul promitea că “va bate război” până la Adrianopl, promițând că trupele sale nu vor păgubi cu nimic pe domn. (“Iar partea aceasta a Dunării vreau ca tot locul să fie al tău”). Faptul că domnului român îi aparține inițiativa acestor tratative, după cum o mărturisise el însuși în Memoriul său, este confirmat de recunoașterea hanului: “Până acum domnia ta te-ai arătat, nu știu cum, bărbătește, în această privință; stăruie așa și de acum înainte, pentru care scop m-ai primit **acum și pe mine ca tovarăș și ajutor bun"”** (subl. n.). De altfel, din scrisoarea hanului mai reiese și un fapt deosebit de important: solii acestuia urmau să fie trimiși la regele polon sau la Sigismund Báthory și la Rudol al II-lea tot de Mihai. Hanul îl mai informa pe domnul român că și rușii vor veni cu o oaste împotriva turcilor prin zona cetății Azak (Azov), deoarece se stabilise o înțelegere între el și țar. Din scrisoarea episcopului Bulgar, Dionisie, aflăm că Mihai Viteazul trimisese și el un sol la Moscova în vederea realizării unei alianțe împotriva otomanilor, amănunt care relevă dimensiunile europene ale gândirii politice românești".

Prin tratativele duse la începutul anului 1597, se plănuia o mare coaliție antiotomană, iar în mijlocul acestor tratative sau ca inițiator al lor îl întâlnim pe Mihai, fapt care ilustrează ce vast orizont avea gândirea politică a domnului român. Pentru realizarea planurilor gândite de el era însă nevoie de oameni cu o puternică personalitate așa cum n-o avea “abulicul” Rudolf al II-lea și nici inconstantul Sigismund Báthory.

în cadrul eforturilor creării unui front cât mai larg în lupta cu Imperiul otoman, Mihai nu neglija sudul dunărean. Așa cum am văzut,

solia lui la Praga era însoțită de trimiși ai bulgarilor, iar banul Mihalcea a tratat cu imperialii și problema răscoalei sud-dunărenilor. Aceasta se făcea în urma înțelegerii dintre domnul român și Dionisie Rally, mitropolitul de laTâmovo". Acesta din urmă îi scria lui Mihai, la 19 martie, în legătură cu pregătirile făcute "deoarece Măria Ta ne-ai poruncit nouă, creștinilor de dincoace de Dunăre, ca să fim gata pentru ca îndeobște, venind Măria Ta, să batem pe păgâni"[13]. Se cheltuiseră bani pentru arme și merinde, creștinii erau gata să se ridice, venise la Tâmovo chiar și mitropolitul de la Adrianopol, care l-a așteptat pe Mihai 20 de zile, dar domnul nu le-a dat nici un semn. Cu toate

130 acestea, starea de spirit a creștinilor este aceeași, numai domnul să nu-i părăsească. Dionisie aflase că domnul ar fi dus tratative cu otomanii. Dacă este așa, să li se spună, dar, după părerea episcopului, domnul nu face bine dacă se închină sultanului[84]. Dionisie se referă la tratativele duse de Mihai cu țarul Moscovei și nutrea speranța că se va ajunge la o împăcare cu regele Poloniei, și, în sfârșit, toată creștinătatea, unită, va pomi împotriva dușmanului comun.

în alte scrisori Dionisie Rally îi cerea domnului să nu se încreadă în oamenii Porții, informându-1 că un turc de seamă îi spusese că "Mihai vodă se preface cu noi și ne ține cu vorbe dulci, dar de ne va cădea în mâini, o să lămurim noi prietenia dintre noi"[83].

De altfel, în această vreme, 2 000 de turci plecaseră din Constantipol spre Dârstor cu intenția de a face un pod peste Dunăre ca să treacă în Țara Românească. Alți 2 000 se adunau pentru a pomi în aceeași direcție[86].

De aceea, domnul român trebuia să nu se încreadă în otomani. Creștinătatea toată i se va închina lui cu dragoste, nu i se cereau bani sau alte daruri, toți erau doritori să-l slujească așa cum o mărturisește Dionisie Rally: "conștiința mea mă silește la aceasta ca să servesc de acum înainte Măriei Tale''[87].

în această frământare din peninsulă care are loc în pragul primăverii anului 1597, nu trebuie uitați românii din această parte de lume. O știre germană din 23 martie arată că românii "anume cei dintre Herțegovina și Albania, s-au revoltat împotriva turcilor din cauza servituților grele și împreună au bătut în luptă cam 1000 dintre aceștia"[88].

Dionisie Rally dorea ca Mihai s-și concentreze eforturile militare în sudul Dunării, unde era dorit și așteptat ca un legitim conducător al locuitorilor din aceste părți. Este vorba de planul bizantin de refacere a unității politice sud-est europene, având drept criterii credința comună și faptul că toate popoarele din aceste părți aveau același agresor național și spiritual. Prin Dionisie Rally, Mihai avea să primească scrisorile "creștinilor din Tesalia, din Epir, din Macedonia și din toată

Grecia”[89]. N. Iorga crede că toate aceste îndemnuri “trezeau mari închipuiri împărătești”[90] în mintea domnului român care se socotea îndreptățit să se considere urmașul de drept al împăraților din Constantinopol. Nu știm ce i-a răspuns Mihai lui Dionisie Rally, dar așa cum se va vedea mai departe, el este foarte prudent și nu se lasă amăgit de visuri deșarte de mărire. Nu că nu i-ar fi plăcut să ajungă pe scaunul constantinopolitan, dar era prea lucid ca să nu înțeleagă riscurile unei “aventuri bizantine” care se întemeia numai pe dorința de libertate a celor asupriți de Imperiul Otoman. Trebuie subliniat cu această ocazie că Mihai nu și-a subordonat acțiunile politice voinței conducătorilor spirituali din

 sudul Dunării. Ca militar, el le-a cerut celor de acolo să se ridice la luptă în momentul în care el însuși și armata sa se aflau în sudul fluviului, deci numai atunci când el are posibilitatea să înceapă ofensiva. Această ofensivă depindea de mercenarii pe care-i aștepta de la împărat, de la papă sau regele Spaniei, organizatorii și conducătorii Ligei sfinte.

De la solii săi care se întorceau de la Praga, dar și de la trimișii imperiali în Transilvania, Mihai afla că nu se pot primi decât ajutoare care impuneau o atitudine defensivă și nu una ofensivă, așa cum o dorise el și cum o plănuise împreună cu principele Transilvaniei.

Trimișii imperiali aveau misiunea să-i convingă pe reprezentanții lui Mihai să se mulțumească numai cu trei-patru mii de mercenari, iar dacă nu reușesc, atunci să se arată de acord și cu efectivul de 6 000 de mercenari, pentru plata cărora nu se puteau da decât 24 000 de taleri pe lună. Pentru a menaja susceptibilitatea principelui Transilvaniei care trecea iarăși printr-o criză de autoritate, atunci să-l asigure că din banii destinați lui Mihai i se va face și lui o parte.

Domnul român putea conta pe 48 000 de taleri, deci pe leafa pe două luni a 6 000 de pedestrași, urmând să primească leafa și pentru luna a treia. Pe următoarele trei luni, deci până în toamnă, când se putea renunța la serviciile acestora, să plătească bulgarii, în cazul în care Mihai va trece Dunărea, iar de n-o va face, atunci să fie plătiți mercenari acolo unde vor fi de trebuință.

Ideea unei alianțe cu tătarii este primită mai mult decât favorabilă de către imperiali, aceștia arătându-se dispuși să plătească 40 000 de florini, dacă tătarii se vor ridica cu toată puterea împotriva sultanului[91].

Uitarea jignirilor din partea lui Sigismund Báthory și trimiterea unor soli în Transilvania se explică prin teama pe care Rudolf o are de a nu se stabili o alianță între țările române și otomani. Iar această teamă era justificată de tratativele duse de Sigismund Báthory cu Poarta.

Așa se explică trimiterea banilor, cât și votarea altor sume de

dietele locale. La 5 aprilie, dieta sileziană hotăra să fie trimiși în Transilvania 1 500 de călăreți și se strângeau bani pentru înrolarea a 4 000 de archebuzieri unguri, numiți haiduci (aiduchi). Dieta Moraviei vota strângerea unei sume din care o parte urma să fie trimisă lui Mihai Viteazul. Numai dieta Ungariei Superioare hotăra să nu contribuie cu nimic la efortul comun[92].

Așa cum am văzut mai înainte, o înțelegere cu turcii fusese mijlocită de Mihai, iar pașa de Belgrad sugera principelui ardelean că vinovat pentru neînțelegerile existente fusese Sinan pașa[93]. Receptiv, Sigismund trimite o scrisoare la Poartă prin care arăta că: "Sinan pașa a fost vinovat că de o bucată de vreme m-am răslețit de Constantinopol"[94]. La 28 februarie, însuși

132 sultanul îi trimitea o scrisoare de iertare lui Sigismund, iar, ceva mai târziu, marele vizir Ibrahim scria și el principelui, cerându-i să păstreze credința față de un stăpân care se arăta mai multdecât îngăduitor"[95]. Sigismund Báthory găsind această corespondență la Alba Iulia a expediat-o laPraga,gestcare-i convinge pe imperiali să trimită măcar ajutoarele necesare pentru apărarea Munteniei și a Transilvaniei.

Pe de altă parte, și otomanii făceau presiuni pentru a-i convinge pe Sigismund și pe Mihai să se supună. La 15 februarie, sultanul ordona să fie înfiptă lancea și steagul cu coadă de cal, semn că se vor face pregătiri de război[96]. Viitorul teatru de operații urma să fie țările române. Zvonuri despre pregătirile turcești ajungeau și la Veneția în luna martie[97].

La 1 aprilie Mihai Viteazul scria, din Târgoviște, arhiducelui Maximilian arătându-i că voința sultanului este aceea de a face un pod peste Dunăre la Nicopole. "Eu am oameni de încredere printre ei, scria Mihai, care îmi dau de știre orice află despre mișcările lor". Sunt strânse scânduri pentru construirea podului și sosesc ieniceri zilnic, câte 600. Este pregătită și călărimea. Caii vor fi hrăniți pe malul fluviului până la intrarea în campanie. Turcii lansează zvonuri că vor pomi împotriva imperialilor, domnul esteînsă convins că vor să atace Transilvania. De aceea se impunea ca împăratul să trimită ajutoare mai înainte ca otomanii să cuprindă vadurile, pentru că, după aceea, cu greu vor mai putea fi opriți. El își va face datoria, căci scrie domnul: "Ce mă privește pe mine, ori trăiesc, ori mor, nu sunt împotrivă în nici un lucru, păzind zilnic că unde vor începe să grămădească scândurile și lemnele de pod, să le dau foc cu ajutorul lui Dumnezeu. Dar nu numai atât aș face, de aș avea oameni și bani, aș încerca și lucruri mai mari"[98].

Manevra lui Sigismund și scrisoarea domnului român nu rămân fără rezultat. Rudolf al II-lea îi scria lui Sigismund în legătură cu

ajutoarele pe care urma să le trimită în Muntenia. Era vorba de bani pentru întreținerea a 4 000 de mercenari, 2 000 de călăreți și 2 000 de pedestrași. în cazul în care Țara Românească nu era atacată, iar turcii și tătarii amenințau Transilvania, atunci cei 4 000 de mercenari și altă oaste a lui Mihai să participe la apărarea acesteia din urmă[99].

în urma tratativelor duse până în luna aprilie, al căror scop fusese acela de a coaliza cât mai multe forțe împotriva Imperiului Otoman, ieșea la lumină un adevăr pe care domnul român nu-1 putea ignora: nici Liga sfântă și nici alți principi cu care dusese tratative nu aveau mijloacele materiale și nici voința de a pomi o ofensivă așa cum ar fi dorit-o Mihai. Semnificativă pentru această neputință a creștinității sunt cele două scrisori trimise de papă lui Mihai. Căpetenia spirituală a ligii îl informa pe domnul român că nu-1 poate ajuta, practic, cu nimic. Se va ruga pentru norocul său în lupta cu

133 dușmanul comun și-l îndemna să depună același efort ca și până atunci pentru apărarea cauzei creștine. Eterna poveste a sacrificării intereselor noastre pentru o lume care nu voia să sacrifice nimic. Iar dacă papa nu avea cum să-l ajute pe Mihai, în schimbul neputinței sale, îi cerea domnului român să treacă la catolicism cu supușii săi. Este lesne de înțeles ce deziluzie imensă trebuie să fi încercat eroul în fața unor propuneri atât de insolite.

Era limpede, în aceste împrejurări, așa cum o remarca și un observator contemporan: “Creștinii nu au forța necesară pentru a duce acest război contra turcilor, le lipsește nervul, forța, oamenii, banii, flota”[100].

Rosuri tratativelor duse de Mihai cu otomanii fusese acela de a câștiga timp, după cum oamenii sultanului încercau să-l amăgească pe domn pentru a pomi contra lui atunci când vor avea forța necesară[101]. Observatorul venețian care făcea această constatare mai preciza că Moldova și Muntenia aprovizionau Constantinopolul în timp de pace și asigurau hrana oastei turcești. Din cauza războiului și a desprinderii celor două țări de sub lutela otomană, lipsurile erau mari în capitala împărăției. Era firesc, deci, ca sultanul să urmărească supunerea celor două țări, dar deocamdată forțele îi erau insuficiente. Ca urmare, în aprilie i se trimite lui Mihai un nou steag de domnie[102]- iar cu Sigismund continuau tratativele[103]. Ambasadorii Angliei și Franței ca și noul patriarh al Constantinopolului, Meletie Pigas, se străduiau să mijlocească încheierea unei păci între otomani și imperiali[104].

Ca un sențn de bunăvoință față de domnii aflați în scaunul țărilor românești, la Poartă sunt executați mai mulți pretendenți: Mihnea cel Rău este spânzurat în haine princiare, un Ștefan voievod este ars într-un tun, iar altul era aruncai în închisorile constantinopolitane[1]”. în scrisorile sultanului trimise clor doi principi se folosea un ton puțin

obișnuit "mândriei turcești"[104]. în ciuda acestor semne de bunăvoință, Mihai nu se putea încrede deplin în turci, pentru că planurile acestora încă nu-i erau bine cunoscute. Circulau zvonuri în legătură cu mari pregătiri de război și se mai spunea că otomanii vor să atace Țara Românească și Transilvania și, mai cu seamă, Oradea Mare[107].

De aceea, la București, erau așteptate cu îngrijorare ajutoarele promise de împărat, pentru a se asigura apărarea liniei Dunării.

în Transilvania dieta țării vota impozitele cerute de principe pentru a putea duce războiul. Dar când totul părea că se desfășoară normal, conform celor stabilite cu Mihai în timpul întâlnirii de la începutul anului, Sigismund protestează față de intenția imperialilor de a-i trimite bani și oameni acestuia. Deși îi recunoscuse meritele domnului român și deplina autoritate asupra supușilor săi, Sigismund revenea la pretențiile lui de suveran cerând să i se trimită numai lui oamenii și banii. Rudolf și miniștrii săi sunt

134 scandalizați de această purtare a principelui, dar de teamă să nu treacă de partea sultanului, îi promit că vor face așa cum o cere el, cu condiția ca să întreprindă tot ce era posibil pentru apărarea Țării Românești"". Imperialii cunoșteau, de asemenea, gândurile lui Mihai de a trata direct cu Rudolf, dar, deocamdată nu se putea trece peste principele Transilvaniei.

Se duc tratative între trimișii împăratului și Sigismund Báthory pentru a-1 convinge să-i trimită lui Mihai ajutoarele făgăduite de împărat. Din corespondența lui Sigismondo della Tone, venit în Transilvania ca trimis al împăratului, aflăm că Mihai protestase vehement că nu i se trimit ajutoare, amenințând că-și va părăsi țara, deoarece nu are mijloacele necesare ca să o apere[109]. Cererile lui Mihai sunt transmise lui Sigismund și acesta este de acord ca să i se trimită oameni pentru a nu-i mai da domnului ocazia să se plângă de el. Către jumătatea lunii iunie, Moise Secuiul se apropia de hotarul Țării Românești cu 1000 de mercenari, iar către sfârșitul lunii iunie, când Mihai se temea de un atac al tătarilor, îi erau trimiși și alți oameni[110]. Este vorba de 3 000 de mercenari sub comanda lui Matia Perusith, ofițerul care se distinsese în lupta de la Călugăreni. La 26 iunie Mihai se adresa tuturor oștenilor din orice țară ca să vină în slujba lui, călăraș sau pedestraș, precizând leafa pe care o va primi fiecare (5 taleri pe lună de călăreț și 3 taleri pentru pedestru, ofițerii primind o sumă mai mare: iusbașa 15 taleri și căpitanul 50 de taleri)[111].

Deoarece nu li se trimiseseră banii la timp, mercenarii se răscoală, merg spre palatul domnesc "și și-au pretins cu cea mai mare gălăgie, aroganță și amenințare solda lor"[111].

Această informație o avem de la Erich Lassota care sosea la Târgoviște la 15 iulie 1597. Acesta, ca trimis al împăratului, avea

însărcinarea să asigure plata oștilor de mercenari aflate în slujba domnului. înaintea lui Lassota venise însă un alt plătitor, Ioan Hddl, banii aduși de acesta fiind distribuiți sârbilor și rascienilor care provocaseră dezordinile[113].

Impresia pe care domnul o face lui Lassota este gccelentă. El scria împăratului: "Cât privește pe acest domn,el este un domn cu inima deschisă, viteaz, fără șovăire, doritor de ispravă, și care nu s-ar lăsa oprit în cale de nimic. Dar, deoarece această țară a fost rău devastată timp de doi ani de către turci și tătari și (precum spun ei), mai bine de 20 000 de suflete au căzut în robia turcilor și a tătarilor, încât această țară este acum foarte pustiită, el nu poate pomi nimic deosebit numai pe seama sa, fără ajutor dinafară. El se arată foarte înclinat de a sluji Maiestății Voastre și creștinității și acest lucru îl dovedește prin faptul că nu vrea să intre în nici un fel de învoială adevărată și statornică cu turcii, măcar că aceștia caută să-l câștige de partea lor și îi oferă lucruri mari"[114]. Este o judecată obiectivă a politicii domnului român.

135 făcută într-un moment în care acesta era privit la curtea împăratului ca un aliat prețios și nu ca un competitor al unor teritorii pe care imperialii voiau să le stăpânească numai ei, așa cum se va întâmpla peste doi ani.

încetineala cu care îi sunt trimise ajutoarele împăratului îl fac pe Mihai să fie foarte prudent. Păstrează legături permanente cu Poarta și, așa cum am văzut, din mărturia lui Lassota, Mihai primea un nou steag de domnie în primăvara anului 1597, ceea ce pentru sud-dunăreni însemna o mare dezamăgire. Dionisie Rally îi scria, în mai, lui Paolo Giorgio, exprimându-și dezamăgirea în legătură cu faptul că nu se întreprinde nimic împotriva turcilor. "Să știți că mare pierdere ați pierdut și mari bogății ați pierdut, pentru că, anul trecut, n-ați venit, cum ne pregătiserăți"[115]. Mitropolitul se afla în mare sărăcie, dar ceea ce îl afecta, era lipsa oricărei intenții ofensive din partea creștinilor.

Tratativele cu otomanii se ducea în strânsă colaborare cu principele Transilvaniei. La 15 iunie, solii celor doi principi plecau de la Constantinopol, cu făgăduința că armatele turcești nu vor tulbura hotarele Transilvaniei și Munteniei cu condiția ca nici aceștia să nu vatăme hotarul Imperiul Otoman[116].

în aceeași lună, 10 000 de locuitori din sudul Dunării, "de diferite națiuni", din părțile Serbiei atacaseră Vasița și Cladova "ca din pornirea lor, totuși nu fără știrea și sfatul domnitorului"[117]. Ar fi un indiciu că, în vremea respectivă, Mihai Viteazul spera în ajutoarele cerute împăratului și, în consecință, că se putea duce o politică activă pe linia Dunării. Domnul, însă, nu se mișcase și, la 10 iulie, solii acestora soseau la Târgoviște, Baltasar Walther care asistă la tratativele dintre ei și Mihai, ne informează că aceștia "se rugau

fierbinte [...] ca domnul să treacă Dunărea", făgăduind "credincios să nu se cruțe și să nu se în lături de a-și vărsa sângele și a-și da chiar viața pentru mântuirea domnului creștin, pentru ca, măcar scuturând jugul atât de jalnic al celei mai aspre și barbare robii, să urmărească și să dobândească și ei o dată libertatea ce le fusese răpită"[118].

În ochii popoarelor din sudul Dunării, Mihai era eroul în care-și puneau toate nădejdile în lupta pentru scuturarea jugului otoman. Dar, ca și în alte împrejurări, domnul român judecă lucid situația politică și militară din vara anului 1597 și, cu toate că avea convingerea că în anul acela turcii nu sunt pregătiți pentru declanșarea unei campanii militare de proporții, el le recomanda solilor să aștepte un moment mai prielnic, pentru ca acțiunile lor să poală fi încununate cu succes.

Într-o vreme în care Mihai da aceste răspunsuri bine cumpănite, numai Josica era de părere că domnul va trece în sudul Dunării, punct de vedere împărtășit și de Sigismund Báthory la începutul lunii septembrie, cu toate că nimic nu îndreptățea asemenea presupuneri[119].

136

Așa cum afirmă Baltasar Walther nici Mihai, dar nici sultanul "care-și cunoștea prea bine propria-i perfidie", nu doreau în mod sincer pacea, amăgindu-se reciproc, pentru că nu aveau oastea necesară declanșării unui conflict. Prin spionii săi, sultanul știa care sunt pregătirile făcute de Mihai și socotea că este mai potrivit să-l țină "în supunere prin lingușiri, daruri și bogate promisiuni decât a-1 constrânge cu armele"[120].

Pentru a-i sonda intențiile domnului, un ceauș venea în luna iunie la Târgoviște ca să-i ceară lui Mihai să pornească alături de Satârgi Mehmet pașa, comandantul oastei otomane. Aveau să vină și tătarii care primiseră poruncă să nu se atingă de pământul Țării Românești. Pregătirile turcești se desfășoară lent, Satârgi Mehmet își așeza tabăra lângă Adrianopole abia la 9 iulie. Serdarul nu avea cu el mai mult de 12 000 de oameni și 2 000 de cămile. Soldații erau nemulțumiți pentru că nu fuseseră plătiți cum se cuvine. Oastea otomană suferise mari pierderi în anul trecut, pierderi ce nu putuseră fi înlocuite (lipseau mai ales caii care până atunci erau aduși din Moldova și Muntenia), din care cauză serdarul primise porunca sultnului să nu-i atace pe creștini, mulțumindu-se doar cu apărarea hotarelor[121]. La 10 iulie Satârgi îi scria lui Sigismund Báthory să nu se teamă, cerându-i, în același timp, să se pună capăt hărțuielilor de la hotare.

Zvonul că tătarii se apropiau de Nistru era lansat pentru a-i speria pe adversari. Era însă binevenit pentru Mihai. După relatarea lui Lassota, domnul român își așezase tabăra la Buzău pentru a preîntâmpina un atac al tătarilor asupra Munteniei și a Transilvaniei[122].

Amenințarea tătărască îi oferea posibilitatea lui Mihai să justifice față de sultan neparticiparea sa la campania proiectată, cât și tocmirea lefegiilor.

La 20 iulie 1597 un alt ceauș sosea la curtea domnului român. I se aduceau lui Mihai scrisorile sultanului "cu un cuprins mult mai binevoitor ca al oricăror alte scrisori dinainte, dăruind și întărind domnia pe toată viața cu cel mai strașnic și mai tare jurământ banului Mihai, cât și fiului său Petru, care tocmai atunci împlinea vârsta de 13 ani, fără nici un fel de piedică și numai cu jumătate din tributul anual, măcar că niciodată până acum nu-1 plătise și de asemenea îi dă după datina consființită, calul de domnie prea strălucit împodobit, sabia și buzduganul, semnul puterii și al guvernării militare"[123].

Această recunoaștere din partea sultanului, oricâtă "perfidie" ar ascunde, demonstrează enormul salt făcut de la înscăunarea lui Mihai și până în 1597: dintr-un pretendent care-și cumpără tronul cu un preț pe care lăcomia sultanului îl fixa în chip arbitrar, lui Mihai i se dăruia domnia pe viață, o domnie ereditară pe care principii creștini i-o refuzaseră. Mihai nu mai trebuia să se umilească, nici să cerșească pacea sau să cumpere bunăvoința

137 oamenilor Porții pentru a fi menținut în scaun încă un an, când un alt pretendent s-ar H oferit să plătească un haraci mai mare și peșcheșuri care să convingă pe niște funcționari corupți cât de "oportună" era o nouă schimbare de domnie. A fost nevoie de voința și de îndrăzneala acestei personalități excepționale pentru ca stăpânul de ieri, inaccesibil și implacabil, să se transforme într-un suzeran plin numai de bunăvoință și intenții frumoase. Chiar dacă deocamdată, este vorba numai de o amăgire!

Neputința organizării unei acțiuni viguroase în Europa este ilustrată de încetineala cu care Satârgi Mehmed pașa se mișcă de la Adrianopol la Belgrad, unde ajungea în august Către sfârșitul aceleiași luni el pornea spre Buda, dar nu avea cu sine mai mult de 20 000 de oameni, cu toate că-i sosiseră ajutoare sub comanda pașalelor de Timișoara, de Anatolia și de Caramania[124]. Arhiducele Maximilian cu 14 000 de mercenari (papa îi trimisese 8 000 de italieni sub comanda fratelui său Giovanni Fr. Aldobrandini), își așează tabăra în apropierea Pojonului. Dar niciunul dintre adversari nu are suficiente forțe și nici îndrăzneala pentru organizarea unor acțiuni de amploare, cei doi adversari risipindu-și puținele forțe de care dispuneau în ciocniri lipsite de importanță. Este cucerită fortăreața Tata, recucerită ușor de otomani la puțină vreme după aceea, este asediată apoi cetatea Vacz, fără a se izbândi ceva, ca până la urmă, cele două oști să intre în cantonamentele de iarnă[129].

întâlnim și acum aceeași situație bizară: nu acela care ar fi putut

duce greul războiului, care avea voința și geniul militar pentru realizarea unor mari succese, primea ajutoarele papei, ci împăratul, deoarece el era șeful armatei creștine. Același lucru se întâmplase și mai înainte vreme, când regii Ungriei dețineră aceeași funcție în virtutea unei ierarhii stabilite după criterii feudale și nu după valoarea celui ce trebuia să conducă efectiv operațiile.

În această vreme Mihai Viteazul rămânea în tabăra de la Buzău pentru a supraveghea hotarul de răsărit al Munteniei. La 6 septembrie Josica îl anunța pe Cristoph Tiefenbach despre intenția tătarilor de a ataca țările române[126]. Secuii erau pregătiți să-l ajute pe Mihai, dar, din felul în care evoluau evenimntele, era greu de precizat unde se vor desfășura lupte. în postscriptum-ul scrisorii lui Josica se vorbea despre știri venite din Moldova, potrivit cărora Gâzi Ghirai se lupta cu fratele său Fetih[127].

La 10 septembrie soseau la curtea lui Mihai un ceauș turc și un tătar aducându-i o scrisoare din partea hanului. Gâzi Ghirai ieșise învingător, și se bucura și de sprijinul marelui vizir. Stăpân pe situație, hanul nu se mai gândește la o alianță cu țările române pentru a se opune tiranului din Constantinopol, ci se considera stăpânul acestora în numele sultanului.

138

Drept care îl ceartă pe Mihai că neglijase pentru moment “ori din grosolănie, ori pentru că tinerețea l-a îndemnat la aceasta, ori că n-a avut sfetnici înțelepți care să-i aducă înainte astfel de lucruri”[12]*, un obicei ce se afla la mare cinste la curțile orientale: bacșișul. Ca să-l convingă pe domn că trebuie să respecte anumite deprindrei îi amintea, în treacăt, că la 11 septembrie el va pomi cu 300 000 de oameni împotriva imperialilor[129]. Exagerare tipic orientală dar, dacă această amenințare nu putea fi luată în serios, un pericol exista, totuși. De aceea Mihai trimite cu solul tătar pe un om său cu 2 000 de galbeni, piei de zibelină și o trăsură cu 6 cai. Mihai nu se temea de un atac turco-tătar în acel moment Era însă conștient de faptul că dintre toți principii care au intrat în luptă contra Imperiului otoman el este cel mai primejduit, căci el va Ti viitoarea țintă a atacului otomano-tălar. Voia să trimită soli papei și împăratului ca să le solicite ajutoare, deoarece țara sa era deschisă oricărui atac pornit de pe linia Dunării. Din sudul fluviului creștinii îl chemau cu rugăminți stăruitoare și chiar cu scrisori de blestem[130]. Dar, el nu avea decât oaste puțină și nu era sigur nici de prezența acesteia, fiindcă nu se trimiteau bani la timp pentur plata mercenarilor. în ultima zi a lunii septembrie Lassota împrumuta bani de la domn ca să asigure plata mercenarilor, într-un moment în care circulau iarăși zvonuri stăruitoare că tătarii se vor

mișca fără a se ști încă în ce direcție[131]. După socoteala lui Mihai, dacă, până la jumătatea lunii octombrie, nu se producea nici un atac, după aceea nu mai aveau a se teme de tătari.

O preocupare îngrijorătoare pentru domnul Munteniei o constituise atitudinea șovăielnică a principelui Transilvaniei. în luna mai 1597, după cum se poate constata din însemnările lui della Torre, este consemnată, pentru prima dată, în scris, ideea unirii Transilvaniei cu Țara Românească și cu teritoriul dintre Balcani și Dunăre sub autoritatea lui Mihai Viteazul[132]. Sigismund rămâne în scaun, dar, în vară, își manifestă iarăși dorința de a-și părăsi țara vrând ca împăratul să ia o hotărâre în legătură cu soarta lui și a principatului. Avea, astfel, posibilitatea de a pomi în lume "cu câțiva italieni de temperamentul său"[133]. Scrisoarea unui italian din 19 iulie lăsa să se înțeleagă posibilitatea unei împăcări între principe și soția sa care se afla în Făgăraș, de vină pentru neînțelegerile dintre cei doi fiind și Hosszutoti, secretarul principesei[134]. în această vreme (sfârșitul lui septembrie), Sigismund se hotărăște să pornească cu 18 000 de oameni, 22 tunuri de câmp și 8 tunuri pentru bătutul zidurilor de cetate. La 6 octombrie, oastea ardeleană se afla în părțile Lipovei, dar peste o săptămână Sigismund se hotăra să părăsească tabăra pe motiv că Mihai Viteazul îl avertizasem legăturăcu un iminent atac tătaro-moldovenesc. Oastea, sub comanda lui Josica, pornea mai departe spre Timișoara. Această demonstrație militară era necesară pentru că

139 împăratul făgăduise că-i va trimite principelui cu condiția să intre în campanie mai mulți bani decât ceruse acesta (30 000 de taleri).

După ce cucerește Cenadul, Josica se îndreaptă spre Timișoara unde ajunge la 16 octombrie. Cetatea era apărată de 2 000 de turci. Asediul durează mai mult de patru săptămâni, cetatea rezistă, iar Josica este silit, de apropierea iemii, să părăsească asediul (la 26 noiembrie). Aparențele erau salvate. în fața creștinității, principele era același aliat care merita din partea împăratului răsplata pentru credința și statornicia sa. Turcii vor recuceri Cenadul, restabilindu-se starea de lucruri de dinaintea unei confruntări pe care nici o parte nu o dorise cu tot dinadinsul, deoarece nu existau resursele necesare pentru organizarea unor oști care să încline balanța în favoarea cuiva.

Faptele petrecute în anii care urmează campaniei din 1595 demonstrau cât de utilă era Muntenia din punct de vedere militar pentru Liga sfântă. Datorită lui Mihai Viteazul tătarii n-au putut participa la campania din 1596, ceea ce însemna un serviciu imens pe care domnul român îl adusese aliaților săi. Prezența tătarilor pe câmpul de luptă puteau transforma victoria otomană într-un adevărat dezastru. Se mai dovedea din activitatea diplomatică întreprinsă de

domn cât de oportună era prezența unei personalități atât de puternice. Datorită intervențiilor sale directe el reușește să-i determine pe transilvăneni și pe principele lor de necesitatea continuării luptei pentru independență.

Ținând seama de aceste servicii, dovedindu-se cât de oportună era alianța munteană pentru imperiali, Mihai încearcă să-i antreneze pe aliații săi și să-i determine să acționeze cu mai multă fermitate și, în același timp, să-i trimită ajutoarele financiare de care avea nevoie pentru a rezista în fața unei ofensive pornită din hotarul de răsărit al țării sale sau să oprească o ofensivă otomană pe linia Dunării.

Demersurile diplomatice întreprinse de domn sunt o mărturie a orizontului său politic, a abilității sale diplomatice. Hotărârea și promptitudinea acțiunilor lui Mihai îl impun în ochii aliaților dar și în ochii dușmanilor. în acest răstimp domnul constata cu amărăciune că niciunul dintre aliații săi nu erau la înălțimea cerută de evoluția evenimentelor politice și militare. Edificat asupra naturii relațiilor sale cu vecinii, domnul trebuia să țină seama, în acțiunile sale viitoare, de acest context care nu se potrivea cu intențiile urmărite de el, intenții ce se vor defini public spre sfârșitul anului 1597.

NOTE

1. N. lorga, op. ciL, p. 213-215; Călători străini, vol. HI, notele și comentariile la relatările făcute de Pigafetta, Piccolomini sau Darea de seamă a celor "o sută de toscani".

2. Călători străini, vol. UI, p. 663.

3. P. P. Panaitescu, op. ciL, p. 141.

4. Mihai viteazul in conștiința europeană, vol. I p. 141.

5. Cronici turcești, I, p. 376.

6. A. Veress, op. ciL, vol. V., p. 20-21.

7. Memoriul, p. 44.

8. Cronici turcești, I, p. 378. Kara-Celebi-Zade, p. 552, consemnează ;i el in cronica sa aceste tratative purtate prin intermediul beilerbeiului Rumeliei.

9. Ibidem, p. 379.

10. Hurmuzaki, IV, 2, p. 216-217.

11. A. Veress, op. cit., vol. V, p. 12.

12. N. lorga, op. cit., vol. II, p. 9.

13. Cronici turcești, vol. I, p. 379.

14. P. P. Panaitescu, Documente privitoare la istoria lui Mihai Viteazul, p. 21.

15. Hurmuzaki, XII, p. 256; Supliment II, 1, p. 379.

16. Andrei Pippidi, Notes et documents sur la politique balcanique de Michel le Brave, în "Revue roumaine d'histoire", 1984, nr. 4, p. 344.

17. Memoriul, p. 45. Baba Novac era din satul Poreci, nu departe de Semendria. Având în vedere nu numai antroponimele, dar și toponimele dintr-o anumită parte a țării noastre, credem că Baba Novac era român, de pe valea Moravei, în zona Semendriei fiind mulți români în secolul al XVI-lea, după cum mărturisește Leunclavius.

18. Baltasar Walther, op, cit., p. 85.

19. Cronici turcești, vol. I, p. 382; Sergiu Columbeanu, op. cit., p. 490.

20. Cronica Buzeștilor, p. 416; Cronici turcești, vol. I, p. 379.

21. Baltasar Walther, op. cit., p. 80.

22. Ibidem, p. 87.

23. P. P. Panaitescu, op. ciL, p. 25-27; Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. I, p. 144.

24. Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. I, p. 146.

25. Baltasar Walther, op. cit., p. 82-84.

26. P. P. Panaitescu rezumă relatarea lui Baltasar Walther în Mihai Viteazul, p. 123-124; N. lorga, op. ciL, p. 50, acceptă o prădare a țării timp de opt zile, cu luarea unor cetăți (sici), iar I. Sârbu, op. ciL, reproduce în ordine toate știrile, acceptând ideea unei năvăliri prin surprindee, pornind de la relatarea lui Baltasar Walther, p. 424-425; Manole Neagoe, Mihai viteazul, Craiova, 1976, p. 106-107.

27. Hurmuzaki, XII, p. 282.

28. Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. I, p. 146.

29. Memoriul, p. 45.

30. Szamoskfizy, op. ciL, p. 108; știri sosite la Roma în luna noiembrie 1596 vorbesc de înfrângerea suferită de tătari, al căror număr era de 20 000, în Muntenia - Mihai în Conștiința europeană, vol. IV, p. 90.

31. P. P. Panaitescu, Documente p. 34.

32. Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. I, p. 148.

1.1. . Sârbu, op. ciL, p. 409.

34. Memoriul, p. 45.

35. Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. IV, p. 90.

36. Baltasar Walther, op. ciL, p. 91, afumă că Mihai a trecut Dunărea cu 12000 de oameni.

37. Ibidem, p. 89.

38. P. P. Panaitescu, Documente p. 33-34.

39. Memoriul, p. 45.

40. Ilie Corfus, Mihai Viteazul și polonii, p. 208-230.

41. I. Sârbu, op. ciL, p. 433.

42. Cronica Buzeștilor, p. 97.

43. Cronica Buzeștilor, p. 98.

44. Ibidem; I. Sârbu, op. ciL, p. 433, pornind de la o informație italienească, consemnatăla Alba Iulia, în ianuarie 1597, și în care se spune că Mihai a ajuns acolo "il penultimo di dell'anno" 1596, (Hurmuzaki, HI, 2, p. 513) consideră că sosirea domnului român în capitala principatului s-a întâmplat la 20/30 decembrie N. iorga, op. ciL, p. 18, accepta data cronicii 9/19 decembrie, deoarece documentele nu atestă prezența lui Mihai la Alba Iulia după 5 ianuarie 1597, iar Szamoskâzy, p. 109, spune limpede: "venit-a Mihai de Crăciun la sigismund". într-o povestire istorică germană se spune că Mihai a sosit la Alba Iulia la 30 decembrie, despărțindu-se de Sigismund la 5 ianuarie, Carol GoUner, Faima hri Mihai Viteazul în Apus, Broșuri contemporane, în "Anuarul Institutului de istorie națională", VIU, 1939. 1942, Sibiu, 1942, p. 240-241. Coroborând toate izvoarele, reiese că Mihai a ajuns la Alba Iulia la 25 decembrie cum afirmă Szamoskbzy.

45. Szamoskfizy, op. ciL, p. 109.

46. Prezentarea lui Mihai în fața dietei nu putea avea loc decât înainte de Anul Nou.

47. Hurmuzaki, IH-1, p. 508.

48. Idem, IH - 2, p. 513, Mihai "zise în fața Dietei că venise mai ales pentru a-1 îndemna și a o ruga pe alteța sa să continue războiul"

49. Ibidem, HI-2, p. 513; I. Sârbu, op. ciL, p. 434.

50. Hurmuzaki, IH-1, p. 508-509.

51. Ibidem.

52. Ibidem.

53. A. Veress, op. dL, p. 2.

54. N. lorga, o. dL, p. 18.

55. Cronica Buzeștilor, p. 98.

56. Nu este vorba de nici o șovăire din partea lui Sigismund, cum credea P. P. Panaitescu, p. 125, dtându-1 pe SzamoskOzy. Din cele arătate mai sus, se poale vedea

limpede cA discuțiile de la Alba-Iulia s-au axai, inițial, pe ideea continuării războiului cu Imperiului Otoman și nu pe încheierea unei păci cum credea cronicarul transilvănean. Documentele invocate de P. P. Panaitescu in sprijinul concluziei sale (Hurmuzaki XII, p. 280-287) se referă la evenimentele petrecute in 1596!

57. N. lorga, op. ciL, p. 19.

58. Hurmuzaki, IB-2, p. 513.

59. Ibidem, p. 229; la Praga se știa, abia la 20 ianuarie 1597, că Mihai dusese tratative cu otomanii și primise steagul de domnie.

60. A. Veress, op. cit., p. 54.

61. Ibidem, p. 60.

62. Hurmuzaki, IB-2, p. 231,233,235.

63. Ibidem, P.231.

64. Hurmuzaki, ID-2, p. 232.

65. Ibidem, p. 233.

1.1. . Sârbu, op. ciL, p. 440.

67. Szamoskdzy, op. ciL, p. 111.

68. Carillo, duhovnicul principelui, încercase să împiedice ruptura între cei doi soți, principesa să rămână ca o soră, fiind convins că neputința principelui nu era de la natură ci o vrajă (non naturae defectum, sed moleficii esse), I. Sârbu, opxiL, p. 439; Ambasadorul venețian scria la 3 martie "che la principessa si mitrovi tutta via, intata, ossia per naturale difetto del Principe, ovvero dicono molto, per impotentia accidentale causata damalie".

69. Sadismul paranoic al Elisabetei Báthory ca și comportarea atât de sălbatecă a lui Gabriel Báthory în Muntenia, Ciamarille 1611 ne arată că nu poate fi vorba decât de un dezechilibru psihic.

70. A. Veress, op. ciL, p. 57.

71. Ibidem, p. 58.

72. Hurmuzaki, IB-2, p. 235.

1.1. . Sârbu, op. ciL, p. 443.

74. Hurmuzaki, IB-2, p. 233; A. Veress, op. ciL, p. 56.

75. A. Veress, op. ciL, p. 52.

76. Reprezentanți ai bulgarilor însoțeau solia lui Mihai, Hurmuzaki, BI-2, p. 237.

77. Ibidem, p. 238.

78. Memoriul, p. 45-46.

79. VeziȘiMihaiViteazulînconștiințaeuropeanl.LBucurești, 1982, p. 148-149.

80. Ibidem.

81. Ibidem, p. 155.

82. Hurmuzaki BI-2, p. 237; Constantin Velichi, Mihai Viteazul și lumea balcanici, în "Revista Arhivelor", anul Bl, (1975), vol. XXXVB, nr. 2, p. 140.

83. Mihai Viteazul în conștiința europeană, I, p. 155; Hurmuzaki, IB-2, p. 243; Hurmuzaki, XB, p. 290-291.

84. Ibidem.

85. Hurmuzaki, XB, p. 292; N. lorga op. ciL, p. 23-24.

86. Hunnuzaki, ID-2, p. 243.

87. Hunnuzaki, XII, p. 290-291; Pentru legăturile țărilor române cu sudul Dunării, vezi Andrei Pippidi, Hommes et idães du sud-est europ6en ă l'aube de l'âge modeme, București, paris, 1980, p. 53 ți urm. In legătură cu lupta țărilor române entru independență în a doua jumătate a secolului al XVI-lea autorul afirmă că: "l'appui des peuples balkaniques etait necessaire ă toute politique d'independance ebauchee par Ies principautes roumains" (p. 55), idee pe care o mai întâlnim în Idem, Tradiția politică bizantină în țările române în secolele XVI-XVHI, București, 1983, p. 182-188.

88. Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. IV, p. 95.

89. Ibidem; N. lorga. Bizanț după Bizanț, București, 1972, p. 142-

145.

90. N.lorga, Mihai Viteazul, II, p. 24; Idem, Un conseillerbyzantin de Michel le Brave le tnătropolite Denis ihalis Palăologue, Academie roumaine. Bulletin de la section historique, V-VIII 1,1920; andrei Pippidi, op. cit, p. 360.

91. Hunnuzaki, IB-1, p. 279-280.

92. A. Veress, op. ciL, p. 54.

93. Hunnuzaki, ID-2, p. 239.

94. N. lorga, op. ciL, p. 19.

95. Ibidem, p. 20.

1.1. . Sârbu, op. ciL, p. 459.

97. Ibidem.

98. A. Veress, op. ciL, p. 62; Hunnuzaki, III-2, p. 244; Vol. XII, p. 292-293.

99. A. Veress, op. ciL, p. 63, vezi și memoriul lui Pezzen în legătură cu ajutorul care trebuia acordai lui Sigismund ți Mihai, la Radu Constantinescu, op. ciL, p. 48-49.

100. Mihai Viteazul în conștiința europeană, I, p. 157.

101. Hunnuzaki, IV-2, p. 223.

102. A. Veress, op. ciL, p. 81; Călători străini. IV, p. 63.

103. Hunnuzaki, IB-2, p. 239.

104.1. Sârbu, op. cit., p. 460-463.

105.1. Sârbu, op. ciL, p. 459-461; N. lorga, op. ciL, p. 25-26.

1.1. 1. Sârbu, op. ciL, p. 463, nota 5.

107. Hunnuzaki, XII, p. 298; I. Sârbu, op. cit., p. 464-465.

108. Hunnuzaki, IB-2, p. 244-246.

109. Ibidem. XII, p. 308-309.

110. Ibidem, p. 304-305. La 21 iunie cea mai mare pane a acestor mercenari ajungeau în Țara Românească; A. Veress, op. ciL, p. 78; Călători străini, vol. IV, p. 61.

111. Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. I, p. 159.

112. Incidentul are loc înainte de 15 iulie. Călători străini, IV, p. 62.

113. Călători străini, vol. IV, p. 58; Baltasar Walther, op.ciL, p. 93.

114. A. Veress, op. ciL, p. 80-81; Călători străini, vol. I, IV, p. 63; Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. I, p. 161.

115. A. Veress, op. ciL, p. 69; Traducerea la N. lorga, op. ciL, p. 26.

116. Hunnuzaki, IV-2, p. 224; I. Sârbu, op. ciL, p. 462.

117. Baltasar Wasther, op. ciL, p. 86.

118. Ibidem.

119. Hurmuzâki, XII, p. 310; Idem, III, 2, p. 258.

120. Baltasar Walther, op. ciL, p. 181-182.

121. Hurmuzâki, XII, p. 1269; I. Sârbu, op. ciL, p. 471.

122. Călători străini, IV, p. 63.

123. Baltasar Walther, op. ciL, p. 88.

124. Hurmuzâki, IB-2, p. 257-258; XII, p. 318.

1.1. 1. Sârbu, op. ciL, p. 475.
126. Rdu Constantinescu, op. ciL, p. 50.
127. Ibidem, p. 51.
128. N. lorga, op. cit., p. 29.
129. Călători străini, IV, p. 66.
130. Ibidem, p. 68-69.
131. Ibidem, p. 69-70.
132. A. Veress, op. cit., p. 68-69.
133. N. lorga, op. cit., p. 28.
134. A. Veress, op. cit.,p. 77.
135. Hurmuzâki, 10-2, p. 259-261.

Via AFIRMAREA IDEII DE UNITATE NAȚIONALĂ: UNIREA CU TRANSILVANIA

Anul 1597 reprezintă un moment foarte imporatnt pentru definirea gândirii politice a domnului român în legătură cu problema unității naționale. In acest an este consemnată în scris, în două momente deosebite, intenția lui Mihai de a uni sub sceptrul său Transilvania și Moldova. Este, deci, un prilej bienevenit pentru a discuta, pe scurt, care sunt temeiurile unei asemenea gândiri, factorii care au contribuit la elaborarea unui ideal politic a cărui împlinire

efemeră va înrâuri adânc gândirea politică românească din veacurile următoare.

în istoriografia noastră s-au afirmat puncte de vedere uneori diametral opuse în legătură cu unirea celor trei țări românești realizată de Mihai Viteazul. N.Bălcescu și intelectualii români de la mojlocul secolului trecut» au văzut în opera lui Mihai un act firesc, izvorât dintr-o conștiință națională adâncă.

Unii istorici care au scris după Bălcescu și care s-au angajat pe drumul deschis de el au manifestat reticențe în legătură cu caracterul național al unirii înfăptuite de Mihai. Adâncindu-se cunoștințele despre evul mediu românesc și despre secolul al XVI-lea, definidu-se cu o mai mare precizie mentalitățile politice ale oamenilor care au trăit în vremurile mai vechi, ș-a ajuns la concluzia că naționalismul, ca idee și sentiment, deci ca fenomen istoric, este un produs al epocii modeme posterior celei în care domnește Mihai. Pornind de la aceste premise s-a născut cel de-al doilea curent, care neagă lui Mihai și poporului român o conștiință națională, ca factor activ în făurirea unității politice românești, la sfârșitul secolului al XVI-lea. Pentru a ne face o imagine sumară despre felul în care cele două curente s-au reflectat în istoriografia românească, vom reproduce numai câteva păreri dintre cele mai autorizate.

A.D. Xcnopol a cosiderat că unirea realizată de Mihai nu a avut alt scop decât consolidarea poziției sale militare și politice[1].

N. lorga stăruind îndelung asupra elementelor de legătura din sânul societății feudale (unitatea de credință, idealul imperial etc.) a considerat, la un moment dat, că nu se poate vorbi despre o conștiință națională în secolul al XVI-lea, din care cauză unirea înfăptuită de Mihai nu a fost decât un incident “care nu era potrivit nici cu dezvoltarea poziției noastre, nici cu

 progresul ideilor noastre”[2]. Dar, “după împlinirea miraculoasă a visului”, care a fost unirea cea mare din 1918, N. lorga a văzut în Mihai pe precursorul tuturor acțiunilor care au tins, în trecutul nostru, spre realizarea unității politice a țărilor române. în monumentala sinteză de istorie a românilor, în volumele IV și V, marele istoric a interpretat o serie de fapte ca fiind manifestări ale unei conștiințe românești care au premers actul lui Mihai Viteazul[3].

Pentru Dimitrie Onciul, proclamația lui Despot reprezintă “Prima manifestare de acest fel ce întâlnim în istorie, exprimând ideea unirii țărilor surori Moldova și Țara Românească, în legătură cu ideea latinității neamului românesc. în același timp, după alte mărturii contemporane, pretendentul la tronurile ambelor principate românești (este vorba de Despot) făcea pregătiri și pentru o expediție în Ardeal cu gândul de a dobândi și principatul de peste munți. Pe lângă unirea

celor trei țări într-un mare stat român, visul său îndrăzneț îi deschidea chiar perspectivă de restaurator al Imperiului Roman de răsărit”[4]. Paralel cu această conștiință politică ce se despreindea din proclamația lui Despot, D.Onciul preciza: “Conștiința unității naționale a tuturor românilor, prin limbă, religie și obiceiuri, întărită și prin conștiința originii romane, era în fondul sufletesc al națiunii”[3], conștiință care se manifestă pe plan literar, prin cărțile tipărite de Coresi peste munți[6]. Din citatele reproduse, reiese că D. Onciul era de părere că, în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, exista o conștiință națională pe care se putea sprijini acțiunea de unire a țărilor române întreprinsă de Mihai Viteazul.

Cel care avea să ridice cele mai severe obiecții în privința caracterului pe care unii istorici îl atribuiseră faptei lui Mihai, a fost P.P. Panaitescu. în legătură cu intrarea lui Mihai în Transilvania, P.P. Panaitescu consideră că este vorba de o acțiunea dictată de rațiuni politice - tratativele dintre Andrei Bâthory șu turci precum și izolarea lui Mihai - dar și din motive superioare: “cucerirea” Transilvaniei “se încadra(...) în cruciada creștină”[7]. “Cucerirea” Moldovei s-a făcut nu numai pentru a înlătura un dușman, dar și pentru că Mihai “a avut două țeluri deosebite (nu însă vederi naționale), întâi e lămurit acum, când cunoaștem starea armatei lui în Ardeal, că a vrut să dea pradă și' hrană ostașilor lui înfometați și neplătiți”*. Al doilea, Mihai a vrut să recâștige bunăvoința împăratului lovind în poloni, dușmanii Habsburgilor. Cauza creștină și jaful Moldovei, pentru hrana mercenarilor, sunt, după P.P. Panaitescu, cele două mobiluri care l-au împins pe Mihai să realizeze unirea din 1600. Unul ține de structura psihică profund impregnată de creștinism a lui Mihai, celălalt este de ordin material. Aceste argumente, considerate de Iorga ridicule, deși recunoștea marile merite ale lucrării lui P.P. Panaitescu, au fost abandonate de autorul lor, acesta dând o nouă explicație ce avea să fie

 însușită și de alți istorici. De data aceasta, unirea realizată de Mihai era privită ca o încercare de a realiza un bloc feudal din cele trei țări românești, pentru a lupta cu șanse sporite împotriva otomanilor. Asemenea încercări mai fuseseră făcute de Iancu de Hunedoara și de Ștefan cel Mare. Unirea lui Mihai nu avea un caracter național, ci era o "unificare feudală, nu a fost unirea poporului român, și de aceea a ținut așa de puțin, pentru că în jurul lui Mihai nu s-a strâns poporul român". Și mai departe: "imboldul care a împins pe domnul muntean și pe sftenicii săi să cucerească Transilvania și apoi Moldova a fost același, adică păstrarea organismului politic unitar, feudal, menit să lupte cu turcii pentru independență". Sau "caracterul intern al unirii lui Mihai a fost pur feudal"'. Unirea înfăptuită de Mihai, pusă între ghilimele, pentru a sublinia nepotrivirea termenului, este, după P.P. Panaitescu, rezultatul unei mentalități feudale. S-a spus însă că în epocă feudală nu se poate vorbi de o conștiință a unității naționale, deci nu se poate vorbi despre o unire realizată pe acest temei. De aceea s-a și afirmat uneori că Mihai a realizat centralizarea statelor feudale românești, noțiune care se încadrează în sistemul de instituții feudale.

Așa s-ar explica faptul că opera politică a lui Mihai nu a fost durabilă, deoarece unificarea realizată de (1 era o centralizarea interstatală pentru a cărei realizare se cerea "ca o condiție necesară, desăvârșirea procesului de centralizare internă, împiedicată de lupta clasei feudale pentru preluarea puterii politice" '°. Ion Ionașcu considera că Mihai "împins de instinct și cu intuiție clară"[11] a căutat să se debaraseze de un dușman, de Andrei Băthory, așa cum o va face și în 1600 cu Ieremia Movilă.

Se pot distinge din cele prezentate până acum două puncte de vedere distincte: 1. fapta lui Mihai este urmarea firească a unei conștiințe de neam, cum îi spune N.Iorga, sau națională, cum o numește D. Onciul; 2. nevoia de apărare și de consolidare a propriei sale poziții l-au determinat pe Mihai să "cucerească" Transilvania și Moldova, punct de vedere susținut de A.D. Xenopol, P.P. Panaitescu și alți autori.

Mai există și un al treilea punct de vedere formulat de un străin: unirea țărilor române nu se putea realiza decât din Transilvania care moștenise tradițiile regatului Ungariei de a constrânge țările românești extracarpatice să stea alături pentru a se apăra de turci împotriva Imperiului ototman. Un asemenea program politic a fost realizat de Sigismund Băthory. Mihai, având în față țara puternică a lui Sigismund, a urmărit să-i devină suveran, fără a fi animat de aspirații naționale, din moment ce asemenea sentimente nu au existat înainte de revoluția francezi[12]

Ținând seama de aceste puncte de vedere, o sarcină de primă importanță pentru istoriografia noastră era aceea de a demonstra dacă a existat o

 conștiință de neam (națională) la români în secolul al XVI-lea și în ce măsură această conștiință a acționat în sensul formării unei concepții politice privind unificarea țărilor române.

Având în vedere importanța pe care o joacă factorul economic în viața popoarelor, oportună a fost apariția unui studiu care a demonstrat, pe baza registrelor existente la Brașov și Sibiu, cât și pe baza studiilor făcute până atunci, a unității economice a țărilor române.[13]

Despre originea romană a poporului român, despre conștiința romanității sale s-au făcut studii care cuprind un număr impresionant de informații în măsură să dovedească existența unei asemenea conștiințe de la începutul poporului român.[14]

Cu ocazia împlinirii a 375 de ani de la unirea țărilor române sub Mihai Viteazul s-au scris multe articole cu caracter comemorativ, precum și studii care au adus contribuții noi la cunoașterea unor aspecte din domnia acestuia, unele dintre ele având ca subiect gândirea politică a lui Mihai Viteazul și problema unirii țărilor române.[15]

In studiul publicat cu această ocazie, Problema unității țărilor române în secolul al XVI-lea, am căutat să demonstrez că în acest secol există suficiente mărturii care să ateste conștiința de neam și a unității naționale. într-o Europă îngrijorată de ofensiva otomană (Belgradul este cucerit în 1521, Ungaria se prăbușește la Mohaci în 1526, Soliman Magnificul ajunge sub zidurile Vieneiîn 1529 și 1532)se naște ideea unirii forțelor țărilor românești,pentru a reconstitui antica Dacie. Acest ideal de sorginte umanistă pornea de la o realitate: valoarea strategică a țărilor române și potențialul lor militar. Raguzanul Bocignoli arăta, în 1524, într-o epistolă care a fost prompt tipărită și utilizată ca mijloc de propagandă pentru coalizarea principilor Europei împotriva ofensivei otomane, cât de mare ar fi fost primejdia pentru Polonia și Ungaria, dacă sultanul ocupa Muntenia și Moldova.[17] Dalmatinul Verancici, ajuns episcop al Transilvaniei, sublinia importanța unirii forțelor celor trei țări românești, în lupta cu Imperiul Otoman.[18]

Dacă străinii care veneau în contact cu spațiul românesc sesizau valoarea militară a românilor și necesitatea unirii eforturilor împotriva aceluiași dușman, este de presupus că oamenii chemați să coducă destinul politic al țărilor românești cunoșteau dintr-o experiență directă aceste realități.

Politica lui Petru Rareș de a realiza unirea forțelor țărilor românești este un argument în acest sens. El duce tratative cu imperialii arătând că “este gata să ocupe Transilvania, dar chiar să atace părțile de sub ascultarea sultanului, și tot imperiul turecesc cu întreaga sa putere” aducând, în felul acesta, mari servicii împărătului “și întregii creștinități”[19]. Este o anticipare, cu o jumătate de secol, a

planurilor făurite de Mihai, o paralelă perfectă între

 felul în care gândesc cei doi domni români. în 1552 Radu Ilie, fiul lui Radu de la Afumați, încercând să ocupe scaunul Munteniei cu ajutorul generalului imperial Castaldo, îl îndemnase pe acesta din urmă să unească cele trei țări românești în vederea unei mai ușoare apărări contra Imperiului Otoman.[20]

În proclamația sa Despot afirma răspicat această tendință de unire a țărilor române, iar Mihai Viteazul avea să formuleze, atunci când împrejurările i-o vor îngădui să o facă public, această nevoie firească de întregire a spațiului locuit de români, în stilul care poartă pecetea personalității sale: "Când vor fi adus în puterea mea cele trei țări, atunci cu adevărat voiu apuca pe Turc de barbă și voiu aduce cu atât mai mult serviciu creștinătății".[21]

În studii efectuate după 1975, au fost aduse noi dovezi care pledează pentru adâncirea conștiinței de unitate la români în secolul al XVI-lea. Printre aceste dovezi se numără unirea-dinastică real izală în vremea lui Petru Șchiopul[2Z], faptul că o seamă de boieri trec dintr-o țară într-alta, ocupând dregătorii foarte însemnate[23], colaborarea militară și politică a principilor din cele trei țări românești.

Se remarcă, în documente, din secolul respectiv, existența unei mândrii naționale așa cum reiese dintr-o scrisoare a aceluiași Verandei către românul Petru More. Episcopul îi reproșa nobilului român faptul că punea Gilăul, socotit în vremea respectivă (1540) de români drept capitala voievodatului lui Gelu, mai presus de Alba Iulia, actuala capitală a Transilvaniei[24]. S-a contestat valoarea documentului respectiv pe temeiul căîn actele latinești ale vremii, Gilăul apare sub forma de Gylaw și Gialu, deci nu există nici o legătură între Gela-Gelu și Gilău Există însă o scrisoare a solului polon la Poartă, din 1533, în care se arată că acesta a fost însoțit de 500 de călăreți până la Gilău (usque ad Gelu)[24]. Așadar, românii își cunoșteau trecutul și se mândreau cu el, dovadă clară a existenței unei conștiințe naționale. în ceea ce privește terminologia, sunt istorici care consideră că, pentru secolul al XVI-lea, este potrivit să se folosească termenii de "neam" și "unitate de neam", iar alții folosesc termenul de "național" și "unitate națională" (Dan Zamfirescu, Istoria militară a poporului român, vol.II și III). Termenii respectivi sunt echivalenți ca sens. în istoriografia engleză și germană se folosesc curent termenii de "național". Coloman Benda consideră că nu se poate vorbi de sentiment național la români în secolul al XVI-lea pentru că termenul apare după revoluția franceză. Conaționalii săi îl folosesc însă pentru istoria ungurilor începând cu epoca lui Ștefan cel Sfânt.

Fr. Ganshof și o dată cu el și alți istorici francezi, credea că Războiul de o sută de ani a avut ca efect nașterea conștiinței naționale

în cele două țări rivale. Franța și Anglia[27]. Un istoric foarte atent cu felul în care folosește termenii, vorbește de "separații naționale" la anul 1000, de învrăjbirea

 națională în timpul curciadelor etc.[M]. Karl von Wemer și Johan Huizinga[29], bazându-se și pe alte studii, consideră că se poate vorbi de sentiment național în evul mediu. D.S. Lihaciov afirmă că în secolul al XIV-lea "se cristalizează cu o remarcabilă energie, culturile naționale".[30]

Se poate spune că de la Moscova la Atlantic istoricii folosesc, cel puțin pentru începutul perioadei modeme (după 1453), termenul de sentiment național. Fără a-i condamna pe cei care țin să folosească un vocabular cu iz arhaic, credem că nu este deloc exagerat ca spațiul românesc să fie integrat Europei și atunci când este vorba de folosirea unei anumite terminologii.

încheind această scurtă, dar necesară paranteză explicativă, se poate afirma pe baza informațiilor de care dispunem că în secolul al X Vl-lea apare tendința de unire a românilor și conștiința națională paralel cu politizarea ideii romanității românilor.

Ideea unității țărilor române este rezultatul a două curente: unul intern, care se bazează pe tendința firească, la nivel popular, de recompunere a unui organism etnic despărțit în mod arbitrar și brutal, și pe conștiința națională care se conturează odată cu întemeierea primului stat feudal românesc menit să includă între hotarele sale întregul teritoriu locuit de români, iar altul din afară, de inspirație umanistă. Măsurile discriminatorii luate de cele trei națiuni privilegiate împotriva românilor transilvăneni contribuie la formarea și precizarea conștiinței naționale și face să se simtă nevoia de dreptate, prin unirea românilor transilvăneni cu frații lor, de peste munți. Pericolul otoman îi face pe gânditorii politici ai timpului să vadă salvarea Europei în crearea unui stat tampon și, cunoștințele căpătate din lectura autorilor antici, despre existența Daciei conjugate cu redescoperirea romanității orientale, îi duc în mod firesc la concluzia reconstituirii Daciei.

în condițiile în care idealul reconstituirii Daciei reprezintă un loc comun în mentalitatea oamenilor din secolul al X Vl-lea, într-o epocă în care se structurează noi concepții și conștiințe ca produse ale unei lumi noi, mai poate apărea fapta lui Mihai ca ceva insolit sau ca rezultat al unei concepții feudale despre lume?

Ca să acceptăm ipoteza lui P.P. Panaitescu, potrivit căreia Mihai Viteazul n-ar fi urmărit, prin unirea celor trei țări românești, decât realizarea unui bloc militar feudal, acțiunea lui fiind echivalentă cu cea întreprinsă de lancu de Hunedoara sau Ștefan cel Mare cu un secol în urmă, ar însemna să se facă abstracție de progresele înregistrate, în domeniul ideologic, în secolul al XVI-lea, dar și de activitatea și

preocupările lui Mihai înainte de a ajunge mare boier.

Iorga, însuși, are ezitări, tocmai datorită unor prejudecăți pe care cercetarea istorică și acumularea materialului documentar nu le infirmase

 încă. Ezitările marelui istoric sunt ele însele un document prețios care ilustrează un anumit stadiu în evoluția cercetării modului cum s-a format conștiința națională, conștiința unității de neam și rolul jucat de acestea în vremea domniei lui Mihai Viteazul. în monograifa închinată lui Mihai Viteazul, N.Iorga sesizează faptul că problema Transilvaniei s-a pus pentru domn încă din 1595, în timpul tratativelor cu Sigismund Bâthory, ca, în 1598, să se gândească la unirea celor trei țări, iar în 1600 să răsară "ideea unei singure domnii peste toate cele trei țări" Din modul în care marele istoric definește evoluția gândirii politice a lui Mihai Viteazul se poate afuma că această gândire s-a format treptat și a fost determinată de factorii politici și militari care stau în nemijlocită legătură cu istoria Țării Românești din ultimii ani ai secolului al XVI-lea. Acest punct de vedere a fost formulat în mod răspicat într-un studiu recent unde s-a căutat să se identifice etapele în care s-a cristalizat gândirea politică a lui Mihai, cu privire, însă, numai la Moldova, afirmându-se că planul domnului de dobândire a acestei țări românești s-a format "cu timpul, în funcție de numeroși factori interni și externi, în condițiile luptei antiotomane a Țării Românești și Transilvaniei și al ascuțirii conflictului cu Moldova Movileștilor" Se stabilesc și etapele formării acestei gândiri.

Din cele câteva date despre modul în care a fost privită geneza și cristalizarea gândirii politice a lui Mihai Viteazul se poate remarca prudența lui N.Iorga și afirmația răspicată că planul unirii țărilor române s-a cristalizat treptat, în funcție de factori politici și militari interni și externi. Se manifestă, așadar, o anume reținere față de capacitatea domnului de a fi gândit unirea teritoriilor locuite de români independent de factorii politici și militari, gândirea politică a acestuia fiind condițioantă de acești factori. Pornind de la această premisă, eforturile istoricilor s-au îndreptat spre identificarea, în documentele contemporane lui Mihai, a acelor informații care să îngăduie stabilirea unei cronologii pe baza căreia se poate urmări modul în care e evoluat și s-a structurat gândirea politică a acestuia. Metodologic, procedeul nu este cel mai indicat în felul acesta gândul este condiționat de faptă, contestându-i domnului capacitatea de a gândi un plan inspirat din realități politice și militare cu un caracter mai larg, european, dar și dintr-o anumită mentalitate a epocii, la definirea căreia studiile umaniste contribuiseră într-o foarte mare măsură. Problema se pune deci, de a demonstra posibilitatea existenței unei gândiri politice la Mihai Viteazul încă din primii ani de domnie, care să aibă un element de bază ideea unirii românilor într-un singur hotar. în acest caz, se pune întrebarea: au existat factori care să determina cristalizarea unei asemenea gândiri politice încă de la începutul domniei? Socotim că

răspunsul nu poate fi decât afirmativ. O serie întreagă de

 considerente și de date pledează în acest sens. în primul rând personalitatea politică a lui Mihai Viteazul. Nu i se poate nega domnului român înțelegerea unor idealuri politice contemporane. Reconstituirea Daciei face parte din gândirea politică a secolului al XVI-lea. Să fi fost Mihai străin de ideile și planurile politice prezente în conștiința contemporanilor săi? Faptele sale, activitatea diplomatică din timpul domniei, faima de care s-a bucurat printre contemporanii săi, ne demonstrează că Mihai a fost o personalitate politică deosebită, un bun cunoscător al împrejurărilor în care se desfășoară domnia sa. Este greu de crezut că o asemnea personalitate să nu fi fost capabilă să înțeleagă spiritul vremii sale. Dar, chiar dacă am presupune că el se numără printre puținii oameni politici străini de duhul epocii, există anumite realități care l-ar fi împins spre o înțelegere politică superioară. Mai întâi este vorba de zvonul înregistrat de Paul von Eyzing și transimis lui Rudolf al II-lea în 1585 (aprilie), potrivit căruia "Osman pașa a propus sultanului ca în interesul imperiului și mai cu seamă al miliției. Ardealul, Moldova și Țara Românească să fie transformate într-un beglerbegat, din care sultanul își va putea recruta fără nici o cheltuială un număr mare de oaste pentru ca să-și apere frontierele față de inamicii Imperiului Otoman".[14] Deci nu numai umaniștii sau unii oameni politici europeni plănuiseră o reconstituire a Daciei ca stat tampon în fața ofensivei otomane, dar chiar și otomanii doreau să realizeze această unitate însă sub suzeranitatea lor. După aceea este vorba de încercarea lui Sigismund Băthory de a reconstitui Dacia, din anii 1594-1595. înconjurat și influențat de umaniști italieni, principele Transilvaniei depune eforturi susținute pentru a deveni "domn al Daciei întregi" cum spune N.Iorga[15]. în această operă de reconstituire a Daciei, Sigismund Băthory este ajutat de cancelarul său, românul Josica. După tratatele încheiate cu Moldova și Muntenia în 1595, Sigismund se intitulează principe al Transilvaniei și al Munteniei, iar sultanul acceptă la un moment dat această unire cu condiția că Sigismund să părăsească Liga creștină și să apere Imperiul Otoman de atacul oștilor imperiale [M]. Presupunând că Mihai Viteazul nu s-a gândit, până în primăvara anului 1595, la posibilitatea unirii celor trei țări românești, încercarea lui Sigismund Băthory nu poate să nu fi trezit, așa cum remarca N.Iorga, "în conștiința lui Mihai (...) chestia ardeleană" 3[7]. Presupunând că Mihai era străin de idealul umanist de reconstituire a Daciei, încercarea lui Sigismund din 1594-1595, care a afectat în mod direct autoritatea domnului român, era o lecție practică de gândire și acțiunea politică.

Dar, sunt mărturii din care reiese în mod limpede că domnul român era conștient de necesitatea unității naționale a românilor, fără ca cineva să-i mai atragă atenția asupra acestui lucru. El este acela care ia inițiativa tratativelor cu cele două țări românești și abia după realizarea unei strânse alianțe

 politice și militare cu Transivania și Moldova, Mihai ridică steagul luptei împotriva dominației otomane. Gândul unității politice și militare a celor trei țări se naște în mintea domnului mai înainte ca Sigismund Bâthory să fi emis pretențiile sale de stăpânire asupra Moldovei și a Munteniei. Acest amănunt este foarte prețios pentru că ne demonstrează fără putință de tăgadă că, încă de la începutul anului 1594, Mihai Viteazul concepuse planul unei unități de acțiune, ca o garanție de succes a tuturor țărilor române. Este evident că ne aflăm numai în fața unui gând de solidaritate politică și militară între țări suverane, dar de aici și până la a gândi sau a visa unirea acestor țări, care aveau o bază etnică comună, nu era decât un pas. Pentru aceasta era nevoie ca Miahi să aibă conștiința originii comune a românilor, să fie conștient de comunitatea de neam, de lege și de limbă a românilor, dar și în acest sens mărturiile contemporane sunt afirmative. S-a spus că Mihai nu a gândit nici cât Despot problema unității celor trei țări românești, deoarece nu ne-a lăsat nici o proclamație în stiulul celei făcute de fostul domn al Moldovei. Există însă o relatare contemporană despre incursiunea făcută de Mihai în martie 1599 în Peninsula Balcanică, în care întâlnim un apel pe care domnul îl face soldaților săi ca să se comporte vitejește “atât pentru cinstirea lui Hristos, în numele căruia luptau, cât și pentru gloria nației lor și a acelor romani din care mărturiseau că se trag”[3]*. Ca și Despot, Mihai face apel la mândira de neam a oștenilor săi, conștient fiind nu numai de originea românilor, dar și de valoarea pe care invocarea unui asemenea sentiment îl poate avea pe câmpul de luptă. Din moment ce avem dovada că Mihai cunoștea care este originea românilor, din moment ce există o identitate perfectă între modul în care înțeleg să exploateze conștiința originei romane un umanist ca Despot și un român ca Mihai, considerăm că nu există nici un temei pentru a contesta lui Mihai capacitatea de a fi înțeles ideile epocii, mai ales că aceste idei erau în strânsă legătura cu destinul neamului său. Nu vedem de ce i-ar fi superior, în această privință, un aventurier și un străin ca Despot, din moment ce Mihai, în faptă, se dovedește a H un diplomat și un militar incomparabil. Faptul că Mihai nu ne dezvăluie încă de la începutul domniei care au fost gândurile sale cele mai intime în legătură cu problema unității nu înseamnă că nu și-a pus asemenea probleme. Pentru Țara Românească lupta antiotomană constituie obiectivul polilico-militar imediat, iar această acțiune domnul o vedea posibilă numai prin unirea eforturilor economice și militare ale celor trei țări românești. în realizarea acestor planuri se impune prudență, tratative secrete pentru a nu trezi bănuielile sultanului. în asemenea condiții, chiar dacă Mihai viza planuri politice mai mari, nu era oportun să le dezvăluie. Mai mult, a acceptat tratatul din mai 1595 așa cum l-a impus principele Transilvaniei, tocmai pentru căînlăturarea dominației otomane era obiectivul

 politic și militar cel mai important. în primul rând, se impunea consolidarea domniei și, abia după aceea, realizarea unor planuri politice mai vaste. Că aceste planuri puteau fi gândite de la începutul domniei hu încape nici o îndoială. Gândirea domnului nu trebuie subordonată actelor politice și militare. Numai aplicarea în practică a concepției, a ideilor politice, ține de împrejurările de politică internă și externă, iar stabilirea unor etape în realizarea acestora nu înseamnă și o cristalizare treptată a IOT. Dacă se pune problema fixării unor etape care delimitează modul în care s-a realizat gândirea politică a lui Mihai, credem că este potrivit să se ia în considerare toate elementele care contribuie la definirea concepției politice a domnului.

Răstimpul din toamna anului 1594 până în mai 1595 poate fi considerat ca o primă etapă în care Mihai acționează în sensul realizării unei cooperări militare și politice între cele trei țări românești. Nu este vorba de alcătuirea unui bloc militar feudal, pentru că aliațele preconizate de domn nu sunt determinate de o mentalitate feudală.

Constrâns deîmprejurări de politică internă și externă, Mihai acționează în sensul coalizării eforturilor militare ale celor trei țări. Și, dacă s-a dovedit loial angajamentelor luate, nu înseamnă că el însuși nu a dorit să realizeze, pe seama lui, ceea ce alții voiau să facă în dauna sa. Nu se poate ca în fața presiunilor exercitate de principele Transilvaniei să nu fi năzuit el însuși să devină stăpânul tuturor teritoriilor locuitede români. Acțiunile lui Sigismund Báthory erau un îndemn în acest sens. Lupta antiotomană, clarificarea raporturilor de forță dintre domnii țărilor române erau momente care se înscriau într-o evoluție firească al cărei punct final avea să-l reprezinte unirea celor trei țări.

Anul 1595 poate fi considerat deci ca începutul unei noi etape, când se pune în mod deschis problema unirii. Prin tratatele încheiate între S igismund și delegațiile de boieri munteni și moldoveni se stabilea subordonarea Moldovei și a Munteniei față de Transilvania. Chiar dacă principele Transilvaniei își propunea realizarea unei construcții politice inspirată de ideologia umanistă, nu este mai puțin adevărat că temeiul etnic al acesteia îl constituia elementul românesc, a cărui descendență romană n-o contestă nimeni în această vreme. Să nu se uite iarăși că unul dintre autorii acestei inițiative este românul Ștefan Josica, iar rolul jucat de el în tratativele din 1595 este determinant Dacă Mihai ar fi fost o figură politică și militară ștearsă, tratatul nu ar mai fi apărut atât de umilitor și considerațiile pe marginea sa ar fi vizat mai mult aspectul politic a cărui importanță pe plan românească nu poate fi contestată. Faptul că inițiativa aparține unui principe transilvănean este plin de semnificații și reprezintă încheierea firească a unui lung proces istoric de singularizare a Transilvaniei față de regatul maghiar,

 iar după dispariția acestuia, de integrare a acestei țări românești într-un sistem politic asemănător cu al Moldovei și al Munteniei. încercarea lui Sigismund Báthory ne demonstrează cât de puternice erau legăturile dintre cele trei țări românești, indiferent de faptul că puterea conducătoare din Transilvania era formată dintr-un element etnic străin.

Ținându-se seama de aspectul formal al unirii din 1595 s-a neglijat și a fost mai puțin evidențiat câștigul extraordinar înregistrat de delegația boierilor munteni în timpul tratativelor din mai 1595. Este vorba de clauza din tratat prin bare biserica ortodoxă din Transilvania este subordonată mitropoliei din Târgoviște. P.P. Panaitescu a arătat că: "Politica ortodoxă a domnului câștiga măcar în acest punct o izbândă și întreaga viață sufletească a românilor de peste Carpați era pusă sub controlul bisericii din Țara Românească, recunoscându-se comunitatea de credință și de limbă".[3']

Dacă se ține seama de importanța religiei, atunci se poate înțelege și adevărata semnificație a actului din 1595. Concomitent cu încercarea principelui transilvănean de a uni cele trei țări românești, se realiza unirea spirituală a românilor din Transilvania cu cei din Muntenia; ceea ce, de fapt, este echivalent cu o colaborare neslânjenită pe planul culturii între românii de pe ambele versante ale Carpaților. Această unire va supraviețui încercării lui Sigismund Báthory, va supraviețui unirii politice și militare realizate de Mihai în 1600-1601. Timp de un secol se vor forma în Țara Românească cei mai de seamă cărturari din Transilvania, oameni care vor contribui prin activitatea lor și în colaborare cu intelectualii din Moldova și Muntenia la formarea limbii literare românești. Cât de importantă a fost această unire spirituală o demonstrează eforturile depuse de Casa de Austria pentru a-i izola pe românii din Transilvania de cei din Muntenia și Moldova în momentul în care devine stăpână a principatului.

Efectele tratatului din 1595 erau anulate, pe plan politic, în vara și toamna aceluiași an. Domnul moldovean impus de Sigismund este înlocuit, cu ajutor polon, de Ieremia Movilă care va duce o politică ostilă Țării Românești. Pentru Mihai problema moldovenească se pune din acest moment, înainte de a pomi împotriva oștilor otomane care se pregăteau să treacă Dunărea, Mihai îi demonstra solului polon Lubieniecki importanța pe care Moldova o avea din punct de vedere strategic[40]. Domnul ar Pi dorit în scaunul Moldovei cel puțin un aliat Faptul că n-a acționat în acest sens nu este o dovadă că n-a conceput planul înlăturării omului pe care-1 considera ca pe unul dintre cei mai periculoși dușmani ai săi. Este greu de crezut că i-au trebuit lui Mihai doi ani de zile de meditație ca să ajungă la încheierea că Ieremia ar trebui înlocuit când o asemenea soluție se impunea, de la început datorită atitudinii ostile a acestuia. împrejurările politice și militare nu

i-au

156 îngăduit să întreprindă nimic împotriva dușmanului său iar, dacă gândurile domnului depășeau acest program politic, nu era momentul să le destăinuie.

După terminarea campaniei din 1595 se dovedea că Sigismund nu avea suficiente mijloace pentru a impune condițiile tratatului din mai, din care pricină: "Batâr Jicmon văzu pre Mihai Vodă cu atâta vitejie și cu atâta înțelepciune, slobozit-au Țara Românească cu totul venitul ei, ca să fie pre seama lui Mihai Vodă".[41]

Dacă se mai ține seama de faptul că polonii urmăreau subordonarea Moldovei și Munteniei și eventual și pe a Transilvaniei, că Imperiul Otoman urmărea să păstreze toate cele trei țări într-un sistem politic de subordonarea față de Poartă, același plan urmărindu-l și împăratul Rudolf, este greu de crezut că singurul care ignora angrenarea țărilor române într-un singur organism politic era Mihai Viteazul.

S-a acordat prea puțină atenție raporturilor dintre Mihai și Sigismund Bâthory între 1596-1597. Sunt, în relațiile dintre cei doi principi, unele acte, aparent neînsemnate, dar pline de semnificații. Faptul că în 1596 Sigismund Bâthory îi întărește lui Mihai patru sate din comitatul Dobâca, este un semn al unor strânse legături între cei doi[42]. Apariția lui Mihai în Dieta Transilvaniei la sfârșitul anului 1596, sfaturile și inițiativele politice luate de domnul român și urmate de Sigismund arată strânsa colaborare dintre cei doi principi. Și, în fine, avem mărturiile din anul 1597 care ne dezvăluie în mod limpede care erau aspirațiile și gândirea politică a domnului român. E de reținut faptul că mărturiile nu sunt directe. încă nu sosise momentul pentru dezvăluirea intențiilor sale, dovadă că nu este absolut necesară definirea gândirii politice a domnului numai de propriile sale declarații.

în 27 mai 1597 italianul Sigismondo della Torre ne relatează că a înțeles de la Josica despre existența unor proiecte prin care se urmărea instalarea lui Mihai în scaunul principatului. Se cuvine să insistăm puțin asupra acestui document foarte important și vom vedea îndată de ce.

Izvorul referitor la aceste fapte a fost editat de A. Veress care l-a atribuit lui Sigismondo della Torre. în regestul acestui document A.Veress scrie: "Știre secretă primită de la cancelarul Josica, că Mihia Vodă ar putea să se învoiascăcu principele Sigismund Bâthory, doritor să renunțe la tron, pentru obținerea guvernului aceluia" (adică a pricinpatului n.M.N.) Menționând că Mihai e rudă cu Josica și că Adrealul e foarte bogat în metale și în sare, Veress își încheie astfel notița: "iar Mihai Vodă stând în legături bune cu Bulgarii s-ar putea face unirea Ardealului cu Valachia și Bulgaria".[43]

începutul documentului sugerează această concluzie: “Că a înțeles (della Tone) de la cancelar că voievodul Țării Românești ar putea trata cu principele să rămână la cârmuirea Transilvaniei, deoarece principele e

157 hotărât a voi s-o abandoneze” **. N. Iorga traduce aproape la fel acest pasaj asupra căruia face următorul comentariu” ...”Sigismondo della Torre, putea să scrie că e vorba de o retragere a prințului, care ar lăsa lui Mihai susținut de ruda să în așteptare lojica, moștenirea ardeleană” (subl. N.Iorga).[45]

P.P.Panaitescu afumă și el pe marginea aceluiași document că “lojica tratase cu Mihai un plan îndrăzneț, Sigismund Báthory să abdice în favoarea domnului român și acesta să unească sub sceptrul său Ardealul, Țara Românească și chiar Bulgaria”.[44] Am interpretat în același fel scrisoarea lui della Torre reproducând traducerea făcută de N.Iorga.[47]

N. Velichi a înțeles și dânsul în același fel sensul documentului respectiv.[4]*

Numai o singură notă discordantă atunci când fraza de început a documentului citat este înțeleasă altfel: “autorul sfătuiește pe Rudolf al II-lea ca să profite de abdicarea lui Sigismund și să ocupe Transilvania”[4]’. A. Veress consideră, dimpotrivă, că Mihai ar putea stăpâni Transilvania acest lucru fiind "realizabil cu consimțământul împăratului Rudolf'.Din felul în care se continuă documentul se înțelege că unirea celor două țări ar fi în avantajul imperialilor. Ceea ce întărește și mai mult sensul acordat de toți comentatorii, cu excepția unuia singur, pasajului de început este sfatul dat lui Rudolf să nu se piardă o asemenea ocazie, deoarece “S-ar ține Țara Românească unită cu Transilvania și s-ar păstra încă și Bulgaria în bună nădejde”.[50] Iar, mai departe, se arată că Josica tratează cu Mihai problema bulgarilor: “fără ca principele să înțeleagă că toate acestea sunt argumente prin care el (Josica) urmărește să-l atragă (pe Mihai) în Transilvania, ca rudă a sa”.[11] Și această ultimă afirmație nu face altceva decât să întărească ideea cuprinsă la începtul documentului: Mihai să ia locul lui Sigismund[32]. De aceea, considerăm că scrisoarea lui della Torre are o importanță excepțională, în sensul că, pentru prima dată este consemnată în scris ideea unirii Munteniei cu Transilvania. Nu se poale ca Mihai să nu fi fost inițiat în aceste proiecte făurite de un român transilvănean care deținea, practic, puterea politică în principat Dacă se vorbește de înrudirea dintre Mihai și Josica în relatarea lui della Torre, ea este confirmată de Szamoskdzy care vorbește despre planurile de înrudire dintre cancelar și domnul Țării Românești, când acesta mersese la Alba Iulia, la sfârșitul anului 1596, începutul anului 1597.”

Prin Mihai, Josica urmărea realizarea unei construcții politice care să cuprindă Transilvania, Țara Românească și Bulgaria. Când Sigismund se gândește să părăsească Transilvania, gând mărturisit la Praga, Mihai apare în ochii cancelarului ca singurul om capabil să realizeze un ideal politic românesc, prin refacerea vechiului stat dacic. La sfârșitul anului 1597 Mihai însuși merge la Alba Iulia pentru a cerceta care este adevărata stare de spirit

 a principelui, mai ales că în această vreme începuseră tratativele cu imperialii pentru a le ceda acestora Transilvania. Mihai este găzduit de Josica și din tratativele purtate nu este greu să înțelegem că domnul urmărea menținerea lui Sigismund în scaunul principatului. Credem că Mihai s-a opus cedării Transilvaniei imperialior, iar reacția acestuia în momentul în care a aflat că Sigismund a părăsit principatul este o dovadă în acest sens. După cum relatează Szamoskdzy, Mihai "s-a supărat foarte mult", iar principele a încercat să-l încredințeze că n-a părăsit pentru totdeauna Transilvania. ** Dacă nu ar fi existat o înțelegere prealabilă între domn și principe în legătură cu soarta Transilvaniei, este greu de explicat de ce Sigismund se simțea obligat să domolească supărarea lui Mihai. Deducem din relatarea lui della Torre și din spusele lui Szamoskdzy că Mihai ar fi acceptat abdicarea lui Sigismund cu condiția ca domnul muntean să moștenească scaunul princiar, dar că s-a opus plecării principelui în momentul în care acesta a dus tratative cu imperialii pentru cesiunea Transilvaniei. Aceiași atitudine o adoptă și Josica care se opune cedării Transilvaniei imperialilor și instaurării unui principe din Casa de Austria, ceea ce de fapt anula toate planurile făcute de el până în 1597.

Faptul că Mihai estfc găzduit de Josica, la sfârșitul anului 1597, demonstrează legăturile strânse care se stabiliseră între cancelar și domn pentru realizarea unui ideal politic comun, după cum condamnarea și executarea lui Josica de către iperiali nu se poate justifica în chip satisfăcător decât numai dacă se are în vedere rolul jucat de el în reconstituirea statului dac, poriect care nu interesa Casa de Austria pentru că anula eforturile acesteia de a cuceri Transilvania.

Gândirea politică a lui Mihai Viteazul nu este decât urmarea firească a evoluției neamului românesc pe plan politic și militar, începând înainte de întemeierea statelor feudale. Tendința de constituire într-un organism politic unitar începe să se manifeste odată cu crearea acelor "Romanii populare" cum le numește N. lorga ca să se manifeste cu toată puterea după închegarea primelor formațiuni politice românești nord-dunărene, dar mai ales, după întemeierea primelor state feudale românești independente. Cu toate că "România medievală a cunoscut pluralismul statal - situația impusă și menținută printr-o acerbă presiune externă -, efortul militar românesc nu a cunoscut granițe sau opreliști între frații de același neam, întregul popor acționând într-un consens deplin împotriva asalturilor venite

deopotrivă din nord și din sud, din este și din vest”.[11] Așa se explică de ce “Reușita luptei de apărare a independenței și integrității statalității românești s-a datorat, cu precădere, faptului că locuitorii întregului spațiu carpato-danubiano-pontic au înțeles constant că numai prin cooperare vor putea stăvili tendințele

159 expansioniste ale marilor puteri vecine”.[56] întrajutorarea militară și politică s-a amplificat odată cu întemeierea țărilor române, această operă politică fiind rodul colaborării dintre românii de pe ambele versante ale Carpaților, “descălecatul” nefiind altceva decât expresia acestei cooperări. Ea s-a manifestat în vremea lui Mircea cel Mare și a lui Alexandru cel Bun, și pe timpul lui Iancu de Hunedoara, când “întreg spațiul dacic era din nou sub influența unui singur conducător”.[57]

Așa cum afuma N. Iorga “Gândul lui cel mare a lost vizibil, acesta: să se sprijine pe forțele unei națiuni viguroase și nouă pentru ca prin această națiune să reziste împotriva turcilor, să păstreze Dunărea, schimbând numai centrul de greutate din Principale în Ardeal, ceea ce era o necesitate militară de primă ordine...”[56]. Ștefan cel Mare va duce aceeași politică de sprijinirea luptei pentru independență pe potențialul celor trei țări românești.

în secolul al XVI-lea ideea unității naționale se afumă sub diferite forme: cererea făgărășenilor de a se uni cu “țara”, trecerea spontană a românilor din Lăpuș sub ascultarea pârcălabului de același neam care comanda garnizoana cetății Ciceului. Documentele înregistrează existența unei mândrii naționale și încercarea mai multor domni de a uni spațiul românesc sub un singur sceptru. Acest lucru poate fi sesizat în eforturile politice și militare ale lui Petru Răreș, a fost declarat public de Despot Vodă, în Europa se vorbește de reconstituirea statului dac iar pentru realizarea acestui ideal inițiativele pornesc uneori din partea unor mari puteri cu intenția de a supune un spațiu locuit de aceeași națiune ai cărei locuitori sunt legați de obiceiuri și legi comune, de aceleași interese economice. Dar asemenea încercări nu aveau sorți de isbândă. Ele sunt însă interesante, în măsura în care constituie pentru noi o mărturie că, în ochii contemporanilor, spațiul locuit de români trebuia să se constituie într-o unitate politică și militară. A trebuit să apară uriașa personalitate a lui Mihai Viteazul pentru a galvaniza toate energiile în vederea împlinirii idealului visat de veacuri. în Memoriul său el afumă că a dorit să-și facă un nume cunoscut creștinătății, ceea ce este de fapt echivalent cu proiectarea la dimensiuni europene a valorilor neamului său. După un șir de domni capabili să sufere orice umilință, el ridică steagul luptei pentru indpendență dar și pentru unitate națională. Căci dacă ar fi urmărit numai propria lui glorie, așa cum spune N. Iorga: “Ce mare figură de legendă ar fi rămas el dacă,

asemenea lui Alexandru al poporului, el n-ar fi căutat în adevăr decât numai fapte de vitejie.

Și totuși, s-a oprit în drumul către cetatea lui Constantin, a jertfit favoarea lui Rudolf împăratul, și a fost Machedon cel viteaz numai în amănuntele unei lupte pe care instinctul său aînchis-o în ipargenile pământului

și dreptului românesc”[19]. Acțiunea sa politică, desfășurată cu fervoare spre sfârșitul anului 1597, afirmă de data aceasta, în mod deschis și explicit, că ceea ce urmărea și dorea el să înfăptuiască era unitatea românească. O demonstrează activitatea sa dusă cu o rară tenacitate de a uni Moldova cu Muntenia, gând care nu l-a părăsit nici o clipă.

NOTE

1 A. D. Xenopol, Istoria românilor din Dacia Traiană, lăți, 1890, voi. DI, p. 400-401.

2 N. lorga. Dezvoltarea ideii unității politice a românilor. București, 1915, p. 15-16.

3 Aceste interpretări au fost relevate de Manole Neagoe, Problema unității țărilor române în secolul al XVI-lea, în loc. cit., p. 428 și urm.

4 D. Onciul, Ideea continuității și a unității naționale, în “Scrieri istorice”, București, 1968, vol. II, p. 265.

5 Ibidem.

6 Ibidem.

7 P.P. Panaitescu, Mihai Viteazul, p. 155-156.

8 Ibidem, p. 182-183.

9 P.P. Panaitescu, Problema unificării politice a țărilor române în epoca feudală, în Studii privind unirea Principatelor, București, 1960, p. 63-65; Punctele de vedere din această lucrare au fost reluate de către autorul lor în studiul L’union des pays roumains sous le regne de Michel le Brave (1599-1601), în “Revue Roumaine d’Histoire”, 1965, nr. 3, p. 427-440.

10 Istoria României, vol. II, p. 992.

11 Ion lonașcu, Mihai Viteazul și unitatea politică a țărilor române, în Unitate și continuitate în istoria poporului român. București, 1968, p. 178.

12 Coloman Benda, Relations polidques entre la principaută transylvaine, la Moldavie et la Valachie, în “Revue d’histoire compar6e (£tudes hongroises)”, 1.1 (1943), nr. 3-4, p. 377, 383, 391.

13 Radu Manolescu, Unitatea economică a Țarilor române în evul mediu (secolele XTV-XVI) în Unitate și Continuitate în istoria poporului român. București, 1968, p. 135-152.

14 Eugen S line seu. Premisele medievale ale conștiinței naționale

românești. Mărturii interne, în "Studii", XVII (1964), nr. 5, p. 973 și urm.; Idem, Numele poporului român și primele tendințe umaniste interne în problema originii și continuității, în "Studii", XXII (1969), nr. 2, p. 189-206; Adolf Armbruster, Romanitatea românilor. Istoria unei idei. București, 1972.

15 Manole Negoe, Problema unității țărilor române în secolul al XVI-lea, loc. cit, p. 427-442; ;C. Rezachevici, Gândirea politică a lui Mihai Viteazul și etapele elaborării planului de dobândire a Moldovei, în Mihai Viteazul. Culegere de Studii, București, 1975, p. 51-73; Ștefan Andreescu, în Restitutio Daciae, București, 1980,

p. 6-7, considseră că C. Rezachevici s-a plasat în studiul său pe poziția lui A.D. Xenopol și P.P. Panaitescu: "O altă linie de gândire reprezentată de istoricii români A.D. Xenopol, P.P. Panaitescu, Constantin Rezachevici, tinde să așeze la temelia aceleiași acțiuni (unificarea țărilor române, n.n.) motive imediate, decurgând din conjunctura politică-strategică în care se găsea domnul român în ultimii ani ai veacului XVI".

16 Călători străini, vol. 1, p. 180.

17 Ibidem.

18 Ibidem, p. 418.

19 N. lorga. Istoria Românilor, vol. IV, p. 340; Călători străini, vol. I, p. 377.

20 Hunnuzaki, II-1, p. 316-317.

21 N. lorga. Istoria Românilor, vol. V, p. 341.

22 Ștefan Andreescu, op. cit., p. 162 și urm.

23 Georgeta Totoiu, Rolul logofătului Ivan Norocea în viața politică a țărilor române în a doua jumătate a sec. XVI, în "Studii", 1963, nr. 2, p. 410-428.

24 . Hunnuzaki, II-4, p. 218-219.

25 Constantin Rezachevici, "Neam" și "Națiune". Unirea politică a țărilor române sub Mihai Viteazul. Critica unor interpretări, în "Revista de istorie", tom. 30, nr. 9, septembrie, 1977, p. 1 727.

26 Călători străini, vol. I, p. 432.

27 Franțois L. Ganshof, Histoire des relations intemaționales. Le moyen âge, Hachette, 1968, tome I, p. 249; Leopold Genicot, Le XlII-e sitele europ&n. Paris, 1968, p. 139; Idem, Les lignes de faîte du Moyen Age, Casterman, 1966, p. 259; Charles Petit-Dutaillis, La monarchic ftedale en France et Angletene (X^-XM* sitele). Paris, 1971, p. 42, 48,79.

28 Jacques Le Goff, Civilizația occidentului medieval. București, 1970, 120, 153, 364, 365.

29 Les nations et le sentiment national dans l'Europe mădiăvale, în "Revue historique", 1970, oct.-dec., p. 287 și urm.

30 Johan Huizinga, Patriotism and nationalism in european history, în Men and idseas, New York, 1959, p. 99 și urm.

31 . D.S. Lihaciov, Prerenașterearusă. București, 1975, p. 45.

32 N. lorga, Istoria lui Mihai Viteazul, vol. n, p. 53,55,162.

33 C. Rezachevici, Gândirea politică a lui Mihai Viteazul și etapele elaborării planului de dobândire a Moldovei, în Mihai Viteazul. Culegere de studii. București, 1975, p. 51.

34 . A. Veress, op. ciL, vol. III, p. 10.

35 . N. lorga, op. ciL, vol. L p. 167; ȘL Andreescu, op. ciL, p. 7 și, mai ales, la p. 26, nota 1, consideră că m-am inspirat din Coloman Benda atunci când am vorbit de "modelul " Sigismund Băthory. Este însă o deosebire netă între ceea ce am afirmat eu și ceea ce afirmase C. Benda. Acesta vedea în raeconstituirea Daciei de către Sigismund Bathory o înfeudate a țărilor românești după modelul regilor unguri din trecuL Am considerat că opera politică a principelui Transilvaniei este de inspirație umanistă și nu o imitație a unor relații feudale de mult depășite. Deosebirea dintre

cele două puncte de vedere este enormă, dar ȘL Andreescu se face că nu înțelege despre ce este vorba, pentru a ne aduce, în mod gratuit, o gravă acuzație. în afară de aceasta, nu am spus că Mihai i-a urmat exemplul lui Sigismund Băthory și arătam că și în cazul în care Mihai nu gândise unirea românească, un imbold ar fi fost fapta principelui vecin. Dar, demonstram, mai departe, că Mihai nu a avut nevoie de imbolduri venite dinafară, că opera lui politică este o operă românească.

36 A. Veress, op. ciL, vol. IV, p. 228-230.

37 N. lorga, loc. ciL

38 C. Golner, Faima lui Mihai în apus. Broșuri contemporane, în "Anuarul Institutului de istorie națională", VIII, 1939-1942, Cluj, 1942, p. 255.

39 P.P. Panaitescu, Mihai Viteazul, p. 115.

40 Călători străini, voi. DI, p. 494-502.

41 Letopisețul cantacuzinesc. București, 1960, p. 63.

42 A. Verres, op. ciL, p. 28.

43 A. Veress, op. cit., p. 67.

44 C. Rezachevici, "Neam" și "Națiune", p. 1 722.

45 N. lorga, op. ciL, p. 28.

46 P.P. Panaitescu, Mihai Viteazul, p. 155.

47 Manole Neagoe, Problema unității țărilor române în secolul al XVI-lea, p. 437; C. Rezachevici, op. ciL, p. 1 723 consideră că am tradus "eronat", punând la persoana întâi (sic!), pasajul de început etc... O confruntare a traducerii lui N. lorga (căci nu era a mea!) cu traducerea făcută de C.R. dovedește că nu există absolut nici o deosebire! C.R. depune mari eforturi pentru a demonstra că documentul respectiv nu se știa cui aparține. Singurul în măsură să știe acest lucru era editorul

documentului, în urma unei analize grafologice-paleograftce, posibilitate pe care C.R. nu o are până nu va confrunta documentele cuprinse în mapa lui della Torre! Dar, ceea ce nu înțelege C.R. e că paternitatea acestui document nu interesează. Important este faptul că în 1597 s-a putut consemna ideea unei uniri între țările românești, chiar dacă este vorba numai de un zvon și indiferent de cine este consemnat sau mai bine spus, cu atât mai bine că a ajuns la cunoștința unui străin, fie că era Sigismondo della Torre sau un alt italian.

48 N. Velichi, op. cit„ p. 141.

49 C. Rezachevici, op. ciL, p. 1 723.

50 C.R. traduce greșit "Se va (ine Țara Românească unită cu Transilvania", ca să specifice în paranteză "în cazul ocupării acesteia de către imperiali", p. 1 722. Textul italienesc este limpede și nu necesită completările forțate ale lui C.R. "Si terna la Vachia unita con la Transilvania, et si conservaria anche la Bulgaria in buona speranza:, apred A. Veress, p. 68.

51 A. Veress, op. ciL, p. 68; C. Rezachevici, op. ciL, p. 1 722.

52 C.Rezachevici se străduiește să aratae că Josica era un intrigant și că nu e vorba decât de "un simplu zvon", dar toate aceste amănunte nu au nici o importanță, căci nu ele ne interesează, ci ideea unirii, o idee cuprinsă în documenL dar a cărui valoare este contestată, în urma unei mari risipe de energie de C.R. El caută în Istoria Românilor, vol. V, p. 320, a lui N. lorga comentariul pe marginea aceluiași documenL

din care citează doar câteva vorbe pentru a dovedi că marele istoric considera asemenea planuri "desigur o închipuire". Dar iatS ce spune N. lorga: "Un italian bine inițiat în realitățile ardelene, Sigismondo della Torre, credea, ceea ce era desigur o închipuire, însă arată cum vedeau unii această grea problemă, posibilitatea unei succesiuni, dorite de prințul însuși, a lui Mihai înțeles cu Josica, care era, de multă vreme, stăpânul de fapt al provinciei". Citând textul în întregime și nu trunchiat, cum o face C.R., se vede cântarele istoric nu se dezice față de cele afumate în Mihai Viteazul, sensul vorbelor reproduse de C.R. fiind acela că un plan cum era cel făptuit de Josica nu se putea pune în practică în acel moment. Ceea ce este cu totul altceva decât crede C.R.

53 Szamoskozy, op. cit, p. 109.

541 . Crăciun, op. ciL, p. 110.

542 Istoria militară a poporului român, vol. II, p. 460.

543 Ibidem, p. 461.

544 Ibidem, p. 463.

545 N. lorga. Chestiunea Dunării, Vălenii de Munte, 1913, p. 169.

546N. lorga. Comemorarea lui Mihai Viteazul la Academia română, în Istoria lui Mihai Viteazul, vol. II, p. 237.

IX. PROBLEMA UNITĂȚII ROMÂNEȘTI: CHESTIUNEA MOLDOVEI

în anul 1597 este consemnată, pentru prima dată, în scris, intenția domnului Țării Românești de a cuprinde Moldova, intenție justificată ca o condiție prealabilă unei politici ofensive în sudul Dunării. De la alianța celor trei țări, preconizată și înfăptuită la inițiativa lui Mihai, îndată după urcarea sa în scaun, domnul și-a dat seama că singura soluție eficace pentru a rezista în fața oricărui dușman era unirea celor trei principate sub cârmuirea sa. Din punct de vedere strategic, pivotul acestei construcții politice ar fi trebuit să-l constituie Transilvania, datorită configurației geografice care o transforma într-o cetate naturală, o realitate evidentă, încă din antichitate, prezentă și în mintea oamenilor din secolul al XVI-lea. Dar atâta vreme cât Sigismund rămânea în scaunul princiar și se dovedea un aliat mai mult sau mai puțin sigur, nu era prudent să se încerce ceva în această direcție. Planul lui Josica, făcut cunoscut prin della Torre, ne demonstrează că ideea unirii "plutea" în epocă. Domnul român nu putea să fie străin de un asemenea plan din moment ce și alții încep să se convingă de faptul că el era personalitatea în măsură să împlinească un ideal politic simțit, dorit și plănuit mai înainte ca Mihai să devină eroul capabil să-1 înfăptuiască.

în privința felului în care a evoluat gândirea domnului în legătură cu Moldova s-a crezul că au existat mai multe etape. O primă etapă o reprezintă răstimpul 1595 - 1597, când Mihai a evitat un conflict cu Moldova, dar, în fața ostilității manifestate de Ieremia Movilă, începe să considere ca necesară înlăturarea Movileștilor "probabil încă din a doua jumătate a anului 1597"'.

Sunt invocate mai multe mărturii din care reiese hotărârea lui Mihai de a-1 alunga pe Ieremia Movilă. Scopul urmărit de domnul muntean este definit pe baza uneia dintre declarațiile sale: "Trebuie să-l alung pe acel voievod al Moldovei ca dușman al creștinilor, nu pentru a-i cotropi țara și nici dintr-o lăcomie oarecare, dar ca să nu poată aduce o piedică la planul expediției din Turcia"[2]. După unii cuvintele domnului exprimă intenția acestuia de a "cuceri" Moldova ca să poală desfășura liniștit politica lui antiotomană,[3] iar campania din anul 1598, ar confirma sinceritatea celor spuse de domn.

Se stabilește apoi o a două etapă (1598-1599) în definirea gândirii politice a lui Mihai, când înlocuirea lui Ieremia se putea face cu ajutorul imperialilor[4]. în ciuda acestor planuri, silit de împrejurări politice și militare,

 domnul pătrunde mai întâi în Transilvania, deși acest plan ar fi "ocupat o pondere mai mică în gândirea politico-militară a lui Mihai"[5]. Abia după unirea Transilvaniei cu Muntenia Mihai ar fi reluat "planul campaniei în Moldova de data aceasta pe seama sa"[5].

Considerăm că planul înlăturării lui Ieremia Movilă s-a ivit din momentul înscăunării acestuia. Faptul că nu avea nici un interes să o spună public și că nu era momentul potrivit ca să treacă la acțiune, demonstrează că între gând și faptă nu există întotdeauna posibilitatea sincronizării lor. Mihai Viteazul era un om politic prea prudent ca să se angajeze în declarații publice riscante. Asta nu înseamnă că Mihai nu a gândit înlăturarea lui Ieremia Movilă, încă din 1595, din moment ce intenția lui Zamoyski era aceea de a cuceri, cu primul prilej. Țara Românească.

Așa cum se va vedea, nu a fost nevoie să vină luna februarie a anului 1598 ca să "se contureze limpede hotărârea de *a cuceri* Moldova"[7] și nici n-a trebuit să devină principe al Transilvaniei ca să gândească "dobândirea" Moldovei pe seama sa.

Din felul în care s-au desfășurat evenimentele, în primele luni ale anului 1597, reiese, cu toată evidența că acest răgaz reprezintă un răstimp al tratativelor, al tatonărilor în vederea limpezirii intențiilor celor care jucau un rol important pe scena politică a întregului răsărit european, de care era atât de strâns legată și soarta țărilor din centrul continentului.

Fiind sigur că Sigismund Báthory nu va părăsi Transilvania și va fi alături de creștini și că în acel an otomanii nu pot ataca țara sa, datorită tratativelor duse cu ei, singurul hotar primejduit rămânea hotarul cu Moldova, atâta vreme cât în această țară românească domnea Ieremia Movilă, omul cancelarului polon, Zamoyski. Amenințarea tălărască îi îngăduie lui Mihai să justifice, față de otomani, grija pe care o acordă hotarului răsăritean.

Mihai cunoștea planurile cancelarului, de aceea, în întreaga sa activitate diplomatică din acest an 1597 va (ine seama de primejdia care venea din partea polonă. Zamoyski aștepta un moment favorabil pentru a ataca Țara Românească. în această privință nu era nici o îndoială. O încercare de cucerire nu se putea solda cu succes decât dacă Mihai era izolat și nu se mai bucura de sprijinul nimănui. Eforturile domnului român de a menține strânse legături de alianță cu Sigismund Báthory erau dicatate și de această amenințare moldo-polonă. Tratativele cu otomanii au, de asemenea, ca rost asigurarea hotarului de sud, iar o alianță cu Poarta însemna o anume siguranță, orice atac împotriva Țării Românești putând fi interpretat ca un atac contra Imperiului Otoman.

Tratativele duse de Mihai la începutul anului au ca rezultat o atitudine prudentă din partea polonă. La dieta regatului se discută și

Românești, dar, ținându-se seama de alianța strânsă dintre Mihai și Sigismund, se hotărăște ca să nu se întreprindă nimic împotriva lui Mihai, cu condiția ca Sigismund să nu turbure colaborarea moldo-polonă[8]. în virtutea tratatului din 1595 Sigismund se considera suzeranul Moldovei, iar pentru a contracara această pretenție, polonii afumau că după un vechi drept Țara Românească depindea de coroana polonă, deși este evident că nu poale fi vorba decât de o manevră politică menită să tempereze pretențiile lui Sigismund.

Aceasta se întâmpla la 5 aprilie. în aceași lună, Mihai primea steagul de la Poartă și se grăbea să trimită soli la Zamoyski ca să-i ceară îngăduința procurării unor piei de sobol care urmau să fie trimise sultanului, "având el acum pace cu păgânii"[9]. Domnul putea procura acele piei și din altă parte, dar solicita bunăvoința cancelarului pentru a-1 avertiza, în felul acesta, că poziția lui este consolidată, iar un atac împotriva Țării Românești echivala, în noile împrejurări politice, cu o provocare directă a Imperiului Otoman.

Polonii nu-1 puteau ataca pe Mihai decât atunci când acesta se afla în conflict cu otomanii. în cazul în care acțiunea lor reușea, ei ar fi prezentat-o ca o restabilire a autorității sultanului, din moment ce domnul pus de ei ar fi plătit haraciul, așa cum o făcuseră cu înscăunarea lui Ieremia, iar turcii primiseră această justificare deoarece nu puteau întreprinde nimic. Aceasta dacă era vorba, în mod sincer, numai de restabilirea autorității sultanului și nu de intenții ce vizau supunerea efectivă a Țării Românești față de coroana polonă. Prin solia trimisă în Polonia, Mihai solicita să fie primit sub oblăduirea regelui polon, așa cum era Ieremia, iar relațiile cu sultanul să fie reglementate prin intermediu polon. Ca o dovadă a sincerității tratativelor, Mihai se oferea să trimită ostatec pe fiul său la curtea regelui polon. Senatorii resping însă o asemenea cerere, nu pentru că ea ar fi supărat pe Sigismund Bâthory și pe sultan, cum explica Zamoyski nunțiului papal San Sevcro[10]. Cancelarul voia Țara Românească fără Mihai, pentru că acesta nu era un domn care să accepte stăpânirea necondiționată a regelui polon. De aceea, se plângea cancelarul, nu se poate pune temei pe români, iar această părere nu-și avea alt fundament decât înverșunarea cu care-și apărau libertatea vecinii din hotarul de sud al regalului.

Nunțiul papal de la Praga, Speziano, nu se lasă amăgit de informațiile transmise de colegul său de la Varșovia. El înțelege, așa cum înțelesese și Mihai de mai multă vreme, că polonii ar fi profilat de orice împrejurare favorabilă pentru a ocupa Țara Românească.

Nemulțumirea lor față de români - în speță față de Mihai - era provocată de reușita domnului în tratativele cu otomanii. Primind steagul de domnie, Zamoyscki nu mai putea invoca insubordonarea lui Mihai, iar Speziano arată că polonii erau acum convinși că domnul tratase cu sultanul pentru a scăpa de amenințarea lor. Cei

 care dăduseră dovadă de necredință fuseseră polonii și nu românii. "Pentru aceasta «polonii» cari cunosc bine pe români, i-au desprețuit, călcându-le credința, cuprinzând pe cei dintâi (pe Moldoveni) și având de gând, poate, a face același lucru cu cei de ai doilea"[12] (cu muntenii). Ei îl alungaseră pe Răzvan ca să afume, în pofida evidenței, că acesta îi chemase în Moldova. Zamoyski se străduia să creeze conflicte pentru a acționa, plăsmuind argumente care să-i justifice, măcar de ochii lumii, acțiunile. Se face aluzie și la intenția lui Zamoyski de a-1 schimba pe Sigismund Băthory cu un om al său (Andrei, vărul lui Sigismund, se afla în Polonia), dar pentru ca să izbândească planurile cancelarului era așteptată o ofensivă otomană împotriva lui Mihai și Sigismund, care să fixeze forțele de care dispuneau aceștia, creindu-se astfel posibilitatea de a lovi cu succes Țara Românească[13].

Faptul că polonii resping propunerile domnului român, îi confirmă bănuiala acestuia în legătură cu intențiile agresive ale lui Ieremia Movilă și ale cancelarului Zamoyski.

Din informațiile pe care le avem din luna iunie 1597, reiese că Mihai se pregătise pentru a preîntâmpina un atac dinspre răsărit încă din primăvară, când îi scria lui Sigismund să-i trimită ajutoare pentru că se teme de o ofensivă moldo-tătară[14]. în aceeași vreme, Ieremia Movilă se plângea de unele neînțelegeri de la hotarul Transilvaniei, socotindu-le ca semnul unei stări de război între cele două țări. Se explică și mai bine de ce Mihai își așează tabăra la Buzău atunci când ni se spune că mercenarii aduși de Moise Secuiul urmau să fie uimiși "mai degrabă împotriva Moldovei decâtîmpotriva turcilor"[15]. Acestaîl face pe Ieremia Movilă să-i ceară lui Zamoyski ajutoare, părându-i-se iminent un atac munteano-ardelean. Cancelarul intervine, îndemnându-1 pe Sigismund să nu întreprindă nimic. Era nepotrivită dezlănțuirea unui conflict în condițiile în care el temperase pe verii acestuia, neîngăduindu-le să încalce buna vecinătate cu Transilvania[16].

S-ar părea că este vorba de un șantaj politic eficace, din moment ce, până la începutul toamnei nu este turburată pacea în aceste părți. Pe de altă parte, cele două tabere evitau dezlănțuirea unui conflict mai înainte de a ști ce vor face otomanii.

După cum remarca Germanico Malaspina (3 septembrie 1597), polonii adăposteau pe Andrei Băthory și pe fratele acestuia pentru a-1 convinge pe Sigismund să nu atace Moldova, iar în cazul în care împrejurările ar fi îngăduit-o, atunci cei doi frați Batorești puteau servi și scopuri politice mai înalte, Zamoyski năzuind înlocuirea lui

Sigismund cu unul dintre verii săi[17]. Intenții cunoscute de Mihai și devenite publice în timpul tratativelor polono-otomane. La 16 septembrie, o strălucită ambasadă polonă, alcătuită din 400 de persoane (ceea ce era pe placul unui sultan iubitor de fast), își

 făcea intrarea în Constantinopol. Această ambasadă propunea ca Țara Românească să fie adusă sub ascultarea sultanului de către o armată polonă! Același lucru se putea realiza și cu Transilvania, unde ar fi urmat să fie înscăunat Andrei Báthory, Murad fiind asigurat că Imperiul Otoman nu ar fi avut decât de câștigat în urma acestor schimbări".

Mihai, între timp, își mutase tabăra mai spre Moldova. Avea informații că Ieremia era sprijinit de turci și de tătari din care cauză se purta "dușmănește și nu ca un vecin"[1]'.

Zvonuri alarmante circulau de o parte și de alta. Nu mai departe decât la 21 septembrie Ieremia îi avertiza pe poloni că Mihai și Sigismund vor să-l atace după ce-i vor înfrânge pe tătari[20]. Dar, exact în această vreme, principele Transilvaniei se hotărâse să pornească contra otomanilor, spre Giula. Numai Mihai rămăsese la hotarul de răsărit pentru a supraveghea mișcările tătărilor. La Micșunești, în 26 septembrie, Mihai primea doi ceauși precum și pe trimișii hanului. Le făgăduia acestora prietenie și supunere, așa cum o făcuse și până atunci. Lassota, care se afla în tabăra domnului, ne informează că Mihai era pregătit cu toată puterea țării sale ca să-l înfrunte pe han, în cazul în care acesta ar fi încercat să facă o incursiune la sud de Milcov[21].

Ajuns la Lipova cu oastea sa, Sigismund Báthory lasă comanda lui Josica și revine la Alba Iulia. Hotărârea principelui a fost determinată de intervenția lui Mihai. Domnul îl avertiza pe principe că tătarii vor să atace, dar, și de data aceasta, este vorba numai de zvonuri, iar Sigismund îșipărăsea oastea și poate pentru că nu vedea ce isprăvi mari se puteau înfăptui împotriva otomanilor. [1]

După un popas la Alba Iulia, Sigismund se apropie de hotarul Țării Românești. Lassota mărturisește că a aflat de la o persoană demnă de încredere că principele vrea "să atace în același timp Moldova și Bulgaria" având pregătiți în acest scop 10-12.000 de oameni, în majoritatea secui[22].

Este evident că nu se putea duce concomitent o acțiune pe două fronturi, chiar dacă adăugăm și oastea Țării Românești. Adversarii care se confruntau în spațiul românesc evitau cu grijă o angajare pe mai multe fronturi și cu ijai mulți adversari deodată. Am văzut mai înainte cum Zamoyski așteptase izbucnirea unui conflict cu otomanii care să imobilizeze forțele munteano-ardelene pentru a interveni aproape nestingherit la sud de Carpați.

în cazul în care Sigismund ar fi nutrit planuri de mărire peste puterile sale, Mihai Viteazul era prea lucid și în același timp prea cumpănitpentru a se angaja în acțiuni militare mult prea riscante. Iar ceea ce gândește domnul român în legătură cu împrejurările politice și militare din luna octombrie 1597 ne-o arată destul de deslușit Giovanni de'Marini Poli.

Am văzut strădaniile lui Mihai de a stabili raporturi directe cu imperialii

 ca un domn liber și independent cum se considera, dar și pentru avantajele imediate pe care le-ar fi avut asemenea legături. Sigismund Báthory acceptase ca solia lui Mihai să meargă la Praga odată cu el, la începutul anului, dar după aceea iarăși face caz de tratatul din 1595, cerând ca el să-i trimită oamenii lui Mihai și prin intermediul său să Tie plătiți mercenarii recrutați de domn. Giovanni de'Marini Poli reușește să ajungă în Țara Românească în octombrie, ca reprezentant al lui Rudolf[23]. El a trimis împăratului mai multe rapoarte, cel mai important fiind acela din 24 octombrie. Apreciindu-1 pe domnul român pentru calitățile sale pe care era doritor să le pună în slujba creștinătății, emisarul imperial arată că Mihai nu poate întreprinde nimic din cauza tătarilor ațâțați de poloni și de Ieremia Movilă. Este adevărat că tătarii nu sunt atât de puternici cum se laudă ei, dar ei constituie totuși o amenințare de care trebuie să se țină seama. Domnul avea 24.000 de oșteni, dintre care 6.000 de călăreți. Dușmanii acestuia o socoteau cu mult mai mare: la Constantinopol se credea că Mihai are 70.000 de pedestrași și 35.000 de călăreți. Domnul considera că-și face cu prisosință datoria față de creștinătate dacă îi împiedică pe tătari să nu atace "țările" împăratului, iar în timpul iernii poate provoca mari pagube atacând în sudul Dunării. Dorința lui era aceea de a trimite soli împăratului și papei pentru a le arăta faptele sale și pentru a cere ajutoarele de care avea nevoie. Dorința lui era aceea de a recruta 10.000 de mercenari (o cifră pe care o întâlnim iarăși!) între care să Tie 2.000 de reiteri și 2.000 de valoni, fiind sigur că va putea cu o asemenea oaste să-i facă pe otomani să-și concentreze eforturile la Dunărea de Jos, scutindu-i, în felul acesta pe imperiali de mari eforturi militare. în planurile sale se mai bizuia pe înțelegerea pe care o avea cu neamurile creștine din sudul Dunării. Dar, o acțiune în sudul Dunării, care să ducă la rezultate extraordinare pe care cu greu și le poate imagina cineva, nu se poate duce cu succes dacă nu se înlătură mai întâi primejdia de la hotarul răsăritean. Domnul știa că tătarii nu mai pot ataca și-i mărturisea lui de'Marini Poli că Ieremia și Zamoyski se tem de el, nu numai pentru că are o armată numeroasă și pregătită de luptă, dar și pentru că domnul "are înțelegere cu moldovenii și e chemat anume de ei să cuprindă această țaiă, acceptând mai degrabă suzeranitatea lui Sigismund, decât pe aceea a polonilor, de care sunt asupriți mai rău decât de turci"[24]. Ieremia Movilă a jefuit țara trimițând vite și tot felul de averi la cetățile pe care și le cumpărase în Polonia. Autoritatea lui Ieremia se întemeiază pe garda polonă lăsată spre paza lui de către Zamoyski.

Vestea succeselor armatei imperiale sub zidurile Jaurinului îl

entuziasmează pe domn. Acum era momentul ca să atace, fără să se mai piardă vremea, în sudul Dunării. Dar, precizează Mihai încă odată, "să cuprindă Moldova întâi", deoarece "i (se) pare că e mai bine să ocupe întâi

 cheia de trecătoare a tătarilor [adică Moldova] și a altor dușmani ai creștinătății pentru a putea lucra singur pe turci"[24]. Să i se trimită ajutoare, plata pe încă o lună a 4.000 de mercenari și plata pe toată iama a 2.000 de mercenari și atunci împăratul și papa "vor vedea izbânzi minunate împotriva Turcului, îndată ce s-a pus frâu polonilor" prin alungarea lui Ieremia. Mihai îi destăinuie lui de'Marini Poli care a fost rostul ambasadei polone la Poartă: cucerirea Transilvaniei și a Țării Românești unde urmau să fie înscăunați cei doi frați Batorești aflați în Polonia, conchizând că "e mai bine să le facem noi lor ceea ce ei se gândesc să ne facă nouă"[23]. Domnul român avea legături în Polonia, printre care și pe "contele Vasil Palatinul Poloniei" (în realitate e vorba de Constantin de Ostrog voievodul Rusiei), care i-ar fi mijlocit angajarea mercenarilor cazaci, o idee statornică a lui Mihai Viteazul.

Ceea ce este și mai important e faptul că domnul, în afara înțelegerii pe care o avea cu boierii moldoveni, avea și consimțământul marelui vizir de a lua Moldova, cu condiția ca să recunoască suzeranitatea Porții și să mijlocească încheierea păcii cu imperialii, in aceste planuri era inițiat și patriarhul Constantinopolului. Acest plan este transmis de Marini Poli lui della Torre, care se afla în Transilvania, pentru a fi trimis, mai departe, împăratului, la Praga.

I. Sârbu a sesizat importanța raportului emisarului imperial din care se desprinde cu toată claritatea gândirea politică a domnului român: alungarea lui Ieremia și reintegrarea Moldovei în sistemul de alinață românesc, ca premiză a unor succese viitoare în lupta cu Imperiul Otoman[24].1. Sârbu a insistat încă asupra unui aspect important pe care-1 cuprind discuțiile dintre Mihai și emisarul imperial: inițiativa îi aparține domnului român, el dorește să cuprindă Moldova fără să-l fi consultat, deocamdată, pe Sigismund Báthory[27]. Dorința domnului era aceea de a duce tratative directe cu împăratul și din cele spuse de Marini Poli reiese că Mihai ar fi vrut să obțină asentimentul lui Rudolf pentru realizarea planurilor sale. însăși destăinuirea gândurilor sale față de emisarul imperial pledează în același sens.

O constatare care se impune pe marginea scrisorii lui de'Marini Poli au loc la mijlocul lunii octombrie. în această vreme domnul știa care este gândul moldovenilor, al palatinului polon, al lui Ibrahim pașa, ceea ce presupune existența prealabilă a unor tratative. Când au început, nu putem ști, dar e limpede că tatonările începuseră cel puțin în primăvara anului 1597, urmate de stabilirea unor legături temeinice, pe care Mihai se putea bizui. Deci, nu la mijlocul lunii februarie 1598 "se conturase limpede hotărârea de a cuceri Moldova", ci aproximativ

cu un an mai înainte și nu este vorba de o cucerire, ci de alungarea de pe tronul celeilalte țări românești, a unui adversar în vederea restabilirii unității românești de acțiune antiotomană.

După cum reiese din scrisoarea lui de'Marini Poli s-ar putea spune că numai lupta împotriva dușmanului din sudul Dunării l-a constrâns pe Mihai să se gândească la Moldova. Nu trebuie să uităm faptul că domnul se adresa prin de'Marini Poli împăratului și era un diplomat mult prea abil ca să nu întrevadă dificultățile pe care le va stârni dorința lui. Pentru a le preîntâmpina, Mihai este silit să prezinte acțiunea lui ca o necesitate de ordin strategic. El încerca să-i convingă pe imperiali că unirea Moldovei cu Muntenia se face în interesul creștinătății, nu al său. Domnul era obligat să-și ia toate precauțiile pentru ca planurile sale să nu fie paralizate de niște vecini foarte puternici care nu priveau cu ochi buni apariția unei puteri politice într-un spațiu râvnit de ei.

Faptele demonstrează cât de întemeiată era această atitudine de maximă prudență. în noiembrie solii domnului ajung la Praga. Se bucurau de recomandările lui Di Cervia, pentru care Mihai era un "om brav și înțelept", cât și de acelea ale lui della Torre. Arhiducele Maximilian sprijină și el cererea lui Mihai de a menține pe cheltuiala împăratului un corp de mercenari, dar ceea ce este foarte semnificativ este că în răspunsurile date nu se amintește nimic de Moldova[28].

Despre planurile lui Mihai în legătură cu Moldova aflase și Ieremia Movilă, așa cum se poate vedea dintr-o scrisoare trimisă de domnul Moldovei lui Zamoyski. Printre altele, Ieremia îl informează pe hatman că la curtea lui Mihai au sosit soția și fiul lui Aron Vodă împreună cu Marcu, fiul lui Petru Cercel, pentru care Mihai "a avut poruncă de la voievodul Ardealului să-l pună în scaunul Moldovei"[29].

Sigismund nu dăduse nici o poruncă în acest sens, dar important este faptul că, mult înainte de 26 ianuarie 1598, umblau zvonuri în legătură cu intenția lui Mihai de a pătrunde în Moldova. La data la care îi scria hatmanului, Ieremia era convins că Mihai va trece Dunărea, "căci se spune că sârbii, bulgarii și dalmatinii așteaptă pe voievodul Munteniei peste Dunăre. [...] Iar dacă va avea noroc de la Dumnezeu acolo, după ce se va întoarce înapoi atunci, abia către Paște, vor voi să se gândească și la Țara Moldovei"[30].

Ieremia mai știa că Mihai nu va ataca, dacă regele polon intervine personal, în afara cazului în care domnul muntean era silit de Sigismund Báthory să treacă la acțiune. Voievodul Moldovei era convins că planurile și acțiunile lui Mihai erau subordonate principelui Transilvaniei.

în realitate, toate inițiativele, în privința Moldovei îi aparțin lui Mihai. Eșuând intervenția sa pe lângă imperiali, domnul român a încercat să trateze cu- Sigismund Băthory, mai înainte ca renunțarea acestora la principatul Transilvaniei să devină publică. După relatarea lui Szamoskdzy, Mihai i-a

scris principelui cerându-i "să-l sloboadă să meargă în Moldova asupra lui Ieremia Vodă, pentru a ocupa provincia[31] - și tot așa și asupra Țării Leșești, căci el este în stare s-o ia - are și credincioși, care așteaptă numai ca el să vină acolo, pentru ca toată Moldova să i se închine"[32].

Mihai nu dorea decât încuviințarea lui Sigismund și aceasta nu pentru că îi era subordonat ci pentru că el avea nevoie măcar unul dintre vecinii săi să aprobe fapta sa. Reiese și din relatarea lui Szamoskozy că Mihai dorea Moldova împotriva tuturor, dar știa bine că nu poate întreprinde ceva contra voinței tuturor.

Sigismund nu este însă de acord cu planurile domnului, deoarece împăratul și papa îi ceruseră să nu întreprindă nimic împotriva Poloniei și a Moldovei. Cu acest răspuns devine limpede câte piedici se ridicau în calea planurilor lui Mihai. Imperialii și papa doreau să ducă tratative cu polonii și cu Ieremia Movilă pentru a-i transforma în aliați ai Ligii creștine, având fiecare, în parte, motive pentru a se opune intențiilor lui Mihai. Papalitatea spera ca prin Movilești, Moldova să fie adusă în sânul bisericii catolice, fără să nutrească, în această privință, nici o nădejde în legătură cu Mihai și Țara Românească. Mai mult, legăturile acestuia cu cneazul Constantin Vasile de Ostrog, un apărător îndârjit al otodoxiei față de ofensiva propagandei catolice, prin iezuiți, în Polonia, erau și ele de natură să influențeze opțiunile scaunului pontifical.

Cât privește pe imperiali, aceștia doreau ca Moldova să intre sub suzeranitatea lor, după cum urmăreau același lucru și pentru Transilvania și Muntenia. în relatarea lui SzamoskOzy este pomenită și Polonia, dar nu trebuie să credem că Mihai Viteazul ar fi dorit să cucerească această țară pentru sine. De fapt, el ținea la cu totul altceva: să măgulească orgoliul arhiducelui Maximilian care fusese înfrânt și făcut prizonier de Zamoyski, atunci când a încercat să devină rege al Poloniei. Propunându-și să răzbune umilința suferită de curtea imperială, Mihai nu urmărea altceva decât să i se îngăduie să ia Moldova pentru sine. Dar nici această propunere nu este luată în seamă, deoarece o creștere a puterii lui Mihai ar fi putut stânjeni aceste planuri expansioniste ale imperialilor. De aceea, nimeni nu este de acord ca domnul muntean să ajungă stăpân peste principatele vecine, să realizeze unitatea românească pe care cu greu ar mai fi putut-o desface cineva.

în fața acestei opoziții sistematice Mihai Viteazul nu renunță la planurile sale. I. Sârbu a atras atenția asupra importanței pe care o reprezintă corespondența lui de'Marini Poli pentru a descifra gândurile domnului român[33]. Mihai încearcă să forțeze lucrurile pentru a crea criza politică și militară care să-i îngăduie să intervină împotriva lui Ieremia Movilă. Eșuând tentativa de a lovi în sudul Dunări în iama 1597 - 1598, Mihai revine la

 planurile sale prin care se urmărea înlăturarea lui Ieremia Movilă. Mulțumit de rezultatul tratativelor trimisului său la Praga, Marcu Raguzanul, Mihai duce tratative cu căpeteniile cazacilor aflați în solda sa, în fața lui de'Marini Poli, emisarul imperial. Avea nevoie de un martor care să transmită împăratului informații cât mai exacte despre cele ce se petreceau în Țara Românească, informații care să justifice, în același timp, planurile lui Mihai. Căpeteniile cazacilor cer bani, o mie de ducați, promițând că vor putea recruta în solda domnului trei-patru mii de oameni cărora li se vor adăuga și alții. Le-a scris și scrisori arătându-le "că el vrea să-și verse sângele împreună cu ei pentru a face bună slujbă Sfintei Cruci și creștinilor contra păgânilor și a celor ce-i ajută pe păgâni contra creștinilor și contra împăratului creștin"[34].

Angajarea cazacilor apare deci ca o acțiune în folosul împăratului și al creștinătății, ca, în subsidiar, să apară și problema Moldovei. Cel care se opune acestei politici pro-creștine este Ieremia Movilă, din cauza căruia Mihai nu-și poate îndeplini îndatoririle față de împărat. Cazacii i-au promis că vor veni, dar se tem să nu întâmpine opoziția lui Ieremia. De aceea, s-a hotărât ca odată ajunși la Nistru, să-i trimită o ștafetă lui Mihai. în cazul în care Ieremia "se pune împotriva ajutării creștinilor" lovindu-i pe cazacii care treceau în Țara Românească, atunci Mihai va trebui să-i ocrotească. Daca va fi nevoie, cazacii vor trebui să treacă cu forța prin Moldova și dacă se va vedea că Ieremia se opune, atunci Mihai va fi obligat "să-l alunge din țară și uniți cu moldovenii din țara <Moldovei> cu care are legături voievodul <Mihai> și <aceștia> uniți cu cazacii și cu oastea sa să treacă dincolo"[33].

înlăturarea lui Ieremia apare ca un episod subordonat politicii precreștine pe care o duce Mihai. Această operație trebuia îndeplinită până la începutul primăverii, adică într-o vreme în care nici turcii și nici tătarii nu puteau stânjeni acțiunile lui Mihai. Emisarul imperial știa că otomanii adună lemnele necesare confecționării luntrilor, aceștia fiind hotărâți să construiască trei poduri, la Silistra, în fața Giurgiului și la Vidin.

îi vin cinci mii de cazaci, se plânge iarăși domnul lui de'Marini Poli și nu știe dacă va trebui să se unească cu ei ca să-l alunge pe Ieremia. Dar ce vor spune turcii și tătarii? Ultimilor li se poate opune, nu are însă ajutoarele necesare ca să facă față și unui atac otoman. "Eu mi-

am pus viața în primejdie, îi spune Mihai, și nu văd nici un ajutor, dacă aș servi pe un alt principe dușman al acestora mi-ar da tot ce aș vrea”[36].

Încercând să provoace cu ajutorul cazacilor un conflict cu Ieremia Movilă, într-un moment în care nimeni nu-i putea paraliza acțiunile, Mihai se străduiește să prezinte acest conflict ca un incident de ordin secundar care trebuia rezolvat pentru a-și putea desfășura politica sa precreștină și proimperială. Așa reiese, cel puțin, dintr-o ultimă întrevedere pe care o

 relatează același de’Marini Poli: “Eu puteam să stau în pace cu turcii și tătarii trimițând cinci poveri de bani în semn de tribut, acuma nu știu cui să răspund mai întâi, după ce am acoperii lucrul atâta vreme, nu pot să-l mai ascund căci se apropie cazacii și trebuie să-l alung cu forța pe acel voievod al Moldovei ca dușman al creștinilor, nu pentru a-i cotropi țara, și nici dintr-o lăcomie oarecare, dar ca să nu poată aduce o piedică la planul de expediție în Turcia”[37]. Deci, pe el nu-1 interesează Moldova, dar lupta alături de creștini și de împărat îi impun alungarea lui Ieremia, omul polonilor și al otomanilor. Perfectă disimulare a intențiilor nu pentru a-i convinge pe aliații săi de necesitatea stăpânirii Moldovei, pentru că Mihai știa bine că toți se vor opune planurilor sale. Ceea ce voia să obțină nu era aprobarea cuiva, căci prin Sigismund Báthory aflase că toți se opun năzuințelor sale politice. Domnul român se străduia, la începutul anului 1598, să demonstreze împăratului și oamenilor săi că pe el nu-1 interesează Moldova, dar reușita luptei împotriva imperiului otoman depindea în mare măsură de soarta acestei țări românești. Peste un an, când va putea să spună public ceea ce gândea, Mihai Viteazul va preciza atunci că numai prin unirea celor trei țări românești se pot realiza planurile unor mari înfăptuiri politice și militare.

Intenția sa de a cuprinde Moldova mai înainte ca cineva să-l poată împiedica - era iarnă și trupele se aflau în cantonamente - nu s-a realizat la sfârșitul iemii anului 1598. Cazacii, așa cum se va vedea, ajung pe Nistru abia în luna iulie[38], când tătarii trecuseră în sudul Dunării și Mihai Viteazul era obligat să vegheze vadurile marelui fluviu pentru a nu fi surprins de un atac turco-tătar.

NOTE

1. **C. Rezachevici, op. cit., p. 58.**
2. **E. Hurmuzachi, XII, p. 332-333; C. Rezachevici, op. ciL p. 61.**
3. **C. Rezachevici, op. cit, p. 61.**
4. **Ibidem, p. 68.**
5. **Ibidem, p. 66.**
6. **Ibidem, p. 68.**
7. **Ibidem, p. 58.**
8. **Hurmuzachi, XII, p. 294-295.**
9. **Hurmuzaki, Supliment II-2, p. 419.**
10. **Hurmuzachi, XII, p. 300-2.**

11. Ibidem, p. 302; I. Sârbu, op. ciL, p. 467.
12.1. Sârbu, op. ciL, p. 467.
13. Hurmuzachi, XII, p. 302.
1.1. . Sârbu, op. ciL, p. 468.

15. Hurmuzachi, XII, p. 306-307.

16. Ibidem.

17. A. Veresa, op. ciL p. 92. Este interesantă aprecierea făcută de Malaspina în legătură cu pretențiile de stăpânire ale lui Zamoyski și Sigismund asupra celor două țări românești, o stăpânire care nu era "totalmente".

1.1. . Sârbu, op. ciL, p. 501.

19. Călători străini, vol. IV, p. 69.

20. Hurmuzachi, Supliment II-1, p. 428.

21. Călători străini, vol. IV, p. 70.

22. Hurmuzachi, III-2, p. 265, 268.

23. Călători străini, vol. IV, p. 73; vezi și nota 76 cât și analiza corespondenței lui Alfonso Visconti în Călători străini, vol. III, p. 463-471.

24. Călători străini, vol. III, p. 238 se arată că în acest moment Sigismund voia cu imperialii să nu-i mai trimită bani lui Mihai, el însuși hotărându-se să nu-i mai trimită oameni afirmație în contradicție cu cele spuse de Lassota în vremea respectivă.

1.1. . Sârbu, op. ciL, p. 489-491, Hurmuzachi, XII, p. 1265-1268.

26. Ibidem.

27. Acest document nu a fost folosit nici de lorga nici de P. P. Panaitescu. Este amintit, doar, în Călători străini, vol. III, p. 238.

28.1. Sârbu, op. cit, p.492; C. Rezachevici, op. ciL p. 58, împotriva celor cuprinse în acest document afirmă că Mihai nu a vrut "să execute planul lui Sigismund de cucerire a Moldovei", fără să se indice un document din care să reiese un asemenea plan.

29.1. Sârbu, op. ciL, p. 502-503.

1.1. . Corfus, op. ciL p. 231 -234; Mihai Viteazul în conștiința europeană, I, p. 175.

31. Ibidem.

32. In original: "ad occupandam provinciam".

33. Szamoskdy, p. 110.

1.1. . Sârbu, op. ciL p. 521-522.

35. Călători străini, III, p.266-267;

36. Ibidem, p. 267.

37. Ibidem, p. 268.

38. Ibidem.

39. P. P. Panaitescu, Documente privitoare la istoria hii Mihai Viteazul p. 49.

X. AFIRMAREA

Problema refacerii unității românești de acțiune rămâne preocuparea de căpetenie a lui Mihai Viteazul și în anul 1598. Dar, ca și în anii precedenți, el este nevoit să ducă tratative cu dublu scop: cu toți vecinii, pentru a câștiga colaborarea unora sau pentru a nu fi surprins de un atac prin surprindere pornit din sudul Dunării, sau dinspre hotarul de răsărit.

Dc la începui se simte însă nevoia recrutării unor noi trupe de mercenari, gândul său îndrcptându-se statornic spre cazacii de la Pragurile Niprului. în iama anului 1598 Mihai reușea să atragă o pane dintre cazacii aflați în garda lui Ieremia Movilă. Aceștia izbutesc să treacă în Muntenia luptându-se cu oamenii lui Ieremia. în aceeași vreme, o altă ceată de cazaci reușea să treacă Nistrul și să traverseze Moldova, izbutind să ajungă cu bine în Muntenia[1]. Mihai nădăjduia să primească și alte ajutoare, deoarece îi ceruse palatinului Constantin de Ostrog "cu care are bună înțelegere" să-i trimită cât mai mulți cazaci[2]. Din partea imperialilor se manifestă aceleași ezitări și amânări în trimiterea banilor pentru plata mercenarilor aflați în Muntenia.

Camera superioară din Viena, într-un raport trimis împăratului la 2 ianuarie 1598, era de părere ca Mihai să fie ajutat în continuare, iar plata mercenarilor să se facă la timp, pentru a se evita turburările, dar totul era condiționat de un atac al lui Mihai în sudul Dunării[3].

Din toamna anului trecut domnul ceruse bani pentru întreținerea unei oști de mercenari de 10 000 de oameni, dintre care 3 000 urmau să fie călăreți nemți și cu o asemenea oaste "cu ajutorul lui Dumnezeu aș încerca un lucru mare contra dușmanului: să-i prăd, să le suie țara și să merg până la Constantinopol"[4]. Imperialii ar accepta un efectiv de 6 000 de oameni, jumătate fiind călăreți din Silezia, dar această cifră este inferioară numărului pe care domnul român îl socotea ca absolut necesar pentru a putea lua ofensiva cu succes. Dar și în legătură cu acest efectiv imperialii discută, pentru că întreținerea unei asemenea oști, pe timp de un an, ar costa 400 000 de fiorini[3]. Așa cum s-a mai menționat, războiul ridica, acum, problema creditelor și cu toate resursele sale economice, vastul Imperiu Romano-Germanic se dovedea că, în anumite momente, nu este în stare să le facă față. De fapt, imperialii, excesivi de prudenți, nu voiau să riște angajarea unor forțe pe un teatru de război atât de îndepărtat, în ciuda avantajelor expuse, nu odată, de domnul român, demonstrate, în mod sigur și de solul

 său, brașoveanul Schonkabunk, aflat atunci la Praga, pentru tratative[6], împăratul se hotăra să trimită pe comisarii săi Ștefan Szuhay, Francisc Nădasdy și Bartolomeu Pezzen, în Transilvania pentru a discuta cu Sigismund Băthory predarea principatului în schimbul ducatele de Oppolia și Ratibor. După aceea, comisarii urmau să-l întâlnească pe Mihai. Se preconiza ducerea unor tratative directe, lucru pe care domnul român îl dorise de la începutul domniei, dar care devenea posibil numai după plecarea lui Sigismund Băthory din Transilvania[7]. Faptul că și diplomația imperială ajungea la concluzia că trebuiesc stabilite legături directe cu domnul român, reprezenta un succes al acestuia datorat numai meritelor sale.

În aceeași vreme se duceau tratative și cu otomanii, dar cu multe precauțiuni, deoarece Mihai știa că nu se poate ajunge la o înțelegere efectivă, reală și durabilă, decât dacă accepta condițiile Porții, condiții inacceptabile pentru domn. De aceea, domnul se străduia să strângă o oaste cât mai puternică. El știa că tratativele cu otomanii nu puteau Ti duse cu succes decât de pe poziții de forță. Marele vizir intervenise pe lângă ambasadorul englez ca să mijlocească o înțelegere cu domnul Munteniei (15 ianuarie)'. în același timp, se știa că Mihai îi scrisese patriarhului Meletie Pigas. Acesta din urmă îl lăudase pe domn pentru înțelepciunea lui arătată în 1597 și-l îndemnase la supunere care-i va aduce lui și țării numai foloase. Dar, ambasadorul englez avea să moară mai înainte ca să-și îndeplinească misiunea[9], iar în patriarh, omul otomanilor, Mihai nu avea încredere, încât, este probabil că și el făcea făgăduieli de supunere și bunăcredință, făgăduieli cu caracter diplomatic, deoarece în practică, el se pregătea pentru un atac în sudul Dunării. Aceste pregătiri nu le făcea cu prea multă convingere, dar era obligat să justifice menținerea unui corp de mercenari, condiționată, așa cum s-a văzut de un atac în sudul Dunării. I se promiseseră pentru o asemenea acțiune ajutoare din Transilvania care nu sosiseră. Mai mult, Moise Secuiul "cu regimentul său de unguri", aflați în solda împăratului, părăsea Muntenia. La insistențele lui de'Marini Poli, Moise promitea să stea pregătit la hotarul cu Muntenia și în cazul în care Dunărea înghețа, atunci, în trei zile el se va afla în tabăra domnului român[10]. Giovanni de'Marini Poli menționează că Mihai făcea eforturi pentru a recruta oameni, angajând în slujba sa cazaci și bulgari. După opinia acestuia, domnul era hotărât să treacă Dunărea "inspectând prin toată țara oastea" și apropiindu-se de fluviu. Atacul depindea, de data aceasta, de un factor natural: nu se putea efectua decât dacă Dunărea era înghețată. Mihai Viteazul ajunge cu oastea sa la Craiova și prezența domnului în sudul Olteniei îi face pe otomanii de la Vidin să intre în panică. Sosesc plângeri din toate părțile la Constantinopol că Mihai, cu o oaste de 40 000 de oameni, e gata să năvălească în sudul Dunării. Efectivele oastei

 românești erau proporționale cu spaima produsă dușmanului. Dunărea nu îngheață și Mihai este silit să aștepte. Pentru a-i liniști pe otomani, domnul a trimis soli anunțându-i că nu a venit la Craiova cu intenții războinice. El a venit la nunta fetii banului Mihalcea cu Radu Buzescu și pentru ca veștile lui să fie crezute, Mihai petrece efectiv la nunta unuia dintre cei mai credincioși colaboratori ai săi.

Dar, Dunărea, în iama anului 1598, nu îngheață și domnul, trecând pe la moșiile sale de la Caracal, se va îndrepta în cele din urmă spre Târgoviște. Un informator regretă că nu s-a putut întreprinde nimic, creștinii din sudul Dunării, al căror regim social-economic și juridic se înrăutățise după 1581, din cauza corupției conducătorilor otomani de provincii, așteptând și dorind o expediție pentru a se elibera. Sunt amintiți și bulgarii trecuți în anii din urmă în Muntenia cu ocazia incursiunilor efectuate de Mihai[11].

Domnul român primise vestea că va fi ajutat în continuare de împărat (15 februarie 1598), dar neputând întreprinde nimic din cauza vremii și neavând nici suficient trupe de mercenari pentru a adopta o poziție ofensivă, duce în continuare tratative cu otomanii. Sultanul cerea să i se trimită haraciul, și supunere, așa cum o făcuseră și alți voievozi de mai înainte: “dacă nu, va trebui să se aștepte la mare primejdie”[12].

Dintr-o nouă scrisoare trimisă lui Meletie Pigas știm care a fost atitudinea domnului în cadrul acestor tratative duse la sfârșitul lunii februarie, începutul lunii martie. Mihai era de acord ca să trimită haraciul, dar îi cerea patriarhului să intervină pe lângă marele vizir ca să nu ceară țării, sleită de războaie, mai mult decât haraciul[13]. Cât privește valoarea acestuia, ea nu trebuie să depășească 5 000 de galbeni, echivalentul sumei ce se plătea la sfârșitul secolului al XV-lea[14]. Aceasta însemna, în fond, revenirea la starea de independență a Țării Românești, suma respectivă reprezentând nu semnul unei subordonări politice, ci răscumpărarea păcii, așa cum au făcut-o primii domni români, așa cum o făcea Rudolf al II-lea în vremea respectivă, situație care nu-i repugnase, la un moment dat, nici regelui Spaniei.

în schimbul plății haraciului, otomanii făgăduiau că nu vor face nici poduri și nu vor ataca Muntenia, campania din 1598 desfășurându-se împotriva imperialilor și a Transilvaniei[13]. Mihai era, în schimb, informai, la 8 martie, că otomanii pregăteau materiale pentru construirea unor poduri la Vidin, Rusciuc și Silistra[16], că se făcuse “strigarea la război”, împotriva Munteniei și Transilvaniei și că marele vizir va fi înlocuit în aprilie sosea la Constantinopol omul lui Mihai cu haraciul, despre care noul ambasador englez spunea că reprezintă numai jumătate din valoarea acestuia[17], iar bailul venețian indica suma de șase poveri. Deoarece oștile otomane se luptau fără succes sub zidurile Agriei și se pregăteau să asedieze Timișoara, Mihai ar fi

 repezit oameni ca să-l întoarcă pe solul trimis cu haraciul. O mărturisește cronicarul otoman Selaniki (cel care vorbește de șapte poveri), adăugând că Mihai pregătește sute de șăici ca să le așeze pe Dunăre, pregătiri care se fac "cu mulți afurisiți", din care cauză era nevoie de oști și de bani altfel "situația va fi îngrijorătoare"[18]. Neîncredere, deci, de o parte și de alta, din care cauză, . pentru a-i verifica sentimentele domnului, sultanul îi cerea lui Mihai să trimită la Constantinopol pe doamna Stanca cu fiul Pătrașcu și să repare pentru otomani cetățile Giurgiu și Rusciuc și să intre cu oastea în Transilvania[1]'.

Domnul nu se supune acestor pretenții, iar trimiterea numai a unei părți din haraci este socotită drept o insultă, din care cauză, bostangibași îl tratează pe solul domnului cu o cruzime nemaiauzită, după cum raporta bailul venețian la 11 iulie[20].

în mijlocul verii și de o parte și de alta a fluviului se făceau pregătiri în vederea unui eventual conflict. Nu se ajunsese la nici o înțelegere, deoarece domnul nu voia să trateze decât ca stăpânul unei țări independente, iar sultanul, care avea atâta nevoie de bani, nu se hotăra să accepte o asemenea situație. Așa cum remarcau observatorii contemporani, și de o parte și de alta tratativele româno-otomane nu însemnau decât o tărăgănare a unei situații inacceptabile pentru ambele părți.

După hotărâra lui Sigismund Bâthory de a abdica în ianuarie 1598, cel ce avea să conducă Transilvania era arhiducele Maximilian, care ar fi dorit să devină principele acelei țări. Dar, curtea de la Praga nu dorea ca Transilvania să păstreze statutul de principat autonom, din care cauză, în locul unui principe era de preferat trimiterea unui guvernator. Un asemenea titlu nu era însă pe placul lui Maximilian. Orgolios, el ar fi dorit ca principatul să-i fie dăruit cu titlurile corespunzătoare vanității sale și a rangului său de frate împărătesc. De aceea, nici Maximilian și nici comisarii nu se grăbesc să ajungă în Transilvania, împiedicați fiind, printre altele și de lipsa banilor.

Prin nestatornicia lui Sigismund Bâthory se crează o stare de nesiguranță, care afectează situația internațională a Munteniei. în același timp, se oferă prilejul ca ardelenii înșiși să-și precizeze atitudinea față de situația nou creată. Josica îl informa pe nunțiul papal, la 8 februarie, că Bocskay și Csâky doreau să ocupe scaunul princiar, iar partida favorabilă unor relații pașnice cu otomanii era încă puternică și ar fi putut să-l predea pe el și pe noul principe sultanului, din care cauză cancelarul propunea trei soluții: să fie numit principe Maximilian, să fie numită principesă soția lui Sigismund Bâthory, urmând să conducă țara cu ajutorul unor sfetnici, sau să fie numit principe un nobil transilvănean[21].

Avertizându-i pe imperiali asupra pericolelor care amenințau succesiunea

 princiară, Josica nu urmărea altceva decât să împiedice încorporarea Transilvaniei în imperiu. Părtaș la planul din 1595, prin care Transilvania ar fi urmat să devină un stat suveran, Josica încerca de data aceasta ca (ara să-și păstreze cel puțin statutul juridic de principat autonom. Pentru opera de unitate românească acest lucru era esențial chiar dacă Josica nu se va fi gândit la aceasta și era, cum ar zice lorga, doar o chestiune de instinct național.

Comisarii imperiali ajung în Transilvania abia spre sfârșitul lunii martie. La 23 ar fi trebuit să se țină dieta. Ardelenii se agitau, mulți doreau ca Sigismund să nu părăsească principatul, iar dacă acesta îl va părăsi lotuși, atunci ei vor găsi pe altcineva pe care să-l primească cu bucurie[22]. încă o mărturie că țara dorea să-și păstreze propria sa identitate, refuzând să se topească în molohul habsburgic, în ciuda pretențiilor reiterate ale imperialilor că sunt moștenitorii fostului regat al Ungariei.

De aceste împrejurări caută să profite cardinalul Andrei Bâthory care se afla în Polonia. El își dezvăluie gândurile față de nunțiul papal Germanico Malaspina: Transilvania nu trebuie cedată austriecilor, pentru ca ei nu au mijloace ca să o păstreze și provincia va ajunge sub stăpânirea otomană. Cardinalul dorea ca papa să aprobe încercarea sa de a deveni principe. Andrei Bâthory arăta că este chemat de secui ca să vină în locul vărului său Sigismund și pătrunderea sa în Transilvania, care nu necesita mai mult de 600 de călărești, urma să se facă cu ajutorul lui Ieremia Movilă. încă o dovadă evidentă a politicii duse de Zamoyski față de țările române, cu ajutorul lui Ieremia Movilă.

Nunțiul papal nu este de acord cu o asemenea rezolvare a problemei Transilvaniei. Murind țarul Rusiei, Polonia va fi angajată în luptele pentru moștenirea moscovitului, deci nu se poate amesteca într-o sferă de influență habsburgică. Andrei Bâthory socotea, însă, că Transilvania trebuie să rămână pentru binele tuturor în sânul casei Bathoreștilor. în cel mai rău caz, papa trebuia să-l convingă pe Sigismund Bâthory, să nu-și abandoneze patria și să o păstreze pentru sine"[23]. Un îndemn pe care Andrei Bâthory i-1 transmitea, printr-un om al său, lui Sigismund[24]. Dar nimeni și nimic nu-i poale schimba hotărârea acestuia din urmă. Di Ccrvia le destăinuia comisarilor că Josica, pe carc-1 cunoștea bine după o prietenie de trei ani, ar fi dorit să ajungă principe, că ei s-a opus ca Transilvania să ajungă sub stăpânirea coroanei austriece. Josica încercase să-1 convingă pe S igismund să-i lase lui domnia, obligându-se să-i dea 10 000 galbeni anual, sau, în cel mai rău caz, să-l lase principe până când Sigismund, se va holărâ să rămână la Oppolia. în cazul în care acesta se răzgândea, atunci nu avea decât să revină și Josica îi preda domnia[25].

Istvânffy și Szamoskâzy menționează în cronicile lor faptul că Josica

181 i-a cerut și lui Mihai Viteazul ca să zădărnicească învoiala făcută de Sigismund cu imperialii în legătură cu părăsirea Transilvaniei[26], iar din mărturisirea domnului român făcută, mai târziu, comisarilor imperiali, reiese că într-adevăr Josica i-a cerut ca să-l sprijine să devină principe al Transilvaniei[27]. Dar Mihai face această declarație nu pentru a-1 acuza pe Josica. Domnul român nu se poate amesteca, în aceste momente când era amenințat de otomani, de Zamoyski și Ieremia Movilă, în problema moștenirii Transilvaniei. Orice amestec al său în Transilvania ar fi fost interpretat ca o acțiune contrară intereselor imperialilor, singurii săi susținători la ora aceea. Și neputând să intervină în Transilvania, el a căutat să profite de dificultățile pe care le întâmpinau imperialii, atât în tentativa lor de a stăpâni țara dintre munți, cât și în conflictul cu otomanii, pentru a-1 alunga pe Ieremia și a realiza unitatea, măcar, a țărilor române extracarpatice.

Cel care avea să dea lovitura de grație cancelarului a fost Sigismund. I. Sârbu a sesizat foarte bine manevra folosită de principe: fire versatilă, pentru a nu fi acuzat că nu este sincer în ceea ce face, el le-a comunicat comisarilor imperiali că Josica este acela care s-a străduit să stânjenească o învoială dorită de el. Cancelarul a fost arestat la 4 aprilie. Era pentru oamenii papei și ai împăratului o **persona non grata** de ani de zile. Conducând efectiv principatul, fapt recunoscut de reprezentanții papei și ai împăratului, el s-a străduit din răsputeri ca să-l determine pe Sigismund Báthory să nu cedeze Transilvania imperialilor. Ca urmare a stârnit ura acestora, din care cauză, felul în care este prezentat de ei, trebuie privit cu multă circumspecție. Nu le-a fost greu adversarilor să acumuleze dovezi reale sau inventate pentru ca acest bănățean să fie executat la 1 septembrie 1598. Dar vina lui reală fusese aceea că s-a opus supunerii Transilvaniei, ceea ce părea în ochii imperialilor o crimă de neiertat.

De la mijlocul secolului al XVI-lea, când Castaldo cucerește pentru scurtă vreme Transilvania pentru Ferdinand I de Habsburg, imperialii au dus o politică al cărei scop era ocuparea acestei țări. Ea era importantă pentru bogățiile sale (unii dintre cei mai de seamă bancheri germani, Fuggeri, investiseră bani în explorările miniere din Transilvania, de unde și interesul "ziarului" acestora față de evenimentele din spațiul românesc), dar mai era importantă și pentru că prin stăpânirea Transilvaniei se putea ajunge în Moldova și Muntenia. Prin stăpânirea țărilor românești, Dunărea devenea hotarul natural cu Imperiul Otoman și Habsburgii realizau o ieșire la Marea Neagră. Așa se explică înverșunarea împotriva lui Josica, pentru că acesta îndrăznise să se opună acestei politici de expansiune spre răsărit. Executarea cancelarului trebuia să fie un avertisment pentru Mihai Viteazul, o dovadă că imperialii nu aveau nici un scrupul atunci când se punea problema eliminării

 unui om care le stânjenea planurile. Prin executarea lui Josica, afirmă Iorga, "lui Mihai îi lipsea dacă nu un prieten sigur, măcar un sfătuitor de zile grele și un asociat de interese"[28], marele istoric îndoindu-se de faptul că Josica"ar fi voit să-i pregătească soarta lui Aron"[28].

Sigismund Báthory părăsea Transilvania, faptă pentru care împărăteasa spunea că poate fi de acum "cardinal sau nebun"[29], dovadă de câtă considerație se bucura în ochii celor care profilaseră atât de mult de pe urma slăbiciunilor acestuia. Așa cum fusese stabilit încă din momentul alcătuirii comisiei care mergea în Transilvania, urma ca membrii acesteia să ducă tratative cu Mihai Viteazul și Ieremia Movilă.

De fapt, așa cum remarca N. Iorga, "centrul politicii creștine de răsărit se mutase la reședința domnului"[30]. Profilând de luptele care avuseseră loc între cei doi frați Gâzi Ghirai și Fetih Ghirai, Mihai încearcă să ducă tratative cu hanul în nădejdea că-1 va determina să meargă alături de creștini împotriva sultanului.

încă din iarnă el trimisese la Perecop pe Ion Bemărdffy și pe Gheorghe Rați. în mai solia tătară sosea în Țara Românească și domnul îi scrie Măriei Cristina, la 18 mai, că îi va reține pe soli până la venirea comisarilor imperiali[31], cărora le trimite, în 19 mai, o scrisoare în legătură cu această problemă[32].

Ieremia Movilă încearcă să blocheze aceste tratative chemându-i pe solii lui Mihai și pe trimisul hanului la Suceava[33].

Vestea abdicării lui Sigismund Báthory îi face pe solii tătari să se gândească la întreruperea tratativelor, dar Mihai izbutește să-i convingă să vină la Târgoviște. Scopul tratativelor cu hanul tătar ne este lămurit de Bemărdffy. Se pusese problema ca hanul să mijlocească o pace între otomani și creștini, cu condiția ca otomanii să renunțe la Timișoara și Giula. Nimeni nu credea într-o asemenea soluție, mai ales după părăsirea Transilvaniei de către Sigismund. De altfe, solii tătari ar fi trebuit să treacă munții să ducă tratative cu principele, darîn situația nou creată nu mai doreau acest lucru. în această situație nu mai rămânea decât tratarea unui pact de alianță între han și împărat prin mijlocirea lui Mihai. După cum recomanda Bemărdffy împăratului și arhiducelui Maximilian, trebuia să i se încredințeze domnului român aceste tratative întrucât el cunoștea și ceea ce urma să fie discutat și modul de a duce tratative cu hanul și sultanul otoman[34]. Mihai încheie un tratat de alianță cu hanul, tratat pe care-1 trimite împăratului. Amănunt deloc lipsit de importanță: el păstrează copii după acest tratat, putând oricând să le arate, la nevoie, așa cum o face și cu alte documente, constituind o arhivă care ne dă dovada spiritului său ordonat și meticulos în tot ce înfăptuia. în Memoriul său, domnul consideră aceste tratative cu tătarii

183 ca un însemnai succes diplomatic. Din documentele pe care le avea la îndemână, afirmă el, “se va putea vedea cu câtă sinceritate mi-am dat silința să închei o învoială așa de însemnată și cât de mare slujbă am făcut întregii creștinătăți, închinându-i un tiran, un păgân, pe Hanul cel prea mare și preaputemic din Țara Tătărască, făcându-1 să vie la supunerea neînvinsului împărat al Romanilor”[35].

Pentru ca această alianță să capete formă era nevoie însă de bani și problema aceasta trebuia discutată cu comisarii imperiali, un motiv în plus ca aceștia să se grăbească și să treacă în Țara Românească.

în aceeași luna (mai 1598) se ridică iarăși chestiunea Moldovei. Germanico Malaspina îi scria împăratului că Andrei Băthory n-a renunțat la planul său de a intra în Transilvania cu ajutorul lui Ieremia Movilă și al polonilor, cu toate că Ieremia ținea să-i asigure pe comisarii imperiali de fidelitatea sa față de creștinătate[3*]. Aceștia nu cred în promisiunile domnului Moldovei și-i raportează împăratului, la 24 mai, din Alba Iulia, că Mihai Viteazul are strânse legături cu palatinul Chievului, Constantin de Ostrog și că acesta și prietenii săi, împreună cu cazacii și cu oamenii din Lituania, Volhinia și Rusia, ca și din alte provincii ar putea să-l alunge din scaun pe Ieremia Movilă și să pună în locul său pe cine va voi împăratul, “chiar de va fi vorba și de un țigan”. Dacă nu pune în aplicare acest plan al domnului român, nici împăratul nici Republica Creștină nu vor avea pace. Mihai Viteazul nu va putea trece în sudul Dunării, așa cum s-a întâmplat în anul trecut. Comisarii, cu toate că sunt de părere că ar fi un moment favorabil pentru înlăturarea lui Ieremia, l-au oprit în numele împăratului pe Mihai ca să întreprindă ceva, de teama să nu se nască un conflict care să dăuneze imperiului, dejaangajatînluptelecu otomanii[37]. Gândul statornic al lui Mihai era acela de a cuprinde Moldova, dar oricât de mari sunt strădaniile sale, oricât de abile sunt argumentele, ele se lovesc sistematic de opoziția împăratului și a oamenilor săi.

Szuhay, unul dintre comisari, era și el de părere (26 mai) că Mihai, cu ajutorul lui Constantin de Ostrog, al cazacilor și al tătarilor ar putea înlocui pe Ieremia Movilă pentru ca “astfel apoi să treacă Dunărea și până la Constantinopol să devasteze tot ce va găsi în cale cu fier și foc și astfel să contrângă pe turc la ce va voi maiestatea sa”[38]. Și acest lucru era posibil, deoarece creștinii din Bulgaria erau pregătiți să se răscoale și, după cum preciza Paolo Giorgi, aceștia, în ciuda străduințelor sale de a-i subordona conducătorilor Ligii creștine, duseseră tratative cu Mihai iar toate speranțele lor se îndreptau către acesta[3’].

Rămânea deschisă încă problema tratativelor cu imperialii. Chestiuni mărunte de protocol amânaseră aceste tratative. Chiar și după ce Sigismund

Bâthory se hotărâse să părăsească Transilvania, unii dintre marii nobili ai principatului se opun ca tratativele cu domnul muntean să se poarte la sud de Carpați, deoarece, spuneau ei, era de demnitatea lor ca domnul, în calitate de supus să vină și să depună jurământul. Dar, domnul român tocmai această situație nu voia să o recunoască. El era stăpânul țării, dorea relații, dar nu de supunere, ci de alianță, recunoscând, potrivit unei mentalități a timpului, rangul superior al împăratului. Recunoașterea suzeranității împăratului trebuia să aibe sensul unei alianțe politice și nu acela de subordonare. El ar Ti dorit să depună jurământul de credință în mâinile lui Maximilian, dar acesta nu vine în Transilvania. în acest caz, considera domnul, era de datoria reprezentanților imperiali să vină la el, nu să treacă el Carpații în întâmpinarea lor. Pezzen sperase, la începutul lunii aprilie, că se va întâlni cu Mihai într-un castel lângă Brașov (probabil la Bran). Domnul scrie că nu se poate deplasa, deoarece a căzut de pe cal, în timpul unei vânători și s-a rănit la umăr. Durerile mari îl împiedică să facă un drum așa de lung. Incidentul provoacă noi discuții și amânări. Mihai invocă încă un motiv: în săptămâna mare, tradiția țării îl obligă să meargă zilnic la biserică, deci comisarii să vină la Târgoviște. în Fine, ultimul argument este acela al tratativelor cu trimișii hanului care se aflau la curtea domnului. Deoarece Bemardffy pleda și el în același sens, comisarii se hotărăsc să înfrângă prejudecățile care îi reținuseră până atunci, și pornesc la 29 mai 1598 spre Târgoviște. Cei doi comisari., Islvânffy și Szuhay, însoțiți de Gaspar Komis și de Pancrațiu Senneyi, sunt întâmpinați de boieri la ieșirea din munți, iar în apropierea capitalei le ieșea în întâmpinare fiul domnului, Pătrașcu, cu o frumoasă oaste de 3 000 de călăreți și pedcșlri (5 iunie 1598). Discuțiile se poartă la curțile domnești unde se dezbate natura relațiilor dintre domn și împărat, relațiile cu haniil tătar și alte probleme de politică externă. Tratatul încheiat de Mihai la 9 iunie stabilea relații între Țara Românească și imperiu, așa cum existaseră ele, la începutul secolului, cu regele Ungariei. Stăpân al Ungariei Superioare, Rudolf al II-lea se considera de drept moștenitor al coroanei ungare și în virtutea acestei calități Mihai stabilește legătura cu împăratul. Ceea ce însemna, de fapt, anularea definitivă a tratatului cu Sigismund Bâthory din 1595, fapt care îi supăra pe unii nobili din Transilvania. Muntenia nu avusese, însă, niciodată raporturi de subordonare față de Transilvania, domnii români recunoscuscră suzeranitatea pur nominală a regilor unguri, o suzeranitate care nu știrbea cu nimic autoritatea domnului* independența și libertatea de acțiune a acestuia pe plan intern și pe plan internațional. De altfel, Mihai se plânge față de comisari că transilvănenii (principele, de fapt)

încercaseră să-l deposedeze de domnie și fusese tratat "în chip nevrednic"[40], fiind oprit de la orice ispravă strălucită "ca unii care pretutindeni caută trufia

Ic»-"[41]. în tratatul din 9 iunie se afirmă voința domnului și a țării de a se elibera de sub asuprirea otomană și de a fi cu credință alături de împărat și coroana acestuia. Aflându-se în al șaselea an de război cu otomanii, domnul solicită să i se plătească solda pentru 5 000 de mercenari și insista să i se dea bani pentru alți 5 000, sau să i se trimită trupe. După cum se poate vedea, domnul revine mereu la ideea că numai cu o oaste de 10 000 de mercenari el poate duce o politică eficace de apărare a liniei Dunării. Pe timpul iernii, nu avea nevoie de mai mult de 5 000 de mercenari, iar dacă ostilitățile vor înceta, atunci să fie folosită această oaste acolo unde va fi nevoie. Având o oaste de 10 000 de mercenari, domnul făgăduia "să-i îndepărtăm pe turci și pe alți dușmani de Transilvania, de Țara Românească și de părțile Ungariei"[42], urmând ca acțiunile sale să fie coordonate cu acelea ale arhiducelui Maximilian. Mihai se temea de o campanie otomană ca aceea din 1595. în acest caz, el solicita să i se trimită oaste mai multă, Maximilian urmând să-i vină în ajutor din Transilvania. în schimb și el se angaja ca împreună cu oastea țării și cu oastea de mercenari să meargă în ajutorul Transilvaniei sau în părțile vecine Imperiului Habsburgic.

După ce sunt stabilite formele de colaborare militară este stipulat, în tratatul de la 9 iunie, statutul juridic al Țării Românești și domnia ereditară în cadrul familiei lui Mihai Viteazul. Mihai și fiul său urmau să stăpânească țara, "cu toate veniturile, drepturile și hotarele sale [...] în veci de veci", ca și urmașii lor "in spiță dreaptă și bărbătească, fără să fim datori să plătim vreun tribut sau dare, cu toate acele libertăți și privilegii cu care am stăpânit-o și am ținut-o și până acum"[42], urmând ca împăratului să i se facă anual un dar în semn de cinstire și nu mai mult. Se recunoștea prin aceste hotărâri independența totală a Munteniei și autoritatea neștirbită a unei domnii ereditare. Este cel mai mare succes diplomatic obținut de Mihai Viteazul în urma atâtor eforturi militare și după tratative îndelungate duse cu răbdare și tenacitate.

în caz de desherență țara urma să-și aleagă domn dintre oamenii pământului. Să i se dea o cetate cu toate veniturile în Transilvania sau în imperiu, hiclenii să nu fie primiți în teritoriile aflate sub autoritatea împăratului, se asigura libertatea negoțului între Muntenia și Transilvania, în condiții reciproc-avanlajos și, în fine, se statua ca nimeni să nu se atingă de libertatea credinței, ceea ce însemna, de

fapt, respectarea independenței pe plan spiritual a românilor[43]. Tratatul a fost întocmii în biserica, "aflătoare pe dealul numitului oraș al Târgoviștei", locul, unde peste trei ani avea să fie depus, pentru odihnă veșnică, după asasinatul odios de pe Câmpia Turzii, capul acestui mare domn. Acolo ajurat credință împăratului Mihai și fiul său și cei mai de seamă boieri ai țării: leftimie, arhiepiscop de Târgoviște,

Dumitru vornicul, Mihalcea banul, Radu Buzescu, clucerul, Theodosie Rudeanu, marele logofăt, Andronie vistiernic, Negrea spătar, Miroslav logofăt, Calotă ban etc. Boierii jurau credință împăratului, dar și domnului, ei nu mai constituiau un corp aparte, ca în jurământul din 1595, ale cărui privilegii depindeau de altcineva și nu de domnul țării.

După cum este lesne de înțeles, tratativele s-au dus în cel mai mare secret, la fel procedându-se și cu trimișii hanului tătar. Solul hanului promitea că stăpânul său vrea să se unească cu puterile creștine și "va păzi ceea ce se va fi hotărât de către Mihai voievod"[44]. Hanul îi aștepta pe soli cu răspunsul domnului român, pentru că prin mijlocirea acestuia înțelegea să se realizeze alianța cu Liga sfântă. Dar mai dorea și o sumă de bani, nelipsitul plocon, în lumea orientală. Dacă toate se vor desfășura după dorința lui, atunci hanul se va întoarce din drum și nu va merge în ajutorul otomanilor. Prin solul sau hanul "îndemnă cu mare stăruință pe Mihai voievod să nu cedeze din nou în fața tiranului turcilor, care este sperjur și fără credință, nespus de răzbunător"[44]. Comisarii îi scriau împăratului că o alinață cu hanul ar fi de cea mai mare importanță pentru toată creștinătatea, dar mai ales pentru Muntenia, o țară atât de mănoasă și de frumoasă, pe care tătarii o pot pustii oricând. Colaborarea tătaro-otomană amenința chiar și independența Transilvaniei, raidurile lor erau temute chiar și în teritoriile aflate sub stăpânirea împăratului. Pentru a-i scoate pe tătari din alianța cu otomanii s-a hotărât să i se trimită hanului 10 000 de galbeni.

Cât privește perspectivele politico-militare din anul acela, Mihai credea că otomanii, în momentul în care vor reuși să-și adune trupele (o parte din ele se aflau în Asia), se vor concentra la Vidin, unde va fi chemat și hanul tătar cu oastea sa. De aici vor ataca și pustii Muntenia, după care tătarii vor trece munții și vor jefui Transilvania, în timp ce trupele otomane vor merge spre Cenad, Lipova, Lugoj, Caransebeș, Oradea.

Previziunile domnului se vor adeveri, în mare parte, așa cum vom vedea. Pentru a preîntâmpina această primejdie, domnul insista asupra ajutoarelor care trebuiau să i se trimită. Dacă le primește, el va apăra linia Dunării cu succes. Ar putea trece ușor fluviul cu 15 000 - 20 000

de oameni și atunci “toate acele popoare până la Constantinopol, sătule de robia turcească se vor pomi într-un suflet, cum sunt bulgarii, sârbii, albanezii, rascienii [...] De aceea el păstrează pe lângă sine ca un fel de zălog și ca ostateci pe fiii fruntașilor din acele națiuni”[45].

În timpul tratativelor cu comisarii imperiali Mihai ridică iarăși problema Moldovei. La 7 iulie, deci cu două zile mai înainte de încheierea tratatului, el le mărturisea comisarilor că a sosit vremea “să se aleagă neghina de grâul cel bun”[44].

În raportul comisarilor se arăta că domnul li s-a plâns de Ieremia care “este un înșelător, un trădător și un om fără pic de credință, care nu încetează o clipă să tot stârnească și să îndemne pe dușman ca să-l poată înlătura pe Mihai”[47]. Ieremia îi primește pe hicleni, el este acela care îi îndeamnă pe otomani să ocupe Muntenia și Transilvania, mai ales în împrejurările de față, când aceasta din urmă nu are un principe. Ca de obicei, Mihai caută să demonstreze că el dorește să-l alunge pe Ieremia pentru a face un serviciu creștinătății. Moldova ar închina-o maiestății sale împăratului. Comisarilor le-a arătat scrisorile nobililor poloni cu care este înțeles și poate colabora. Prin înlăturarea lui Ieremia ar scăpa de amenințările polonilor (Zamoyski), iar dacă “ar avea în moldovean un vecin cu credință cu care să-și poată uni forțele fără teamă, el ar putea face în așa fel ca nici tătarul și nici turcul să nu fie în stare de a pătrunde în regiunile de pe partea aceasta a Dunării”[48]. Oricât de avantajoase sunt propunerile lui Mihai pentru cauza comună, oricât se străduiește el ca să demonstreze că pe el Moldova nu-1 interesează decât ca aliat, nu reușește să înfrângă rezerva diplomației imperiale: comisarii se opun oricărui act ostil din partea domnului român față de Ieremia, deși recunosc și ei cât de mari ar fi foloasele, dacă domnii Moldovei și Munteniei ar fi uniți[49]. Le era teamă însă tuturor vecinilor țărilor române ca acestea să ajungă sub stăpânirea unui singur domn. Chiar dacă era în dezavantajul cauzei comune, era de preferat menținerea despărțită a acestora, pentru simplul motiv că numai așa ar fi putut fi cucerite mai ușor, la momentul oportun. Cât de păgubitoare este această politică pentru români, dar și pentru Liga Sfântă o arată și episodul cu cazacii, de la începutul lunii iulie 1598. Mihai știa că-i vine un corp de cazaci și că aceștia trimiseseră sol la Ieremia să li se îngăduie să treacă în Muntenia[50]. Dar hatmanul Simion Movilă cu Gligorcea Crăciun vornicul îi scriau castelanului Cameniței, la 10 iulie, că au reușit să-i oprească pe cazaci pe Nistru, forțându-i să se retragă spre Bug[51]. Mihai nu le poate ieși în întâmpinare, cum promisese în martie. Ar fi însemnat declanșarea ostilităților cu Ieremia și cu polonii într-un moment în care,

arăta domnul în scrisoarea sa, 10 000 de tătari treceau în Dobrogea pentru a se uni cu otomanii. Nu avea nici asentimentul lui Rudolf pentru o asemenea acțiune și nu era prudent, în momentul în care otomanii făceau pregătiri la vadurile Dunării, să se certe cu singurul său aliat. De altfel, la 10 iunie 1598, Rudolf îi scria că dorește, în primul rând ca nu cumva să întreprindă ceva împotriva Moldovei mai înainte ca arhiducele Maximilian să fi sosit în Transilvania[52]. Mai rămânea, așa dar, o speranță: să se înțeleagă în această privință cu arhiducele. Dar Maximilian nu vine în Transilvania, fapt care va îngădui reîntoarcerea lui Sigismund Báthory spre sfârșitul lunii august. Insistențele domnului sunt zadarnice: imperialii nu doreau ca Mihai să unească cele două țări românești extracarpatice.

188

Pentru a supraveghea hotarul de răsărit al țării, Mihai crează în vara anului 1598 dregătoria de ban de Buzău și Brăila, dregălorie mai ales, cu caracter militar. Banul îi trimitea vești domnului în legătură cu mișcările tătarilor, fapt care-1 face pe Mihai să ia hotărârea de a-și așeza tabăra la Gherghița. El știa că o oaste otomană se concentra la Belgrad sub comanda lui Satârgi Mehmed pașa. De aici avea să pornească lent, la 18 iunie, spre Oradea, unde avea să ajungă abia în toamnă. Ceea ce îl îngrijora pe domn, erau pregătirile făcute de otomani pe malul drept al Dunării. La 30 iunie, din localitatea "Datko", Mihai scria comisarilor că "împăratul turcilor și-a pornit întreaga sa armată încoace, înspre Țara Românească"[53]. Forțe importante se concentrau la Vidin, unde se ridicau întăriri, în timp ce altă parte se îndrepta spre Rusciuc. La cetatea Dârstorului urma să se întâlnească un corp de oaste otomană cu tătarii și pe la începutul lunii august domnul se temea că toate aceste oști vor năvăli în țara sa. Giovanni de'Marini Poli îl informa și el pe împărat ca se pregătesc trei poduri la Silistra (Dîrstor), la Rusciuc și la Vidin[54].

În timp ce Mihai credea că are acum spatele consolidat și se poate întemeia pe o strânsă colaborare cu imperialii, stăpâni în Transilvania, gândurile sale îndreptându-se numai spre unirea cu Moldova, izbucnește criza ardeleană provocată de inconstantul Sigismund Báthory. Nemulțumit de schimbul făcut cu împăratul, de faptul că silezienii își băteau joc de el iratându-1 "de prost" și "zugrăvindu-1 cu picioarele în sus"[55], pleacă la începutul lui august spre Transilvania. Trece prin Cracovia cu șase trăsuri, iar o revărsare a apelor îl face să abandoneze totul. însoțit doar de doi oameni ajunge la Cluj la 20 august. Omul împăratului consideră că i-a forțat pe supuși să-i jure credință, întemnițându-1 pe episcopul Napragi, și pe comisarii împăratului, episcopul de Vacz și Nicolae Istvanffy[56]. La 29 august,

Sigismund este ales la Turda iarăși principe și din scrisoarea lui Pancratie Sennyey (din 30 august) către Ieremia Movilă reiese că nobilimea transilvană l-a primit cu mare bucurie pe Sigismund: "Pe milostivul nostru domn vrednic de închinare, pe prințul nostru l-a adus Dumnezeu", a fost primit cu mare dragoste chiar și de soție, ceea ce crede Sennyey, "puțini oameni ar Ti putut nădăjdui ca acest lucru să se întâmple astfel, dar cred că e din marea milostivire a lui Dumnezeu"[57].

Și, în timp ce veghea vadurile Dunării, atenția domnului se îndreaptă spre Transilvania. încă nu știa ce scopuri urmărește Sigismund. Revenirea acestuia în scaunul princiar însemna crearea unor noi dificultăți în relațiile cu imperialii. Aceștia strânseseră o sumă de bani pentru plata mercenarilor și pregăteau trimiterea unei trăsuri cu 12 cai cerută de domn.

în aceste împrejurări se pune problema înlăturării lui Sigismund prin

Mihai. Giovanni de'Marini Poli îi arăta arhiducelui Maximilian, că acest "băiețandru desfrânat, călcător de credință", care-și bate joc de toată lumea poate fi răsturnat cu ajutorul lui Mihai, deoarece domnul îi avea de partea sa pe secui și pe franciscanii din Ciuc[38]. Sașii aveau să fie de partea împăratului. Atacat de Maximilian și de Mihai, Sigismund n-ar fi putut rezista. N. lorga vede în sfaturile raguzanului "cea dintâi îndreptare a lui [Mihai] către Ardeal"[3]', dar deocamdată este vorba doar de proiecte care priveau înlăturarea lui Sigismund și instaurarea autorității imperialilor asupra Transilvaniei. Maximilian se arată reținut față de aceste sugestii. El dorea ca Mihai să rămână statornic în alianța cu imperialii. La rândul său, domnul trimitea pe Ștefan Petnehâzy prin care arăta că este pregătit să-i înfunte pe otomani, dar și pe Sigismund Bâthory, dacă era nevoie, fapt care le îngăduie imperialilor să-l avertizeze pe principe că orice încercare a acestuia de a se împăca cu otomanii va fi stânjenită de Mihai[80]. Din solia domnului român răsare limpede dorința acestuia de a respinge orice subordonare față de Sigismund: "Dacă Maiestatea Sa imperială ar cădea la înțelegere cu transilvăneanul, ca acesta să rămână în țară, voievodul [Mihai] declară că nu vrea să se subordoneze aceluia, nici să-l recunoască de stăpân"[81]. Așa cum arătase și Giovanni de'Marini Poli, Mihai Viteazul preciza că este gata să pornească împotriva otomanilor, dar și împotriva transilvăneanului. îl îndemna pe arhiduce să acționeze cu încredere, întrucât el îi are de partea sa pe secui și are "cam 4 000 cazaci buni, care cunosc toate drumurile și potecile din Transilvania. Aceștia ar putea pătrunde rapid în Transilvania, îndemnând la răscoală pe sași" care erau nemulțumiți de realegerea lui Sigismund ca

principe[81]. Cu acordul arhiducelui, el poate să-l atace prin surprindere pe Sigismund Báthory, iar cererile repetate ale domnului de a-1 înlătura pe Sigismund îl face pe N. Iorga să considere că "Din partea lui Mihai se gândea desigur încă din acel moment că ar putea fi el stăpânul acestui Ardeal, pe care se vedea bine că n-are cine-1 apăra"[82].

Gândul domnului de a uni cele trei țări era însă mai vechi, problema unității românești fusesepusăcu toată claritatea încă de la mijlocul secolului. Mihai nu face altceva decât să-i convingă pe aliații săi de necesitatea acestei uniri. Deocamdată, răspunsul arhiducelui este foarte rezervat în ceea ce privește planurile de unitate românească făurite de Mihai. Cerându-i să nu întreprindă nimic împotriva nimănui, arhiducele îl lăuda pe domn pentru vitejia, sinceritatea și credința sa, iar acțiunile puse pe seama lui Sigismund Báthory, pentru a spori gloria acestuia, erau recunoscute acum ca fiind înfăptuite de el[63]. Discuțiile dintre solul lui Mihai și Maximilian erau consemnate la Cașovia (Kossice) la 25 septembrie 1598. La începutul lunii octombrie Mihai trimisese pe Petru Armeanul cu noi planuri care, de fapt.

 vizau realizarea unității naționale românești. Solul domnului îi arăta lui Maximilian că are oameni în Polonia și este în înțelegere cu voievodul Chievului, de care ascultă Rusia, Polonia, Volinia, Lituania. În asemenea împrejurări, dacă "Ardealul, Țara Românească și Moldova ar fi împreună, cum el are mulți prieteni în Polonia [...] cine știe ce ar mai trimite Dumnezeu, mai ales că regele nu e în țară"[64]. Este pentru prima dată când Mihai își dezvăluie gândul său privind unitatea națională și o făcea ademenindu-1 pe arhiduce cu coroana Poloniei, ceea ce ar fi însemnat răzbunarea umilințelor trecute, dar stăruințele domnului sunt și de data aceasta zadarnice. Constrâns de împrejurări, el își concentrează toată energia pentru confruntarea cu otomanii ale căror trupe se strânseseră pe celălalt mal dunărean.

Știind că principalele forțe otomane s-au concentrat la Vidin și Nicopol, Mihai Viteazul și-a așezat tabăra la Caracal. Luptele vor începe însă în răsăritul țării, după cum se arată în Cronica Buzeștilor. Pașa de Silistra trece Dunărea cu oamenii săi și cu tătarii dobrogeni. împotriva lor, Mihai Viteazul trimite pe Dumitru vornicul. "Și să loviră de față unii cu alții la sal la Chiselet și fu biruit Mehmet (Ahmed, corect n.n.) pașa de-i bătură și-i goniră luându-le și doao steaguri de le-au dus la Mihai vodă în Caracal"[63]. Această luptă s-a dat înainte de 22 septembrie 1598, deoarece la această dată trimisul căpitanului de Sătmar părăsea Caracalul și, în raportul trimis arhiducelui Maximilian, vorbește de această victorie, menționând că a văzut mai multe steaguri, mulți cai capturați de la adversar, mulți otomani fiind omorâți sau înecându-se

în Dunăre[66].

După această victorie Mihai va pomi împotriva lui Hafîz Ahmed pașa, cel care avea comanda tuturor oștilor otomane aflate pe linia Dunării. Este adsevărat că oștile otomane s-au strâns încet, dar și domnul român s-a străduit cât mai mult ca să amâne deschiderea ostilităților. El îi trimite un sol lui Hafîz arălându-i că dorește să păstreze relații bune cu Poarta. Aceste* tratative sunt înregistrate de cronicarul Selaniki, demnitar la Constantinopol în această vreme. Hafîz raporta sultanului că "De multă vreme ne aflăm în gâlceavă cu afurisitul de Mihai, voievodul Țării Românești, care se află în stare de răscoală. De aceea, când ne ciocnim cu el, când îi arătăm prietenie falsă. în acest timp, amândouă părțile stăm și veghem. Dușmanul legii Mihai spune într-una: «Eu sunt un rob supus și tributar al măriei sale padișahul, ocrotitorul lumii, și ascult de porunca sa»[67]. Dintr-un raport venețian din Constantinopol, din octombrie, ar reieși că domnul nu s-a sfiit, cum crede Aurel Decei, să-i spună adevărul sultanului. Solul lui Mihai îi arăta lui Mehmed al III-lea că "iertându-i sultanul toate greșelile și datoriile sale, și el făcându-se prieten și supus credincios"[68], a deschis schelele, a trimis tributul

191 și drept răsplată pentru buna lui credință, solul său a fost reținut de bostangibașî și Împotriva lui a fost trimisă oaste.

înainte de a trece Dunărea, Mihai primește din partea lui Sigismund Bâthory cererea de ajutoare pentru apărarea cetății Oradea, atacată de otomani. Domnul îi trimite 3 500 de voinici sub comanda lui aga Leca[69], dar, dorința domnului era aceea ca oamenii trimiși de el "să se ducă cu orice preț spre a se uni cu oamenii împăratului"[70], fapt care nu s-a împlinit deoarece s-a opus Sigismund.

Mihai se hotărăște să-l atace pe Hafîz, care se afla la Nicopol, împreună cu Karaman pașa. "Cât ce înțelesei aceasta, relatează domnul, știind că Oradea se află încă la mare strâmtoare, îmi adunai oastea mea cu care plecai spre părțile Dunării împreună cu toți oamenii mei și mă așezai în fața lagărului lor. Cât ce ne zăriră, ei ieșiră asupra noastră vitejește cu oastea lor, iar eu, chemându-1 pe Dumnezeu, începui bătaia cu ei, și a fost o ispravă prea frumoasă și vrednică de pomenire și cu ajutorul lui Dumnezeu, deși îmi uciseră calul sub mine și rămăsei rănit la un umăr, câștigai izbânda asupra lor, pricinuindu-le multomor, căci Karaman pașa a fost ucis cu o mulțime de căpetenii de seamă, iar Hafîz pașa cu anevoință scăpă în cetățuia Nicopolului"[71].

Din Cronica Buzeștilor ar reieși că această luptă s-a dat la începutul lunii septembrie, după care a urmat asediul Nicopolei. S-au făcut unele spărturi în zid și la 10 septembrie s-a încercat luarea cu

asalt a cetății, dar n-au putul-o cuceri. Aurel Decei consideră însă că lupta de la Senadin s-a dat în ziua de 28 septembrie[72]. Merită să fie reținut amănuntul menționat în Cronica Buzeștilor la această bătălie a participat și "toată gloata". Mihai precizează că n-a putut cuceri cetatea deoarece i-a lipsit pulberea.

în raportul trimis la Constantinopol, Hafîz explică altfel cauzele înfrângerii sale. Nu este vorba numai de un atac impetuos condus cu toată vigoaraea de domnul român. Acesta și-a pregătit cu grijă atacul, urmărind să obțină un avantaj, chiar minim, surprinzându-1 pe adversar. Hafîz arată că Mihai "a construit totuși șăici pe Dunăre și a pregătit foarte multe și diferite feluri de zaherele. După aceea, el a pus telali precum că le vinde cu prețuri scăzute. Atunci raialele și spahii s-au îndreptat într-acolo și au început să se apropie unii de alții. în această învălmășeală, au trecut cu vasele pe partea cealaltă foarte mulți afurisiți înarmați. De aceea, s-a dat de știre că afurisitul cel viclean pregătește un șiretlic. Dar, până la sosirea acestei știri, el adusese din timp și pe ascuns niște tunuri mari (șahi darbzenler) prin stufăriș, pe care, punând oameni, le-au așezat în locuri înalte și a început să tragă asupra oștii islamice. în felul acesta vicleșugul lui s-a dat pe față. Atunci, oastea noastră războinică, văzând că se trage din tunuri, a început să fugă iarăși"[71].

192

Așadar, domnul a mascat trecerea unei părți din oastea sa peste Dunăre, l-a atras pe adversar în cursă și atunci s-a dezlănțuit atacul irezistibil. Otomanii s-au opus o vreme "afurisitul de Mihai a dat el însuși un atac asupra lui Hafiz Ahmed pașa", dar pașa "cu ajutorul lui Allah și potrivit vorbei «fuga la timpul potrivit înseamnă bărbăție»[73], a reușit să scape cu viață, însoțit numai de doi oameni, Hafiz fuge la Tâmovo, de unde trimite scrisoarea sa către marele vizir. întreaga tabără otomană cu provizii, corturi și tunuri sunt capturate de oamenii lui Mihai[74].

Ibrahim Pecevi, un alt cronicar otoman, relatează că oamenii lui Mihai cucerind tabăra lui Hafiz i-au adus domnului "până și anteriul și șalvarii și turbanul cu care se îmbrăca Hafiz pașa. Blestematul [Mihai] a îmbrăcat cu ele o femeie ușuratecă și arătând-o oștirii sale, a zis: «Iată că l-am prins pe serdar! Ce deosebire este între el și aceasta?»[75]. O glumă, i-am spune soldățească, Hafiz fiind un eunuc. După această victorie, oastea lui Mihai a rămas trei zile lângă Nicopol "de tot plenuia țara turcească"[76]. Apoi s-a îndreptat spre Vidin, "și am mers zece zile, începând de la Dunăre până la munți iar de la munți până la Dunăre, pusliind toată țara dușmanului și ucigând câți dușmani se puteau găsi, și pe câți creștini i-am aflat, i-am făcut pe toți să treacă în Țara

Românească, împreună cu familiile, avuturile și vițele”[77]. Și în Cronica Buzeștilor se arată că s-a mers prădând totul din Dunăre până în munți.

De la Mircea cel Mare, nici un domn nu îndrăznise să pătrundă atât de adânc în teritoriile stăpânite de sultan. în Europa circulă vești despre faptele de vitejie ale domnului. Dintr-o scrisoare trimisă de judele Sibiului bistrițenilor se arată că “Mihai al nostru a trecut Dunărea, a cucerit Nicopolul și merge înainte, toată Bulgaria i s-a supus"[78], iar 12 000 de Bulgari au ocupat trecătorile Balcanilor încât nici scrisorile nu pot trece.

După ce pustiește totul până în munți, Mihai îi atacă pe otomanii care se concentraseră în jurul Vidinului. “Când ajunserăm la Vidin, povestește domnul, atunci văzui că sangeacul din Vidin cu alți sangeaci laolaltă și alți turci din împrejurimile acelea și chiar din Sofia, toți foarte viteji, ne așteptau curajoși. Fără amânare, mă izbii cu ei și deși începură voinicește să țină piept și să se bată, noi, cu ajutorul lui Dumnezeu, i-am învins și i-am zdrobit rău de tot, tăind foarte mulți din ei în bucăți. Și eu, în această luptă, primii de la un turc, o suliță în piept, pe care o smulsei și o rupsei cu mâinile mele. Le luai artileria și tot ce aveau în lagăr''[79]. Cronica Buzeștilor scoate în evidență meritul lui Stroe și Preda Buzescu, boierii care-1 salvează pe domn în această situație critică, tăindu-i capul turcului care-1 împunsese cu sulița pe domn și omorând și alți tovarăși ai acestuia: “multă bărbăție arătară Buzeștii înaintea lui Mihai Vodă că să luptară cu vrăjmașii și izbăviră pre domnu său din perire”[80].

Vestea înfrângerii otomanilor ajunge la Constantinopol, la 4 octombrie și produce o mare impresie. Locuitorii capitalei nu se mai simțeau în siguranță, iar marele vizir, la îndemnul sultanului, lua măsuri pentru pregătirea unor noi trupe[81].

“După această faptă, relatează Mihai, mă dusei la Cladova, tot o fortăreață de-a turcilor, unde-1 întâlnii pe sangeacul de acolo așteptându-ne cu mulțime de turci și c-un număr marae de oameni, cu care începurăm lupta, care neputându-ne ținea piept o luară la fugă. Din aceștia, cu voia lui Dumnezeu, o bună parte fu ucisă, iar ceilalți fugiră, urmăriți fiind de ai noștri pe câmpuri, prinzând mulți din ei și omorându-i. Pe urmă petrecui șase săptămâni în țara turcului și voii ca toată țara să fie dată pradă focului și pustiită și pe toți creștinii pe care i-am găsit i-am trecut în Țara Românească, cu toate ale lor”".

Szamoskdzy menționează și el faptul că domnul cu oastea lui au prădat cale de zece zile, timp de șase săptămâni[83].

La Constantinopol se zvonea că Mihai a pornit spre Adrianopol și

se luau măsuri grabnice pentru a fi trimise întăriri ca să apere această cetate[84].

Planurile lui Mihai sunt însă paralizate de Sigismund Băthory, care amenința să intre și să cucerească Muntenia[83]. Nu este vorba de simple zvonuri pentru că Mihai însuși mărturisește: "în vreme ce mă osteneam eu cu acestea, iată că niște trădători din Ardeal născociră o înșelăciune, trimi(ându-mi scrisori în care spuneau că Oradea a fost luată de turci [...] așa că eu, dând crezare veștilor lor, nu-mi dădui seama de înșelăciune și mă întorsei în Țara Românească cu toți oamenii mei"".

O victorie otomană la Oradea însemna o mare înfrângere pentru creștini. în același timp oferea posibilitatea conducătorilor otomani să trimită trupe împotriva Munteniei. De aceea domnul este silit să renunțe la ideea de-a fructifica rezultatele succeselor sale militare din sudul Dunării și revine la nord de fluviu. Fapta lui Sigismund Băthory a fost considerată drept o trădare și ea nu-și găsește nici o justificare politică sau militară. Ar putea fi atribuită invidiei acestui tânăr neputincios în fața marilor succese obținute de Mihai.

într-o scrisoare trimisă arhiducelui Maximilian din Caracal, la 16 octombrie, Mihai face bilanțul pagubelor provocate de el dușmanului: 13 000 de otomani cu doi pași și doisprezece sangeac-bei au fost înfrânți la Nicopol, unde sunt arse6000de case; la Vidin sunt înfrânți 1000 de otomani și sunt arse 12 000 de case. în afară de acestsea a ars Plevna, Vrața, Florentinul și Rahova, iar de la Dunăre până la Sofia a pustiit 2 000 de sate. Revenit la nord de Dunăre, domnul plănuia o acțiune ofensivă în Dobrogea, cu gândul să ajungă până la Cetatea Albă[87].

194

în timp ce făcea aceste pregătiri care să-l apropie și de Moldova, Mihai intervine pe lângă împărat în favoarea lui Sigismund Bâthory (noiembrie 12, din Târgoviște). Având în vedere serviciile aduse de acesta creștinătății și ținând seama că otomanii asediau Oradea, era de preferat ca să nu se întreprindă nimic împotriva principelui[88]. Domnul, ca de obicei, dă dovadă de înțelepciune, de cumpănire și în ciuda faptului că principele îl trădase, făcându-1 să renunțe la acțiunile sale din sudul Dunării, în numele cauzei comune el solicita îngăduința împăratului. Se poate să fie în această intervenție și o disimulare a planurilor domnului de a-1 alunga pe Sigismund, cum crede N. Iorga[89]. De altfel, domnul știa încă de la începutul lunii octombrie că Sigismund ducea tratative cu Zamoyski și Andrei Bâthory, în vederea realizării unei înțelegeri cu otomanii[90].

Ceea ce dorea Mihai era ca între el și Sigismund să nu existe

decât relații de alianță. El jurase supunere împăratului și înțelegea să rămână credincios jurăminlelor sale.

La 5 noiembrie Mihai se afla la Târgoviște. Ca un bilanț al faptelor sale săvârșite în 1598 el menționează în Memoriul său: “Acuma oricine va putea cunoaște câtă pagubă am făcut dușmanului și câtă slujbă creștinătății, înfrângând atâta țară, începând de la hotarele Ardealului până unde se varsă Dunărea în Marea cea Mare, ostenindu-mă zi și noapte fără să fi avut pace sau odihnă nici în vreme de vară, nici de iarnă, necruțând nici cheltuială, nici altele, nici primejdie de orice fel”[91].

Acțiunile lui Mihai pe plan militar au avut darul să stânjenească aprovizionarea cu oameni și alimente a trupelor otomane care asediau Oradea. Din lipsa hranei în tabăra otomană au loc răscoale, iar Satârgi este silit să părăsească asediul acestei cetăți. El se va retrage spre Belgrad unde este sugrumat ca urmare a insucceselor oștilor otomane. La eșuarea planurilor otomane contribuția lui Mihai fusese decisivă. Ofensiva domnului român provocase mare îngrijorare la Constantinopol. Ceea ce îi neliniștea și mai mult pe conducătorii otomani era ridicarea creștinilor din Balcani alături de Mihai. în divanul sultanului se discută această situație alarmantă și concluzia la care se ajunge e că nemulțumirile au izbucnit din cauza prigonirilor și pentru că oamenii nu mai puteau face față unor dări excesive[92]. A trebuit ca să apară acest om care nu a mai acceptat nici o umilire, pentru ca otomanii să privească realitățile în față. Sunt interogați prizonierii pentru a afla cauza luptei românilor, dar și a supușilor din sudul Dunării. Cronicarul Selaniki imaginează un sfat ținut de Rudolf al II-lea cu demnitarii și comandanții oștilor sale. Printre cei de față, dar așezat într-un loc modest, acolo unde se lasă încălțămintea, ca la curtea sultanului, îl așează pe Mihai. Ultimul căruia i se adresează împăratul este domnul român: “Spune și tu! Să vedem ce vei

 grăi, căci tu ești capul răscoalei”. Cronicarul subliniază, așadar rolul excepțional jucat de Mihai. El era cel care trebuia să explice pentru ce s-a ridicat împotriva unui stăpân așa de puternic cum era sultanul. Răspunsul domnului român este un aspru rechizitoriu pe care acesta îl face regimului otoman: “Aceste vorbe ale voastre - ar fi răspuns Mihai - se potrivesc cu vremea vechilor padișahi. Atunci o mie de neferi de-ai lor nimiceau zece mii de ostași. Acum, sub padișalâcul sultanului Murad (de fapt este vorba de Mehmed al III-lea, 1595-1603 n.n.) oastea aceea și feudele și apanajele cetei de ostași și posturile lor și ținuturile lor sunt pe ducă. Ele au fost cumpărate și vândute din mână în mână. Nu a rămas cinste, onoare și respect. Se poate ca omul să dea pe un preț de nimic lucrurile și apanajele cumpărate? Se vede că nu! Acum apanajele oștii lui Osmanoglu, fie creștini, fie cei din ogeacul de ieniceri, precum și toți demnitarii împărăției, sunt aleși dintre străini și dintre raiale josnice. Tirania dărilor puse asupra raialelor țării nu are hotar”. Și observă același cronicar “Turcii sunt drepți, dar au luat tirania drept călăuză. Raialele nu mai sunt respectate și oastea lor nu mai ascultă de firmane”[93]. Racilele care începeau să submineze această mare construcție politică erau lipsa de disciplină și mai ales corupția, iar intelectuali cinstiți, ca Selaniki, întrevedeau consecințele funeste ale unei asemenea stări de fapt. Ele nu puteau fi eradicate, ar fi îr semnat o schimbare de sistem, imposibilă în acel moment. Important este însă faptul că faptele domnului român, victoriile obținute de acesta, turburările produse în economia imperiului, dezorganizarea spatelui frontului armatelor care luptau împotriva imperialilor, toate acestea îi determină pe demnitarii Porții să accepte modificări substanțiale în tratamentul ce trebuia aplicat supușilor direcți, sau vasalilor. Sunt reduse dările, țările române vor beneficia, după dispariția lui Mihai, timp de o jumătate de secol, de un regim mult mai blând, otomanii respectând în mare parte înțelegerile care se încheiaseră cu aceste țări.

În afara acestor rezultate practice pe plan politic și economic, meritele și faptele domnului sunt recunoscute în chip oficial de către conducătorii Imperiului Habsburgic, ecoul victoriilor sale ajunge până în cele mai îndepărtate colțuri ale Europei. O corespondență bogată, acele “awisi”, ziarele vremii, consemnează victoriile românilor, se formulează aprecieri elogioase la adresa domnului. Dacă moscoviții proiectau o eventuală colaborare cu Liga sfântă, adversarii lui Mihai se tem. Victoriile domnului român produc îngrijorare la curtea polonă, printre partizanii politicii orientale dusă de cancelarul Zamoyski.

Pentru Curtea de la Piaga domnul român devine stâlpul politicii orientale a Imperiului și în afara banilor promiși sau a trăsurii cu mai mulți cai îi dăruia, la 31 august 1599, castelul Kiinigsberg, cu toate cele ce țineau de el,

196 danie întărită, la 2 martie 1600*[4]. în același timp, o parte dintre marii nobili din provinciile răsăritene ale regatului polon stabilesc legături cu Mihai, pentru a găsi mijloacele care să contracareze ofensiva contrareformei, prozelitismul catolic al cărui campion era cancelarul Zamoyski.

Toate acestea demonstrează marele prestigiu de care se bucură domnul și (ara sa. După patru ani de eforturi militare și economice deosebite, Muntenia, foarte puțin luată în seamă până în 1593, ocolită de oamenii ligii, neintrând în calculele politice europene, devine o forță care trebuie luată în considerație, de care trebuia să se țină seama.

NOTE

1 Hurmuzaki, XII, p. 332.

2 Călătorii străini, vol. III, p. 266.

3 A. Veress, op. cit., p. 124-125; 130-131; 137.

4 Ibidem, p. 118; traducerea apud N. lorga; op. cit., p. 32.

5 Ibidem, p. 126-127.

6 Ibidem, p. 132-133.

7 Ibidem, p. 134-138.

8 Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. IV, p. 109.

9 Ibidem, p. 111.

10 Călători străini, vol. III, p. 265; Hurmuzaki, XII, p. 330-331.

11 A. Veress, op. cit., p. 150-154.

12 Mihai în conștiința europeană, vol. IV, p. 111.

13 Hurmuzaki, III, 1, p. 521.

14 Hurmuzaki, XII, p. 337; I. Sârbu, op. ciL, p. 515-516; N. lorga, op. ciL, p. 40.

15 Hurmuzaki, XII, p. 334.

16 Călători străini, vol. III, p. 267.

17 E.D. Tappe, Documents concerning roumanian history (1427-1601), Londra, 1964, p. 120.

18 Cronici turcești, vol. I, p. 386.

19 Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. I, p. 183-184; 185-186; Radu Constantinescu, op. cit., p. 58.

20 Hurmuzaki, IV, 2, p. 171; Aurel Decei, Răsunătoarea acțiune a lui Mihai Viteazul la sud de Dunăre, în septembrie - octombrie 1598, înfățișată în Cronicile turcești, în Mihai Viteazul. Culegere de studii, 1975, p. 165.

21 Hurmuzaki, XII, p. 329; I. Sârbu, op. ciL, p. 528-530; N. lorga, op. ciL, p. 38, considera un asemenea ales drept principe "național".

221 . Sârbu, op. ciL, p. 532.

222 A. Veress, op. cit., p. 146-148.

223 I. Sârbu, loc. ciL

224 Ibidem, p. 533.

225 Ibidem, p. 534.

TI **Hurmuzâki, XII, p. 362.**

28 N. lorga, op. ciL, p. 38.

29 I. Sârbu, op. ciL, p. 536.

30 N. lorga, op. ciL, p. 41.

31 Hurmuzâki, XII, p. 351; Radu Constantinescu, op. ciL, p. 57-58.

321 . Sârbu, op. cit., p. 550.

33 Radu Constantinescu, op. ciL, p. 58; I. Sârbu, op. ciL, p. 551; N. lorga, op. ciL, p. 42.

34 Hurmuzâki, XII, p. 352-353; 354; I. Sârbu, op. ciL, p. 551; N. lorga, op. ciL, p. 42.

35 Memoriul, p. 46.

36 A. Veress, op. ciL, p. 162-163; p. 164.

37 Radu Constantinescu, op. ciL, p. 60-61.

38 Hurmuzâki, XII, p. 354-356; traducerea apud N. lorga, op. ciL, p. 43.

39 A. Veress, op. ciL, p. 160-161.

40 Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. I, p. 196.

41 Hurmuzâki, XII, p. 362; I. Sârbu, op. ciL, p. 575; N. lorga, op. ciL, p. 46.

42 Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. I, p. 191.

43 Ibidem, p. 192.

44 Ibidem, p. 201.

45 Ibidem, p. 203.

46 Hurmuzâki, XII, p. 358; A. Veress, op. ciL, p. 171; N. lorga, op. ciL, p. 44.

47 Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. I, p. 204; C. Rezachevici, op. ciL, p. 60.

48 Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. I, p. 204.

49 Hurmuzâki, XII, p. 375.

50 Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. I, p. 206.

51 P.P. Panaitescu, Documente... p. 48-49.

52 A. Veress, op. ciL, p. 166.

53 Ibidem, p. 369,370; Aurel Decei, op. ciL, p. 166.

54 Cronici turcești, vol. I. p. 387,430.

55 Ibidem, p. 400; N. lorga, op. ciL, p. 50.

56 A. Veress, op. ciL, p. 191.

57 Ibidem, p. 178.

58 Hurmuzâki, XII, p. 381-382.

59 N. lorga, op. ciL, p. 52.

60 Hurmuzâki, XII, p. 387.

61 Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. I, p. 210.

62 N. lorga, op. ciL, p. 53.

63 Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. I, p. 211-212.

64 Hurmuzâki, XII, p. 397,401; N. lorga, op. ciL, p. 55.

65 Cronica Buzeștilor, p. 420.

66 Aurel Decei, op. ciL, p. 168; Despre această luptă vorbește și un sol român la Praga, la 8 octombrie 1598, Hurmuzâki, XII, p. 408.

67 Cronici turcești, vol. I, p. 389.
68 Hurmuzaki, XII, p. 395; Azrel Decei, op. cit, p. 168.
69 Cronica Buzeștilor, p. 420.
70 Memoriul, p. 47.
71 Ibidem.
72 Aurel Decei, op. ciL, p. 169.
73 Cronici turcești, vol. I, p. 389; Aurel Decei, op. ciL, p. 170.
74 Hurmuzaki, XII, p. 408-409 un sol nenumit al lui Mihai relatează imperialilor succesele obținute de Mihai Viteazul in sudul Dunării.
75 Cronici turcești, vol. I, p. 509.
76 Cronica Buzeștilor, p. 421.
77 Memoriul, p. 47.
78 N. lorga, op. ciL, p. 60.
79 Memoriul, p. 47.
80 Cronica Buzeștilor, p. 421 -422.
81 Hurmuzaki, XII, p. 402.
82 Memoriul, p. 48.
83 Szamoskdzy, op. ciL, p. 112.
84 Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. I, p. 217-218, 221; Al. Ciorănescu, op. ciL, p. 136-137.
85 N. lorga, op. ciL, p. 61.
86 Memoriul, p. 48.
87 Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. I, p. 216.
88 Ibidem, p. 220.
89 N. lorga, op. ciL, p. 56.
90 Hurmuzaki, XII, p. 401.
91 Memoriul, p. 48.
92 Cronici turcești, vol. I, p. 390.
93 Ibidem, p. 394.
941 . Lupaș, Noi contribuții la relațiile lui Mihai Viteazul cu împăratul Rudolf, în “Anuarul Institutului de istorie națională”, Cluj, 1930, V, 1928-1930, p. 484-487.

XI. ÎNFĂPTUIREA MARELUI IDEAL

Cerându-i împăratului să-l îngăduie pe Sigismund Băthory, era un act prin care Mihai nu-și disimula gândurile. El le exprimase în anul 1598 în mai multe rânduri, stăruitor chiar. Iar planurile domnului se dezvăluiau, în acel an, în ciuda prudenței cu care sunt formulate. Potrivit acestor planuri domnul nu dorea altceva decât să i se îngăduie să ia Moldova. Când succesiunea lui Sigismund Băthory crează o stare de instabilitate în principatul de la nord de Carpați, Mihai se oferă să asigure el stabilitatea de care avea anevoie Liga sfântă, alungându-1 pe Sigismund. Imperialii par să accepte această sugestie, la un moment dat, dar revin la politica lor de tergiversare, în speranța că-lvor putea înlocui ei pe Sigismund, prin tratative, oferindu-i altceva în schimbul principatului, sau cu puterea armată.

Este evident că domnul român nu forțează lucrurile deoarece seduceau luptele cu otomanii sub zidurile Oradiei și mai ales că, în acel an, el îndrăznise să ia ofensiva, nu iama, atunci când trupele se aflau dispersate în cantonamente, ci într-un anotimp în care se desfășurau ostilitățile și în prezența unui dușman pregătit să-l atace. De aceea, pentru folosul comun, el acceptă recomandările venite de la Praga, pentru a nu ataca nici pe Ieremia Movilă și nici pe Sigismund Băthory.

La începutul anului 1599 atenția sa era îndreptată tot spre linia Dunării. Tătarii primiseră poruncă din partea sultanului ca să ierneze în apropierea hotarului imperial și cum se va ivi prilejul să atace și să pustiască Transilvania. Hanul nu poate întreprinde însă o asemene expediție, fiindcă nu are mijloacele necesare, din care cauză se gândește iarăși să intre în alianță cu creștinii. Se temea, ca sultanul să nu-i întindă o cursă sau să-l înlăture cu forța. Mihai știa că otomanii fac unele pregătiri și se aștepta la un atac din partea acestora. Demnitarii Porții și sultanul înțelegeau că au abuzat de puterea lor, dar Mehmed al III-lea nu se împăca deloc cu gândul că turpele sale au suferit atâtea pierderi din partea cuiva care-i fusese și se declarase că-i este supus. De aceea, i se trimite poruncă pașei de Silistra ca să facă pregătirile necesare și împreună cu oamenii din sangeacatul său, cu tătarii dobrogeni și cu cerchezii să-i vină de hac acestui "rău și viclean", epitetele cu care este gratificat domnul român arătând cât de mare era indignarea și nemulțumirea padișahului, cât rău pricinuise Mihai, prin acțiunile sale. I se cerea pașei, căruia i se lăuda înțelepciunea și prudența, să acționeze cu multă abilitate, să

 pătrundă în Muntenia “să-i ucizi populația bărbătească, să iei în robie femeile și copiii și să jefuiești și să distrugi bunurile și avuțiile lor”. Să facă tot ce-i stă în putință pentru a aduce din nou Muntenia sub ascultarea sultanului'.

Mihai era pregătit să întâmpine acest atac, dar și să treacă la ofensivă, în primele luni ale anului: 1599 nu se înregistrează însă nici o acțiune. Eljcere împăratului să-i trimită 4 000-5 000 de archebuze, arme pentru călăreți și, în același timp, ar fi dorit să i se trimită doi sau patru colonei pentru instruirea trupelor de infanterie și cavalerie[2]. O solie a domnului solicita 3 000 de infanteriști și trimiterea generalului George Basta în Muntenia[3].

Imperialii nu manifestă nici un entuziasm față de planurile domnului român, pentru că și Rudolf și sultanul înclinau spre realizarea unei înțelegeri, dovadă că ambele tabere nu mai aveau resurse fizice și economice pentru continuarea ostilităților.I se trimiteau, totuși, domnului o trăsură cu opt cai de război și alte daruri prețioase, amintindu-i-se și de castelul dăruit nu de multă vreme în Silezia.

în luna martie Ahmed pașa de Silistra trece Dunărea cu 4 000 de oameni și șase tunuri, jefuiește mai multe sate (într-unul dintre ele țăranii petreceau fără nici o grijă la o nuntă!), dar riposta lui Mihai este fulgerătoare. Invadatorii sunt înfrânți și măcelăriți, pașa salvându-se peste fluviu cu numai 50 de oameni[4].

Despre ciocnirile din martie-aprilie care au loc între domnul român și otomani circulă zvonuri în toată Europă, de la Praga până la Zaragoza în Spania. Este adevărat că în unele dintre ele sunt exagerate faptele domnului, dar ele sunt importante tocmai din acest punct de vedere, pentru că ne demonstrează cât de mult crescuse faima domnului român. La Zaragoza se știa la 26 martie că în acestă lună domnul trecuse Dunărea și mersese până la depărtare de două zile de Adrianopol, provocând mari pierderi dușmanului. Pentru că otomanii se pregăteau să atace din două părți Muntenia, Mihai se retrage și atacă una din oștile care-i amenințau țara. îmbărbătându-și oamenii, obosiți de drum și încărcați de prăzi, Mihai obține o victorie strălucită capturându-1 pe saugeacul turc și steagul împărătesc, “câștigând astfel cea mai fericită izbândă ce a putut fi câștigată vreodată de ostași cu puțină pierdere din ai noștri”[5]. Victoria lui Mihai este socotită atât de mare încât se credea că sosise momentul ca cei ce amenințaseră Europa cu cucerirea să fie definitiv învinși, dacă i se trimiteau ajutoare lui Mihai, omul care deschisese drumul spre Ierusalim. Această victorie românească explică tratativele de pace inițiate de sultan cu puterile creștine[6]. Această relatare este reprodusă în rezumat, cuprinzând aceleași date esențiale - înfrângerea unei oști de 15000deotomani,capturareasangeacului și steagului împărătesc - într-o relatare din KOln[7].

La Roma, tot în martie, se vorbește despre o victorie obținută de Mihai în aceeași lună. După faptele strălucite din 1598 domnul "a mai săvârșit acum ceva demn de eternă amintire". Este vorba, ca și în relatările precedente, despre o înaintare a domnului în direcția Adrianopolului. Amenințat de turci, Mihai se retrage și deși era inferior numeric și-a îmbărbătat ostașii "să se poarte cu vitejie, și pentru gloria lu Christos, ai cărui oșteni erau, și pentru faima națiunii lor și aromânilor, din care mărturiseau că se trag"[8]. Aducându-și aminte și de victoria asupra lui Sinan pașa, românii își adună forțele, atacă, ucid 10 000 de dușmani și-l prind pe sangeac și iau steagul verde, producându-le otomanilor atâta groază încât acum ei ar putea să-l înfrunte chiar și pe sultan, iar imperialii ar putea obține mari izbânzi[9].0 veste similară celor reproduse până acum era consemnată la Praga în 5 aprilie 1599'°.

Informațiile venind din Zaragoza, Roma, KOln, Praga nu puteau pomi din aceeași sursă, iar coincidența faptelor relatate este perfectă. Lipsa oricărei nepotriviri ar face să se creadă că riposta lui Mihai Viteazul nu s-a limitat numai la respingerea atacului sangeacului de Silistra. Ambasadorul venețian de la Praga știa însă că domnul a încercat să treacă fluviul de două ori, dar nu a izbutit să întreprindă nimic, deoarece fluviul nu a înghețat, iar a doua oară s-au revărsat apele".

Despre pregătirile militare pe care le fac otomanii în luna aprilie, fapt care subliniază câtă îngrijorare provocaseră la Poartă luptele din sudul Dunării din 1598, se spunea că au ca scop un atac îndreptat împotriva Munteniei. Se trimiteau crainici, Ia începutul lunii, ca să facă chemare la oaste și se punea problema ca la campania organizată în acea primăvară să meargă și aga al ienicerilor, fapt neobișnuit, pentru că acesta pornea numai atunci când sultanul lua personal conducerea armatei. Se estima că oștile ce urma să se concentreze se vor ridica la 40 000 de oameni și "toate acestea se fac pentru a pomi asupra bietului Mihai"[12]. Dar graba marelui vizir de a scoate cortul în afara capitalei, semn că va fi război, se stinge treptat și la această nouă schimbare contribuie evenimentele care se petrec în Transilvania la sfârșitul lunii martie.

în iarnă Sigismund Báthory trimisese o solie la Praga alcătuită din Ștefan Bocskay și episcopul Dimitrie Napragi. Misiunea celor doi era aceea de a-1 convinge pe împărt că principele va duce o politică antiotomană și în același timp ei trebuiau să justifice întoarcerea lui în Transilvania, vinovați fiind, pentru schimbarea sa, oamenii împăratului, pentru că n-au respectat cele convenite între principe și împărat[13]. Ca

tratative să se încheie în modul ce mai potrivit și în interesul ambelor părți, Sigismund dorea să i se restituie Oradea și alte trei fortărețe. îngrijorătoare erau însă rapoartele duhovnicului

 lui Sigismund. încă din ianuarie, acesta arăta că Sigismund este un debusolat, mereu bolnav, suferind de colică (o definiție eufemistică a epilepsiei)[14] și cu toate că părea că se înțelege bine cu soția, Carillo mărturisea la începutul lunii februarie că non so nulla de la consumatione. De altfel, Cariilor mărturisea că Mihai Viteazul se temea ca răul să nu pătrundă în Transilvania prin Moldova, previziune care seva împlini în scurtă vreme. în ciuda unor aparente dispoziții favorabile imperialilor, Sigismund ducea tratative secrete cu vărul său, cardinalul Andrei Báthory și cu partida polonă condusă de Zamoyski. La 22 martie, duhovnicul era edificat asupra planurilor lui Sigismund: voia să-i lase principatul lui Andrei, în schimbul unor feude în Polonia, să-i lase de asemenea și soția cu care urma să se căsătorească Andrei. Carillo nu întrevedea nici el o soluție pentru o situație atât de complicată. Nici Rudolf nu era hotărât să ia vreo inițiativă, singurul om lucid, în aceste împrejurări fiind Mihai Viteazul care era pregătit și gata să intre în Transilvania pentru a curma răul din rădăcină. Domnul știa încă din toamna trecută despre tratativele secrete dintre Sigismund și vărul său și, în luna martie 1599, Andrei Báthory se afla deja în Transilvania. Rudolf și oamenii săi crezuseră că se pot duce tratative cu Sigismund pentru a se face un schimb care să-l mulțumească pe acesta, nutriseră speranța că se poate ajunge la o înțelegere și cu Andrei Báthory, dar la 17 martie Carillo îi avertiza pe imperiali - așa cum o făcuse și Mihai, dar fără să fie ascultat - că la sfatul cardinalului, Sigismund trimisese o solie la Poartă "prin mijlocirea și pe calea lui Ieremia, voievodul Moldovei", pentru a se începe tratativele în vederea încheierii păcii, în timp ce solii trimiși la Praga erau rechemați, indiferent de înțelegerile la care ajunseseră cu împăratul[13]. Carillo califica comportarea lui Sigismund drept trădare față de împărat și față de proprii săi supuși, pentru că tratativele dintre cei doi veri fuseseră făcute fără consultarea dietei principatului.

în timp ce se realizau aceste înțelegeri între cei doi veri, Rudolf al II-lea îi ceruse arhiducelui Maximilian ca să ia conducerea Transilvaniei, cu titlul de guvernator, dar acesta refuzase s-o facă pentru că nu avea nici oastea necesară, nici bani, iar țara era secătuită. Nu știa nici care va fi atitudinea stărilor față de el și nici nu se putea prezenta față de Mihai fără resursele necesare unei colaborări eficiente, cu atât mai mult cu cât domnul se arătase foarte credincios cauzei comune[16]. La 12 aprilie demnitarii imperiali încă se amăgeau cu gândul că-1 vor convinge pe Sigismund să le cedeze Transilvania[17]. Nu știau că la 29 martie, situația principatului fusese pecetluită prin înscăunarea lui Andrei Báthory ca principe.

Situația nou creată este plastic surprinsă de cronicarul muntean: "Pre acea vrăme Batâr Jicmon craiul iar intrase în multe gânduri, care nu i-au fost

 de nici un folos, nici lui, nici țării, cum zice că omul înțelept află calea și pe unde n-au umblat, iar deaca-și pierde firea, rătăcește și pe unde au umblat”[18]. Rătăcirile acestui principe sunt greu de înțeles. Cronicarul muntean încearcă totuși să găsească o explicație: Sigismund era stăpânit de gândul cel rău “ca să despartă de Mihai vodă și să închine Ardealul turcilor. Ci aminterea n-au avut cum face pentru cel jurământ rău și greu, ce au făcut cu Mihai vodă cum, până va fi el crai în Ardeal, turcii să n-aibă treabă”[18]. Pentru a nu încălca el acel jurământ l-a chemat pe vărul său și “în cetatea Mediiașului [...] să strânseră toți voivozii și nemișii jurând toți cu Batâr Andreiaș”[18]. Noul principe moștenea și pretențiile lui Sigismund de a stăpâni Moldova și Muntenia, realizând astfel o uniune dacică pe care o punea însă sub protecția regelui Poloniei[1]’. Sigismund își alunga soția pe care o spolia de toate bunurile. Comportarea lui produce stupoare la Praga și reacția împăratului este promptă: Pezzen este trimis în cea mai mare grabă ca să-i ajungă pe solii lui Mihai și să le rețină cei 100 000 de taleri trimiși pentru plata mercenarilor (domnul avea nevoie de 300 000), de teamă ca Andrei Bâthory să nu-i deposedeze el de acești bani[20].

Înainte ca să fi avut loc schimbările din Transilvania, încep tratativele cu otomanii. Bailul venețian informa pe doge, la 18 aprilie, că sosiseră doi soli din Moldova în vederea tratativelor de pace. Unul dintre soli cerea sultanului îngăduința ca în Muntenia să fie înscăunat Simion Movilă, eventual cu ajutorul otoman, iar celălalt, care adusese sultanei mame “o trăsură cu patru cai splendizi”, urma să rămână mai multă vreme la Constantinopol pentru a se realiza o înțelegere între otomani și creștini[21]. Și de la Sigismund Bâthory veniseră soli tot pentru pace, iar lipsa de bani îi face pe otomani să nu se mai grăbească cu organizarea unei noi campanii.

Schimbările din Transilvania înseamnă de fapt izolaea politică și militară a lui Mihai Viteazul. în timp ce Europa vedea în domn pe eroul în stare să elibereze continentul de o amenințare atât de apăsătoare care stârnise atâta teamă și îngrijorare timp de două secole, vecinii lui Mihai îl izolează complet prin înscăunarea lui Andrei Bâthory. în jurul Munteniei se închidea perfect cercul dușmanilor, începând cu sultanul și încheind cu Zamoyski. Aceștia nu urmăreau altceva decât înlăturarea lui Mihai Viteazul. Situația era disperată din cauza disproporției de forțe atât umane cât și economice dintre Muntenia și adversarii săi.

Ceea ce este impresionant, în aceste împrejurări atât de nefavorabile pentru domnul român este curajul cu care acesta știe să-și înfrunte, fără ezitare, destinul. în loc să se plece și să cerșească îndurarea vecinilor, el nu ezită să treacă la ofensivă. Bailul venețian știa și el despre înfrângerea pașei de Silislra, dar nu menționează nimic despre un atac al domnului în sudul

Dunării. în schimb, la 23 aprilie, Ieremia Movilă se plânge regelui Poloniei că o parte din oastea lui Mihai a trecut Dunrea și a atacat Obluciţa, păgubindu-i și pe negustorii creștini, printre care se aflau și negustori din Spania. Ieremia ii cerea regelui ca să intervină pe lângă domnul muntean să nu mai întreprindă asemenea acțiuni care paralizau comerțul european cu Imperiul Otoman[22].

În aprilie oamenii lui Mihai atacă un detașament otoman, de 500 de oameni, și-i pradă de cei 30 000 de ducați uimiși tătarilor aflați la hotarul Imperiului Habsburgic[23]. în aceeași lună se vorbește de o nouă luptă pe care Mihai o dă la Rusciuc, cu 8 000 de oameni, împotriva lui Mehmed pașa. Românii repurtează o victorie deplină Hind capturată tabăra otomană[24]. Știrile în legătură cu aceste ciocniri sunt fragmentare și nu este exclus ca ele să se refere cum crede și I. Sârbu la lupta cu pașa de Silistra, sau să fie vorba de o nouă confruntare pe care n-o mai menționează și alte izvoare.

Dar, în aceste momente atât de dramatice pentru domnia lui Mihai Viteazul, toate aceste informații, chiar dacă sunt confuze, ele ne arată faima extraordinară de care se bucură această personalitate în Europa, în lunile aprilie și mai ale anului 1599. Cuprinși de entuziasmul creat de victoriile obținute de Mihai, oamenii din apusul continentului lansează zvonuri care fac din el un adevărat erou de epopee, fără pereche în epocă. De exemplu, la Viena se înregistra la 2 mai că Mihai tăiase 20 000 de tătari și 9 000 de otomani izbutind să cucerească “două ținuturi care se cheamă Cazan și Perekop”![25]. La Bratislava se înregistra aceeași știre, cu precizarea că domnul a trecut Niprul în alianță cu cazacii din Podolia[26]. Este cea mai înaltă culme pe care atinge faima lui Mihai, o faimă necunoscută de nici un domn român de până la el. Faptul că i se atribuie acțiuni ieșite din comun demonstrează prețuirea de care se bucura în ochii contemporanilor, iar implorarea divinității, ca toul să-i izbutească din plin,' exprimă sentimentul de bucurie și ușurare născut din faptele sale: teama care planase asupra tuturor părea acum de domeniul trecutului, datorită acestui om al cărui nume se afla pe buzele tuturor.

Și în timp ce în Europa oamenii se bucurau de victoriile domnului român, Țara Românească trece prin momente dramatice fiind amenințată la toate hotarele sale. Mihai Viteazul era un om politic mult prea avizat ca să nu-și dea seama că i se oferă în cel mai bun caz un răgaz de câteva luni de zile. Schimbarea de domnie din Transilvania, oricât de nefavorabilă îi era, nu putea avea repercusiuni imediate pe plan politic și militar, deoarece Andrei Báthory trebuie să-și consolideze el însuși scaunul în urma unor tratative duse cu imperialii și otomanii. Se va arăta împăratul sau sultanul favorabil schimbărilor

din Transilvania? Niciuna dintre părți nu se va arăta pe deplin

 mulțumită, iar în fața domnului se deschidea perspectiva unor intense tratative diplomatice al căror scop va fi paralizarea acțiunilor noului principe. Acesta se și grăbise, după cum mărturisea Carillo, ca prin intermediul lui Ieremia Movilă să ducă tratative cu sultanul. în același timp Andrei Băthory îi scrisese lui George Basta, generalul imperial, să nu întreprindă nici o acțiuneîmpotriva principatului, deoarece el va sta alături de Maiestatea sa și de Republica Creștină. Prudent, cardinalul făcuse să dispară din titulatura sa Moldova și Muntenia, dar se știa că reînoise pacea cu sultanul[24], fapt confirmat de bailul venețian din Constantinopol. Acesta din urmă îl informa pe doge că un ceauș fusese trimis în Transilvania ca să ceară supunerea noului principe față de sultan. Remarca și bailul venețian situația critică a domnului român datorită evenimentelor din Transilvania care "au întrerupt nu numai cursul vitejiei și meritului lui Mihai, dar au adus prejudicii întregii creștinități"[27]. Pregătirile militare făcute de otomani și amânate din lipsa de fonduri aveau drept scop Muntenia și abia după aceea se va trece mai departe. Lui Mihai nu-i rămăsese decât să treacă cu oastea sa, cu bărcile, în Rusia! O alternativă la care Mihai nu se gândise. El încerca să obțină de la Rudolf ajutoarele întârziate din cauza evenimentelor din Transilvania. în timp ce își manifesta dorința de a rămâne alături de împărat, oamenii din preajma lui Rudolf considerau că este greu să se trimită ajutoare, în asemenea împrejurări. Singura soluție era aceea dea urma soarta Transilvaniei, sau ca Mihai să se retragă în Silezia, la castelul dăruit lui de împărat cu puțină vreme mai înainte[2]'. Și într-un raport din Praga (3 mai 1599) se spunea că Mihai, înconjurat numai de dușmani, s-ar putea retrage la curtea imperială[20].

Era o constatare care răsare în mod spontan în mintea oricărui om obișnuit, având în vedere situația dificilă în care se afla Mihai. Dar acesta nu se gândește nici o clipă să-și părăsească țara. încearcă să surprindă corespondența dintre Andrei Băthory și Ieremia Movilă[21], îl trimite pe Nichifor Dascălul în Polonia ca să-i atragă de partea sa pe unii nobili, să angajeze mercenari printre cazaci. în sudul Poloniei avea loc la 27 mai un adevărat seim al micilor, nobili care voiau să meargă în Muntenia, în ajutorul lui Mihai. în ciuda poruncilor regale se strângeau unelte, care, cai și flinte și erau trimise domnului român.

în timp ce imperialii ezitau, tergiversau și așteptau ca soarta să dea evenimentelor un curs favorabil tor, Mihai propunea din aprilie înlocuirea cardinalului, propunere repetată și mai târziu când, la 14 iunie, din Praga, Cinzio Aldobrandini era avizat că Mihai informase curtea imperială că este gata să-l alunge pe cardinal din Transilvania[22]. Deci nu numai că nu se pregătea să-și părăsească țara, dar nici măcar nu se gândise la această alternativă. Dimpotrivă, era gata să treacă la acțiune, să se apere la nevoie sau să atace

 și să-l elimine pe cel mai periculos adversar și, așa cum avea să scrie Ioannis Bisselius, dintr-o perspectivă care-i îngăduia să judece lucrurile cu imparțialitate, “din fructul sădit de Bathoreștii degenerați va răsări și înflori câmpia gloriei sale”[33].

Mihai știe înă să-și disimuleze perfect gândurile și planurile. Abia acum, în aceste condiții critice în care se afla Muntenia, se dezvăluie la adevăratele sale proporții geniului politic al acestui domn. Zvonurile care circulă în legătură cu intenția sa de a părăsi țara pornesc și din anturajul său. El știa bine că Andrei Băthory nu putea schița nici un gest ofensiv, de unul singur, ci numai în unire cu Ieremia Movilă și Zamoyski, patronul său. Pentru aceasta însă avea nevoie de acordul Porții sau al lui Rudolf, aliatul lui Mihai. Dacă imperialii nu știau exact ce trebuie întreprins într-o asemenea situație, cardinalul, în ciuda eforturilor depuse cu sprijinul lui Ieremia Movilă, nu obținuse confirmarea Porții. Atacându-1 pe Mihai, Andrei Băthory risca să Tie la rândul său implicat în același timp într-un conflict cu imperialii și cu otomanii. Cunoscându-și bine adversarii, Mihai concepe planul subminării alianței cardinalului cu Ieremia și polonii. în consecință, el lasă să se înțeleagă, în anturajul lui Andrei Băthory, că se teme din cauza dușmanilor care îl înconjoară din toate părțile, din care cauză ar dori să se retragă la castelul său Kiiningberg, din Silezia. îi cerea cardinalului îngăduința ca să treacă prin Transilvania, lui și oamenilor săi, al căror număr se ridica la 32 000, cifră care era echivalentă cu efectivul uneia dintre celp mai numeroase armate din vremea sa. Se pare că Andrei Băthory n-a înțeles ironia cuprinsă în cererea domnului, reținând doar dorința acestuia de a-și părăsi țara în voia soartei, numai așa explicându-se schimbarea care se produce față de Mihai. De unde până atunci era ferm hotărât să-l înlăture pe domnul român, în mintea cardinalului răsărea ideea refacerii măcar parțiale a “regatului dacic” prin subordonarea Munteniei. Acest lucru i se părea posibil având în vedere că la 21 iunie Basta făcea propuneri în vederea încheierii unei înțelegeri cu Andrei Băthory, cu condiția ca acesta să recunoască dreptul imperialilor de a stăpâni Oradea[34]. Aceasta însemna din partea imperialilor sacrificarea, sau mai exact spus, trădarea unui aliat de nădejde pentru un minim câștig teritorial! Ceea ce demonstrează cu prisosință cât de limitată era gândirea politică a generalului și, în același timp, care erau resursele diplomației imperiale.

Ținând seama de toate acestea, Andrei Băthory socotește că era momentul potrivit pentru subordonarea Munteniei autorității sale. Sunt trimiși la sud de Carpați Ravazdy Gheorghe și Vităz Miklos, șpanul de Turda, ca să-i ceară lui Mihai un nou jurământ de credință, în virtutea tratatului din iunie 1595. La 26 iunie Mihai Viteazul jură împreună cu boierii

 săi să se poarte cu aceeași credință față de noul principe așa cum au făcut-o și față de Sigismund[33]. Cu o derogare, însă, deloc neglijabilă: în jurământul boierilor aceștia nu mai erau ca în 1595 supușii principelui Transilvaniei. Vechiul tratat îl despuiase pe Mihai de orice autoritate. De data aceasta, deși este pomenit acel tratat, boierii sunt supușii domnului lor, și cer ca și principele "să respecte față de domnul nostru, Măria Sa Mihai vodă și iubitul lui Tiu Măsia Sa Pătrașcu vodă, precum și [pe] urmașii acestuia"[36]. Deși s-a spus că este vorba de un tratat umilitor[37], totuși este o deosebire fundamentală între jurământul din 26 iunie 1599 și cel din 1595. Era în același timp un succes diplomatic extraordinar, deoarece, cel puțin pentru o vreme, Andrei Bâthory renunța la ideea de a-1 înlocui pe Mihai cu un om al polonilor. Acum, el se considera suzeranul lui Mihai, situație din care decurge și obligativitatea de a-1 proteja pe vasalul său. Iar Andrei Bâthory o va face, când îi scria, la 2 august lui Ieremia, anunțându-1 despre tratatul încheiat cu Mihai, și cerându-i să nu-1 atace pe domnul muntean[36].

Printr-o manevră genială Mihai reușea să destrame, pentru moment, coaliția formată împotriva lui. înlăturarea pericolului unui atac moldo-polono-transilvan, în urma înțelegerii cu andrei Bâthory îi îngăduia lui Mihai un răgaz de cel puțin două luni de zile, timp în care putea duce nestingherit tratative cu imperialii și otomanii.

Cât privește pericolul otoman, în iunie se știa că Ibrahim pașa, marele vizir, a plecat din Constantinopol, intenționând să meargă împotriva Transilvaniei. în același timp, o armată sub comanda lui Giizelce (Frumușelul) Mahmud pașa era trimisă împotriva Munteniei. Cu un an mai înainte otomanii comiseseră imprudența de a lăsa linia Dunării pe seama sangeacilor din cetățile de pe malul drept al fluviului. Atacurile lui Mihai, incursiunile acestuia până în Balcani, posibilul atac după lupta cu pașa de Silistra din 1599, demonstra că pentru protejarea hotarului cu Muntenia era nevoie de o oaste puternică. Așa se explică trimiterea lui Mahmud pașa și intenția otomanilor de a organiza, la un moment dat, o campanie împotriva lui Mihai Viteazul. Divizarea forțelor otomane, în vara anului 1599, este consecința luptelor duse de Mihai în anul trecut. Pe planul coaliției creștine aceasta însemna marele serviciu adus de domnul român aliaților săi. Otomanii, pentru a nu lăsa descoperit hotarul dunărean, nu mai pot trimite o mare armată împotriva imperialilor, așa explicându-se, până la urmă, rezultatele mediocre ale acțiunilor militare din anul 1599. Organizarea unei campanii împotriva Munteniei ridică, însă, mari dificultăți. După opinia hanului tătar, Mihai era pregătit să apere linia Dunării (10 iunie 1599) și cu toate că otomanii ar fi dorit foarte mult să-l supună pe acest om care le produsese atâtea pagube, Ibrahim nu va reuși să facă nimic împotriva Transilvaniei și

 imperiului și nici împotriva Munteniei către care își îndrepta toate forțele. “Dimpotrivă va crea pericolul de a suferi aceeași înfrângere deosebită pe care a suferit-o Sinan pașa la timpul său”...[39].

Forțele care se concentrau pe linia Dunării nu erau atât de însemnate; deocamdată, și cu toate că la KOln încă se credea că domnul a prădat și a ars până la Sofia[40], Mihai urmărea pregătirile otomanilor păstrând o atitudine defensivă. Important pentru domn era restabilirea și păstrarea legăturilor cu împăratul. Nici nu se uscase cerneala de pe jurământul din 26 iunie și vistiernicul lui Mihai pornea, în taină, la Praga unde se afla la 5 iulie, pentru a discuta natura raporturilor cu Andrei Băthory[41]. Domnul se arăta gata să pătrundă în Transilvania cu 6 000 de călăreți și 12 000 de pedeștri, oaste plătită, plus oastea țării[42].0 ofertă fără răspuns, cu toate că la curtea imperială exista teama încheierii unei înțelegeri între cardinal și sultan. Aceasta ar fi însemnat consolidarea situației lui Andrei Băthory, pentru că mulți nemeși ca și țara, doreau pacea[43]. O încercare a lui Ieremia Movilă de a pomi împotriva lui Mihai nu era susținută acum de nici unul dintre aliații săi, iar despre Zamoyski se afirma că este un dușman al creștinilor[44].

Mihai nu renunță la planul său de a-1 alunga pe Andrei Băthory și o nouă solie, condusă de Petru Aimeanul, sosea laPraga la 11 iulie 1599[45]. Solul domnului informa că Mihai nu numai că este credincios față de împărat, dar “va încerca atâta de se va auzi și vedea în Ardeal peste câteva zile o bună veste, chiar de ar fi să-și piardă întru aceasta trupul și viața”[40]. Este pentru prima dată când Mihai afirmă deschis hotărârea sa nestrămutată de a cuprinde cu orice risc Transilvania. Bocskay sosit și el la Praga, era de părere că 6 000 sau 8 000 de oameni erau suficienți ca să intre în Transilvania, pentru că se putea conta pe statornica credință a lui Mihai al cărui sol declara că este gata să atace cu toate forțele sale[47].

I se dădeau bani solului domnului român pentru plata mercenarilor, ca să se poată apăra de otomani și de Ieremia[48], apoi era trimis la George Basta, pentru a se pune de acord în legătură cu un atac împotriva cardinalului (26 iulie 1599)[4’].

O dovadă asupra secretului desăvârșit cu care fuseseră duse aceste tratative o demonstrează scrisoarea cardinalului din 2 august, prin care îi cerea lui Ieremia să nu-1 atace pe Mihai, deoarece i s-a supus și nu este bine “ca un principe creștin să se ridice împotriva altui principe creștin”[50]. In aceeași zi, nunțiul Malaspina, afla de la un om din anturajul arhiducelui Matthias că “Mihai a promis să-i dea împăratului capul cardinalului”[51]. Acesta nu era iubit de supușii săi, iar Sigismund Băthory care plecase în Polonia doar cu două căruțe era nemulțumit pentru faptul că renunțase la principat, deci erau posibile noi complicații politice datorită inconstanței unui om care nici el nu știa ce

dorește cu adevărat

Cât rivește sentimentele creștinești ale lui Andrei Bâthory și dorința mai puțin pioasă a lui Mihai de a-1 suprima, ele nu exprimă decât soluții politice de moment prin care doi adversari, care nu aveau cum să se înțeleagă, încercau să câștige partida folosindu-se de toate mijloacele posibile, cu deosebirea că unul știa exact ce vrea, în timp ce cardinalul nutrea speranțe de mărire fără să se reazime pe nici o forță.

La Praga, în anturajul împăratului, se discuta refacerea Ungariei, dar cât de superficiale erau cunoștințele politice și etnice ale spațiului despre care se discuta, o arată faptul că în mentalitatea imperialilor, Ungaria însemna Transilvania, Moldova și Muntenia. Deci un proiect de unire al celor trei țări românești, izvorât dintr-o prejudecată feudală, al cărui scop era stabilirea hotarului Imperiului Romano-Germanic pe linia Dunării[32]. Acest proiect interesează în măsura în care el coincide cu stăruința domnului de a pezenta fapta sa ca un serviciu adus creștinității și împăratului. Cunoscând visurile de mărire ale împăratului, așa se explică de ce Mihai va acționa cu tact, pentru a nu stârni susceptibilitatea acestuia.

Deocamdată, ceea ce era important, era faptul că până la 9 august Andrei Bâthory nu primise confirmarea sultanului, deși unele zvonuri nu excludeau posibilitatea ca un cardinal să îmbrace hainele orientale trimise de sultan, ca semn al supunerii sale.

în același timp, Rudolf cerea să i se trimită bani lui Mihai (24 august)[33].

Câștigul mare, însă, realizat de Mihai pe plan politic erau cele două luni, iulie-august, în care cei maitemuți dușmani ai săi nu îndrăznesc să întreprindă nici o acțiune ofensivă împotriva lui. Jurământul din 26 iunie nu fusese decât o simplă formalitate așa cum reiese din tratativele cu imperialii și el îi îngăduise ca în aceste două luni să ducă tratative cu otomanii blocând, în cele din urmă, trimiterea steagului de domnie cardinalului.

Scrisoarea din 15 iulie, pe care sultanul i-o trimite regelui Poloniei, în legătură cu schimbările din Transilvania, în ciuda faptului că se vorbește de o mare armată care a părăsit Constantinopolul, nu demonstrează altceva decât dorința Porții de a se ajunge la o înțelgere pe cale pașnică. Pusă în fața unui fapt împlinit, Poarta accepta înlocuirea lui Sigismund Bâthory cu condiția ca noul principe să-și arate supunerea și credința față de sultan. Polonii erau aceia care trebuiau să-l îndrume pe Andrei Bâthory pe calea cea bună[34]. Oricum, pentru Poartă era de preferat deocamdată un pricipe înclinat spre o înțelegere cu otomanii, pentru că aceasta însemna scoaterea Transilvaniei din

Liga sfântă.

Oastea cea mare cu care îi amenința sultanul pe europeni pornea cu mare întârziere de la Adrianopol spre Belgrad unde se afla spre sfârșitul lunii iulie. Mihai fiind foarte bine informat despre mișcările otomanilor și forța

210 acestora, începe tratative cu Giizelce Mahmud pașa, dar, în momentul în care marele vizir se paropie de Dunăre, preferă, orgolios fiind, cum îl consideră bailul venețian, să negocieze cu acesta, faptă care-1 înfurie, cum era și firesc, pe Mahmud[35]. Mihai înțelege să ducă negocieri de pe poziții de forță. După cum arată polcovnicul Valentin Walawski, aflat în oastea domnului român, din iunie și până spre toamnă Mihai s-a aflat în șa, "așteptând pe turci în lagăr, gata de bătaie"[34] Oștile domnului se aflau grupate, o parte pe apa Buzăului, o altă parte pe Râmnic, nu departe de râul Șiret. Din Constantinopol se trimiteau știri la 24 iulie în care se arăta că valoarea combativă a trupelor otomane era foarte scăzută, "iar despre Mihai voievod se cunoaște că este foarte puternic în Țara Românească. Și se bucura de o atât de mare faimă, încât turcii se tem să nu fie bătuți, ca în trecut"...[37]. Galerele trimise prin Marea Neagră în ajutorul lui Mahmud pașa, sunt scufundate de artileria lui Mihai, iar străduințile otomanilor de a construi un pod de vase la Giurgiu sunt paralizate de acțiunile domnului despre care "se aude că este astfel înarmat de la Marea Neagră și către Dunăre încât cu greu putea fi atacat"[38]. La începutul lunii august se simțea nevoia trimiterii unor noi întăriri lui Mahmud pașa pentru a pune "stavilă pagubelor pe care le fac zilnic lefegii lui Mihai"[39]. Din aceeași sursă sunt cunoscute intențiile vecinilor lui Mihai. Soli poloni, moldoveni și ardeleni sosiseră în tabăra marelui vizir pentru a cere steagul de domnie pentru Andrei Bâthory (suntem la 7 august și acesta încă nu primise steagul de domnie!) și Muntenia pentru Simion Movilă. Ieremia Movilă trimisese soli și la Constantinopol. El ar fi dorit să-l atace pe Mihai în același timp cu Mahmud pașa, despre care se spunea că are 15 000 de oameni. Totodată trebuia să atace și o oaste din Transilvania "și nu văd cum ar putea să le țină piept, principele Mihai"[40]. Cei trei adversari ai lui Mihai căutau să consolideze alianța lor și pe cale matrimonială. Știm din altă sursă că o fiică a lui Ieremia Movilă urma să se căsătorească cu Ioan Iffiu, fratele vitreg și sfetnicul lui Andrei Bâthory[41], iar cancelarul Zamoyski ar fi dorit să-l însoare pe cardinal cu o nepoată a sa[42].

Din aceste comentarii ar reieși că situația lui Mihai era pecetluită, numai că, în aceeași zi de 7 august 1599 bailul venețian din Constantinopol făcea o scurtă și exactă dare de seamă a felului în care "persoane inteligente", din anturajul sultanului, judecau situația politică din răsăritul european. Din relatarea bailului reiese că otomanii erau nemulțumiți de cele petrecute în Transilvania, ceea ce demonstrează că scrisoarea sultanului către regele Poloniei din 15 iulie nu era decât o simplă manevră diplomatică. Nu erau mulțumiți de Andrei Bâthory în ciuda atitudinii acestuia prootomane, pentru că, prin funcția pe care o deținea, el era un subordonat al papei. Nefiind numit

de sultan, el nu era decât un agent al polonilor “dependent de

 ei cu trupul”, din care cauză polonii vor devenii stăpânii Transilvaniei, “iar apoi vor pretinde să facă același lucru în Țara Românească, lucru făcut deja în Moldova cu Ieremia”[6]’. Stăpâni pe cele trei țări românești, ei le vor transforma într-un bastion pentru apărarea regatului lor, situație care nu le convenea otomanilor, din care cuză nu-1 confirmă pe Andrei Bâthory și nu acordă nici o atenție insistențelor moldo-polone de a fi înscăunat în Muntenia Simion Movilă. în tratativele duse de Andrei Bâthory și Ibrahim pașa, în a doua jumătate a lunii august, cardinalul dorea Inăul și Lipova și în același timp stăruia pe lângă marele vizir ca să nu-1 recunoască pe Mihai ca pe stăpânul unei țări independente și să nu i se trimită steag de domnie. în timp ce Ibrahim pașa făcea distincție între Muntenia și Transilvania, Andrei Bâthory insista ca să nu se facă nici o deosebire între cele două țări care se aflau după opinia sa acum unite sub autoritatea sa, fără să-și dea seama că face o gafă politică pentru că, la Poartă, tocmai o asemenea unire nu era privită cu ochi buni[64].

Mihai știa sau cel puțin intuia că era imposibilă o înțelegere între toți adversarii săi, din care cauză acțiunile sale diplomatice din vara anului 1599, nu urmăresc altceva decât destrămarea acestei coaliții fragile imaginată de unii contemporani. El duce tratat ve cu otomanii, încă din vară și, deoarece marele vizir se afla la Buda, la îr cepului lunii septembrie, cu intenția de a merge împotriva Strigoniului, Mihai reia tratativele cu Poarta prin intermediul lui Mahmud. Din partea acestuia soseau soli cu scrisori în care se arăta că domnul român se considera un supus al sultanului. El dorea ca să plătească tributul, dar pentru că țara era sărăcită, cerea să fie scutit pe timp de trei ani, iar oamenii lui Mahmud pașa să nu-i mai vatăme pe negustorii români care merg în imperiu, deoarece de la acești negutători se mai puteau strânge bani, țara fiind “cu totul sărăcită”[63]. Ceea ce este demn de reținut, e că la 4 septembrie se cerea iertarea și confirmarea lui Mihai de către Andrei Bâthory, din câte lasă să se înțeleagă raportul bailului venețian. Mai mult, principele Transilvaniei cerea ca să nu se comită nici o schimbare de domn în Muntenia fără consimțământul său prealabil. Pașa (probabil Ibrahim marele vizir) la care ajungea solia lui Andrei Bâthory, îi reține pe soli și-i trimitea cardinalului răspuns ca să nu “se încurce în nici un fel printr-o înțelegere cu Mihai, ci să țină seama numai de situația lui”[66]. Faptul că Andrei Bâthory intervenea în favoarea lui Mihai reprezintă o performanțăa diplomației marelui domn. Mahmud pașa înțelesese că domnul român nu face altceva decât să-i amăgească pe adversarii săi, dar nici Andrei Bâthory și nici oamenii din jurul său nu ghicesc jocul inteligent al activității diplomatice desfășurat de domn.

Din relatarea bailului venețian mai reiese că Mihai i-a “dat de înțeles lui

Mahmud că este pregătit atât pentru pace cât și pentru război", că el dorește pacea, dar cu "condiția ca Dunărea să fie hotarul dintre cele două state, iar turcii să nu treacă în părțile sale decât cu îngăduința sa", să fie iertat de tribut pe timp de trei ani, după aceea, îl va plăti la timp. Dacă nu i se acceptă cererile, se va apăra. "El consideră că viața lui nu are valoare și i se pare că a trăit destul, deoarece în cinci ani de război s-a străduit atât încât aceasta ajunge pentru vârsta de 50 de ani", din care cauză nu-i pasă dacă va mai trăi o zi în plus[67]. Mahmud, depășit de aceste propuneri, a trimis oameni la Constantinopol ca să informeze și să ceară sfaturi.

Informația în legătură cu primirea steagului de domnie de către Mihai la 27 august are, așa cum vom vedea, cu totul alt sens[68].

în timp ce unii dintre contemporani îl consideră pierdut, Mihai este pregătit să se apere pe linia Dunării și înțelege să trateze pacea cu sultanul, dar numai în condiții foarte avantajoase pentru țara sa. în același timp, este gata să-l atace pe cardinal și, prin unirea Transilvaniei cu Muntenia, să devină atât de puternic încât să dejoace orice plan ofensiv al adversarilor săi.

La o diferență de numai câteva zile se produce lovitura de teatru: Andrei Bâlhory află că Mihai, departe de a fi vecinul și vasalul său credincios, este cel mai periculos adversar. Cardinalul îi ceruse lui Ieremia să nu întreprindă nici o acțiune ostilă împotriva lui Mihai. Domnul Moldovei este constrâns să-l asculte pe Andrei Bâthory, deoarece nici otomanii și nici regele Poloniei nu acceptaseră propunerea lui de a-1 înlocui pe Mihai cu fratele său Simion-. Tenace, Ieremia revine iarăși cu cererile sale (27 august), dar de data aceasta el se adresează numai regelui Poloniei. Nu se sfiește să prezinte situația cât mai favorabilă acțiunii plănuite de el, chiar dacă ea nu coresponde realității. Potrivit scrisorii sale sultanul ar fi cerut de mai multe ori înlocuirea lui Mihai cu Simion, ceea ce era inexact. De data aceasta sultanul i-ar fi remis chiar un ultimatum, iar Ieremia i-a trimis pe pribegii munteni la Zamoyski pentru a pleda aceeași cauză[69]. Pe o foaie separată, vorbind de tratativele cu Ibrahim pașa, care pleca din Belgrad spre Buda, la 25 iulie, se poate constata, din cele spuse de Ieremia, că nu se ajunsese la nici o înțelegere între Andrei Băthory, Ieremia și marele vizir. Mihai, pentru a contracara acțiunile întreprinse de Ieremia, trimisese și el soli regelui Poloniei, cerându-i, așa cum o mai făcuse și altădată, să fie luat sub protecția acestuia. Zamoyski îi scria însă regelui să nu se încreadă într-un om "inconstant și necredincios" cum era Mihai[70].

Andrei Băthory, după luni de zile de încredere acordată lui Mihai, după luni de zile în care se visase și stăpânul Munteniei, află că Mihai a

reușit să păstreze strânse legături cu împăratul. Ioan Darahi explică și modul în care Andrei Băthory descoperă aceste legături. Despre solia lui Grigore Balogh și Ioan Ragusanul care se întorceau de la Praga și ajungeau la curtea

213 domnului la 1 august, cardinalul nu aflase nimic. Solii următori, Petru Armeanul și Ștefan Pethnehâzy sunt însă suspectați, prinși și duși la Alba Iulia. Pethnehâzy înghite scrisoarea pe care o purta, dar Petru Armeanul "cu o șiretenie uimitoare" reușește să o ascundă și să i-o aducă domnului. Interceptarea soliei lui Mihai se datorează trădării lui Ioan Rați, secretarul domnului, cel ce făcuse pe tălmaciul în timpul tratativelor dintre Mihai și comisarii imperiali, în 1598. Ioan Rați îl informează pe Andrei Băthory că Rudolf al II-lea împreună cu Mihai urzesc ceva împotriva sa[71]. Datorită acestei trădări, cardinalul află care sunt adevăratele sentimentee ale aceluia care trebuia să fie supusul său credincios. Indignat, el îi scrie lui Ieremia că este gata să-l ajute pentru a-1 alunga pe "Trădător".

În Memoriul lui Mihai nu se indică nici o dată pentru a ne orienta în cronologia evenimentelor, dar credem că se referă la acest moment atunci când spune că Andrei Băthory "trimise în Moldova pe un alt sol al său, pe Toma Csomortány[72], prin care îi dădea lui Ieremia porunca să se gătească cu polonii și tătarii dimpreună, ca să vie asupra mea și că același lucru voia să-l facă și el din partea sa"[73].

De data aceasta cardinalul era hotărât să treacă grabnic la acțiune îndemnându-i pe aliații săi să facă același lucru. Această grabă dezvăluie cât de mare era mânia lui Andrei Băthory. Situația devenea, de data aceasta, cu adevărat critică. Mihai nu putea găsi sprijin decât în tabăra imperială, dar era problematic că poate să-l convingă pe Rudolf și pe oamenii acestuia în legătură cu necesitatea unei intervenții urgente. Diplomații imperiali aveau nevoie de timp pentru a cântări câștigurile sau pierderile rezultate în urma unei asemenea acțiuni, să găsească banii pentru recrutarea unor noi contingente de mercenari. Și, în timp ce oamenii împăratului discută încă din vară propunerile domnului român, la începutul lunii septembrie circulau zvonuri alarmante în legătură cu o acțiune polono-moldovenească. Se credea că Ieremia primise îngăduința regelui ca să pornească împotriva lui Mihai, hatmanii Zamoyski și Zolkiewski venind în ajutorul său. Alte zvonuri circulau în legătură cu otomanii care se strângeau la vaduri pentru a trece Dunărea în Muntenia. Deci, din afară, domnul se afla complet încercuit de adversari pregătiți să atace. Dar primejdia venea nu numai din exterior. Ceea ce făcea ca situația lui Mihai să devină catastrofală era destrămarea unității interne și lipsa de bani pentru plata mercenarilor. Până nu cu multă vreme în urmă s-a crezut că măcar o parte a boierilor i-a fost credincioasă lui Mihai până la sfârșitul domniei. A fost descoperită însă scrisoarea din 5 septembrie

1599 adresată de marii dregători ai lui Mihai, în frunte cu mitropolitul țării, pribegilor din Moldova prin care li se cerea să intervină pe lângă Ieremia Movilă ca să-i salveze pe ei și țara (Vezi supra, capitolul IV). Din această

214 scrisoare reiese nu numai că boierii nu-1 mai doreau pe Mihai, dar că acesta nu mai avea nici bani pentru plata mercenarilor, lucru de altfel confirmat și de polcovnicul Valentin Walawski[74]. Ceea ce însemna, de fapt, că Mihai Viteazul era părăsit de toată lumea și după cum afirmau boierii în scrisoarea lor, nu se gândește la altceva decât să fugă împreună cu câțiva oameni credincioși lui ("cu acei hoți ci ține").

Documentul în discuție este socotit ca fiind mărturia uneia dintre cele mai mari trădări din istoria noastră. în ceea ce ne privește credem că scrisoarea a fost făcută cu știrea domnului, o dovadă în acest sens constituind-o, cum s-a mai arătat, semnarea ei de către boieri. Dacă era cu adevărat o trădare, atunci nu erau nominalizați vinovății. Altfel este greu de crezut că niște oameni ca Buzeștii sau Teodosie Rudeanu ar fi avut naivitatea să-și pună în joc capetele semnând-o.

Sensul acestei scrisori este cu totul altul. Ea reprezintă hotărârea nestrămutată a lui Mihai Viteazul de a-1 ataca și înlătura pe Andrei Báthory. Stăruise tot anul pe lângă imperiali ca să i se îngăduie să intre în Transilvania. Avea nevoie de un acord formal al acestora, pentru a nu-i transforma în adversari, deoarece și ei doreau Transilvania. Neprimind această îngăduință, și fiindu-i descoperite planurile de către Andrei Báthory, Mihai se hotărăște să treacă la acțiune cu sau fără acordul imperialilor, pentru a rupe cercul dușmanilor care începe să se strângă de data aceasta la îndemnurile cardinalului.

Dar pentru ca acțiunea lui să reușească, trebuiau îndeplinite două condiții: să neutralizeze coaliția formată împotriva lui și să-și asigure spatele prin tratative duse cu Poarta. El știa că Báthory și polonii ezitau să atace Muntenia, de teama unui conflict cu otomanii. Mihai mizează pe această teamă și îi pune pe boieri să trimită scrisoarea din 5 septembrie. Or, una dintre primele afirmații cuprinse în acest document este aceea în legătură cu steagul de domnie: "Iară acumu încă vă scriemu și vă dămu în știre că acumu, în această lună a lu avgust 27 zile, venit-au lu Mihaiu vodă steagu de la împăratu turcescu"[75]. Știm însă că Mihai nu primise steagul[74], suntem, deci în fața unei mistificări deliberate, scopul ei fiind acela de a neutraliza intențiile ofensive ale adversarilor săi. Confirmat de sultan, un atac împotriva lui ar fi însemnat un conflict cu Poarta, ceea ce nici polonii și nici Báthory nu o doreau. Scopul urmărit prin transmiterea acestei știri false s-a realizat, practic, prin prudența adoptată de adversarii lui Mihai. Dacă la 9 septembrie cardinalul ceruse lui Ieremia și polonilor

să-l atace cât mai grabnic pe Mihai, luna septembrie se va scurge fără ca vreunul dintre aceștia să fi întreprins ceva împotriva Munteniei. Dacă ar fi fost numai această informație falsă, în legătură cu primirea steagului de domnie, ea ar fi reprezentat cel mai

 important argument în favoarea ipotezei că scrisoarea din 5 septembrie a fost scrisă la inițiativa și cu știrea domnului.

O asemenea scrisoare trebuia să cuprindă însă și fapte reale pentru a fi credibiă. Faptul că Mihai nu avea cu ce-i plăti pe mercenarii și i-a slobozit prin (ară, pentru a putea trăi, este o informație jumătate adevărată, pe jumătate formulată cu o anumită tendință.

Partea de adevăr cuprinsăîn scrisoare avea darul să sublinieze slăbiciunea domnului față de coaliția moldo-polono-transilvăneană. Cronicarii otomani ne furnizează știrea extrem de prețioasă potrivit căreia Mihai a procedat în același chip și față de otomani. Cu toate că era pregătit să se apere, domnul simulează slăbiciunea și față de otomani în momentul în care este amenințat de Andrei Băthory. Selaniki, atât de bine informat, consemnează faptul că "raialele țării scăpate de săbii (muntenii n.n.) s-au răsculat în seraiul din București, năpustindu-se asupra sa", blestemându-1 pe domn și strigându-i: «Mai bine să ne vedem de câștigul și de agoniseala noastră sub stăpânirea padișahului cel ocrotitor al lumii. în timp ce noi trăiam cu copii și avuțiile noastre, aflate în mâinile noastre, din vina ta această țară atât de înfloritoare a fost prădată și călcată, și nici n-ai făcut măcar vreo ispravă și nici n-ai scos-o la capăt cu viclenie și răzvrătire și răscoală. Noi nu te vom lăsa teafăr»[77].

Din scrisoarea boierilor, din relatarea lui Selaniki reiese că situația domnului era fără nici o ieșire, datorită politicii sale Muntenia devenise o pradă sigură, problema care se punea fiind care dintre vecinii și dușmanii săi va culege roadele. Această stare de lucruri are și ea darul să tempereze elanul ofensiv al adversarilor lui Mihai. Din moment ce țara putea fi cucerită cu ușurință, fiecare dorea să profite de această conjunctură favorabilă, numai că situația nu trebuia bruscată și nu trebuiau întreprinse acțiuni riscante. Andrei Băthory, ca și aliații săi, se străduiesc să consolideze situația cardinalului. Și domnul român și cardinalul cu aliații săi știau că soarta tronului Munteniei depindea în mare măsură de cele ce aveau să se hotărască la Constantinopol. Mihai aflase și o menționează în Memoriul său, că Andrei Băthory trimisese o mare sumă de bani și daruri scumpe lui Ibrahim pașa, dar nu izbutise să obțină nimic.

în luna septembrie o solie a cardinalului trece prin Muntenia ca să se întâlnească cu Giizelce Mahmud pașa. Solia era condusă de Gheorghe Palatici (Paialics), sârb de origine, "un mare căpitan din

Banal” spune Iorga și acest amănunt nu este lipsit de importanță, așa cum vom vedea. El îl slujise ca oștean și pe Mihai[78]. Palatici era însoțit de ceaușul Husein și Mihai i-a lăsat să treacă “în dragă voie”. “Atunci înțelesei, spune Mihai, de la iscoadele ce le avem pe lângă Giizelce ceea ce hotărâseră ei la cererea cardinalului, și

anume că Giizelce trebuia să intre în Țara Românească, cu toate puterile sale, și că Ieremia Movilă trebuie să intre și el din partea sa, și cardinalul din a sa, cu toții asupra mea; în acest chip aflai totul de la iscoadele mele cele multe și bine ascunse. Și așa în vremea aceea trimsiei un sol al meu la Ibrahim pașa, făcând să se spulbere orice plan al cardinalului și atâta am stăruit pâriă ce Ibrahim pașa nu i-a mai trimis steagul”[79].

Această solie poate G datată după Szamoskozy unde se arată că Palatici s-a întors de la Mihai “cu puțină vreme înainte de conflict”[80]. Despre o solie a cardinalului la marele vizir vorbește și Selaniki, precizând și data: între 1-10 octombrie, informație care coincide cu aceea din cronica lui Szamoskozy. Cronicarul otoman îl confirmă pe domnul român consemnând insuccesul soliei lui Andrei Bâthory, chiar dacă motivul invocat este puțin credibil[81].

Cu succes fuseseră încheiate tratativele cu hanul tătar. Acesta îi scria regelui Poloniei că va pomi cu destui oșteni, “care sunt iuți ca vântul de dimineață în vânarea dușmanului”, și împreună cu Zamoyski și Ieremia vor pătrunde în Muntenia “distrugând și devastând casa și țara sa”, indiferent dacă “răufăcătorul” se va duce în altă parte sau va intra în Țara Ardealului[82], în același timp Andrei Bâthory încearcă să-l câștige pe singurul aliat al lui Mihai. El tirmite o solie la Praga prin care îl asigură pe împărat că va duce o politică procreștină. Se va răspopi și pentru a întări legăturile cu Rudolf se oferea să ia de soție pe arhiducesa Maria Christina, fosta soție a vărului său Sigismund. Prin aceste propuneri cardinalul reușește să obțină promisiunea lui Rudolf al II-lea, că până la sfârșitul lunii noiembrie nu se va întreprinde nimic dușmănos împotriva sa[83]. Nunțiul papal intervenise și el pe lângă Basta și stăruise pe lângă împărat ca să primească propunerile cardinalului care se va dovedi un bun supus al împăratului[84].

Neutralizându-i pe singurii aliați pe care-i avea Mihai, sperând că noi tratative cu otomanii vor avea mai mult succes și cunoscând situația disperată a domnului muntean, Andrei Bâthory socotește că a sosit momentul ca să-l alunge înainte ca Ieremia și Zamoyski să intervină. în ziua de 5 sau 6 octombrie este trimis la Mihai TomaCsomortani. Szamoskozy care precizează data soliei, nu știe ce s-a discutat cu domnul român. Mihai relatează în două rânduri acest

moment penibil, de unică naivitate politică din partea cardinalului. în Memoriul său este numai o succintă expunere, dar într-o scrisoare, "de o rară frumusețe" cum o socotește P. P. Panaitescu, trimisă la 30 decembrie lui Ieremia Movilă, domnul își îngăduie să judece împrejurările și oamenii politici. în același timp, în această scrisoare se poate surprinde psihologia marelui domn, logica impecabilă în judecarea evenimentelor, ironia fină și chiar o doză de humor, detașarea cu care își tratează adversarii. Solul îi cere.

217 brutal lui Mihai să-și părăsească (ara "pentru că nici ei, nici moldovenii, nici chiar turcii, nu erau mulțumiți și nici nu vroiau să mai rămân eu în Țara Românească"".

Solul cardinalului îi cerea domnului să-și părăsească țara pentru că Andrei Băthory făcuse pace cu regele Poloniei cu otomanii și alianță cu Ieremia, Inglitera și Franța. îl întreabă Mihai pe sol: "Dacă craiul (cardinalul n.n.) a făcut pace cu turcii... și dacă a putut să-și facă sie pace, când va vrea, poate să-mi facă și mie, ca să rămân în țară, căci turcii, pentru voia lui o vor face. La acestea mi-a vorbit astfel: «Craiul cu nici un chip nu poate să obție pentru domnia ta pace la dânșii, căci turcii nu vor și nici nu vor să aibă pe Domnia Ta în această țară și este și acum la noi un ceauș care a venit pentru aceasta, ca Domnia Ta să nu mai rămâi în această țară». Iar eu i-am spus lui: «Dar slujba ce am făcut-o pentru Ardeal, că mi-am data țara mea pradă turcilor și tătarilor de au luat-o, au prădat-o și că atâția ani am stat împotriva turcilor cu oamenii mei și cu puțin ajutor necruțând sângele nostru pentru Ardeal niciodată, care fiind sub apăarea mea, întru nimic n-a cunoscut nici o pagubă și este întreg? Și pe lângă acestea jurămintele ce le-am jurat între noi, ca să nu ne părăsim unul pe altul, până la moarte, ci să ne ținem împreună, când va fi bine unuia să fie și celuilalt, iar dacă rău, de asemenea? Și acum fac ei pace și mie-mi spun că nu pot?» La aceasta însă mi-a răspuns: «Altfel nu este, nici nu poate fi, numai cât Domnia Ta să pleci din țară!» Iar eu am spus: «Și încotro să mă duc, dacă plec din țară?» El a spus: «Craiul vă va da o cetate la o parte și vei locui acolo, iar dacă de bună voie nu vrei să pleci, cum îți spune craiul, atunci trebuie să știi că este porunca împărătească către crai ca el să vie asupra Domniei Tale, iar Ghiuzeldi pașa cu turcii de dincoace, ca să prindă viu pe Domnia Ta cu toate și să fii dat turcilor». Auzind acestea m-am turburat și mi s-a umplut inima cu tot felul de gânduri și după aceea nu am mai avut ce să mai spui, însă i-am zis:«Dacă este voia craiului ca să plec, mă voiu duce, numai să-mi arate timpul și ziua, ca să mă pregătesc pentru aceasta și să-mi dea un castel, ca să locuiesc»".

Valentin Walawski afumă că și din partea lui Ieremia Movilă a venit un sol, în același timp cu o cerere similară. Adversarii lui Mihai se

arătau binevoitori față de o victimă sigură, și pentru a nu risca să fie prins și dat pe mâna otomanilor, îi cereau să plece de bună voie. Iar Mihai, în fața unor asemenea cereri insolite, rămâne calm, cade pe gânduri, ne asigură el, dar nu pentru că se teme, ci pentru a formula cererea care cuprinde o enormă ironie: să i se spună ziua când să plece. Solii pleacă mulțumiți de rezultatul misiunii lor, iar domnul le declară celor din preajmă "că până ce nu-i vor arunca pământ peste ochi, nu se va lăsa să lupte cu turcii [...] Iar ce privește cedarea voievodatului, nu-mi las nimănui țara și patria, până ce nu mă va trage de

 acolo cu dinadinsul de picioare"*[7], ceea ce însemna, în limbaj popular, până când nu va fi scos cu picioarele înainte, adică pe catafalc. Mihai își exprimă nu numai voința de a nu-și părăsi (ara fără luptă, dar în același timp hotărăște el că a sosit timpul și ziua pentru a trece la acțiune: "Nimeni nu vrea de Ardeal, îl iau eu"[88] ar fi exclamat domnul și trimite porunci pentru concentrarea oștilor. Cu toate că până la această dată observatorii contemporani considerau că "oastea turcească nu a putut zdruncina până acum forțele"[89] domnului român, dându-și seama că nu poate conta pe nici un ajutor din partea lui Rudolf al II-lea, Mihai se vede silit să ducă tratative cu Poarta pentru a-și pune țara la adăpost de un atac otoman. Același lucru îl fac și adversarii săi care trimit oameni la Constantinopol la începutul lunii, tratativele începând la 17 octombrie. Bizuindu-se pe aliațele sale cu polonii și Ieremia Movilă, Andrei Băthory cerea să i se dea Timișoara, Înăul și Lipova. împreună cu Ieremia Movilă ei îl vor prinde pe Mihai și-l vor trimite la Poartă, cu condiția ca Muntenia să fie cedată lui Simion Movilă care se obliga să plătească un tribut în valoare de 5 000- 6 000 de galbeni, așa cum se obișnuise în trecut și așa cum plătea și Transilvania[90]. Cererile erau formulate prin capuchehaia domnului Moldovei, dar ceea ce nu reușeau să înțeleagă Andrei Băthory și Ieremia Movilă era faptul că otomanii nu acceptau să cedeze ceea ce considerau că li se cuvine. Ei erau stăpâni pe cetățile din Banat. Stăpâniseră Muntenia. 6 000 de galbeni reprezenta un preț mult prea scăzut pentru ca sultanul să renunțe la toate acestea, mai ales că cei doi solicitanți nu aveau mijloacele ca să impună cu forța cererile lor, singurul argument care i-ar fi convins pe otomani să cedeze.

Aceste tratative începeau la două zile după ce oștile lui Mihai începuseră marșul pentru a trece Carpații. Surpriza era totală. Fusese pregătită cu multă grijă și suntem pentru prima dată puși în fața pregătirii unor campanii după principiile strategiei modeme: mascarea pregătirilor și atacul prin surprindere care-i asigură celui ce a luat inițiativa mari avantaje.

Scrisoarea boierior din 5 septembrie 1599 avusese darul să creeze impresia adversarilor lui Mihai că acesta este trădat de toată lumea, căarmata acestuia de mercenari este ca și inexistentă. Când boierii afirmau că oastea lui Mihai s-a risipit pin sate, pentru că nu are nici ce mânca, era un adevăr, dar această dispersare de forțe în satele de sub

podgorie fusese făcută în mod intenționat. Iscoadele adversarilor nu aveau posibilitatea să afle nici care sunt forțele domnului și nici care este stadiul de pregătire al acestora. Andrei Băthory nu îl alesese întâmplător pe Gheorghe Palatici ca să-l trimită sol în Muntenia. Ca militar, acesta avea ochiul formai și își putea da seama dacă domnul face sau nu pregătiri în vederea unei ofensive. Când s-a întors din Muntenia, i-a spus cardinalului: "n-am văzut, într-adevăr, nici o oaste de a

 lui, are însă 300 de pedestrași"[91]. Efectivul unei gărzi care nu alarma pe nimeni. Numai Ioan Beldi, care își avea omul său în Muntenia, află că se pregătește ceva și-l avertizează pe Andrei Bâthory, dar acesta îi răspunde: "Nu crede dumneata, domnule Ioan, căci acum a venit de acolo Pancratie Sennyei și ne-a spus că voievodul are gânduri bune față de noi"[92]. încă un militar de profesie îl asigurase pe cardinal că nu are de ce să se teamă!

Scrisoarea din 5 septembrie ne arată cât de precară era perspicacitatea adversarilor lui Mihai: în ea se afirma că domnul a primit steagul de domnie de la sultan, dar otomanii vor să-l alunge; deși era confirmat de Poartă, domnul vrea să fugă. Aceste contradicții nu le observă nimeni. în loc să-i întoarcă spatele pentru insolența lui "Ciomârtantaș", cum i se spune în Cronica Buzeștilor, domnul se arată gata să plece cu familia, acolo unde se vor îndura cei mari să-i ofere un adăpost. Iar cardinalul care nu făcuse nimic până atunci pentru a ieși din anonimat, este convins că numai de bunăvoința lui depinde soarta omului a cărui faimă umpluse Europa.

O genială punere în scenă care nu-și va găsi corespondență decât peste 200 de ani. Când Bonaparte se hotărăște să treacă Alpii în Italia, toată lumea află că o armată de rezervă se concentrează la Lyon. Primul consul părăsește capitala pentru a trece în revistă niște unități prost echipate, din rândul cărora nu lipsesc chiar și unii soldați invalizi. Și în timp ce toată Europa se amuză privind caricaturile care apar în ziare, cele mai bune unități cu cei mai talentați generali se angajaseră deja în trecerea Alpilor, cădeau în spatele armatei austriece și Bonaparte câștiga victoria de la Marengo.

Printre cei care l-ar fi trădat pe Mihai, așa cum reiese din scrisoarea din 5 septembrie, se afla și aga Leca despre care se spunea că "l-au muncitu și l-au arsu și l-au căznit până va și muri". El se făcuse vinovat de trădare față de domn în timpul tratativelor cu otomanii în august 1599. Otomanii, văzând că nu-1 pot înlătura cu forța pe Mihai, au încercat să-l suprime, cumpărându-1 pe aga Leca. Acesta a promis că-1 va asasina pe Mihai și drept răsplată i se va da domnia Țării Românești. Dar, în timp ce se întorcea de la Poartă cu steagul de domnie, o ceată de cazaci cade asupra escortei ce-1 însoțea pe sol,

pune mâna pe scrisorile otomane, în care se vorbea despre înțelegerile făcute și le duce lui Mihai. Supus torturilor, aga Leca n-a mărturisit nimic și ca să-i verifice credința, Mihai l-a lăsat să treacă în Transilvania, unde a intrat în slujba cardinalului. La Șelimbăr, însă, el a trecut de partea lui Mihai, trădându-l pe Cardinal, fapt care a decis soarta luptei[93]. Toată această construcție se bazează pe zvonuri care circulau la Constantinopol în luna noiembrie, zvonuri inspirate probabil tot de scrisoarea din 5 septembrie 1599. în construirea unei asemenea ipoteze nu s-a ținut seama de faptul că Mihai primește steagul de domnie abia în noiembrie, când se afla în

Transilvania, iar aga Leca, la Șelimbăr, a condus una din aripile oastei românești. Deci nu fugise în Transilvania și nici nu-1 trădase pe cardinal. în afară de aceasta, dacă aga Leca trădase, de ce trebuia să poarte asupra lui scrisori care cuprindeau planul trădării? De asemenea, este greu de crezut că Mihai l-ar fi iertat cu atâta ușurință pentru o faptă atât de gravă, când știm că Ioan Rat a scăpat numai cu viața, la rugămintea căpitanilor lui Mihai, dar va muri în chinuri cumplite după Șelimbăr, când a intrat în slujba cardinalului, ceea ce era echivalent cu o nouă trădare. Este adevărat că zvonul din Constantinopol, din 14 noiembrie 1599 înregistrează prezența căpitanului gărzii lui Mihai în capitala imperiului, despre care se spunea că este albanez de neam, dar după cum precizează Selaniki, tratativele dintre domn și otomani se duc între 31 octombrie - 9 noiembrie 1599, într-o vreme în care aga Leca se afla în Transilvania. Dacă aga Leca ar fi trădat, este foarte greu de înțeles de ce Mihai Viteazul, ca principe al Transilvaniei, îi va încredința comanda cetăților Chioar și Gherla, atât de importante din punct de vedere strategic. Ținând seama de toate acestea, credem că episodul cu aga Leca se încadrează în măsurile pe care Mihai Viteazul le ia pentru a masca pregătirea atacului său împotriva lui Andrei Băthory. Iar aceste măsuri i-au îngăduit să câștige un timp foarte prețios, foarte necesar pentru a-1 pune la adăpost de unele surprize. A amânat lovitua pe care o plănuise din primăvară pentru a declanșa ostilitățile într-un moment în care armatele, în vremea respectivă, intrau în cantonamentele de iarnă.

încă o măsură menită să-l dezinformeze pe cardinal este trimiterea unui sol cu o săptămână înainte de deschiderea Dietei transilvane (18 octombrie) ca să-l informeze că este gata să treacă Dunărea și să-i atace pe otomani, o amăgire de care se plânge și nunțiul apostolic Malaspina[94]. Mihai îl asigura pe principe de sentimentele sale prietenești și ca semn al credinței sale se arăta gata

să-și trimită fiul ca ostatec. Informațiile culese de solii domnului demonstrau că Andrei Băthory nu întreprinsese nimic pentru apărarea sa. în același timp, 1 000 de călăreți poloni, care veniseră în slujba cardinalului, trec cu forța în Muntenia, antrenând 300 de călăreți care îl părăsiseră mai înainte pe Mihai și intraseră în solda cardinalului.

Ca reușita acțiunii să fie deplină, Mihai îl trimite pe Petre Armeanul la Praga pentru a-1 informa pe împărat "despre toate lucrurile și despre prietenia cea mare ce o arătam eu față de turci, făgăduindu-le să țin pace ca dânșii"[93]. Aceste tratative erau foarte importante, pentru siguranța hotarului dunărean. Anticipând, trebuie arătat că ele se duc aproape concomitent cu cele angajate la Constantinopol de Andrei Băthory prin intermediul lui Ieremia Movilă. Numai cu deosebirea că Mihai se dovedește mult mai abil ca adversarii săi. Am văzul care erau condițiile pe baza cărora înțelegea domnul să trateze, cu

 puțină vreme mai înainte, cu otomanii. De data aceasta el devine conciliant, după cum consemnează Selaniki: "Afurisitul de Mihai s-a supus și s-a închinat marelui serdar cel putmic. în felul acesta el a arătat foarte multă prietenie prefăcută. Primind condițiile noastre, el și-a luat obligația de a trimite ca ostateci copiii și familia sa și, de asemenea, să Uimită peșin și o parte din haraciul fixat"[96]. Cu toate că nu avea de gând să-și uimită familia la Poarta Fericirii și deși otomanii îl bănuiesc de prietenie "prefăcută", și de data aceasta nu se înșelau, Mihai reușește să încline balanța în favoarea sa, "așa că Ibrahim mai curând mi-ar fi dat mie steagul decât cardinalului"[97].

O altă manevră pentru a-1 izola pe Andrei Bâthory o reprezintă înțelegerea realizată cu secuii, cu care Mihai Viteazul ducea tratative încă din septembrie[98], în momentul în care se hotărăște să treacă munții, el tirmite mai mulți căpitani secui aflați în armata sa ca să-i ridice pe secui și cu toate că nu primise din partea lui Rudolf nici un document, el îi asigura că împăratul a hotărât ca să le restabilească toate privilegiile[99]. Nu era vorba doar de o amăgire, pentru că odată ajuns principe al Transilvaniei, Mihai va Ti acela care le va confirma vechile libertăți. Numai secuii din Ciuc și Giurgiu nu vroiau să meargă până nu era dărâmată cetatea Szekely banja. După cum notează Szamoskbzy, răspunsul domnului a fost prompt și laconic: "ardeți-o!" și au ars-o"[100]. în felul acesta domnul își asigura colaborarea secuilor foarte prețioasă în acel moment, deoarece era necesară blocarea trecătorilor din Carpații Răsăriteni pentru a nu-i îngădui lui Ieremia Movilă, care se afla la Roman, la 26 octombrie, să vină în ajutorul aliatului său. Andrei Bâthory.

Luând aceste măsuri de siguranță, Mihai își concentrează grosul trupelor în zona Târgoviște-Gherghița. în ziua de 12 octombrie, la Gherghița și la Florești, comandanții mercenarilor secui și cazaci jură

credință domnului[101]. Printre aceștia se ala și Ștefan Pethnehâzy, fostul sol la Praga, acum comandantul beșliilor.

Mihai le-a cerut mercenarilor să-și vândă sau să-și ardă căruțele, pentru a nu întârzia marșul oastei sale. îi îmbărbătează, promițându-le o mare răsplată: "Dacă lucrul acesta va izbândi, așa veți ajunge că cine ar dori să întrebe de voi, nu va zice ca până acum: unde-i ăsta și ăla? Ci: unde e domnul? sau: Ce face domnul? Căci oameni vă voi face pentru credința voastră, dacă statornici veți fi"[102].

între timp, Udrea banul și Radu Buzescu "trădătorii" de la *5* septembrie, sunt trimiși în Oltenia "să sae și ei cu toate oștile Craiovei și ale Jiiului și cu ale Mehedinților, să iasă cu iale împotriva lui Mihai vodă, către luncile Sibiului"[103]. La 15 octombrie trupele sunt trecute în revistă și, în după amiaza aceleiași zile, începe marșul pentru trecerea munților, pe valea Teleajenului și a Buzăului. Traversarea s-a făcut noaptea, "pe vânt și ploaie", iar a doua

222 zi au poposit pe moșia lui Bdldi, despre care lorga afirmă că era frate cu Mihnea vodă[104]. La 17 octombrie era la Prejmer, unde-i iese în întâmpinare delegația brașovenilor, din care făcea parte și protopopul Miha "și au făcut pace și legătură cu Mihai vodă să nu strice ținutul"[103].

La 21 octombrie Mihai trece pe lângă Codlea și, de aici, expediază, prin Bran-Câmpulung, ștafete cu poruncă pentru Udrea și Radu Buzescu, să treacă munții.

La 22 octombrie avangarda lui Mihai ajungea la Făgăraș, la 24 era la Cârța, unde captura scrisorile cardinalului trimise lui Ieremia.

La 25 octombrie, în Avrig, Mihai primea o scrisoare de la Andrei Băthory prin care era întrebat asupra rostului pătrunderii lui în Transilvania. Mihai îi răspundea că n-a făcut altceva decât să-și părăsească țara, după cum i se poruncise și îi cerea, la rândul său, cardinalului să părăsească o țară care era a împăratului. "Bolnav de burtă" și cufundat în petreceri cardinalul îi răspunde disprețuitor că nu poate lua în seamă porunca "unui cioban care nu știa să se bată"[106]. "Ciobanul" ajungea în 26 la Veștem unde are loc joncțiunea cu oștile venite din Oltenia.

între timp Andrei, înainte de deschiderea dietei la Alba Iulia, fusese la vânătoare. La 11 octombrie, luni, dieta urma să se deschidă, dar s-a amânat pe a doua zi. Deși soseau vești despre concentrarea oștilor lui Mihai la Gherghița, nimeni nu le iaîn considerare. Chiar Gaspar Komiș, comandantul oastei principelui, considera disprețuitor, că este vorba doar de niște zvonuri săsești. Când judele Brașovului trimitea în repetate rânduri vești că Mihai a trecut munții, cardinalul se distra jucând cărți. Veștile brașovenilor erau considerate de Komiș, Sennyei și alți oameni din anturajul principelui zvonuri menite să ducă la dizolvarea dietei. Andrei Băthory își dă seama, până la urmă, că

știrile primite cuprind și o parte de adevăr și la 20 octombrie pornește spre Sebeșul Săsesc, unde se afla tabăra oastei sale. în 22, pornește spre Sibiu unde ajunge în ziua de 24, împreună cu circa 16 000 de oameni. Fiind convins că Mihai nu va îndrăzni să atace, principele îngăduise nobililor și oamenilor săi să părăsească tabăra, pentru a merge la culesul viilor[107].

La 27 ocotmbrie Mihai apărea cu întreaga oaste pe câmpul de la Șelimbăr. Atunci, după cum afirmă nunțiul papal Malaspina, acesta a propus cardinalului medierea unei înțelegeri respinsă cu aroganță și insulte: "nu-1 voi lăsa și n-am nici o îndoială că voi nimici pe acest câine și nu înceta să provoace pe Mihai cu cuvintele că dacă nu e fiu de muiere stricată, să iasă în față și să se înfrunte numai ei doi". Malaspina primește permisiunea să meargă în tabăra lui Mihai care îi răspunde "că n-a venit din poftă de stăpânire, nici din setea ce ar avea să verse sângele creștinilor". Putea să

 trăiască liniștit în țara sa, dar uneltirile cardinalului și îndemnurile împăratului l-au făcut să pornească împotriva lui Andrei Bâthory. I-a amintit lui Malaspina că principele i-a cerut să părăsească țara și, ca să-i dovedească nunțiului că este vorba de o trădare a cieștinității, Mihai i-a arătat scrisorile schimbate între cardinal, Zamoyski și Ieremia Movilă, prin care cei trei se hotărâseră să-l scoată din scaun. Prin unirea celor trei țări românești, fără să le pese de soarta războiului cu otomanii (lăsându-i "pe nemți să se scarpine de această râie"), polonii deveneau atât de puternici încât îi puteau înfrunta cu succes pe oricare dintre adversari[108].

Declarațiile nunțiului sunt foarte importante deoarece ele ne demonstrează că Mihai judeca exact raportul de forțe din răsăritul Europei, așa cum o făcuseră și "unele persoane inteligente" din anturajul sultanului și că era foarte bine informat de cele ce se petreceau în jurul său. Când în Memoriu afirma că are iscoade multe și bine ascunse în sudul Dunării, interceptarea corespondenței dintre adversarii săi ne dovedește că "serviciul său de informații" era foarte bine organizat

Lupta s-a amânat cu o zi, dar când Malaspina s-a prezentat în 28 octombrie în tabăra domnului, Mihai i-a cerut scrisorile de împuternicire din partea împăratului și a papei. Malaspina i-a răspuns lui Mihai să fie crezut și fără scrisori, în calitate de nunțiu apostolic. Domnul i-a replicat, după cum relatează Walawski: "Pe tine te-a trimis Sfântul Părinte pentru treburile duhovnicești, iar nu pentru cele vitejești"[109] și l-a reținut în tabără până la încheierea bătăliei.

în privința efectivelor celor două armate ce urmau să se confrunte pe câmpia de la Șelimbăr datele furnizate de diferitele izvoare sunt contradictorii. Oastea lui Mihai poate fi estimată la 30 000 de oameni, dintre care 13 281 erau lefegii[110]. Szamoskozy afirmă că Mihai a intrat

în Transilvania cu 16 000 de călăreți și 14 000 pedeștri, afară de secui[111]. Ioan Darahi, care se afla în tabăra domnului, ridică numărul lefegiilor la 23 000, dar s-ar putea ca între aceștia să fie socotiți și oșteni români care slujeau pe leafă. Pe lângă lefegii mai erau 8 000 de haiduci "și de asemenea o prea frumoasă armată a roșilor"[112] ceea ce ar însemna că oastea lui Mihai număra în jur de 30 000 de oameni.

Oastea cardinalului era socotită de Malaspina ca numărând 16 000 de oameni, dar Mihai o estimează la 25 000, la fel Hieronymus Ortelius și Gaspar Ens, în timp ce Richard Knolles dă cifra de 30 000[113]. Artileria cardinalului număra 45 de piese, dar se miza și pe artileria cetății Sibiului.

Dispozitivul armatei lui Andrei Bâthory era organizat pe trei linii: linia întâi, aripa dreaptă comandată de Ștefan Lazăr, centrul de Moise Secuiul, aripa stângă de Petru Huszar, linia a doua era comandată de Melchior

Bogathi; linia treia era formată din nobili și cetele lor[114]. Mihai Viteazul și-a organizat oastea într-un dispozitiv asemănător. Linia întâi: aripa stângă formată din haiducii lui Baba Novac, la centru, călărimea sub comanda banului Mihalcea, iar aripa dreaptă era sub comanda "muribundului" aga Leca. Linia a doua era formală din călărimea românească a roșilor și din cazaci. Rezerva se afla în spate sub comanda personală a domnului[115]. Cât privește începutul bătăliei este greu de stabilit cui îi aparține inițiativa. Malaspina afumă că au avut loc hărțuieli și în ziua de 27, înainte de a începe el parlamentările. Szamoskozy într-un loc spune că haiducii lui Baba Novac au dat semnalul luptei, ca în altă parte să afume că lupta a fost începută de Moise Secuiul.

Efortul principal a fost făcut pe aripa stângă a oastei lui Mihai. Atacând aripa dreaptă a adversarului se urmărea izolarea oastei acestuia de Sibiu. In felul acesta cardinalul nu putea să profite de sprijinul artileriei și nici nu s-ar fi pulul retrage la adăpostul zidurilor cetății în cazul unui insucces. Așa se explică de ce luptele cele mai îndârjite s-au desfășurat în această parte, fapt care explică de ce unele izvoare consideră că lupta a fost începută de Baba Novac, comandantul acestei aripi. După un prim succes repurtat de Baba Novac este atacat și centrul oastei lui Băthory. Lupta a fost îndârjită și a durat multă vreme. Până la urmă centrul oastei cardinalului cedează teren și este capturat steagul cel mare al principelui. Sub comanda lui Petru Huszar, linia a doua a oastei transilvănene a contraatacat și a respins oastea lui Mihai, în special aripa stângă a acesteia. Mihai intervine personal și respinge centrul și aripa dreaptă a adversarului.

Urmează un nou contraatac transilvănean, care împinge mult înapoi aripa stângă a oastei lui Mihai. Mihai intrvine iarăși și conduce personal, la atac, trupele sale de rezervă. Este capturat cu această ocazie Gaspar Kornis, comandantul armatei cardinalului, fapt care are un efect negativ asupra trupelor lui Andrei Băthory. Acesta, cu toate că înainte de începerea bătăliei îl acoperise cu insulte pe domn, deși vorbise de un duel personal cu Mihai care să rezolve întregul conflict, în ziua bătăliei și-a așezat un scaun pe o ridicătură de unde să poată urmări desfășurarea bătăliei victorioase a trupelor sale. La orele trei după amiază, văzând dezastrul armatei sale, Andrei Băthory, însoțit de circa 100 de călăreți, a părăsit locul său de observație încercând să se salveze cu fuga la aliatul și prietenul său Ieremia Movilă. Moise Secuiul și alte căpetenii s-au retras în tabără, pe care aveau s-o părăsească noaptea. Oastea lui Andrei pierdea 2 027 de morți, printre ei aflându-se și Ștefan Lazăr, cel care se ilustrase în luptele cu moscoviții sub conducerea lui Ștefan Băthory, regele Poloniei. Toată artileria cardinalului a fost capturată de oastea lui Mihai. în munți, Andrei Băthory este ucis de țăranii secui, împreună cu o parte dintre

 nobilii care îl însoțeau. Capul cardinalului cu capetele altor cinci nobili au fost aduse lui Mihai la Alba Iulia[116]. Mihai declarase că poate dobândi Transilvania cu mare ușurință. își calculase exact posibilitățile, iar planurile sale s-au realizat punct cu punct, în ritmul prevăzut de el. La 1 noiembrie 1599 Mihai intra cu mare pompă în Alba Iulia. Ca răspuns la insultele cardinalului, Mihai cere să fie adus trupul acestuia. O pictură făcută după capul lui Andrei Bâthory a fost trimisă, din porunca domnului, împăratului, în ziua de 23 noiembrie, în timpul primei diete ce se ține sub conducerea lui Mihai, are loc înmormântarea cardinalului. Mihai a mers în urma sicriului, semn de comportare decentă și de cinstire a morților. Ucigașii săi veniți din apusul "civilizat" al continentului nu vor ști să dea dovadă de această obligație elementară impusă de confruntarea cu neantul. Mihai Viteazul știa însă că victoria asupra unui cardinal era ușor de obținut și că dificultățile aveau săînceapă abia după aceasta. Cea mai grea și cea mai înverșunată luptă fiind aceea pentru recunoașterea internațională a dreptului său de a conduce Transilvania, a dreptului pe care neamul său îl avea de a se uni într-un singur hotar. Folosise toate argumentele și o deosebită abilitate diplomatică pentru a i se îngădui să treacă măcar la o unire politică parțială și niciunul dintre puternicii vecini ai spațiului locuit de români nu fusee de acord. Mihai era conștient că marea bătălie avea să înceapă după izbânda de la Șelimbăr și nu va ocoli nici un risc pentru a o câștiga.

Din felul în care a fost receptată în cercurile politice europene vestea victoriei de la Șelimbăr ne putem da seama de greutățile pe care Mihai avea să le întâmpine.

Pentru Zamoyski și partizanii politicii sale orientale, Șelimbărul însemna un adevărat dezastru[117]. în loc să se ajungă la înlocuirea lui

Mihai, în Muntenia, cu Simion Movilă, omul polonilor, era înlăturat Andrei Bâthory, înscăunat în Transilvania datorită eforturilor făcute de Zamoyski. Prin unirea Transilvaniei cu Muntenia devenea posibilă și unirea Moldovei. Cancelarul prezenta situația de asemenea manieră ca să-l impresioneze pe rege și să-l determine să ia măsuri urgente pentru a fi reparat cât mai grabnic posibil eșecul suferit în Transilvania. Mihai era un dușman al ordinei sociale existente, acordase libertăți țăranilor în Transilvania, îi putea ridica, promițându-le aceleași libertăți, pe țărani ortodocși din provinciile răsăritene ale regatului[11]'. O reacție negativă se înregistrează la Roma, cu câteva zile înainte de lupta de la Șelimbăr. Papa aflase de pătrunderea lui Mihai în Transilvania și cu toate că în cercurile diplomatice din Europa se știa că Andrei Bâthory va face pace cu otomanii și se va rupe de Liga sfântă, Vaticanul consideră că este de datoria împăratului să curme "răul actual", adică victoria lui Mihai asupra lui Andrei Bâthory[1]".

226

Domnul român se confruntase direct cu atitudinea dușmănoasă a nunțiului apostolic Malaspina care exprima, măcar parțial, mentalitatea Curiei romane. Malaspina se temea ca domnul să nu păstreze Transilvania pentru sine, ceea ce însemna triumful unui principe schiasmatic cu rezultate negative pentru propaganda catolică. De aceea nu se sfiește să facă apel la mândria de neam a sașilor din Sibiu și a nobililor refugiați acolo, atunci când le cere să nu presteze jurământul de credință lui Mihai, fiind "rușinos dacă o provincie așa de mândră ca aceasta ar fi stăpânită de un valah"[120]. în ochii aceluiași nunțiu apostolic Mihai este un "monstru", un ortodox "dușman de moarte al catolicilor", așa cum numai sultanul poate fi, iar datoria lui, ca om al bisericii, e să atragă atenția tuturor asupra primejdiei pe care o reprezintă domnul pentru lumea creștină, denunțându-1 ca pe un om "lacom de domnie" care a pătruns în Transilvania din proprie inițiativă și cu forța, atunci când papa era pe cale să realizeze unirea lui Andrei Băthory cu împăratul'[21].

Nu există un atac mai veninos ca al acestui prelat care ne dovedește că nici cultura umanistă, nici interesele mai largi europene nu contau atunci când era vorba de interesele scaunului pontifical. Papa în loc de ajutoare îi ceruse lui Mihai să treacă la catolicism, latinitatea poporului român nu avea nici o importanță în politica mărginită a V aticanului. De altfel, legații papali de la Praga și Cracovia îl condamnau pe Malaspina pentru gafele politice comise, așa cum o făceau și oamenii de la curtea regelui polon[122].

Pentru domnul român importante erau însă reacțiile de la Praga și Constantinopol. Mihai are grijă ca îndată după bătălie să se stabilească

legătura cu cele două capitale, pentru a explica sensul faptei sale.

Pentru apărarea Munteniei față de o incursiune otomană domnul lăsase pe vornicul Dumitru cu câteva mii de oameni ca să păzească hotarul dunărean. Potrivit unor zvonuri, otomanii ar fi trimis 6 000 de omeni cu un pretendent, Basarab, pentru a-1 înscăuna la București[123]. Selaniki admite că s-au făcut pregătiri pentru numirea altui dom, dar până la urmă i se trimite steagul lui Mihai prin Osman aga și ceaușul Mustafa, care-1 găsesc pe domn în Transilvania. Mihai scrie că alungarea lui Báthory s-a făcut în urma unei lupte care a durat trei zile și trei nopți, iar într-a patra "a fost o luptă că nu se poate nici scrie, nici povesti"[124]. El a întreprins această expediție "ca să-l cinstesc pe prealuminatul împărat turcesc, domnul meu, precum scrie în cinstitul firman"[123]. Mihai le cere otomanilor să nu se încreadă în Ieremia Movilă, omul polonilor, pe care el este pregătit să-l alunge, dacă așa va fi voia împăratului. Lui Mahmud pașa îi relatează pe scurt înfrângerea lui Andrei Báthory, arătându-i că în "vilaetul Țării Românești se află fiul nostru, iar noi am luat cu sabia noastră Țara Transilvaniei. Trimițând, ca și mai înainte, peșcheșurile care se trimiteau an de an la Poarta fericirii încă din

 vechime, nu ne opunem legii padișahului"[124]. Dacă domnul reușise ca să-l convingă pe marele vizir să nu-i dea steagul de domnie lui Andrei Báthory, în schimb, Ibrahim pașa îl confirma pe domn[127], ceea ce însemna un mare succes diplomatic și siguranța hotarului cu Imperiul Otoman, cel puțin pentru o vreme. Mihai știa că nu se poate încrede în sultan, care nu "a cucerit aproape tot pământul pe altă cale, decât că a făcut alianță cu unul din dușmanii săi până ce l-a învins pe celălalt și după înfrângerea acestuia s-a întors iarăși cu armata împotriva celui dintâi"[128].

La 4 noiembrie, din Alba Iulia, Mihai îi scria împăratului Rudolf, prezentând victoria de la Șelimbăr ca pe o răzbunare a jignirilor, pe care Casa de Austria le-a primit, cum zice domnul "nu știu de ardeleni sau de craii lor". Alungarea cardinalului s-a făcut pentru restabilirea autorității imperiale, iar Mihai s-a luptat "cu credința în Dumnezeu [...] și răzimat pe dreptatea Măriei Tale"[129].

Cu aceasta începea ceea ce N. lorga a numit "lupta cu oamenii împăratului", o luptă care nu avea alt scop decât realizarea unității naționale românești. Tratativele pentru recunoașterea drepturilor sale de a fi principe și al Transilvaniei vor fi foarte dificile, vor necesita eforturi și o tenacitate ieșite din comun, ca și o abilitate diplomatică în măsură să contracareze manevrele comisarilor imperiali.

Informat de Basta și de Mihai Szekely, căpitanul de Satu Mare, despre pătrunderea domnului român în Tansilvania, Rudolf al II-lea îi scrie fratelui său, arhiducele Matthias. Și nu întâmplător acestuia. Rudolf se înțelege perfect cu fratele său Matthias și împreună

elaborează politica ce urma să fie dusă față de Mihai. La câteva zile după victoria de la Șelimbăr (5 noiembrie), la curtea imperială, sub controlul direct al împăratului, se elaborează un adevărat program de acțiune care urma să se aplice, în timp, împotriva lui Mihai. Mai întâi, se recomanda prudență, fapta lui Mihai îl va ofensa pe papă, previziune împlinită întocmai, dar această faptă poate fi și "scuzată cu temei". împotriva domnului trebuia să se acționeze progresiv. Lui Basta, sau altei persoane în care Matthias avea încredere, trebuia să i se încredințeze un corp de oaste mare cu care să se apropie de hotarele Transilvaniei. Ajuns acolo, Basta "să se informeze mai întâi prin tot felul de mijloace și să afle dacă și în ce condiții ar înclina, dacă nu o parte din nobilime, atunci cel puțin secuii și sașii sau orașele și dacă ar fi decise să treacă de partea noastră"[130]. Basta avea din acest moment patenta imperială pregătită pentru a sesiza "în numele lui Dumnezeu, cu sârguință și precauție, ocazia cea mai bună", pentru a trece la acțiune. Deci, de la început, Rudolf înțelege să lichideze unirea Transilvaniei cu Muntenia și dacă era nevoie, să fie suprimat cel care leza interesele imperiale. Acest lucru nu se declară public, pentru că, oricât

 de ticălos ar Ti fost acest personaj "abulic", cum îl caracteriza Aurele Decei, el nu îndrăznea să afișeze public un cinism care să încalce cele mai elementare sentimente omenești.

Basta, la rândul său, se adresa aceluiași arhiduce Matthias să i trimită grabnic ajutoare "pentru a nu fi mai slabi" decât Mihai[131]. Ungnad, desemnat comisar imperial în vederea tratativelor cu domnul român, era și el implicat în acest proces de pregătire discretă, așa explicându-se atitudinea lui atât de ostilă față de Mihai.

Domnul are însă prudența de a declara public că a luat Transilvania în numele împăratului, intitulându-se "voievod al Țării Românești, consilier și lecțiilor pentru Transilvania, căpitan general al oștirilor imperiale pentru părțile din afara Transilvaniei, supuse lui". Această atitudine rezervată a domnului liniștește, pentru început, curtea de la Praga, din care cauză împăratul e de acord să i se trimită ajutoare. Chiar Ungnad îl socotește pe domn că este credincios împăratului, făcându-se demn de "Lâna de aur și de toate onorurile și alte favoruri imperiale"[132]. Matthias îl felicită pe Rudolf pentru succesul obținut prin Mihai, în Transilvania și recomandă să fie răsplătită "o astfel de faptă strălucită, demnă de amitire eternă"[133]. Această stare de euforie, creată de declarațiile domnului român, nu durează decât luna noiembrie. Mihai îi cere lui Basta să se retragă ne mai fiind nevoie de ajutorul lui, din care cauză, Rudolf îi scrie aceluiași arhiduce Matthias, la începutul lunii decembrie, ca cererea lui Basta să fie

respinsă cu blândețe, fără să se specifice despre ce cerere este vorba. Dar nu este greu de ghicit ce ceruse generalul imperial la 9 decembrie: un atac împotriva domnului, altfel nu ar avea nici un sens specificarea lui Rudolf' "voievodul nu s-a arătat până acum vrăjmaș" și, ceea ce era foarte important și decisiv, în momentul respectiv, era declarația lui Rudolf: "nu vedem cum am putea fi împotriva lui [a lui Mihai] și cum am putea întreprinde ceva cu forța, căci ar fi nevoie de bani și oșteni și anume de foarte mulți"[134]. Rudolf știa că Mihai n-a avut niciodată încredere și simpatie pentru Basta, amănunt deloc lipsit de interes, după cum Mihai știa că imperialii nu pot întreprinde nimic, deocamdată, împotriva lui, el având în subordinea sa o armată puternică, iar ceilalți, nu. De aceea, în sfaturile date lui David Ungnad și Mihail Szckeli, comisarii trimiși la Mihai, se recomandă ca faptele voievodului să fie lăudate, dar cu discreție și să fie cercetate stările din Transilvania. Ceea ce îl neliniștește pe împărat, e că Mihai împarte moșii în numele său, comportându-se ca un stăpân al țării. Pezzen era de părere că Mihai a luat Transilvania pentru sine, iar im alt demnitar, referindu-se la faptul că Mihai își așezase garnizoanele sale în Lipova, Ineu, Șiria, Lugoj, Caransebeș ca și în altele, se exprima plastic "Mă tem că ne-am băgat noi singuri un păduche în blană"[133]. Unii

 sfetnici ai împăratului erau de părere că Basta ar fi trebuit să ocupe Transilvania. Dar, în momentul acela, imperialii nu aveau posibilitatea să asigure garnizoana nici unei cetăți din Transilvania, după cum mărturisea Ungnad.

în ultima zi a anului 1599 Ungnad era de părere că Mihai va ceda Transilvania dacă vin comisari cu împuterniciri depline, ceea ce, de fapt, Mihai nu intenționa să o facă. Dar, așa cum reiese dintr-un comentariu contemporan, Mihai vrea să rămână în Transilvania și să o apere împotriva celor care l-ar ataca și, lucru demn de subliniat, el a intrat în Transilvania "din ordinul împăratului, dar și cu acordul turcilor"[136]. Ungnad intuia și el aceeași primejdie. Deci domnul avea posibilitatea să treacă de partea cui îl ajuta. O realitate politică pe care Mihai încearcă să o exploateze în folosul său și de care imperialii trebuiau să țină seama. Cel mai lucid judecător al situației, Mihail Szdkeli, sublinia și el această stare de lucruri, recomandând prudență, pentru că niciodată un împărat n-a obținut o victorie cu mijloace atât de puține și nu a avut și nici nu va avea "niciodată un asemenea inamic cum va deveni el", fiind viteaz, știind să-i atragă pe soldați de partea lui. Iar dacă împăratul refuză să-i dea ce cere Mihai, atunci îi va oferi sultanul, numai pentru a-1 despărți de coaliție creștină[137]. Comisarul imperial va interveni iarăși la 5 ianuarie 1600, cerând ajutoare pentru Mihai și subliniind cele spuse și cu altă ocazie: "dacă îl menținem pe Mihai voievod de partea noastră, atunci obținem ceea ce

niciun împărat roman n-a mai avut vreodată, dacă îl pierdem, va fi o pierdere cum una la fel nu s-a mai văzut secole de-a rândul, căci el nu poate cere ceea ce nu i se poate oferi și nu i se poate oferi atât de mult pe cât este el în stare să ne dea nouă drept compensație - decât dacă ar avea încă o viață”[131]. Calcule matematice, făcute de Ungnad, mai înainte de a lua legătura cu Mihai, demonstrau același lucru: cu 100 000 de taleri domnul întreținea 10 000 de călăreți și 30 000 de pedestrași, în timp ce o oaste de 40 000 de oșteni germani abia dacă ar putea fi întreținută cu 600 000-700 000 de taleri”[139]. Oameni aleargă din toate părțile pentru a-1 sluji pe domnul român: moldoveni, unguri, cazaci, sârbi, albanezi, și chiar turci dinspre părțile Transilvaniei. Liga sfântă ar Ti făcut economie, iar cu oastea pe care o are domnul, el ar putea să supună Moldova, Bulgaria și Serbia “unde nu există nici un fel de fortificații”[139].

Toate aceste planuri se fac mai înainte de a se ști în mod sigur ce dorește Mihai, cum înțelege el să guverneze Transilvania, ce planuri de viitor are, planuri care trebuiau să țină seama și de conjunctura internațională din primele zile ale lunii ianuarie 1600.

Rudolf, de la început, recomanda lui Basta să atragă pe nobilii transilvăneni și pe sași de partea sa. Generalul imperial stabilește legături cu

 nemeșii din Transilvania, dar și aceștia sunt împărțiți în partide ale căror tendințe sunt greu de surprins și de definit. Episcopul de Alba Iulia, Dimitrie Napragy, numit de Mihai cancelar al principatului, era în relații cu Bâlhoreștii, iar aceștia din urmă aveau legături cu Ieremia Movilă și Zamoyski. Ștefan Bâthory de Ecsed avea legături cu Basta, dar înclina spre o alianță cu polonii pentru a-1 înlătura pe Mihai. Mihail Szâkeli îi arăta împăratului că Bocskai declara public că va lua principatul cu sabia. Napragy și Băthoreștii unelteau cu Zamoyski și Ieremia pentru a-1 ataca simultan pe Mihai. Mihai Viteazul însuși îi arăta lui Carlo Magno, comisarul imperial, că trădătorii care urzesc căderea împăratului sunt Basta, Bocskay, Băthory de Ecsed și cel de Somlyo. Napragy însuși era acela care îi informa pe Ieremia Movilă și pe Zamoyski despre intențiile lui Mihai[140]. Cunoscând toate acestea, Mihail Szekeli îl avertiza pe Rudolf, referindu-se la Mihai Viteazul, ținta atâtor uneltiri: “Căci, stăpâne, să vă aduceți aminte de vorbele mele: va veni vremea când va fi nevoie de el, cum e și acum, și am voi să-i acordăm încrederea; numai dacă ar mai fi!”[141].

Avertismente lucide dar inutile. Rudolf voia Transilvania cu orice preț și incapabil să discearnă calea cea bună de urmat în acest hățiș de interese și pasiuni este înclinat să acorde mai mult credit unor curteni sau slujitori tot atât de mărginiți, ca oameni politici, cum era și împăratul. Faptele, adică istoria anilor următori, va sancționa această incompetență, împlinindu-se temerile lui Mihai Szăkeli, singurul care știuse să prețuiască la adevărata ei valoare capacitatea politică și

militară a domnului român.

Către mijlocul lunii ianuarie oamenii împăratului încep să-și dea seama că Mihai dorește să rămână stăpân al Transilvaniei. La 11 ianuarie Pezzen scria împăratului că a stat de vorbă cu Gheorghe Rați, solul lui Mihai, care "dă de înțeles foarte sincer și deschis că stăpânul său, voievodul a luat Transilvania cu sabia și nici nu se gândește să se lase îndepărtat de acolo, că vrea să-și încerce norocul și în Moldova - fie că Maiestatea Voastră imperială aprobă sau nu"[142].

Ambasadorul spaniol la Praga îl infoima pe Filip al III-lea că Mihai împarte slujbele și averile după bunul său plac, componându-se ca un adevărat stăpân al provinciei[143].

LA 26 ianuarie Mihai Viteazul, în instrucțiunile către solii săi, banul Mihalcea și Stoica vistier, dezvăluie care sunt intențiile sale politice, în legătură cu Transilvania. Aceasta, în urma consultării cu "boiarii și nemișii" Ardealului, după cum se precizează în **Cronica Buzeștilor.**

Deoarece el a reușit să scoată Ardealul care se afla de 74 de ani sub stăpânirea otomană și să-l închine împăratului și pentru că dorește să-l slujească cu cinste pe Rudolf și creștinătatea "pentru această slujbă și

 nevoință ce s-au nevoit, să-i lase Țara Românească și (ara Ardealului să-i fie de moșie lui, și cine se va ține den feciorii lui, să le fie moșie".

Mihai mai dorea ca hotarul Transilvaniei să fie cel de pe vremea împăratului Maximilian (1564-1576), adică să-i fie retrocedate zonele locuite de români, Oradea cu ținutul Bihorului, Hustul cu Maramureșul, ținutul Crasnei și al Solnocului, al Zarandului și Baia Mare. "Alta, iar pohtescu", scrie domnul, să i se recunoască dreptul dea dărui "sate și olate", ca și dreptul de judecată asupra locuitorilor Transilvaniei. împăratul cu "cei 7 herțegi și cu alți domni" să țină seama de importanța strategică și militară a Transilvaniei și Munteniei "că Ardealul și Țara Românească în ce locu săntu: tot norocul creștinității iaste aruncat pe aceste 2 țără, carele săntu baștele ce se cheamfă] strejile și apărătura a toată creștinătatea; că, Dumnezeu să ferească, de-ară apuca turcul aceste 2 țără, ară fi peirea a toat[ă] creștin[ă]tatea", din care cauză să fie sprijinit la timp cu bani, pentru angajarea oștenilor necesari. Să i se ofere un loc de refugiu și o indemnizație anuală lui și urmașilor, iar dacă ar cădea în robie, principii creștini să-l răscumpere. Să i se recunoască titlurile pe care le-a avut Sigismund Báthory. "Alia, pohtim - se arată în ultimul punct al instrucțiunilor - pentru ținuturile ce-au fost mai denainte vreamfe] de moșie și de ținutul hotarălor celor 2 țără, de țara Ardealului și de Țara Rumânească, și le-au fost luatu turcii, de sânt suptă mâna lor, când va

da Dumnezeu [...] să le dobândim de la mâna păgânilor și el [e] să fe iar la moșie și să ție de hotarăle acestor 2 țără cum au fost de veci”[144]. Ce se va dobândi de la păgâni, împăratul să facă ce va voi cu aceste cuceriri[145].

Domnul dorea, deci, să i se recunoască titlul de principe și unirea celor “2 țără”, fără să fie uitate teritoriile locuite de români din Muntenia sau Transilvania care ajunseseră sub stăpânirea otomană. Acum, pentru prima dată își afirmă domnul în mod public, dorința lui de a-i uni pe români sub o singură conducere. Pentru căîn afara Munteniei și Transilvaniei el nu a uitat niciodată Moldova, eforturile sale diplomatice din ultimii ani urmărind cu tenacitate această unire românească într-un singur hotar. Gândire politică surprinsă și de contemporani, atunci când înregistrează una din declarațiile lui Mihai: “Când voiu fi adus în puterea mea cele trei țeri, atunci cu adevărat voiu apuca pe ture de barbă și voiu aduce cu atât mai mult serviciu creștinătății”[14]*. Deci, mai întâi unirea românească, afirmată acum răspicat, și abia după aceea se poate vorbi de serviciile aduse Europei în lupta cu Islamul. Această voință și dorință de unitate națională trebuia atenuată, pe plan diplomatic, pentru a nu șoca pe oamenii de la curtea împăratului, cu promisiunea continuării luptei pro republica Christiana. “Până acum am dat în mâna majestății sale Țara Românească și Ardealul, tot așa, cu ajutorul lui Dumnezeu, nu voi lipsi să-i dau și Moldova iar mai pe urmă și o bună parte

 din Turcia”[147]. Domnul îi declară lui Carlo Magno că este gata să treacă Dunărea, “să asedieze direct Adrianopolul cu gândul, poate, de a lovi și în părțile Constantinopolului”[148], ca să-i scrie împăratului (2 februarie 1600 că nu va pregeta să treacă Dunărea “să lovesc nu numai ținuturile mărginașe, ci chiar Constantinopolul, inima imperiului turcesc” pentru a aduce pace veșnică creștinătății[14]’. Domnul avea, însă, nevoie de Transilvania pe care o considera ca un cuib de unde avea posibilitatea să lovească spre răsărit și miazăzi. Voia să ia Moldova, iar pentru a i se îngădui aceasta, promitea așa cum am mai văzut, să-i dăruiască arhiducelui Maximilian coroana Poloniei. După care va trece Dunărea unde bulgarii și sârbii îl așteptau “cu mare dor”. Se putea lua Constantipolul și, mergând pe urmele oastei lui Alexandru cel Mare, prin Asia Mică, va aunge până la Ierusalim.

Stăruințele sale, oricât de ademenitoare, sunt zadarnice. Despre cererile lui de a fi confirmat în Transilvania i se răspunde că s-a discutat și se va discuta cu solii săi, încât domnul va fi mulțumit (3 februarie 1600). La 10 februarie comisarii imperiali, primiți de Mihai vin cu vorbe goale, ca în ziua de 11, din Plzen, Rudolf să-i trimită domnului o scrisoare prin care i se mulțumește că a adus Transilvania sub stăpânirea Casei de Austria. îl recunoaște și îl întărește în domnia Țării Românești[150].

Reacția domnului, înregistrată de unul dintre comisarii imperiali, ne arată cât de mare a fost indignarea acestuia. Nu ezită să-l facă pe Rudolf trădător în fața oamenilor acestuia. A luat Transilvania cu sabia riscându-și viața și punând în cumpănă soarta familiei sale. Pentru serviciile aduse împăratului și creștinității "Eu am nădăjduit că Măria Sa împăratul Roman îmi va da confirmarea nu numai cu onoruri însemnate, și cu steaguri împărătești, cu scrisori și peceți. însă el vrea să mă gonească din Ardeal, cum se alungă o târfă din țară. Asta n-o vrea Dumnezeu. Eu nu mă voi lăsa gonit, chiar de mi-aș lăsa capul, căci eu l-am luat cu sabia mea. Eu am slujit împăratului Roman, nu de teamă, ci din marea dragoste ce o am față de Creștinătate. împăratului turcesc, de o bucală de vreme, i-am făcut toate rușinile și batjocurile pe care și le poate închipui cineva; iar el, acuma, la sfârșit, îmi trimite un cal frumos înșeuat și 15 000 ducați, un surguci cu pene de cocor, un steag de-al lui cu o sabie, un buzdugan și câteva caftane din fir de aur și daruri pentru boierii mei, care sunt la curtea mea, drept cinstire. Lui i-am făcut toate rușinile și batjocurile pe care le-am putut închipui, ca și solului său în Țara Românească. Iar împăratul Roman [...] îmi trimite drept cinstire trei coli de hârtie pline de venin, rușine și batjocură, și vrea să mă gonească afară, așa cum am fost înștiințat Mi s-a spus, într-adevăr, să nu mă încred în nemți, căci voi fi rău răsplătit pentru slujba mea credincioasă; așa precum s-a și întâmplat. Voi trimite pretutindeni această scrisoare a Maiestății

Sale, ca să vadă toată lumea bătaia de joc și nerecunoștința ce mi s-a făcut pentru slujba mea credincioasă"[15ı].

Reiese din acest document dorința neclintită a domnului de a nu părăsi Transilvania. Și, în timp ce oamenii împăratului și în special Ungnad se vor strădui să zădărnicească planurile domnului, același Mihai Szdkeli se adresa împăratului arătându-i cât de utilă era păstrarea domnului român. Pentru că, între timp, situația internațională se complica prin apariția lui Sigismund Báthory în anturajul lui Zamoyski, care-i promitea un milion de zloți ca să-l alunge pe Mihai din Transilvania,cerându-i fostului principe ca alături de poloni, să încheie o pace veșnică cu sultanul[152]. Mihail Szâkeli se străduia să convingă pe împărat și pe oamenii acestuia că Transilvania nu putea fi păstrată în tabăra creștină decât prin domnul rumân. Este adevărat că Rudolf și oamenii săi doreau această (ară pentru poziția ei strategică, pentru bogățiile ei. Dar era evident că imperialii nu aveau mijloacele financiare și militare pentru a impune stăpânirea lor. Diplomația imperială miza pe disensiunile dintre nemeșii din

Transilvania și încerca să exploateze aceste disensiuni, dar cât de mărginită era o asemenea politică o va demonstra dezastrul final, iar atunci, așa cum prevăzuse Szdkeli, Mihai nu mai era pentru a repara ceea ce alții știuseră să piardă cu atâta ușurință.

Pentru domnul român devenea lămurit, acum, că unitatea românească visată de el nu se putea realiza decât împotriva voinței tuturor marilor puteri. Este adevărat că fusese întărit în scaun de sultan, dar domnul era conștient că această recunoaștere nu era un act definitiv. Diplomația otomană, mai abilă decât cea imperială, urmărea să provoace o ruptură în alianța creștină, prin recunoașterea lui Mihai. într-un moment de criză, în disperare de cauză, domnul s-ar fi putut răzima și pe această alianță pentru a răzbuna jignirile aduse. Banul Mihalcea, mai puțin stăpânit decât Mihai, avea să-i spună comisarului imperial Pezzen, în vară, că dacă imperialii nu vor să-i recunoască domnului drepturile sale "veți vedea ce soartă vor avea Cașovia, Viena și Praga"[153]. O asemenea variantă ar fi însemnat un adevărat dezastru pentru centrul Europei.

Și în timp ce au loc aceste tratative penibile, gândul domnului se îndrepta iarăși stăruitor spre Moldova, mai ales că din Transilvania el putea să atace pe mai multe direcții, să-l surprindă pe adversar cu mai multă ușurință decât ar fi putut-o face pornind din Muntenia. Domnul îi declarase lui Ioan Darahi că poate cuprinde Moldova în 14 zile, iar la 11 ianuarie 1600 Pezzen știa de la Gheorghe Rați, solul lui Mihai Viteazul, că acesta va lua Moldova cu sau fără consimțământul lui Rudolf. La 14 ianuarie domnul ceruse ca Basta să blocheze trecătoarea din nordul Carpaților, în zona Hustului. Informa pe imperiali că s-a înțeles "cu toți locuitorii acestei

 provincii" și este așteptat de ei să i se supună[114]. Condiționa, ca și până acum, un succes de mare amploare în sudul Dunării, dacă Moldova era unită cu celelalte țări românești. în răspunsurile sale Rudolf nu pomenește nimic despre Moldova, nici măcar atunci când comisarul său Ungnad îi arăta foloasele unui asemenea act pentru coaliția creștină.

Unise Transilvania împotriva voinței tuturor. Domnul se hotărăște să procedeze în același chip și față de Moldova. Urmărise de multă vreme o răfuială cu cel mai înverșunat dușman al său: Ieremia Movilă, omul care încercase să-l suprime sau să-l înlăture, cumpărându-i pe oamenii sultanului. După Șelimbăr, Ieremia i-a trimis o solie felicitându-1 pentru norocul pe care i l-a dat Dumnezeu deși, poate, era mai bine să nu se fi petrecut cele întâmplate. Mihai îi răspunde cu aceeași falsă prietenie: nu e vina lui că a luat Transilvania; Andrei Băthory, însă, a umblat, împotriva jurămintelor, să-l înlăture; soarta armelor a decis de partea cui a fost dreptatea. în rest, îi dorea lui Ieremia domnie lungă și

să nu se potrivească spuselor unor oameni “ci întotdeauna să Hm și să locuim ca frații în prietenie, pentru ca și țările și supușii noștri să fie în pace”[133].

încă o dată domnul român demonstra că nu este un impulsiv, că acțiunile sale sunt urmarea unor profunde judecăți a evenimentelor și a oamenilor.

Văzându-și ruinată politica sa orientală, Zamoyski ia măsuri pentru ajutorarea lui Ieremia Movilă și îl convinge pe rege să-i acorde libertatea de a lua măsurile necesare pentru protejarea aliatului său și a regatului Regele Poloniei le cerea nobililor din provinciile vecine cu Moldova să-i vină în ajutor lui Ieremia. Dar, dieta din ianuarie 1600 nu este de acord să i se declare război lui Mihai și nu votează dări speciale pentru recrutarea unei armate[136]. Regele îl avertiza pe Mihai că un atac asupra Moldovei va însemna un conflict cu Polonia, nu-1 va primi pe fiul acestuia ca ostatic, interesul întregii creștinități fiind acela ca Moldova să rămână liniștită și în pace[137]. Sultanul, la rândul său, recunoscând că Mihai a luat Transilvania fără voia sa, l-a întărit pe el ca voievod al acestei țări, iar pe fiul acestuia, Pătrașcu, i-a dat steag și cucă domnească pentru Muntenia. Dorința sultanului era aceea ca nimeni să nu se atingă de Transilvania și Muntenia[13]', ceea ce înseamnă că în lupta diplomatică dusă la Constantinopol între Mihai, Ieremia Movilă și protectorul acestora, Zamoyski, partida fusese câștigată, în cele din urmă, tot de Mihai.

Este probabl ca această victorie pe plan diplomatic să fi determinat pe regele Poloniei să trateze cu Mihai, în ciuda voinței lui Zamoyski. Taranowski, prietenul statornic al lui Mihai, sosea în Transilvania și la 10 martie 1600 au

235 loc discuțiile purtate în cea mai desăvârșită taină. Ni s-a păstrat documentul în care sunt consemnate dorințele domnului. Mihai îi cerea regelui să jure că va trăi în prietenie și bună vecinătate cu Mihai. Să i se dea Moldova și să i se recunoască indigenatul coroanei polone fiului său, precum și dreptul de a cumpăra moșii în Polonia. Mihai mai dorea ca regele să întărească fiului său și urmașilor acestuia Muntenia, Moldova și Transilvania. In schimb, Mihai și urmașul său vor jura credință regelui și vor apăra Polonia de tătari, sau de al ți dușmani. în caz de război, domnul român se angaja să lupte alături de rege cu 3.500 de pedestrași și tot atâția călăreți. Fără voia regelui nu va încheia nici un tratat cu un domn creștin sau păgân. Cele trei țări românești vor recunoaște suzeranitatea regelui polon. "Tot astfel, Chilia, Cetatea Albă, Oceacovul și Ismailul, îndată ce le va fi recucerit de la turci pe cheltuiala sa, va trebui să le dea deopotrivă coroanei polone. Iar aceste mai sus pomenite țări, Maiestatea Sa Regele nimănui altuia nu le va da decât urmașilor Milosteniei Sale Domnului Mihai Voievod"[15]'. Ca și în instrucțiunile trimise solilor săi la Praga, reiese preocuparea lui Mihai de a uni cele trei țări românești, dar și a teritoriilor care au aparținut acetor țări, ajunse sub stăpânirea străină. Gândirea domnului nu se structurează pe principii feudale de a forma un bloc militar din alipirea celor trei țări românești. Din documentele care exprimă gândirea domnului reiese limpede că el nu are în vedere decât unirea tuturor teritoriilor locuite de români la nord de Dunăre. Pentru a doua oară răspunsul regelui este negativ: i se cere domnulu să nu atace Moldova care se află sub protecția sa[160]. Răspunsul domnului este prompt în 11 martie, el îi scrie regelui demonstrându-i că are tot dreptul să-l alunge pe Ieremia. Acesta, împreună cu Zamoyski și Andrei Băthory, a vrut să-l scoată din scaun, tot Ieremia este acela care a complotat mereu împotriva lui, deși el nu l-a provocat și nici nu l-a păgubit cu ceva (oamenii săi nu i-au ucis nici măcar o găină). Are scrisorile trimise de Ieremia, Zamoyski și cardinal la Poartă. în timp ce el lupta pentru creștinătate cei trei duceau tratative cu otomanii ca să-l suprime[161]. La 16 aprilie comisarii imperiali îl informau pe Rudolf că Mihai va pomi împotriva lui Ieremia "întâmple-se ce se va întâmpla"[162]. Arhiducelui Matthias domnul îi scria din Făgăraș, la 28 aprilie, mărturisindu-și credința și loialitatea față de împărat I s-a ivit un nou prilej pentru a-și manifesta credința: Sigismund Băthory, sprijinit de Ieremia, de tătari și de otomani vor să-l atace, ceea ce l-a determinat să treacă la ofensivă, pentru a anihila orice acțiune dușmănoasă și "să aduc Moldova însăși sub puterea Sacrei Maiestăți Imperiale"[163]. Atunci se va dovedi că tot ce s-a spus, în rău, despre el, sunt simple calomnii.

Hotărârea lui Mihai de a pătrunde în Moldova poate fi surprinsă din poruncile pe care le dă la 21 decembrie 1599, în legătură cu concentrarea

 unor corpuri de oaste în (ara Bârsei și în zona Bistriței. La 2 februarie hotarul dintre Moldova și Transilvania era închis, iar la 19 Ieremia îl anunța pe Zamoyski că Mihai este gata să atace Moldova. Organizarea unei campanii în timpul iemii ridica mari dificultăți, chiar dacă se ține seama numai de hrana cailor. De aceea domnul este silit să aștepte primăvara. în martie el venea de la Alba Iulia Ia Prejmer. Efectivul oastei lui Mihai este greu de stabilit. Zolkiewski o aprecia la 17.600 de oameni, dar alte surse menționează efective care ating cifra de 50.000 de oameni[164], ceea ce pare puțin probabil.

La 3 mai Ieremia Movilă îl informa pe Zamoyski că Mihai va pătrunde în Moldova pe trei direcții: o armată pornea din Muntneia sub comanda lui Pătrașcu (circa 10.000 de oameni), o alta trecea pe la Troluș sub directa conducere a lui Mihai, iar o a treia coloană pătrundea în Moldova pe Ceremuș. De fapt ultima coloană va înainta pe direcția Vatra Domei, Câmpulung, Suceava. Ieremia era bine informat, cu excepția drumului pe care avea să înainteze cea de a treia coloană.

La 6 mai Mihai se afla la Brețcu, de unde îi încunoșliința pe comisarii imperiali că-1 lasă pe banul Mihalcea și pe Farkas Komis ca locțiitori în timpul campaniei din Moldova[163]. între timp, forțele sale se deplasau cu cea mai mare rapiditate pe direcțiile stabilite. Când oastea lui Mihai intra în Târgul Trotușului, Ieremia petrecea la o nuntă. Abia după aceea, el își strânge oastea și iese în întâmpinarea lui Mihai.

N. Bălcescu vorbește despre o bătălie care s-a dat la lascea, formă coruptă pentru Jijia (apare și sub forma de Jajcea, Jusca, în alte variante ale Cronicii Buzeștilor). în această luptă 15.000 de moldoveni și-au pus cușmele în suliți și au trecut de partea lui Mihai. După această victorie rămășițele oștilor moldo-polone fug spre Hotin. Acest episod este amintit și de N. iorga în Istoria armatei, citându-se cronica amintită. într-un studiu recent, autorul său, bazându-se pe “un raport itlaian foarte bine informat”, a încercat să demonstreze că această luptă s-a dat la Bacău, punct de vedere împărtășit și de alți autori[166]. Documentul “bine informat”, este de fapt un Avviso publicat la Roma, după luna mai 1600. în el se relatează că lupta s-a dat în localitatea amintită, la 18 mai, și a ținut de la orele zece ale dimineții până seara, Mihai Viteazul reușind să învingă. Localizarea este bine făcută - în apropiere de apa Șiretului - dar se afirmă că fugarii învinși s-au înecat în apa Nistrului. Această nepotrivire, cât și afirmațiile în care sunt exagerate succesele domnului (eliberarea Cetății Albe și a altor fortărețe de la Marea Neagră) ne arată că ne aflăm în fața acelei categorii de documente care trebuiesc cercetate cu foarte multă atenție. în privința datării s-ar putea argumenta că este vorba de stilul nou (deci lupta s-a dat la 8 mai), dar din foarte multe surse demne de toată încrederea, se știe că o luptă s-a dat la 18

 mai, nu departe de Hotin. în afară de aceasta, există scrisoarea lui Ieremia Movilă din 10 mai, dată la Suceava, prin care cerea ajutor polonilor și ii informa că în ziua precedentă, deci în 9 mai, avangarda oastei lui Mihai pornise de la Trotuș spre Bacău[167]. Acest document constituie o dovadă irefutabilă potrivit căreia, la Bacău, în 1600, nu s-a dat nici o bătălie. Este greu de crezut că cel aflat în cauză să nu fi știut ce se petrece cu propria lui oaste. Da altfel, Zamoyski îl sfătuise pe Ieremia să reziste la Suceava sau undeva în munți[16]*, unde urma să-i vină ajutoarele polone. Ieremia a rămas la Suceava, așa explicându-se de ce corpul de oaste muntean care a pătruns prin nordul Moldovei a întâmpinat o rezistență atât de puternică în apropierea Sucevei.

La 11 mai, Mihai ajungea la Roman, iar peste cinci zile se afla sub zidurile Sucevei. Miron Costin spune că “era așea de groaznic Mihai vodă și vestit de războaie în toate aceste părți, cât îndată ce au sosit la S uceavă, i s-au închinat și cetatea Sucevei și a Neamțului”...[169]. Din surse polone ar reieși că cetatea Sucevei a trebuit să fie asediată, sau că a fost trădată de Trașka, comandantul acesteia[170]. De la Suceava unde au fost puși pârcălabi Udrea și Negre, începe urmărirea lui Ieremia care se retrăgea spre Hotin. După Miron Costin, straja lui Mihai i-a ajuns pe oamenii lui Ieremia Movilă la Verbia, pe apa Jijiei, unde se dă o luptă câștigată de oastea lui Mihai. Ieremia avea să facă o movilă mare, după aceea, peste trupurile celor morți. Și alte izvoare pomenesc de înfrângerea suferită de moldovenii și de polonii lui Gulski pe apa Jijiei[171]. Din două scrisori ale lui Ieremia către hatmanul Zolkiewski și castelanul Cameniței, reiese că oastea lui Ieremia a fost bătută în apropierea Hotinului[172].

Mihai Viteazul îi spusese lui Ioan Darahi că poate cuprinde Moldova în 14 zile. La 6 mai era la Brețcu, iar exact peste două săptămâni se afla sub zidurile Hotinului, unde le cerea celor asediați să se predea penau a evita o inutilă vărsare de sânge. Mihai anunța pe comisarii imperiali că a făcut 25.000 de prizonieri, iar Zamoyski confirma spusele domnului când consemna că lângă Ieremia n-a rămas “nici cel mai mic steguleț". în 18 mai, un nobil polon scria că “Mihai a risipit în mod rușinos pe ai noștri, așa că însuși hospodarul [Ieremia Movilă] când el ajunse la Hotin, a închis cetatea. Nici ai noștri nu au cu ce se mândri - au trecut în fugă peste Nistru și nu puțini dintre ei au sosit azi la Camenița pe la orele 22, într-o goană și teamă care nu mai înceta”[173].

Buletinele victoriei, cum le numește N. lorga, sunt entuziasmate și ele arată aceeași stare de lucruri. “Moldova, care a fost răzvrătită de un timp încoace față de creștinătatea întreagă, am luat-o slavă Domnului, astăzi supt stăpânirea noastră. Pe domnul ei, Ieremia Vodă, cu toată oastea lui, l-am

 gonit, până la Nistru, bătutu-l-am și, trecând în Polonia, cea mai bună parte din oastea lui s-a înecat în apă. Cu care era și prințul Sigismund, dar și el, noaptea, cu toată primejdia ce amenința pe mulți, a fugit dincolo de râu. Care izbândă s-a câștigat pentru Dumnezeu, pentru creștinătate și pentru noi, și dumneavoastră să vă bucurați”[174]. Mihalcea, adresându-se comisarilor imperiali scria că “toată țara s-a predat”[174], ceea ce voia să spună că moldovenii au trecut de bună voie alături de Mihai.

Această campanie fulgerătoare[175] se datorează nu numai geniului politic și militar al lui Mihai Viteazul. Meritul său a fost acela de a alege momentul cel mai potrivit pentru a trece la acțiune, dar așa cum o mărturisise el însuși de mai multe ori, era înțeles cu moldovenii să-l alunge pe Ieremia. Incapacitatea lui Ieremia de a organiza orice rezistență se datorează conștiinței unității naționale, pe care Mihai a știut să o folosească pentru a realiza unul dintre cele mai scumpe idealuri politice românești: unirea tuturor românilor sub un singur sceptru[176].

Mihai se putea intitula acum “Io Mihai voievod, din mila lui Dumnezeu domn al Țării Românești, al Ardealului și al Moldovei”, iar Ioan Capturi, pârcălabul cetății Suceava, în jurământul său de credință față de Mihai arată “că voi fi drept și fidel domnului meu, principele și domnul Ardealului, Țării Românești și țării Moldovei”...[177]. Acum este confecționată pecetea cu stema celor trei țări[178], iar pe unul dintre documentele care rezuma discuțiile cu comisarii imperiali, Mihai avea să scrie cu mâna lui: “Și hotarul Ardealului. Pohta ce-am pohtit Moldova, Țara Rumânească”[179].

Gând care-1 urmărise toată vremea și pe care-1 realiza în practică, în pofida opoziției marilor puteri; împlinirea unui ideal politic spre care tindea în mod firesc întreg neamul românesc.

NOTE

1. Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. I, p. 225.

2. Hurmuzaki, XII, p. 409; N. lorga, op. ciL, p. 61-62.

3. Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. I, p. 76-77.

4. Ibidem, p. 153.

5. Ibidem, p. 146-147.

6. Ibidem, vol. IV, p. 148.

7. Ibidem.

8. Ibidem, p. 150 - Natione e tradus, dintr-o sfială nejustificată, cu neam!

9. Ibidem, p. 149-151.

10. Ibidem, p. 153.

11. Ibidem, vol. I, p. 227. (Alexander Randa, op. ciL, p. 188-190, reproduce o parte din zvonurile referitoare la luptele dintre Mihai și otomani în această vreme.

pentru a sublinia interesul arătat de apusul Europei fa|A de faptele domnului român, reproducând în motto-ul cu care începe capitolul, vorbele lui don Inigo de Mendoza din 19 mai 1599: "Ruego a Dios, que sea verdad". Autorul citat precizează la p. 189 că într-una din scrisorile lui Mihai, ajunse la Praga, nu se vorbește despre o incursiune în sudul Dunării).

12. Ibidem, vol. IV., p. 152.
13. A. Veress, op. ciL, p. 208.
14. Călători străini, voi. 3, p. 326, vezi ți nota 48.
15. Ibidem, p. 326 - 329.
16. A. Veress, op.ciL,p.211-212.
17. Ibidem, p. 214-215.
18. Letopisețul cantacuzinesc, p. 71-72.
19. A. Veress, op. ciL, p. 219.
20. Ibidem, p. 220-221.
21. Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. I, p. 228.
22. P. P. Panaitescu, Documente, p. 78-79.
23. Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. IV, p. 154.
24. Ibidem, p. 155-156.
25. Ibidem, p. 158-160.
26. Radu Constantinescu, op. ciL, p. 69.
27. Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. I, p. 232.
28. Ibidem, p. 233; Hurmuzâki, XII, p. 431, p. 434.
29. Hurmuzâki, XII, p. 436; Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. I, p. 234.
30. A. Veress, op. ciL, p. 226.
31. N. lorga, op. ciL, p. 66.
32. Hurmuzâki, XII, p. 430; A. Veress, op. cit., p. 232.
33. Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. n, p. 288, 297.
34. A. Veress, op. cit., p. 233-234.
35. Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. I., p. 236-237.
36. Ibidem, p. 237.
37. N. lorga op. ciL, p. 67.
38. A. Veress, op. ciL, p. 244-245.
39. Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. I, p. 235.
40. Ibidem, vol. IV, p. 161.
41. A. Veress, op. ciL, p. 239-240; N. lorga, op. ciL, p. 67, consideră că Mihai "căpăta voia de a-și trimite soli la Praga", darjurământuldin26iunienulasăsăse înțeleagă ața ceva ți este evident că lui Andrei Băthory nu-i conveneau relațiile lui Mihai cu împăratul, relații care anulau, de fapL jurământul de credință al lui Mihai, în legătură cu scrisoarea lui Mihai către Rudolf (A. Veres, op. ciL, p. 236) prin care-1 informează pe împărat că Andrei Băthory La împiedicat să primească steagul de domnie de la otomani ți este gaia să stea alături de creștini, trebuie să fie o plăsmuire târzie, în contradicție cu tot ceea ce se petrecea în această vreme pe plan politic în sud-estul european.

42. Hunnuzaki, XII, p. 438.

43. A. Veress, op. ciL, p. 241.

44. Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. I, p. 239.

45. A.Veress, op. ciL, p. 241.

46. Hurmuzaki, XII, p. 442; N. iorga, op. cit., p. 68.

47. A. Veress, op. cit., p. 242.

48. Ibidem, p. 243; Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. I, p. 245.

49. Ibidem, p. 243-244; la 31 iulie ambasadorul Veneției informa pe doge în legătură cu propunerea lui Mihai de a-1 atacape Andrei Băthory pe două fronturi, vezi A. Veress, op. ciL, p. 246, nota 2; Hurmuzaki, IU, 2, p. 321.

50. A. Veress, op. ciL, p. 245 ("indecensque esseL principem christianum contra christianum insurgere").

51. Ibidem, p. 246.

52. Ibidem, p. 248.

53. Ibidem, p. 253, 255-256.

54. P. P. Panaitescu, op. ciL, p. 85.

55. Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. I, p. 240.

56. A. Veress, op. cit., p. 337-338.

57. Mihai Viteazul în consștiința europeană, vol. I, p. 241.

58. Ibidem, p. 243; Sergiu Columbeanu, op. ciL, p. 491-492.

59. Ibidem, vol. IV, p. 162.

60. Ibidem.

61. Hunnuzaki, XII, p. 437; N. lorga, op. cit., p. 66.

62. Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. IV, p. 162.

63. Ibidem, vol. I, p. 242.

64. Hurmuzaki, XII, p. 452; N. lorga, op. cit., p. 71-72.

65. Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. IV, vol. I, p. 163.

66. Ibidem, vol. I, p. 247.

67. Ibidem, p. 248.

68. "Studii și materiale de istorie medie", vol. V, p. 187.

69. P. P. Panaitescu, Documente, p. 88.

70. A. Veress, op. cit., p. 257.

71. Călători străini, vol. IV, p. 118-119.

72. N. lorga, op. ciL, p. 68 consideră că este vorba de un nemeș de origine românească "Ciomârtan", și e posibil să fie așa, chiar dacă acesta era din Lemnia -''Lemheny", din scaunul Kezdi - vezi și Literatura română veche, p. 64.

73. Memoriul, p. 49.

74. A. Veress, op. ciL, p. 338.

75. "S. M. I. M.", vol.V, p. 187.

76. Hunnuzaki, XII, p. 448-449; 450, se înregistrează zvonul trimiterii steagului lui Mihai la 24 august 1599, dar, așa cum s-a putut vedea din tratativele duse cu Mahmud pașa, abia la începutul lunii septembrie acesta transmitea la Constantinopol condițiile domnului, iar

din Memoriul lui Mihai și din alte documente se știe că steagul îi este trimis mult mai târziu.

TI. **Cronici turcești, vol. I, p. 397.**

78. N. lorga, op. dL, p. 69; Literatura români veche, vol. n, p. 64, nota 30.

79. Memoriul, p. 49; Pavel Binder, Contribuții privind domnia lui Mihai Viteazul in Transilvania, in "Revista de istorie" tom. 28,1975, nr. 4, p. 576, trecerea lui Palatici este consemnată in registrul de poștă al Râșnovului la 5 septembrie!

80. Szamoskdzy, op. dL, p. 114: "qui proxime ante conflictum est reversus a Michaele vajda".

81. Cronici turcești, vol. I, p. 397.

82. Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. I, p. 250.

83. Ibidem, p. 261.

84. N. lorga, op. dL, p. 75-76 consideră că intervenția nunțiului a întârziat pătrunderea lui Mihai în Transilvania. însă domnul român nu știa nimic despre aceste tratative dintre cardinal și împărat și ele nu aveau, deci, cum influența hotărârile sale.

85. Memoriul, p. 49.

86. P. P. Panaitescu, Documente, p. 97.

87. A. Veress, op. ciL, p. 338.

88. N. lorga, op. dt, p. 79.

89. Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. I, p. 251.

90. N. lorga, op. dL, p. 77.

91. Szamoskozy, op. cit., p. 114.

92. Ibidem.

92.1. Sârbu, op. ciL, vol. II, p. 239; V. Motogna, Contribuție la istoria lui Mihai Viteazul, I. Un trădător. Aga Leca, în "Revista istorică", an XX (1934), nr. 4-6, aprilie - iunie, p. 126-139.

94. Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. I, p. 253; N. lorga. Istoria armatei românești, București, 1970, p. 245.

95. Memoriul, p. 49.

96. Cronici turcești, vol. I, p. 397.

97. Memoriul, p. 50; N. lorga, op. dL, p. 69-70, crede că "Ibrahim era gata să dea lui Mihai însuși acest stag ardelean. (Ebraim voler primo mander lo standardo a me che al cardinale"). Credem că este vorba de steagul de domnie pentru Țara Românească. In lupta diplomatică dintre cardinal și Mihai pentru a obține confirmarea. Porții, până la urmă marele vizir înclină să-l trimită lui Mihai, dar nu și lui Andrei Bâthory.

98. Ludovic Demeny, Secuii și Mihai Viteazul, p. 130.

99. loan Darahi și Petru Armeanul au plăsmuit, la cererea domnului, o scrisoare cu pecetea și semnătura împăratului. Călători străini, vol. IV, p. 128.

100. Szamoskozy, op. cit., p. 116.

101. A. Veress, op. ciL, p. 238. Valentin Walawski susține că numai cazacii au știut care sunt gândurile domnului. Szamoskdzy ne arată și numele căpitanilor secui, ca și numele celor care sunt trimiși în scaunele secuiești.

102. Călători străini, vol. IV, p. 189.

103. Letopisețul cantacuzinesc, p. 73.

104. Szamoskdzy afirmă că marșul a Început "vineri dimineața", deci în 5 octombrie și a doua zi, sâmbătă, poposește pe moșia lui Beldi. N. lorga, în Istoria armatei, p. 246, consideră că popasul are loc marți, 19 octombrie.

105. N. lorga, Istoria lui Mihai Viteazul, vol. n, p. 84.

106. Ibidem, p. 85, Jacques Augustin de Thou, în Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. II, p. 129, arată că Andrei Băthory îl disprețuise întotdeauna pe Mihai, "ca pe un om mai potrivit să pască oile". Gaspar Ens, ibidem, p. 193, consemnează această părere disprețuitoare a cardinalului, vezi și p. 423. Despre pregătirea și etapele de marș ale oastei lui Mihai Viteazul vezi și Pavel Binder, op. ciL, p. 576-581.

1.1. 1. Sârbu, op. ciL, p. 288; Victor Atanasiu, op. ciL, p. 208.

108. Călători străini, vol. IV, p. 158-166. Nunțiul apostolic Malaspina exprimă perfect politica șovăielnică a Vaticanului. Ca șef spiritual al Ligii Sfinte, papa ar fi trebuit să condamne acțiunea lui Andrei Băthory. Dar pentru papă, ceea ce conta, în primul rând, era recâștigarea terenului pierdut în Europa nordică în urma Reformei și prin prozelitismul catolic, desfășurat de iezuiți, convertirea creștinilor "schismatici" din răsăritul Europei. Faptul că Mihai Viteazul se dovedise a fi unul din pilonii de bază ai Ligii în lupta cu otomanii avea mai puțină importanță decât câștigul realizat pe planul propagandei catolice, așa explicându-se atitudinea duplicitară a nunțiului apostolic. Constantin Șerban, Raporturile lui Mihai Viteazul cu Malaspina di San Severe, în "Revista de istorie", tom. 28, 1976. nr. 4, p. 546 și urm.

109. A. Veress, op. ciL, p. 339.

110. Hurmuzaki, III-1, p. 340, 345; XII, p. 481; A. Veress op. ciL, p. 278 - ambasadorul spaniol dă cifra de 25.000-30.000 de oameni; Călători străini, vol. IV, p. 161, Malaspina exagerează, tendențios, atunci când afirmă că Mihai avea 45.000-50.000; I. Sârbu, op. cit., analizând mai multe izvoare, ajunge la aceeași cifră de30.000, efectiv acceptat și de Radu Rosetti, op.ciL,p.509;N.lorga, Istoriaarmalei, p. 251, crede că Mihai avea 25.000 de oameni; P. P. Panaitescu, Mihai Viteazul, p. 158 acceptă cifra de 20.000, la fel și Constantin C. Giurescu, Istoria românilor, voi. II, p. 260; Istoria militară a poporului român, vol. III, p. 186, estimează un efectiv de 28.000 de oameni.

111. Szamoskdzy, op. ciL, p. 119; Malaspina dă același efectiv.

112. Călători străini, vol. IV, p. 129; Victor Atanasiu, op. cit., p. 206.

113. Călători străini, vol. IV, p. 161; N. lorga, Mihai Viteazul, p. 89; Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. II, p. 59, 95,193; P. P. Panaitescu, op. ciL, p. 158 afirmă că numai 9.000 de oameni din tabăra cardinalului au luat parte la luptă, cifră care nu poate fi acceptată, pentru simplul motiv că doar 9.000 de oameni nu puteau rezista cinci ore, organizând în același timp și puternice contraatacuri. Sunt totuși niște realități militare care nu pot fi escamotate, din simpla dorință de a minimaliza faptele unuia dintre combatanți. Acest efectiv este menționat în textul "latinesc" al cronicii lui Szamoskdzy, op.ciL, p, 123.

114. Gheorghe Șincai, Hronica Românilor, București, 1969, vol. II, p. 361, descrie dispozitivul "după anonimul lătinesc" de la Heveneși (Hevenessi). De fapt traduce textul din cronica lui Szamoskdzy, p. 123, descriere preluată de N. lorga.

Istoria armatei, p. 255. După această descriere Ștefan Lazăr (Lăzăr Istvan) comanda aripa stângă împreună cu brașoveanul Gregorius Aradi, aripa dreaptă fiind comandată de Franciscus Thuri (Francisc TftrOk). Alături de Moise Secuiul se aflau Francisc Levay, Toma Csomortâny și Toma Becz. în linia a doua comandau Petru Huszăr, Ștefan Tahy, Zalasdy și Bogathi. Oastea comitatelor era comandată de Pancratie Sennyey, Ștefan Tholdy, George Ravazdi, Baltazar Komis, rezerva fiind comandată de Benedict Mindszenti, Mihail Zemere, Volfangus Petki, Ștefan Besseney.

115. Generalul Radu Rosetti, op. ciL, p. 363; Victor Atanasiu, op. ciL, p. 213; Istoria militară a poporului român, vol. m, p. 186.

116. Szamoskdzy, op. ciL, p. 123-125.

117. IlieCorfiis, Michel le brave et la Pologne, în "Revue Roumanied'Histoire", tom. XIV, 1975, nr. 3, p. 493; Andrei Pippidi, Noi informații cu privire la lupta de la Șelimbăr, în "Revista de istorie", tom. 28, 1975, nr. 4, p. 558.

118. DieCorfus, loc. ciL

119. Mihai Viteazul în Conștiința europeană, vol. I, p. 270.

120. Ibidem, p. 280-281; Călători străini, vol. IV, p. 162-163.

121. Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. I, p. 343-350.

122. Vezi scrisoarea cardinalului d 'Ossat la Andrei Pippide, op. ciL, p. 569-574. Curia romană avea să pună problema uciderii unui cardinal. Rudolf al II-lea reacționează prompt, arătând că Andrei Bâthory fusese înțeles cu otomanii, cerând excomunicarea acestuia. Congregația cardinalilor este silită pentru a evita un scandal european, și pentru "a nu ofensa pe împărat și pe prințul Valahiei" să mușamalizeze totul: cardinalul a murit în timpul luptei, în armură și nu în haina de cardinal. Cât privește pe Malaspina, se aștepta sosirea lui pentru explicații suplimentare, pe care nu i le va mai cere nimeni.

123. Hurmuzaki, XII, p. 520, dar la Brașov se știa că "era vorba numai de o ceată de negustori de miere și unt", N. lorga, op. ciL, p. 107.

1.1. 1. Corfus, Corespondență inedită asupra relațiunilor între Mihai Viteazul și poloni. Cernăuți, 1935, p. 26-29; Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. I, p. 255-256.

125. Ibidem.

126. Cronici turcești, vol. I, p. 398.

127. Memoriul, p. 51.

128. Călători străini, vol. IV, p. 132-133.

129. Hurmuzaki, ID-1, p. 339; N. lorga. Scrisori de boieri Scrisori de domni, ed. ID-a Vălenii de Munte, p. 127, reprodusă și în Istoria armatei românești, p. 244; o nouă traducere în Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. I, p. 257-258.

130. Hurmuzaki, I1I-1, p. 341-343; Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. I, p. 261-262.

131. Ibidem, p. 349; p. 164.

132. Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. I, p. 266.

133. Ibidem, p. 284; vezi și p. 306,318,319.

134. Ibidem, p. 306-307.

135. Ibidem, p. 314.

136. Ibidem, p. 315.

137. Ibidem, p. 317.

138. Ibidem, p. 360.

139. Ibidem, p. 353-354.

140. Ibidem, p. 357,369, 371;

141. Ibidem, p. 369.

142. Ibidem, p. 362.

143. Ibidem, p. 367.

144. Nicolae lorga. Documente nouă, în mare parte românești, relative la Petru Șchiopul și Michaiu Viteazul, p. 44-46.

145. In varianta instrucțiunilor publicate și în Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. I, p. 373-374 există un punct deosebit referitor la această problemă: "pohtim aceasta: căte cetăț și ținuturi vom dobândi de la turci, acelea să le lase noao, să fie cu aceste 2 țără", vezi nota 37 la p. 375. Cât privește răspunsul împăratului din 3 februarie, în care i-ar confirma cele cerute de Mihai, este vorba, de fapt, tot de dorințele domnului, într-o altă formulare. Ibidem, p. 392-393.

146. Hurmuzaki, XII, p. 610; N. lorga. Istoria românilor, vol. V, p. 341.

147. Hurmuzaki, XII, p. 519; A. Veress, op. cit., vol. VI, p. 26-27.

148. Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. I, p. 376-377.

149. Ibidem, p. 385-387.

150. Ibidem, p. 387-391; 396-404.

151. Aurel Decei, Cuvintele de foc ale Viteazului, în "Magazinul istoric", anul VII, nr. 4 (730,1973,m p. 4; N. lorga. Istoria lui Mihai Viteazul, vol. II, p. 133-134; P. P. Panaitescu, Mihai Viteazul, p. 213.

152. Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. I, p. 395.

153. Hurmuzaki, XII, p. 963-964; P. P. Panaitescu, op. cit., p. 214.

154. Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. I, p. 366.

155. P. P. Panaitescu, Documente, p. 98.

1.1. 1. Corfus, op. ciL, p. 493-494.

157. P. P. Panaitescu, op. cit., p. 105.

158. Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. I, p. 428.

159. Ioni. Nistor, Tratativele lui Mihai Viteazul cu Polonia, în AARMSI, seria III-a, tom. XVI, p. 5-6; I. Corfus, Corespondență inedită asupra relațiunilor între Mihai Viteazul și Polonia, p. 40-41; Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. I, p. 438-439.

160. Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. I, p. 440.

161. Ibidem, p. 441-442.

162. Ibidem, p. 471.

163. Ibidem, p. 474.

164. N. lorga, O istorie a lui Mihai Viteazul, p. 148, consideră că oastea lui Mihai număra 30.000 de oameni. Sunt reproduse sursele care indică numărul diferitelor corpuri de oaste, p. 148-149; In Mihai Viteazul, Culegere de studii, p. 105 se dă cifra de 45.000-50.000 de oameni. Istoria militară a poporului român vol. III, p. 193,45.000.

165. Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. I, p. 479-480.

166. Nicolae Bălcescu, Românii supt Mihai-voievod Viteazul, București, 1975, p. 313; Al.Goanța, Campania lui Mihai ViteazulînMoldova,în“Studii”,XIII, 1960, nr. 4, p. 149-150; Manole Neagoe, Mihai Viteazul, p. 191; Istoriamilitară a poporului român, vol. III, 194; Pentru numele “lascea” etc, vezi Cronica Buzeștilor, p. 454, nota 91; documentul folosit pentru a demonstra existenta luptei de la Bacău a fost publicat in Hurmuzaki, III, 2 și in Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. IV, p. 266-269.

167. P. P. Panaitescu, Documente, p. 106.

168. Idem, Mihai Viteazul, p. 184.

169. Miron Costin, Opere, București, 1958, p. 51.

170. P. Panaitescu, op. ciL, p. 185.

171. Ibidem, p. 184.

172. Idem, Documente, p. 112-113; Mihai Viteazul in conștiința europeană, vol. IV, p. 266 și urm. sunt reproduse unele vești care ajung in apusul Europei, interesante mai ales pentru că ele ne dovedesc faima extraordinară de care se bucura domnul in urma faptelor sale începând cu lupta de la Călugăreni și până la alungarea lui Ieremia.

173. Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. I, p. 483-484.

174. N. Icrga, op. cit., p. 149, 150.

175. Al. Gonța, Campania lui Mihai Viteazul în Moldova, in loc. cit, p. 141 -157; Const. Turcu, Informații documentare cu privire la Campania lui Mihai Viteazul în Moldova în “Studii și articole de istorie”, II, 1957, p. 77-94; Al. Lepădatu, Un sat hotinean distrus de

oștile lui Mihai Viteazul, mai 1600, in "Revista istorică", I, nr. 11-12, p. 8.

176. Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. I, p. 518-519: Din scrisoarea lui lanakaki Simota, deci un martor ocular, care se aflase pe lângă Ieremia, reiese că acesta a încercat să reziste lângă Suceava, în fața corpului de oaste venit prin Câmpulung. Sosirea lui Mihai dinspre sud, dar mai ales faptul că "armata sa, adică moldovenii, răzvrătindu-se au întors armele în favoarea lui Mihai și împotriva lui Ieremia, tăind mai mult de 400 de soldați poloni", l-a determinat pe Ieremia să fugă.

177. Ibidem, p. 494.

178. Maria Dogaru, Simbolul Daciei și sigiliile Iui Mihai Viteazul, în "Revista Arhivelor", 1975, 52, nr. 2, p. 169-171.

179. C. Rezachevici, Cunoscuta însemnare a lui Mihai Viteazul privind stăpânirea țărilor române și semnificația ei reală, în"Apulum", 1975,13,pJ341-351.

XII. DE LA MIRĂSLĂU PE CÂMPIA TURZD

După campania fulgerătoare care a dus la unificarea Moldovei, Mihai se întoarce de la Hotin la Iași, unde ia măsuri pentru organizarea țării. Se spune că boierii moldoveni l-ar fi vrut ca domn pe Pătrașcu și o solie formată din 300 de boieri ar fi mers la Târgoviște, condusă fiind de Radu Buzescu și Stoica Stolnicul, dar că Mihai a renunțat până la urmă la acest proiect[1]. Nu era însă timp pentru trimiterea unor asemenea solii. Domnul trebuia să acționeze prompt. La 29 mai el se afla la Iași, unde primea jurământul de credință al boierilor și de unde emitea documente de întărirea unor moșii sau de iertarea dărilor. Pentru conducerea țării numește patru boieri: Udrea banul, care este numit hatman și pârcălab al Sucevei, Andronie vistier, Sava armaș și Negre spătar[2].

Pentru că mitropolitul Moldovei, Gheorghe Movilă, își urmase fratele în Polonia, împreună cu episcopii de Roman și de Rădăuți, Mihai le cere să revină în scaunele lor. Nesupunându-se strânge un sobor la Iași și în 2 iunie, fugarii sunt caterisiți, în locul lor fiind numiți noi ierarhi: mitropolit devine Dionisie Rally, la Roman este numit Filotei, iar

la Rădăuți, Atanasie. Printre alți mari ierarhi care iau parte la sinod se mai aflau Nectarie, arhiepiscop al Iustinianei Prima, al Ohridei a toată Bulgaria și ai Serbiei, Gherman, mitropolitul Chesareei, Theofan, mitropolitul Vodenei, Petronie episcop de Muncaci și Efrem episcopul Hebronului[3].

Această suită de înalți icrcarhi din răsăritul european sau din îndepărtatul Hebron demonstrează nu numai faima câștigată de domn în luptele cu otomanii, dar și speranțele de libertate pe care acești oameni le nutreau și le vedeau realizate de această personalitate extraordinară care era Mihai. Când va ajunge în Transilvania, Mihai Viteazul se va hotărî să-l numească domn în Moldova pe Marcu, fiul lui Petru Cercel. însoțit de Preda Buzescu, acesta va ajunge la Iași pentru o domnie de numai câteva zile[4]. Ieremia și Zamoyski treceau Nistrul și oamenii lăsați de Mihai in Moldova au fost nevoiți să se retragă în fața unor forțe superior numeric și ca tehnică de luptă. La Iași domnul scutește de dări, pe timp de șase ani, satele care suferiseră în timpul scurtei campanii din mai 1600[5]. N. lorga crede că Deli Marcu recuperează acum cetățile din sudul Moldovei[6], dar aceasta ar fi însemnat un conflict deschis cu Poarta. Un martor ocular al evenimentelor afumă însă că în ziua de 2 iunie, când s-a ținut "audiență publică tuturor", domnul i-a primit mai întâi pe solili otomani cărora le-a vorbii "cu fața mulțumită și zâmbitoare"[7].

De altfel, Mihai Viteazul nu are răgazul necesar pentru organizarea administrativă a Moldovei, pentru că, așa cum relatează el însuși "în vreme ce oblăduiam această nouă provincie, am fost înștiințat de ardeleni că Sigismund [Băthory] vrea să intre în Ardeal cu o grămadă mare de poloni prin Maramureș și HusL Eu socotii că nu-i lucru bun și plecai și mă întorsei în Ardeal"". Așa se și explică de ce Mihai îi cerea lui Pezzen la 5 iunie, din Iași, ca Basta să trimită trupe de acoperire în zona amenințată[9].

Știind că opera lui de unire a celor trei țări românești va naște reacții violente din partea dușmanilor săi, Mihai Viteazul se străduiește să-și justifice acțiunile și să-i convingă pe regele Poloniei și pe Rudolf al II-lea că tot ce a făcut nu a fost altceva decât o reacție firească în fața primejdiei în care se afla, datorită uneltirilor lui Ieremia Movilă, Zamoyski și Sigismund Băthory. îndată după victoria obținută, el scria regelui Poloniei (21 mai, Suceava), arătând cum au uneltit cei trei cu tătarii și otomanii ca să-l asasineze sau să-l alunge din scaun. Cere să-i fie primiți solii pentru a dovedi cele afirmate de el. Constrâns de împrejurări, a fost silit să recurgă "la mijloace folosite de oamenii de arme". N-a vrut să-l jignească pe rege, cere să fie primiți oamenii săi

ca să se justifice în fața seimului, să i se ierte totul până la capăt, pentru că merită milostivirea regală și a Poloniei, după cum cere să i se scuze lipsa de dibăcie în alcătuirea scrisorii căci "eu scriu ca un oștean în război, dar cu inima sinceră"[10]. Când domnul afuma că faptele sale de arme erau făcute în interesul creștinității și când se oferise să recunoască suzeranitatea regelui Poloniei, o suzeranitate pur nominală, așa cum o recunoscuseră și alți domni ai Moldovei, oferta lui era sinceră și în interesul ambelor părți. Cel care n-a înțeles avantajele unei asemenea alianțe a fost Zamoyski.

Din Iași, la 17 iunie, Mihai le scria comisarilor imperiali. Recunoscând că expediția din Moldova s-a făcut împotriva voinței împăratului, el demonstra că nu se putea proceda altfel, o "necesitate stringentă" a impus singura soluție prin care se putea lichida primejdia reprezentată de planurile trădătoare ale lui Ieremia Movilă și Sigismund Báthory. Banul Mihalcea, mai puțin diplomat, îi arestase pe comisarii imperiali, din care cauză domnul le mărturisește că totul s-a făcut "fără voia noastră". Mihai dorea ca împăratul să fie convins, în ciuda tuturor "zvonurilor unor nelegiuiți" că tot ce a făcut este pentru interesul creștinității și al împăratului, față de care a păstrai o credință neclintită".

împăratul se opusese pătrunderii lui Mihai în Moldova. Motivul invocat: să se evite un conflict cu Polonia. în realitate, Rudolf nu dorea ca puterea domnului român să crească și mai mult prin realizarea unității naționale românești, pentru că această unire ridica în ochii imperialilor dificultăți

 sporite în privința rezolvării problemei Transilvaniei. Toate eforturile diplomatice întreprinse de Mihai în această privință eșuaseră. Explicația dată de el că cele trei țări vor forma un bastion pentru întreaga creștinătate nu-i mulțumise pe oamenii de la Praga, care urmăreau cucerirea și stăpânirea Transilvaniei pe seama împăratului. Așa se și explică de ce Rudolf a luat măsuri pentru năruirea operei politice realizate de domn încă din momentul în care s-a aflat că Mihai a intrat în Transilvania. Albanezul Basta, lipsit de orice înțelegere politică a situației din această parte a Europei, îl ura pe Mihai, considerând că trebuia înfrântă pe orice cale "obrăznicia românului". De aceea, solicita bani pentru a recruta 10 000 de pedestrași și 3 000 de călăreți pentru a avea forța militară necesară ca să-l înfrunte pe domn. în același timp întreținea legături cu Komis care avea misiunea să-i atragă și pe alți nemeși de paratea împăratului[12]. Comisarii imperiali aveau și ei dubla misiune de a trata cu Mihai, dar și de a-i momi pe nemulțumiți părându-li-se "imposibil, incredibil și insuportabil gândul că Mihai sau fiul acestuia cu boierii lui ar fi potriviți pentru guvemaraea politică din această țară"[13].

Dovedise Mihai, după Șelimbăr, că nu are calitățile

corespunzătoare unui principe care să conducă o țară ca cea a Ardealului, cum insinuează comisarii?

La puțină vreme după victoria asupra lui Bâthory se deschidea, la Alba Iulia, dieta țării, semn că domnul înțelegea să respecte instituțiile locale și în primul rând privilegiile nobilimii. Nobilii îi jură credință, să-i apere de păgâni și să le fie principe "milostiv" pentru binele întregii creștinătăți, iar ei să rămână "în dulcea noastră patrie sub milostivirea și sârguitoarea ocrotire a Măriei Tale". Sunt votate dările necesare întreținerii oastei, iara domnul confirmă hotărârea dietei ca șpanii să-i oblige pe iobagi să asculte de stăpânii lor, slujitorii fugiți să fie restituiți stăpânilor, după cum nemeșii care au trecut în oastea lui Mihai și au produs pagube să fie și ei judecați. Secuii iobagi carae au fugit de pe moșiile nemeșilor să revină la starea de iobăgie, sașilor să nu li se ia nimic cu forța, ci să li se plătească tot ce li se cere cu bani peșin. Deoarece domnul le-a ascultat cererile și le-a confirmat privilegiile, nobilii se angajau să-l slujească pe Mihai, "ca pe stăpânul nostru milostiv"[14].

A doua dietă, ținută la 12-15 martie 1600, a avut ca scop votarea contribuției bănești pentru întreținerea oștilor și o problemă socială: iobagii, oriunde vor fi fugit să revină la vechea lor stare. Mihai, principele milostiv care a avut grijă de nobili, semnează hotărârile dietei, din care cauză ei, nobilii, națiunile privilegiate se roagă Sfinției sale "ca să îndrepte pașii și să conducă Pe Măria Ta de acum înainte întru toate, ca să fie spre dăinuirea bietei noastre patrii și a noastră a tuturor, spre lățirea faimei și a numelui Măriei Tale și spre binele și întărirea întregii creștinătăți"[13].

Mihai Viteazul respectase de la început obiceiurile țării, dar guvernarea Transilvaniei se lovește de piedici peste care domnul poate trece sau nu. Răgazul avut la îndemână pentru rezolvarea unor probleme cu mult mai complexe decât cele ridicate în fața principilor de dinaintea sa a fost însă mult prea scurt.

Intrând în Transilvania, Mihai a promis secuilor libertățile acordate lor de Matei Corvin și domnul s-a ținut de cuvânt dându-le privilegii, în acest sens, la 3 noiembrie 1599, celor din scaunul Kezdi, la 28 noiembrie celor din scaunul Odorhei și apoi tuturor scaunelor secuiești[16]. Rccâștigându-și libertățile, secuii înțeleg să răzbune toate umilirile și asupririle îndurate din partea nobililor și mai ales din partea Bathorcștilor, pe care "în ura lor de moarte doreau să-i extirpe pe toți", după cum relatează Szamoskdzy.

în Transilvania, însă, împotriva asupririi nobiliare, se ridică țărănimea română, care constituie majoritatea zdrobitoare a populației principalului. Szamoskdzy arată că "Mihai, încă înainte de intrarea sa

(în Transilvania) a aţâţat în ascuns întreaga sărăcime a românilor din Transilvania, prin tainica lucrare a preoţilor săi [...] să maltrateze şi să ucidă pe nobili, încât nu numai prin armele aceluia, pe faţă, ci şi prin uciderи tainice s-a urmărit distrugerea nobilimii din Transilvania"[17].

După mărturia aceluiaşi cronicar victoria de la Şclimbăr a aprins în sufletul românilor speranţe mari. Aceştia "au făcut o conspiraţie şi s-au unit cu conaţionalii lor veniţi de dincolo [de munţi] şi s-au ridicat în toate părţile, întemeiaţi pe încrederea ce le-o da un principe din neamul lor [...] năvăleau în casele nobililor, prădau moşiile, ucideau pe fugari şi făceau tot felul de fapte îngrozitoare, neauzite şi nemaivăzute"[18].

În afirmaţiile lui Szamoskdzy sunt şi exagerări, dar nu este mai puţin adevărat că iobagii români au văzut în venirea unui domn din neamul lor momentul eliberării. Ştefan Bocskay scria la 2 noiembrie că "mare parte a ţăranilor este în răscoală; au năvălit şi au aprins casele nobililor, pe cei prinşi i-au omorât, au săvârşit felurite şi nemaiauzite tâlhării"[19]. Malaspina, a cărui îndatorire era aceea de a-i privi cu îngăduinţă pe oameni, egali ca făpturi ale aceluiaşi creator, consemna cu ura şi neînţelegerea care îl caracteriza că "ţăranii [...] cu toate că n-au fost niciodată liberi şi că, prin urmare, nu pot căpăta nici o libertate, s-au răsculat împotriva stăpânilor şi i-au jefuit cu totul"[20]. Un nobil, se plângea la 20 noiembrie că ţăranii "săvârşesc pustiiri monstruoase"[21].

Din raţiuni de ordin militar, Mihai îndemnase pe secui şi pe români să se ridice împotriva nobililor. După obţinerea victoriei, Mihai Viteazul dă dispoziţii pentru restabilirea ordinei. încă din 6 noiembrie, Ungnad, care nu poale fi bănuit de părtinire, scria la Viena că domnul "a luat măsuri şi i-a

 frânat şi i-a oprit" pe "răsculaţi"[22]. La prima Dietă, domnul este silit să satisfacă doleanţele nobililor care se plâng de jignirile aduse de iobagi, de faptul că aceştia nu mai vor să asculte de stăpânii lor, cerând restabilirea situaţiei de dinainte de Şelimbăr.

Concesiile făcute de domn se explică prin aceea că, pentru moment, el nu putea guverna ţara decât cu dieta formată din "naţiunile" privilegiate. Domnul avea nevoie de oaste, iar aceasta era compusă din nobili, din oamenii recrutaţi de oraşele săseşti, şi din mercenari. Cum ia vremea respectivă numărul mercenarilor din oastea lui Mihai era foarte ridicat, iar împăratul nu trimisese solda promisă, singura posibilitate de a procura banii necesari pentru plata acestora era hotărârea Dietei, iar ca măsurile luate de dietă să poală fi îndeplinite era nevoie ca iobagii să fie aduşi la locurile de unde fugiseră. Datorită împrejurărilor social-politice, Mihai nu putea transoforma răscoala ţărănească într-un instrument al puterii lui politice şi militare. Dacă ar fi procedat aşa, toţi vecinii şi-ar Ti dat mâna

ca să înăbușe, în fașă, un regim de neconceput pentru începutul secolului al XVII-lea. (Peste două decole, Europa se va coaliza pentru a-1 repune pe Ludovic al XVIII-lea pe tron!) Pentru realizarea planurilor sale politice ar fi fost oportună existența unei nobilimi românești în Transilvania. El găsește însă numai o nobilime măruntă, care nu reprezenta în sine i forță comparabilă cu aceea a marilor nobili maghiari.

în afara problemei de ordin social cu care se confruntă Mihai mai sunt și cele de ordin național și confesional. El era român, păcat de neiertat în ochii lui Malaspina. SzamoskOzy, un nobil parvenit, martor contemporan al evenimentelor, cu toate că este destul de obiectiv în prezentarea faptelor domnului român de până la 1599, când acesta devine principe al Transilvaniei, ura lui răbufnește în insulte grosolane la adresa lui Mihai, deoarece pentru el exista o evidentă legătură între răscoala țăranilor români și Mihai, dar, mai ales, acum se profilează, lămurit, pentru prima dată, posibilitatea pentru majoritatea populației Transilvaniei de a deveni liberă și stăpână la ea acasă. Szamoskozy vorbește mereu de intenția lui Mihai de a-i tăia pe nobilii unguri, deși nu poale aduce nici o dovadă în acest sens și, ceea ce este paradoxal, el este acela care înregistrează reproșul făcut de Mihai nobilimii transilvane înainte de Mirăslău: "Când am luat țara cu armele capetele tuturor au fost în mâinile mele; dar m-am purtat cu atâta îndurare, încât după bătălie nimănui nu i s-a întâmplat nimic și toate le-am plinii după pravilă și dreptate"[23]. Iar după moartea acestuia, când Basta se purta arbitrar și executa fără judecată, Szamoskdzy recunoștea iarăși că Mihai, deși "tiran" și "păgân" nu a comis asemenea fapte[24].

în ciuda respectării legilor țării de către Mihai, sub domnia acestuia

Transilvania este martirizată și plină de lacrimi, după opinia lui Wolfgang Bethlen, iar Gheorghe Krauss, cronicar sas, reprezentant al patriciatului, are vorbe grele la adresa răsculatilor români. Acești cronicari uită că printre răsculati au fost și țărani maghiari și mai ales secuii. Ura lor își are însă și o explicație: este angoasa minoritarului care întrevede pentru prima dată că soarta Transilvaniei nu poate Ti decât una singură, cucerirea drepturilor de către majoritari și instaurarea, firească, a stăpânirii lor politice. Mihai este cauza frământărilor sociale și chiar dacă el ia măsuri pentru restabilirea ordinei, asupra persoanei domnului român se concentrează resentimentele pe care le face să izbucnească frica născută nu numai din lupta de clasă, dar și din dorința românilor de a se uni într-un singur stat.

Nobilii se tem pentru că, în ciuda aprobării măsurilor luate de Dieta din 20-28 noiembrie 1599, problema socială apare ca nerezolvată în dieta din martie 1600, și se pune cu acuitate la dieta din 20-27 iulie 1600. Ceea ce înseamnă că, totuși, domnul nu a luat acele măsuri drastice care să ducă la îndeplinirea celor hotărâte în mod oficial în primele două diete. Altfel nu s-ar explica de ce la dieta de la Alba Iulia, din iulie 1600, se menționează la punctul 3: "Ne plângem, mai departe, că iobagii și slugile tocmite ne fug dinaintea dărilor și trec între călărașii și pedestrașii Măriei Tele, unii apoi între haiduci, alții între pedestrașii de cetăți, de unde ne amenință cu uciderea și cu devastarea. De asemenea trec la boieri și la alți slujitori ai Măriei Tale"[25]. Se cerea ca iobagii să fie readuși pe moșiile de pe care fugiseră și să fie siliți să-și îndeplinească obligațiile. Acest capitol al dietei este foarte important pentru că ne demonstrează trecerea conștientă a românilor în tabăra domnului, între călărețiii și pedestrașii lui Mihai, adică în oastea domnului de același neam cu ei, în care vedeau un ocrotitor.

Așa cum reiese din paragraful citat, dar și din alte documente, boierii munteni capătă moșii în Transilvania (Mihalcea primea Uioara și o parte din domeniile Măriei Cristina, cealălaltă parte fiind dăruită lui Stoica postelniculjceea ce însemna pentru acești boieri "dreptul la viața publică, la puterea politică"[25]. Din plângerile formulate la ultima dietă, reiese că cel puțin unul dintre aceste deziderate, adică participarea boierilor munteni la viața publică, începea să devină o realitate.

Pentru ca unirea realizată de Mihai să capete consistență, pe lângă oastea de mercenari care depindea de el, personal, în cetățile mai importante sunt numiți ca dregători boieri munteni: Aga Leca la Gherla și Chioar, banul Mihalcea la Ocna Mureș, căpitanul Farcaș la Făgăraș, stolnicul Constantin la Gurghiu, iar la Cluj era numit jude Andrei Stăncel[27]. Boierii munteni sunt numiți în dregătorii însemnate așa cum sunt Teodosie Rudeanu, banul Mihalcea, Preda Buzescu, Stoichiță din Strâmba, vistierul Barcan etc., ceea

 ce însemna participarea acestora și la viața politică. A lipsit timpul care să-i obișnuiască pe acești nobili sau națiuni privilegiate cu colaborarea românească extracarpatică. Szamoskbzy, atât de pomii împotriva politicii domnului, deși afumă că Mihai ar fi dorit să-i extermine pe nemeși, "ca să rămână numai românii și sârbii" a fost sfătuit de către boierii săi și mai ales de Radu Buzescu și Stoichiță să nu comită o asemenea faptă[28]. Pornind de aici, P.P. Panaitescu afirma că boierii au fost aceia care l-au sfătuit pe Mihai să nu dea Transilvnaiaîmpăratului[29] și tot ei ar fi fost cei care-1 îndemnau să-i stârpească pe nemeșii din Transilvania. Afirmațiile istoricului român suntîn contradicție însă cu textul lui Szamoskozy. Cronicarul transilvănean, în cele două dăți când vorbește de intenția lui Mihai de a-i tăia pe nemeși, afirmă răspicat că a fost îndemnat la această de Dimitrie Napragy, episcopul Transilvaniei, din rațiuni de ordin confesional, fiind oprit de la această faptă o dală de Malaspina, a doua oară de boierii români. Mărturia lui SzamoskOzy, dușman declarat al lui Mihai după Șelimbăr, este o dovadă limpede și irefutabilă că acesta nu a intenționat niciodată să lichideze nemeșimea transilvăneană. Avem în acest sens nu numai declarația lui formală, înainte de Mirăslău, consemnată de același Szamoskozy, dar sunt documentele din care reiese că domnul știa că este trădat de nemeși. I-a nominalizat pe unii, dar nu a luat nici o măsură care să paralizeze uneltirile lor, deși era îndreptățit să o facă. Nu avea nevoie să recurgă la crimă, din moment ce el le era superior nemeșilor, ca putere militară. Pe de altă parte, așa cum spune N. lorga, el a avut naivitatea să se încreadă în Rudolf. Pentru a nu comite fapte care să contrarieze curtea imperială, unde știa că i se aduc grave învinuiri, el a lăsat pe seama autorității imperiale ca să ia măsuri contra nobililor trădători.

Oricât de orgolioasă și oricât de geloasă era această aristocrație in păstrarea neștirbită a privilegiilor sale, totuși, Mihai, în scurta sa domnie a izbutit să obțină de la ea unele îmbunătățiri și pentru populația românească a Transilvaniei. După cum se menționează într-un capitol al hotărârilor dietei "din respect față de Măria Ta, încuviințăm ca toate satele lăzuite, atât cele ungurești cât și cele săsești, să dea satelor românești, precum și satele românești, altor sate românești", dreptul la pășunat, cu condiția să nu fie stricate culturile[30].

Faptul că Mihai înțelegea să domnească în Transilvania ca un principe român, într-o țară românească, o demonstrează documentele emise de cancelaraia sa în limba slavă sau în limba română. O practică în măsură să-i îngrijoreze pe nobili care în dieta de la Alba Iulia, îi cer domnului să nu li se mai trimită scrisori decât în limba maghiară sau în limba latină[31]. Timpul ar fi rezolvat și această problemă delicată în favoarea politicii duse de domn.

Ținând seama de rolul important pe care religia îl joacă în viața

 spirituală a oamenilor la sfârșitul secolului al XVI-lea, Mihai Viteazul ia măsuri pentru organizarea și întărirea bisericii ortodoxe[32]. Credința românilor fiind în afara cultelor îngăduite, este recunoscută acum alături de cea catolică și luterană. La dorința expresă a domnului dieta de la Alba Iuliaîi scutește de robotă pe preoții români. Această egalitate pe plan confesional, pe care Malaspina o întrevăzuse, de unde și izbucnirile lui pline de ură, le dă românilor posibilitatea de a crea o elită intelectuală care să rivalizeze cu aceea a celor trei națiuni dominante din Transilvania. Dar, această afirmare a națiunii române din principat stârnește opoziția înverșunată a nobililor, iar ura lor nu mai cunoaște limite după Mirăslău, și așa cum avea să scrie Mihai, "încă și în biserica mea pe care o clădisem mai înainte, au intrat și au dezgropat oasele lui Aron Vodă, care de atâta timp era înmormântat, și ale altor boieri ai mei, și le-au zvârlit afară; așa neomenie nu au făcut nici păgânii"[33].

Basta care urmărea ca și comisarii imperiali să anihileze opera politică a domnului român, surprindea cu îngrijorare faptul că Mihai trimitea, la începutul anului 1600, "preoții lui în toate satele, la marginile țării locuite de națiunea lui (habitati della sua natione)"[34].

Dificultățile pe care le întâmpină Mihai în guvernarea Transilvaniei îi bucură pe dușmanii săi. Dar, ceea ce ei nu pot să-i ierte, este înțelegerea pe care o arată domnul oamenilor de aceeași națiune cu el. Aceasta reprezenta în ochii națiunilor privilegiate, a comisarilor imperiali și ai lui Gheorghe Basta o primejdie pentru politica de asuprire socială sau de dominare politică pe care o urmăreau și unii și alții.

Ceea ce îi îngrijora în cel mai înalt grad pe toți adversarii domnului român era afirmarea neamului românesc din Transilvania și din toate teritoriile locuite de el. Aceasta însemna, însă, anularea privilegiilor de care se bucuraseră până atunci cele trei "națiuni" recunoscute. Mai însemna și blocarea expansiunii politice a Casei de Austria spre Carpați și Dunăre. în momentul în care Mihai Viteazul afirma că a părăsit Moldova pentru a veni în Transit vania amenințată de poloni și de Sigismund Băthory, el îi considera pe imperiali ca aliați ai săi, chiar dacă în tratativele duse cu comisarii lui Rudolf nu se ajunsese la rezultatele dorite. într-un moment de iritare domnul exclamase că i se spusese să nu se încreadă în nemți, dar toate calculele de ordin politic și militar îl făceau să creadă că înfăptuirile sale erau spre binele împăratului și al creștinătății.

Comisarii imperiali și, în special Ungnad, ca și alți dușmani ai domnului român făceau să ajungă la Viena zvonuri false în legătură cu campania din Moldova. Se îndoiau de victoria domnului. Pezzen, însuși, în care Mihai

 avea atâta încredere, s-ar fi bucurat de o înfrângere a lui Mihai, iar comisarii aflați în Transilvania își puneau întrebarea ce s-ar întâmpla în cazul în care domnul va fi învins sau va fi luat prizonier. în același timp, se vorbea de legăturile strânse dintre Mihai și sultan care i-ar recunoaște stăpânirea asupra celor trei țări românești". Dar manevra cea mai perfidă pentru a neutraliza orice acțiune din partea domnului este aceea de a nu i se trimite, luni de zile în șir, stipendiile promise de împărat pentru plata mercenarilor, "una din cele mai mizerabile acțiuni de clevetire și subminare a unui om vrednic, care-și pune din nou în risc persoana și țara pentru a îndeplini ceea ce era pentru Mihai un serviciu creștinătății"[36].

în această campanie de denigrare și minimalizare a faptelor domnului, un singur om rămâne ferm în convingerile sale: Mihail Szekeli, căpitanul cetății Satu Mare și comisar imperial[37]. în condițiile în care otomanii făceau pregătiri de război (suntem în 4 iulie 1600), după părerea acestuia era bine ca domnului să nu i se impună cedarea Transilvaniei, fiind mult mai folositoare serviciile sale sincere și credincioase puse în slujba împăratului.

De o înțelegere între Mihai și otomani nu putea fi vorba în acele clipe. De la Roman, unde se afla la 20 iunie, Mihai ajunge, prin pasul Oituzului, la Brașov în 27, unde rămâne până la 1 iulie, ca în ziua de 9 iulie să ajungă la Alba Iulia[38]. Și, în timp ce sunt reluate tratataivele cu comisarii imperiali, trimitea pe Teodosie Rudeanu și pe Gaspar Komiș la împărat, "ca să-i lasă Ardealul cum l-au dobândit și să aibă slobozenie la turci să margă la Timișoara, să o ia de la turci"[39]. Slujitorul lui Szekeli știa și el că Mihai îi declarase stăpânului său că va lua "fără nici o lovitură de tun, Timișoara, Gyula și Becicherecul"[40], deoarece, așa cum precizează Mihai în Memoriul său, se înțelesese cu pașa de Timișoara ca să-i predea cetatea fără luptă. Csáky urma să strângă oastea necesară, iar Mihai îl roagă pe comisarul imperial Pezzen ca și Basta să-i trimită oameni la nevoie[41].

Mihai nu se temea de otomani în această vreme, deoarece campania sa din Moldova, încheiată cu un succes atât de răsunător, avusese darul să surprindă și să uluiască pe oamenii Porții. într-un raport din Constantinopol, se știa că la 14 iunie porniseră câteva corăbii spre Marea Neagră și urmau să li se alăture altele (flota era alcătuită din 12 vase) cu intenția de a proteja cetățile din sudul Moldovei de un eventual atac al lui Mihai, "de care turcii sunt atâta de înspăimântați, cât nu se poate arăta în vorbe"[42]. Dinu-o altă relatare, tot din Constantinopol, se arăta "că din zi în zi crește teama în pieptul și în sufletul fiecăruia datorită marii valori pe care o demonsuează în aceste părți ale Europei, acest nou Alexandru, căruia îi spun Mihai voievod"[43]. Se luau măsuri pentru apărarea Adrianopolului și cu toate că otomanii declarau că vor face tot ce le stă în putință pentru a pune capăt "prestigiului

 lui Mihai", exista teama *ci* acesta ar putea ataca chiar Constantinopolul. Din această cauză toți sfetnicii sultanului erau de părere să se trimită împotriva domnului român toate forțele. Se hotărâse mai înainte, însă, ca să fie trimisă o oaste împotriva imperialilor. Alungarea lui Ieremia Movilă îi derutează pe otomani din care cauză se întârzie cu luarea unei decizii, purtându-se discuții în legătură cu oportunitatea împărțirii armatei în două[44]. La Veneția se știa însă la 22 iulie că sultanul "are o nemaipomenită teamă și de Mihai" deoarece, după campania din Moldova acesta ar fi putui să pornească asupra Constantinopolului[45]. Solii domnului, uimiși la Poartă, sunt bine primiți, apoi închiși timp de patru zile, după care sunt eliberați. Informatorul, un franciscan care îi scria din Constantinopol lui Cinzio Aldobrandini la 12 august, sublinia faptul că personalitatea domnului polarizează atenția tuturor ("căci în abordarea, atât a problemelor publice, cât și a celor particulare, nu se analizează nimic în afară de persoana lui") și, de data aceasta, Mihai nu mai este calificat cu epitete insultătoare, după obiceiul oriental, ci dimpotrivă, i se "acordă multă stimă și atât de mult se tem de el, încât nu știu să găsească modul în care l-ar putea prețui și s-ar opune curajului său"[44].

De fapt otomanii aleg ca deobicei soluția temporizării. Nu știau exact care va fi atitudinea hanului. Umblau zvonuri potrivit cărora moscovitul i-ar ataca pe tătari și, deoarece nu se ajunsese la o înțelegere între Mihai și poloni, era preferabil ca să se aștepte, în speranța că timpul va lucra în favoarea lor.

în Europa faptele domnului stârnesc entuziasmul.

Potrivit unui "avviso" tipărit la Roma după campania din Moldova "ne așteptăm ca voievodul să purceadă la nimicirea turcului, care lucru, cu ajutorul lui Dumnezeu, fiind acest voievod om atât de viteaz, nădăjduim a se petrece în scurtă vreme"[47].

Drumul spre Constantinopol sau chiar spre Ierusalim era deschis prin vitejia domnului român. La Madrid, consiliul regal recomandă regelui să i se trimită domnului o spadă, în valoare de 6 000 de ducați ca semn de recunoaștere și cinstire a faptelor sale[44], iar la 18 august, Don Guillen de San Clemente, ambasadorul spaniol la curtea de la Praga, considera că niciodată "turcii n-au fost mai aproape de a pierde tot sau mare pane din ce stăpânesc în Europa"[4'].

Nici un domn român nu se bucurase de o faimă europeană atât de mare ca Mihai Viteazul. Posibilitatea difuzării cu mai multă rapiditate a știrilor cu ajutorul tiparului, face ca numele domnului și faptele sale să fie cunoscute de la Frankfurt la Madrid. De la Praga, Viena și Veneția pornesc informații în toată Europa apuseană. Oamenii nutresc speranța că dușmanul secular poate fi, în sfârșit, înfrânt datorită acestui conducător de oști, unanim apreciat.

Aceasta este însă opinia unor oameni care judecau evenimentele fără să

ținând seama de interesele politice ale diferitelor capete încoronate europene. Diplomații, însă, vor acționan în funcție de directivele primite din partea stăpânilor. Comisarii imperiali vor Transilvania pentru împărat fără să țină seama de considerente de politică generală. Ei îl judecă pe domn în funcție de rezultatele obținute în tratativele cu Mihai, iar aceste tratative nu duc la rezultatele dorite de ei, deoarece domnul nu voia să cedeze Transilvania.

Manifestă rezerve chiar și ambasadorul spaniol, pentru că, potrivit mentalităților sale politice, domnul se cădea să slujească numai interesele împăratului. Asemenea reacții sunt explicabile, dar cât de înrădăcinate erau anumite prejudecăți, o dovedește atitudinea unui umanist german ca Martin Crusius. în secolul al XVI-lea, se vorbise în mai multe rânduri despre reconstituirea Daciei. Dar acest concept de inspirație umanistă nu mai întrunește adeziunea unui învățat german, în momentul în care ideea se transformă în realitate prin brațul lui Mihai. Până a se pune problema Transilvaniei, pentru Crusius, Mihai era "preastrălucitul domn", "stăpânitorul purtător de biruință". Din momentul în care Mihai nu vrea să cedeze Transilvania împăratului, profesorul de la Tiibingen uită de interesele politice europene și, ca bun supus al lui Rudolf, entuziasmul său pentru "preastrălucitul domn" începe să scadă, iar în jurnalul său își fac loc știri calomnioase la adresa domnului[50].

De fapt, Mihai îi uluise, prin faptele sale realizate într-un timp atât de scurt - nici un an de zile - și pe aliați și pe adversari. Lui Mihai unirea celor trei țări românești i se părea firească nu numai din rațiuni de ordin politic și militar, dar și pentru că ea răspundea unei chemări adânci, care-și avea rădăcinile în aspirațiile de unitate ale unui neam întreg. Dar chiar dacă fapta sa stârnește împotrivirea tuturor, el nu renunță nici o clipă la ideea unei construcții politice care să reunească sub sceptrul său toate teritoriile locuite de români. Imperialii îl priviseră ca pe un aliat prețios atâta vreme cât misiunea lui fusese limitată la lupta împotriva otomanilor. Argumentele domnului că numai unirea, măcar parțială, a țărilor române ar fi foarte utilă din punct de vedere militar pentru cauza comună nu sunt luate în seamă de diplomația imperială. Devenit stăpân al celor trei țări românești, imperialii acceptă să ducă tratative cu Mihai, dar, în același timp, conform instrucțiunilor pe care le aveau de la împărat, ei căutau să profite de dificultățile întâmpinate de domn din partea nemeșimii ardelene, ca să-i submineze autoritatea și să-i zmulgă cu orice preț această țară. în timpul tratativelor duse cu Ungnad și Mihai Sz6keli, domnul formulează aceleași cereri pe care le trimisese la Praga. Voia Transilvania în hotarele ei vechi: împăratul să-i cedeze Bihorul,

Solnocul de Mijloc, Maramureșul, Zărandul și Crasna, iar de la otomani trebuia să redobândească teritoriile locuite de romani, adică Timișoara,

Felnoc, Cenad, Becicherec, Panciova și Berin. Voia să i se acorde titlul de principe, așa cum îl avusese Sigismund Báthory cu toate prerogativele pe care le comporta un asemenea titlu.

Până la urmă, domnul este silit să facă unele concesii: să i se acorde lui și urmașilor, indiferent de sex, și pe vecie Muntenia și Moldova, iar în cazul în care s-ar stinge neamul său, atunci aceste două țări să-și aleagă ele singure domnul, Transilvania urmând s-o conducă sub numele de guvernator, "iar după moartea domnii lui să fie pre feciori, fir pre firul lui" și numai în cazul în care i s-ar stinge neamul, atunci țara să revină împăratului. Mai dorea să i se dăruiască lui și urmașilor săi Gurgen, Ieciu și Fegărașul cu toate cele ce țineau de ele, apoi cetatea Chioarului și Hustul precum și o cetate în Boemia sau Moravia. Chiar dacă renunța la titlul de principe al Transilvaniei, dieta țării urma să fie convocată de el, să-i revină toate veniturile țării și să poată face danii fără nici o opreliște[51].

Concesia făcută de Mihai în privința Transilvaniei, pentru care solicită doar titlul de guvernator, este de fapt o manevră diplomatică menită să menajeze susceptibilitatea celor de la curtea imperială. Având veniturile țării în mâna sa, dieta îl putea alege oricând principe, iar stăpânirea celor trei țări românești i-ar fi furnizat mijloacele care să impună vecinilor recunoașterea acestui titlu.

Ungnad întrevede această posibilitate și-i reproșează lui Pezzen că a primit asemenea propuneri. Pentru tratative cu împăratul, domnul îl trimitea pe Teodosie Rudeanu și pe Gaspar Komis[52]. Mihai știa că polonii împreună cu Sigismund Báthory se pregătesc și vor să-l atace. Dacă ar fi fost ajutat la timp, acum s-ar fi aflat la Cracovia un om al împăratului. Ca aliat credincios, el îi avertiza pe imperiali că și otomanii fac pregătiri pentru a ataca Strigoniul. în cererile trimise la Praga, dar și în alte scrisori el solicitase ajutorul lui Basta pentru a preîntâmpina un atac otoman, dar mai ales, pentru a face față unui atac polon. Mai ales că, odată ajuns în Ardeal, "Gaspar Komis îmi dezvălui învoiala pe care Moise Secuiul o făcuse cu Sigismund,, căci îi făgăduise că mă va prinde viu ca să mă dea în mâinile lui Sigismund sau că mă va omorî"[55].

Mihai Viteazul îl lăsase în Moldova pe Moise Secuiul "în care foarte mă încredeam", cu gândul ca să apere această țară de un atac polon. Dar trădarea cea mare avea să vină din partea celor pe care domnul îi credea aliații săi. La 1 septembrie, Mihai Viteazul convoacă dieta la Sas Sebeș. în acest moment nobilimea transilvănească se adună la Turda

și se declară, pe față, ostilă domnului român. Ceea ce urmăreau răsculații era readucerea lui Sigismund Băthory ca principe al Transilvaniei. Ei sperau în ajutorul pe care acesta l-ar fi căpătat din partea lui Zamoyski. Trădarea lui Moise Secuiul are loc în

 înțelegere cu nemeșii din Transilvania, de aceea el se refugiază pe lângă Zamoyski pentru a solicita ajutorul acestuia, dar și pentru a grăbi trecerea lui Sigismund Bâthory în Transilvania.

Mihai Viteazul, înțelegând rostul răscoalei nobilimii transilvănene, îi scrie arhiducelui Matthias, cerându-i ca să-l trimită pe Basta în ajutorul său. Domnul îi scria și lui Basta ca să se grăbească și în același timp îi avertiza pe comisarii imperiali ca să ia măsuri pentru paza hotarului cu regatul polon. Domnul mai cerea stăruitor să i se trimită bani pentru plata mercenarilor[54].

Răsculații, la rândul lor, trimiteau după ajutoare în Moldova. Ei îi cereau lui Ieremia Movilă să li se îngăduie oștenilor unguri lăsați de Mihai să treacă în Transilvania, dar să le vină și moldovenii în ajutor[55]. Răsculații îl aleg ca șef pe Csâki. Szamosktay afirmă că fostul sfetnic al domnului român a fost silit să meargă cu nemeșii împotriva lui Mihai. Și, în timp ce nobilii se adună în tabăra de la T urda, o parte dintre mercenarii lui Mihai trec de paratea răsculaților. Politica duplicitară a imperialilor dă roade: neavând cu ce să plătească la timp solda, mercenarii îl părăsesc pe Mihai în speranța că vor fi mai bine plătiți de nemeși. De altfel, aceștia au grija să trimită călăreților unguri, aflați în slujba lui Mihai, "un manifest", promițându-le solde mai mari, inclusiv plata pe lunile din urmă și "nu numai pentru cei vrednici deapurta arma, ci și pentru cei ciungi, șchiopi și orbi din războaie..."[5*].

Din Alba Iulia Mihai Viteazul a trimis în tabăra de lângă Turda pe Luca Trauzner și pe Andrei postelnicul. Domnul le amintea nobililor că după Șelimbfr soarta Iot s-a aflat în mâinile sale, dar nimănui nu i s-a princinuit nici un rău cerându-le să nu se ridice împotriva dreptății. Soldaților, de asemenea, le-a amintit binele făcut, "eu însumi am rămas aproape sărac, numai ca să-i pot îmbogăți pe ei"[57].

Nemeșii, care nu erau străini de uneltirile comisarilor imperiali de a coaliza cât mai multe forțe împotriva domnului român, fac și ei apel la comunitățile săsești ca să se alieze împotriva domnului român (2 septembrie 1600). Clujul, Sibiul și la urmă Brașovul trec de paratea răsculaților. La 7 septembrie Mediașul se pregătea să-l părăsească pe Mihai Viteazul. Orașelor Bistrița, Brașov și Sibiu le revenea sarcina să închidă trecătorile Carpaților pentru a împiedica venirea de ajutoare pentru Mihai din Moldova și Muntenia[5*].

Secuii, cu excepția celor din scaunul Arieșului, rămân alături de Mihai Viteazul. Cu trupele rămase credincioase Mihai Viteazul se

socotea destul de puternic ca să-i înfrunte pe nemeșii răsculați. Aceștia nu puteau primi ajutorul lui Zamoyski, care în august se simțea destul de slab ca să poată schița o acțiune ofensivă. Abia la începutul lunii septembrie, el se apropia de Nistru, pe care-1 trecea la 4 septembrie.

în această situație nemeșii renunță la ideea reînscăunării lui Sigismund Băthory și duc tratative cu oamenii împăratului. Mihai Viteazul arată că la insistențele sale Basta ajunsese cu trupele la Gdncz. De aici generalul imperial îi scria domnului că îl așteaptă să vină cât mai repede ca să-și unească forțele. "Văzând ardelenii, scrie domnul, că eu stăruiam din răsputeri ca Basta să vină cât mai de grabă, nu mai voiră să-i aștepte pe poloni" și au trimis doi soli ca să trateze cu Basta și comisarii imperiali[39]. Documentele de la începutul lunii septembrie confirmă spusele domnului român. Basta și Ungnad se înțeleg să ducă tratative cu răsculații. Mihail Sz£keli, consecvent în convingerile sale politice, îi califică pe răsculați "oameni fără credință, ascunși și vicleni", dar ca militar el merge în tabăra lui Basta, superiorul său[60].

Mihai Viteazul avea să scrie că oamenii împăratului s-au înțeles cu răsculații "să pornească împotriva mea, știind că oastea mea nu era cu mine și că foarte ușor rn-ar fi putut prinde viu"[61].

La 4 septembrie, Basta ducea tratative cu răsculații, iar în ziua următoarae comisarii imperiali anunțau stările principatului că generalul imperial sosește "spre mântuirea lor și a provinciei așa de nenorocite".

La 9 septembrie, Basta îl trimitea pe TOkoly cu trupe în tabăra răsculaților. în același timp se duceau tratative cu aga Leca ca să predea cetățile Chioarului și Gherla. Trădarea acestuia ar fi ușurat pătrunderea trupelor imperiale spre centrul Transilvaniei, dar nu se pot face asemenea supoziții, deoarece Mihai îl chemase pe Basta în ajutor, încât aga Leca nu avea de ce să se împotrivească unui aliat și, chiar dacă ar fi încercat să o facă, nu avea garnizoane atât de numeroase pentru a bloca înaintarea generalului imperial[62].

La 14 septembrie cel care trebuia să vină în ajutorul lui Mihai își unea forțele sale cu acelea ale răsculaților ardeleni, în tabăra de lângă Turda[63]. Trădarea lui Basta nu era făcută din inițiativa sa. P.P. Panaitescu remarca pe bună dreptate că el nu a acționat numai din inițiativă personală și presupune că el știa dorința imperialilor de a lua Transilvnaia și de a-1 înlătura pe Mihai. Așa cum s-a văzut din felul cum a reacționat împăratul atunci când Mihai a intrat în Transilvania și de a-1 înlătura pe Mihai. Așa cum s-a văzut din felul cum a reacționat împăratul atunci când Mihai a intrat în Transilvania și instrucțiunile

secrete date cu această ocazie, nu mai poatae fi pusă sub semnul îndoielii acțiunea lui Basta. El era executantul docil al unor ordine, iar dacă biograful său, Ciro Spontoni, ca și alte documente referitoare la acțiunea generalului albanez, se străduiesc să inveteze o justificare, acest lucru se datorează necunoașterii instrucțiunilor secrete, dar și faptului că ele provin din tabăra favorabilă împăratului. Chiar dacă se simte jena și inconsistența argumentelor inventate cu această ocazie, ele aveau ca scop să

 salveze onoarea lui Rudolf "într-o vreme când împăratul era nebun"[64] și să arunce toate păcatele asupra celui care se făcea vinovat că era român, schismatic și principele unei țări care nu se putea compara cu sacrul Imperiu Romano-Germanic.

Cât de loială a fost comportarea comisarilor imperiali și a lui Basta se poate vedea din succinta caracterizare pe care o face Mihai: "Tot așa domnul David Ungnad împreună cu Mihail Szăkely mi-au scris din Sătmar cum că Basta a ajuns la Gdncz și că vor veni împreună cu el, silindu-se zi și noapte ca să ajungă cât mai degrabă. Pe de altă parte, Basta trimisese scrisori prin toate orașele Ardealului, ca toate să se ridice asupra mea; și eu nu știam nimic"[63].

Este posibil ca domnul să nu fi aflat o vreme despre înțelegerea dintre Basta și răsculați, dar nu se poate să nu fi știut, în ajunul luptei de la Mirăslău, că oastea comandată de generalul imperial se afla alături de aceea a răsculaților. Cu toate acestea comite greșala de a primi lupta cu un adversar care îi era superior, mai ales din punct de vedere tehnic. Domnul mărturisește în Memoriul său că nemeșii știau că cea mai însemnată parte a oastei sale nu se afla în Transilvania. în Cronica Buzeștilor se arată de asemenea că un timp, Mihai nu a știut de uneltirile comisarilor imperiali și ale lui Basta, dar la o anumită vreme "oarecine spuse lui Mihai vodă de toate ce se făcea și ce i să rădică asupră, și cumu că și Bașta Giurgea iaste tot una cu ardelenii". Abia atunci Mihai ar fl trimis ca să-i vină oștile lăsate în Moldova și Muntenia, lucru pe care, înțelegându-1 adversarii, aceștia "pripiră ca să lovească pre Mihai vodă până a nu strânge oștile". Cronicarul consideră că Mihai s-a făcut vinovat de faptul că a acceptat lupta: "Ci Mihai vodă cam cu semeție", n-a așteptat să se strângă oștile[66], reproș pe care i-1 facse și Baba Novac, la Brașov: "De ce te-ai luptat cu ei - zise -, știi că ți-am scris să mă aștepți, căci eu știam că stai rău"[67].

De la Turda, Basta s-a îndreptat spre Alba Iulia. Mihai Viteazul pornește de la Orăștie în întâmpinarea adversarului și își așează tabăraîntr-o poziție întărită în mod natural lângă satul Mirăslău: o vale îngustă, protejată de malurile râpoase ale pârăului Lapad. La stânga, pe o înălțime, este așezată artileria, care putea bate întregul câmp din fața poziției ocupate. Aripa dreaptă se sprijinea pe Mureș, cea stângă

peînălțimi. In ziua de 17 septembrie Basta se apropie de Mirăslău și au loc câteva hărțuieli între cazacii lui Mihai Viteazul și avangarda lui Basta.

Asupra forțelor care se înfruntau la Mirăslău există mai multe mărturii, dar pe baza lor este greu de stabilit care au fost efectivele reale ale acestora, în general s-au exagerat de către adversarii lui Mihai efectivele de care ar fi dispus acesta. Tomaso Cavrioli, din Brescia, ofițer în oastea lui Basta ca și A.

Tarducci afirmă că Mihai avea 20 000 de pedestrași și 12 000 de călărețl". Szamoskdzy exagerează și el când spune că Mihai a avut 20 000 de pușcași și 15000decălărețl, sau 18000-20000de pușcași și 8 000de cazaci6*. Richard Knolles consideră că oastea lui Mihai se ridica la 20 000 de infanteriști și 12 000 de călărețl plus 26 de piese de artilerie, în timp ce Basta avea 6 000 de soldați și 12 000 de oameni pe care îi aduceau nemeșii[70]. J.A. de Thou estimează oastea lui Mihai la 18 000 de oameni[71], cifră dată și de Gaspar Ens[71]. N. lorga considera că cele două oști care se înfruntau la Mirăslău aveau efective egale: 18 000 de oameni[73]. Credem că cele două oști erau aproape egale ca efectiv nedepășind 20 000 de oameni. Oastea lui Mihai era alcătuită din români, sârbi, cazaci și secui. Trupele aduse de Basta erau alcătuite din archebuzieri și reiteri silezieni, trupe de elită, pe care Mihai Viteazul le ceruse împăratului în mai multe rânduri, în timp ce în oastea lui Mihai Viteazul se aflau oameni de rând, mai puțin deprinși cu regulile după care se purta războiul modem.

Ciocnirile din ziua de 17 septembrie l-au convins pe Basta că nu poate să-l atace cu succes pe Mihai în poziția puternică pe care acesta știuse să o aleagă. Indiferent de calitățile sale ca general Basta era un ofițer de carieră, care își învățase bine meseria. Cunoscând felul de luptă al oamenilor din răsăritul Europei, care consta în sepcial din angajarea ofensivă a oastei, Basta concepe o manevră care să-l scoată pe Mihai din poziția sa întărită. în dimineața zilei de 18 el începe retragerea trupelor sale spre răsărit, în direcția Decea, urcând pantele Dealului Rotund. Cu toate că le explicase șefilor oastei nobililor ardeleni scopul acțiunii sale, aceștia, neobișnuiți cu o asemenea manevră, au crezut că bătălia era pierdută și i-a cuprins teama să nu piară și ei[74] pentru trădarea comisă. Pentru a le ridica moralul, Basta s-a oferit să formeze el și trupele sale ariergarda[73]. Mihai consideră mișcarea efectuată de trupele lui Basta drept semn de slăbiciune și repede împotriva acestora cavaleria, iar el, cu restul trupelor începe să-l urmărească pe inamic. Basta se retrage lent și în momentul în care a ocupat poziția dominantă de pe dealul Rotund, a făcut față

adversarului, profitând de avantajul oferit de teren.

Lupta a început cu un foc susținut de artilerie de ambele părți. La sugestia iui Tomaso Cavriok), Basta concepe un atac frontal pe centru cu trupele sale de elită, cavalerie și infanterie, combinat cu un atac de flanc asupra aripei stângi a oastei lui Mihai Viteazul. Atacul de flanc urma să fie realizat tot cu un corp de elită, format din mușchetari. Scopul acestui atac era în primul rând capturarea artileriei lui Mihai, apărată de pedestrime alcătuită din secui. Manevra se execută, în mod intenționat, într-un ritm exasperant de lent, ritm impus de Basta și Cavriolo, cu scopul de a-i determina pe oamenii lui Mihai să tragă ei primii în aceste clipe elementul emotiv joacă un rol

 esențial. Cine reușea să-și păstreze calmul, avea toate șansele să câștige partida. Având în vedere spațiul mic care despărțea cele două fronturi, circa 500 de metri, dacă se ține seama și de mișcarea ofensivă a trupelor lui Basta, ce reducea și mai mult această distanță, însemna că adversarul care nu calcula calm și cu precizie tinil armelor de foc era pierdut, pentru că până la lupta corp la corp cu inamicul, nu mai avea timp să încarce,.din nou, arma. Se poatae ca Basta să fi mizat pe lipsa de experiență a oamenilor de care dispunea Mihai Viteazul, manevra reușindu-i în chip desăvârșit. în timp ce trupele lui Basta se apropiau, infanteria lui Mihai a deschis focul mai înainte ca aceasta să se afle la o distanță potrivită, încât tirul nu și-a făcut efectul. Szamoskdzy crede, însă, că a fost vorba de o trădare. Andrei Barcsay, care conducea infanteria de pe centru “a pus pe secui să sloboadă mai mult timp (mai devreme) puștile, însă așa, ca să nu facă nici o stricăciune în oastea ungurească"[74]. în realitate, secuii nu trăgeau în unguri, ci în' mercenarii lui Basta, în majoritate de origine germană, mercenari care* nu vor ezita să-i decimeze, apoi, pe secui a căror soartă nu-1 interesează pe cronicarul ungur. Trădarea lui Barcsay și-a produs efectul: în timp ce oastea lui Basta înregistra pagube neînsemnate, oastea lui Mihai s-aaflat, practic, descoperită. Infanteria lui Basta a avansat rapid, a tras în plin provocând goluri și derută în rândul oastei lui Mihai. Cavaleria greu înarmată a lui Basta a șarjata în acest moment de panică și centrul oastei lui Mihai a fost dat peste cap. Tunurile apărate de secui sunt capturate și întoarse împotriva oastei domnului. în același timp se efectua atacul de flanc pe aripa stângă a oastei lui Mihai sporind și mai mult deruta. în schimb, cei 4 000 de cazaci, pe care Mihai îi avea plasați pe araipa dreaptă, în loc să șarjeze și să le vină în ajutor celor angajați pe centrul liniei de bătaie, “au sărit repede, fără să se lupte, în Murăș” și au dispărut de pe câmpul de bătaie[77].

în lupta de la Mirăslău, Mihai era trădat a doua oară. Bătălia era pierdută. Unui corp de secui, rămas izolat pe o înălțime, i s-a cerut să se predea, asigurându-li-se viața prizonierilor. Nemeșii, în ciuda cuvântului dat, i-au măcelărit în timpul nopții. în bătălia de la Mirăslău, Mihai pierdea 12 tunuri și 4 000 de oameni.

înfrângerea de la Mirăslău putea fi evitată dacă domnul se

retrăgea spire Făgăraș - Țara Bârsei, pentru a se uni cu trupele care-i veneau din Moldova și Muntenia. în raportul trimis împăratului, Mihai spune că a doua zi s-a întâlnit, aproape de Sibiu, cu o parte din oastea sa, sub comanda lui Petru Huszar, iar înainte de Făgăraș, Ioan Szelestey îi aducea și el uit corp de oaste din Moldova[71]. Cancelarul polon, Ioan Zamoyski, bun cunoscător al evenimentelor și adversar ani de zile în șir al lui Mihai Viteazul, referindu-se la lupta de la Mirăslău, arăta că domnului român i-au lipsit cele mai bune

263 unități pe care le avea oastea sa: haiducii lui Baba Novac, oamenii lui Deli Marcu, oastea lui Udrea și oastea muntenească condusă de Sava armașul și Radu Buzescu.

Basta, deși victorios, nu poate urmări pe învins. Contingentele transilvănene care-i stătuseră în sprijin la Mirăslău se risipesc, iar mercenarii, profitând de neorânduiala și haosul provocat după bătălie, jefuiesc fără milă pe supușii împăratului, de a căror credință trebuiau să răspundă.

Ca o culme a ironiei, la 22 septembrie, la Praga, Rudolf al II-lea răspundea solilor domnilor români că deși Transilvania s-ar fi cuvenit numai împăratului, misiunea domnului român fiind doar aceea de a lupta împotriva otomanilor, Maiestatea Sa a încuviințat cele tratate cu comisarii imperiali și cu dr. Pezzen ca să se îngăduie voievodului "să guverneze Transilvania pentru Maiestatea Sa". Hotărârile privind conducerea Transilvaniei trebuiau să Tie luate de comun acord cu dieta, iar pe lângă Mihai urma să se afle permanent "ca asistent un consilier prim al Maiestății Sale". Deși era cu totul neobișnuit, i se acorda și fiului lui Mihai același drept de guvernare[79]. Acest răspuns care ar fi trebuit să reprezinte cel mai însemnat succes diplomatic al domnului român, a fost dat pentru că Rudolf nu aflase încă ce se întâmplase în Transilvania. El mai demonstrează că Mihai Viteazul riscase totul pentru a obține această guvernare și izbutise să forțeze mâna împăratului pentru a-i confirma, de fapt, stăpânirea sa asupra Transilvaniei. înfrânt la Mirăslău, Mihai Viteazul pierdea ceea ce reușise să câștige cu atâtea eforturi pe cale diplomatică. Situația lui, din punct de vedere militar, îi putea da speranțe restabilirii stăpânirii sale asupra Transilvaniei. Domnul ajunge la Făgăraș, la 22 septembrie, la 23 poposea în Țara Bârsei, stabilindu-și tabăra la Codlea[80]. La 20, Baba Novac ajunsese și el în Țara Bârsei, astfel încât la 23 septembrie se aflau în tabăra domnului trupele muntene aduse de Pătrașcu fiul lui Mihai, secuii și trupele aduce din Moldova de armașul Sava, Deli Marcu și Radu Buzescu. La 25 septembrie domnul se simțea destul de puternic pentru a se adresa adversarilor din Transilvania. El le amintea că n-a întreprins nimic împotriva dreptului și atunci îi întreabă "care este demonul care vă mână în haosul fărdelegilor, în vâltoarea

patimilor și în acest ocean de primejdii. Este ușor a rupe credința față de principe, dar este periculos a trăi fără de domn; a nu asculta de nimeni poate fi agreabil, dar plin de calamități; a asculta numai îndemnurile proprii, a face ce voiești, este plăcut, dară primejdios. Feriți-vă de sfătuitori răi, unguri. Ridicați-vă contra luiCsăki și respingenți ambițiunile sale păgubitoare vouă și țării”[81]. în aceeași zi Basta îi propunea lui Mihai încheierea păcii cu condiția să renunțe definitiv la ideea stăpânirii sale în Ardeal, iar drept chezășie pentru credința sa Mihai ar fi trebuit să-și trimită familia și visteriaîntr-una din cetățile controlate de generalul imperial[82].

264

Reprezentanții națiunilor privilegiatae îi cer același lucru, din care cauză se credea că domnul nu va primi asemenea condiții și nemeșii se temeau că se va ajunge la o nouă luptă, urmată de răzbunarea cumplită a domnului[83]. Avea acum suficiente forțe pentru a-i înfrunta din nou pe Basta și Ștefan Csâki, ale căror trupe soseau la 4 octombrie la Vlădeni. Dar o confruntare nu va mai avea loc datorită intervenției lui Zamoyski în Moldova, unde era înscăunat Ieremia Movilă. Cancelaraul ar fi dorit să treacă în Transilvania pentru a-i reda principatul lui Sigismund Băthory, dar, pentru a evita un conflict cu imperialii, stăpâni acum pe situație, se îndreaptă spre hotarul Munteniei. Din cauza ofensivei polone adversarii de la Mirăslău sunt siliți să trateze. Basta îi trimite pe Sebastian TOkCli, Nicolae Vitez și Martin Banyai. Mihai depune jurământul de credință față de împărat, își va trimite familia în Transilvania abia după primele lupte cu polonii și cerea ca secuilor să li se confirme vechile privilegii. Cu oamenii pe care îi avea lângă sine Mihai trece la sud de Carpați prin Pasul Buzăului - Tabla Buții pentru a încerca să salveze măcar Muntenia[84].

Fără intervenția lui Zamoyski și a otomanilor, bătălia de la Mirăslău nu s-ar fi transformat într-o victorie decisiă a adversarilor lui Mihai. De aceea se impunea o extremă prudență în confruntarea cu dușmanii săi, într-un moment în care aceștia, indiferent de țelurile urmărite de fiecare în parte, nu doreau altceva decât destrămarea operei politice înfăptuite de domnul român, adică distrugerea statului național unitar românesc. Chiar și aliații săi, imperialii, l-au trădat trecând de paratea nemeșilor răsculați numai din dorința de a zădărnici dăinuirea statului dacic pentru crearea căruia domnul dăduse dovada întregului său geniu politic și militar. Mihai încercase să menajeze susceptibilitatea nobilimii transilvănene pentru a nu stâni ostilitatea acesteia. Dar așa cum o îndemnase nunțiul apostolic, aceasta nu trebuia să primească un domn român, pentru că atunci toată propaganda desfășurată de iezuiți era anihilată, prin triumful

unui domn "schismatic". Iar nunțiul făcea apel la sentimentele naționale ale nobilimii care "De toate părțile munciea în tot chipul, ca doar s-ar mântui, să nu fie craiu un rumân"[83]. Ținând seama de toate acestea, Mihai Viteazul, n-ar fi trebuit să primească lupta la Mirăslău. Trebuia să aștepte ajutorul căpitanilor săi. Dar și cu forțele de care dispunea era greu să fie înfrânt, dacă nu părăsea poziția întărită pe care o alesese cu grijă și, dacă nu s-ar fi comis cele două trădări în timpul luptei: slobozirea focului archebuzelor de către secui la comanda intenționat greșită a lui Barcsay și fuga de pe câmpul de luptă a cazacilor. Pierzând lupta de la Mirăslău nu era pierdută și campania, dacă Mihai ar fi avut de înfruntat numai armata de mercenari a lui Basta și pe nemeșii transilvăneni. împotriva lui s-au ridicat însă Zamoyski și Ieremia Movilă, apoi otomanii au pornit și

 ei ofensiva obligându-1 pe domn să abandoneze Transilvania. Stăpân în Transilvania Mihai l-ar fi putut împiedica pe Zamoyski să atace Muntenia, pentru că ar fi avut posibilitatea să treacă munții și să cadă în spatele adversarilor săi. Pierzând însă Transilvania, Mihai s-a văzut obligat să încerce o luptă disperată pentru a salva Muntenia. A fost necesară crearea unei singure fisuri în dispozitivul creat de Mihai pentru ca totul să se năruiască, deoarece ea ie-a îngăduit tuturor dușmanilor să-și unească forțele pentru a-1 dobori.

După campania fulger din Moldova și strălucita biruință obținută de Mihai lângă Hotin, regele Poloniei avea să declare la 25 mai 1600: "E ușor de văzut că, dacă acestui vrăjmaș îi va merge după gândul lui și va ocupa Moldova, va întreprinde lucruri și mai mari. Deci e vorba aproape de existența noastră, căci, dacă nu va fi alungat acel dușman din Moldova cât de curând, va trebui să ne apărăm să nu ieie jumătate din coroana Poloniei [...] E vorba de însăși țara noastră și de coroana Poloniei"[86]. Vorbe profetice în urma unei acțiuni care ar fi putut avea menirea să trezească la realitate în primul rând pe Zamoyski și partizanii politicii orientale dusă de acesta. Umblau zvonuri că voievodul de Chiev, cu care domnul avea legături, ca și cel de Cracovia abia așteaptă apariția lui Mihai pentru a trece de partea lui. Provinciile răsăritene puteau fi cucerite cu mare ușurință, din cauza comunității de credință[87]. Zamoyski era și un om de cultură, ceruse să i se trimită o cronică a Moldovei, ceea ce înseamnă că dorea să cunoască trecutul acestei țări ca să tragă învățăminte pentru politica ce urma să o ducă față de ea. Pentru a salva unitatea regatului, singura politică înțeleaptă era aceea a libertății confesionale, ceea ce, în epocă respectivă, era echivalent cu respectarea dreptului la existență și a celorlalte neamuri. Gândirea politică a cancelarului era, însă, viciată de prejudecățile impuse lui de către iezuiți, reprezentanții Contrareformei. în locul unei toleranțe pe care o cerea mozaicul de neamuri aflate sub oblăduirea

coroanei polone, Zamoyski urmărea cucerirea unor noi țări locuite de "schismatici" și catolicizarea acestora. Mihai reprezenta o piedică în calea acestei politici și cancelarul va depune eforturi pentru a exagera primejdia reprezentată de faptele domnului. Când spaima îi cuprinsese pe șleahticii vecini cu Moldova și un căpitan de margine îi scria lui Zamoyski că din vremurile de demult oamenii nu s-au mai temut ca atunci, Deli Marcu, care se afla în apropiere de Sniatyn și putea trece hotarul fără să întâmpine nici o rezistență, îi scria căpitanului să nu se teamă. Deli Marcu cunoștea voința domnului să nu provoace și să nu umilească prin noi victorii pe oamenii regelui și el și-a respectat cuvântul". Mihai însuși avusese grijă să menajeze susceptibilitatea regelui polon scriindu-i că nu voia să aducă nici o pagaubă regatului și nici nu dorea să jignească pe Maiestataea Sa. Zamoyski

266 a făcut în așa fel încât propunerile domnului de a stabili o strânsă alianță să fie respinse. Mai mult, el s-a străduit să-l convingă pe rege și seimul că Mihai este înțeles cu arhiducele Maximilian, cu țarul Moscovei, cu suedezii, chiar, pentru a cuceri Polonia ca să se încoroneze ca rege al acesteia*'.

în realitate, așa cum arată Bisselius, simpatizant, ca german, al Habsburgilor, Mihai dusese tratative cu tătarii, cu sultanul, dar și cu Zamoyski, nu pentru a deveni stăpânul unor teritorii, ci pentru a ajunge el și fiul său -Pătrașcu "domni supremi, deloc tributari împăratului, ai celor trei Dacii"[90]. Mihai nu urmărise cucerirea Poloniei și nici stăpânirea unor teritorii străine. Așa cum s-a mai arătat, el dorise sa regele să-i recunoască stăpânirea sa asupra tuturor românilor[91]. Strădaniile lui Zamoyski au fost sistematic îndreptate spre năruirea acestei opere politice năzuită și înfăptuită de Mihai, din care cauză, cu toate că se declara un apărător al creștinătății, el era acela care se alia cu tătarii și cu otomanii pentru a-1 doborî pe cel ce adusese atâtea servicii Europei. A reușit să-l convingă pe rege și pe unii mari magnați ca să-i ofere stipendiile necesare recrutării unei armate redutabilă ca număr; și ca tehnică de luptă. Cu această armată el a trecut Nistrul la 4 septembrie și s-a îndreptat spre Suceava. Nu poate cuceri cetatea și duce tratative cu asediații. Aceștia au cerut un răgaz de 10 zile și, în caz că nu vor primi în acest răstimp nici un ajutor, atunci se vor preda. Acest lucru avea să se întâmple la 27 septembrie.

La 25 septembrie se afla la Roman, unde primea vestea înfrângerii lui Mihai Viteazul la Mirăslău. La 6 octombrie oastea polonă ajungea la Focșani. Buzăul fiind ocupat la 9 octombire, Mihai își trece oastea pe valea Cricovului. Pentru a întârzia înaintarea armatei polone, Mihai îl trimite pe Baba Novac în întâmpinarea polonilor și acesta îi atacă pe invadatori, la 11 octombrie la Sărata. în ziua de 12 are loc

lupta de la Năeni, iar în ziua de 13, lupta de la Ceptura. Aceste lupte de hărțuire duse de Baba Novac au avut darul să întârzie înaintarea lui Zamoyski și să-i dea posibilitatea lui Mihai să-i ceară lui Basta, în zilele de 12 și 14 octombrie, să i se trimită în cea mai mare grabă ajutoare în oameni. El solicita mai ales 3 000 de husari, călăreți greu înarmați, și alte 2 000 de călăreți[92] pentru a contracara superioritatea pe care o aveau polonii în această privință. Cerea și arme avertizându-1 pe Basta că fără ajutorul imperial el va fi silit să se retragă. Domnul mai arată că există primejdia pentru creștinătate ca să se piardă Muntenia, deoarece și otomanii au pătruns la nord de Dunăre.

După relatarea lui Naima fuseseră trimise galere pe Dunăre ca să ajute la apărarea cetății Giurgiului și să construiască un pod peste Dunăre, împotriva lor a mers Calotă Bozianu, dar acesta este înfrânt, capul lui estse trimis la Constantinopol și otomanii pradă până la Craiova și Gherghița".

Pierderea lui Calotă și a unei părți din oastea munteană slăbesc și mai mult forțele de care dispunea domnul pentru confruntarea decisivă cu Zamoyski

Când domnul trece munții otomanii se retrag, dar Mihai nu știa dacă mai sunt la București sau au părăsit și această localitate.

În afara alianței dintre nemeșimea transilvană și imperiali se crease, în aceeași vreme, o coaliție polono-turco-tătară. Avem mărturia domnului: "După aceea, intrând eu în Țara Românească, mă văzui înconjurat din toate părțile de dușmani; de o parate de poloni, moldoveni și tătari, de alta de turci, de care era plină țara"[94]. Spusele domnului sunt confirmate de Naima, dar și de scrisoarea vizirului Ahmed pașa către regele Poloniei, Sigismund al III-lea. De fapt Naima în judecarea evenimentelor, pare să reproducă aidoma scrisoarea vizirului Ahmed. Otomanii doreau suprimarea omului care provocase "de mulți ani încoace mari răscoale prin părțile Țării Românești, Transilvaniei și Moldovei, el luase prin viclenie și înșelăciune vilaetele acelea în stăpânirea sa. Intriga și gâlceava răufăcătorului Mihai nu mai conteniseră"[93], din care cauză vizirul lăuda acțiunea lui Zamoyski prin care se urmărea "înlăturarea răutăților lui Mihai cel răutăcios", și, practic, erau trimise patru pungi cu galbeni în ajutorul lui Ieremia Movilă[96].

Cererile repetate ale domnului ca imperialii să-i trimită ajutoare rămân fără răspuns. Vinovați pentru această lipsă de loialitate erau și nemeșii transilvăneni. Ei stăruiau ca germanii să nu plece în ajutorul lui Mihai (e vorba de corpul de călăreți al husarilor), amenințându-1 pe Basta cu răscoala. Că este așa, o demonstrează ura neîmpăcată cu

care aceștia îl urmăresc pe Mihai și pe cei mai credincioși slujitori ai săi. Csăki, în numele acestor nobili, cerea căpitanilor aflați în slujba lui Mihai să-l trădeze și să treacă de partea lor "și dacă se poatae să-l aduceți și pe vodă însuși, fie de viu, fie oricum, în mijlocul nostru, căci oricine-1 va da pe mâna noastră, are să fie răsplătit, cu un sat bun și îndestulător și cu 500 de iobagi"[97]. în loc de ajutoare, nemeșii recomandau trădarea, iar ce i-ar fi pregătit ei domnului o sugerează soarta lui Baba Novac.

După lupta de la Ceptura, Mihai Viteazul dispare de pe teatrul de operații, fapt care-1 determină pe Zamoyski să înainteze cu foarte mare grijă, pentru a nu fi surprins de un atac venit pe neașteptate din partea lui Mihai. Această manevră a lui Mihai i-a adus un câștig de câteva zile, răgazul necesar pentru venirea ajutoarelor de care avea atâta nevoie. Nesosindu-i nimic, domnul se hotărăște să primească lupta. în ziua de 19 și 20, el și-a ales o poziție, pe malul pârâului Bucovel, cu intenția de a organiza un atac de flanc, prin surprinderea asupra oastei polone. Frontul poziției sale era protejat de malul înalt și râpos al Bucovelului. Pădurea acoperea spatele oastei sale, iar aripile acesteia se rezemau pe râul Teleajen și pe unul din pârâiașele care se

 varsă în Bucovel. Această poziție îi îngăduia lui Mihai, în cazul unei înfrângeri, să se retragă fie spre Transilvania, pe valea Teleajenului sau a Prahovei, fie spre Târgoviște. Păstrând legătura cu Transilvania, Mihai spera să primească, chiar și în ultimul ceas, un ajutor din partea imperialilor.

în centrul liniei Mihai a așezat pedestrimea și artileria, iar pe aripi călărimea: "călărețíi - spune Miron Costin - au pus de îmbe părțile la arepi, iară pedestrimea cu pușcile au tocmit-o tocma asupra vadului [...] Și așa au așteptat pre leși, puind apă ca o piedică între oști, până or deprinde oștenii lui acel fel de oaste și să vadză până în câtu sântu de sămeți leșii la războaie".

în ziua de 19 Zamoyski, ajuns în fața poziției ocupate de Mihai, ordonă infanteriei să facă redute (băști) în care pune tunurile și, așa cum spune Miron Costin, "toată dzua aceie au stătutu războiul numai din tunuri unii la alții și din sineață, peste apă"[98]. A doua zi Zamoyski bate cu tunurile timp de două ceasuri centrul și aripa stângă a oastei lui Mihai. în acest timp, cazacii și husarii urcă pe malul Bucovelului, protejați de ceață, trec apa prin vad și atacă din flanc oastea lui Mihai. Domnul care luase măsuri de întărirea frontului prin săparea unor șanțuri, se deplasează cu călărimea sa în sprijinul aripii stângi. Lupta se poartă cu îndârjire timp de câteva ceasuri în acest sector. Mihai aduce în sprijin și infanterie, dar atacul husarilor poloni nu poatae fi oprit decât cu mari pierderi. în momentul în care toate rezervele lui Mihai erau angajate pe aripa stângă, Zamoyski atacă cu o parte din

oastea sa flancul drept și centrul oastei lui Mihai. Pedestrimea ui Mihai este scoasă din șanțuri. Bătălia era pierdută. Mihai izbutește totuși să se retragă în ordine “ce cu tocmală întorcându-se singur Mihai vodă cu capul său unde era greul”[99].

Succesul polonilor s-a datorat superiorității lor numerice față de oastea lui Mihai. Nu este de neglijat nici superioritatea lor tehnică și ne referim în primul rând la corpul de husari (hânsari), călăreți greu înarmați, fiind protejați de platoșe împotriva focului archebuzelor[100].

Pe lângă aceasta, mai trebuia ținut seama și de intervenția lui Moise Secuiul în Muntenia. Este un episod mai puțin lămurit și mai ales este greu de stabilit data la care Moise Secuiul trece Carpații. în Memoriul său Mihai Viteazul afirmă că în urma cererilor sale de ajutor din Transilvania, a venit Moise Secuiul. Acesta, în loc să-l ajute pe domnul român “ a dat buzna pe oamenii mei și i-a tăiat”[101]. în raportul trimis împăratului, la Praga, în 17 ianuarie 1601, Mihai arată că “în această primejdie, oricât de mare era, nu m-aș fi temut niciodată numai de oastea polonă dacă nu s-ar fi iscat de cealaltă pane războiul cu turcii, căci împotriva polonilor am luptat două zile cu izbândă. însă, acum, de o pane mă întețea polonul, de altă parte mă strâmtora turcul, din a treia pane, negreșit din Transilvania unde credeam că am prieteni și nu dușmani, năvăli în Țara Românească și Moise Szlkeli,

 căpitanul oștilor lui Sigismund Băthory"[101]. înconjurat de atâția dușmani domnul a fost constrâns să se retragă “de-a lungul munților Țării Românești spre Craiova”.

Așa dar, in toamna anului 1600 Mihai Viteazul a fost silit să lupte împotriva tuturor, pentru că toți vecinii și-au dat mâna pentru a distruge opera politică realizată de el: statul unitar românesc.

Deoarece oastea polonă dădea semne de oboseală, dar și din cauza unor vești în legătură cu un posibil atac tătar sau suedez îl fac pe Zamoyski să grăbească numirea lui Simion Movilă ca domn al Munteniei. La Târgoviște sunt prinși câțiva boieri care jură credință noului domn, împreună cu pribegii care veneau din Moldova. Simion promitea un tribut anual regelui polon de 40 000 de galbeni, acceptă numirea unor garnizoane polone în cetățile muntene (care nu existau!) și se obligă să întrețină 3 000 de mercenari poloni, lăsați de Zamoyski, sub comanda lui Ioan Potocki, pentru paza lui Simion[103]. Otomanii, cu toate că erau nemulțumiți de rezultatul acestei campanii, renunță la gândul de a-1 înscăuna pe Radu Mihnea și îi trimit steag de domnie lui Simion[104].

Zamoyski ar fi dorit să-l sprijine pe Sigismund Băthory ca să intre în Transilvania, unde era așteptat de cea mai mare parte dintre nemeși. Basta îi cere să se retragă și din Muntenia, iar Zamoyski, pentru a evita un conflict cu imperialii, grăbește, cu mercenarii rămași,

spre hotarul polon, pe care-1 trece la începutul lunii decembrie.

După lupta de la Bucovel, Mihai se retrage spre Oltenia. "La urmă însă, văzând că nu pot ținea piept la atâta mulțime, trimisei toată artileria ce o aveam la Moise Secuiul, ca s-o dea lui George (Basta) care însă în mod volnic o dădu în mâinile dușmanului. Apoi, în sfârșit slobozii pe ostașii mei, nemaiavând cu ce să-i țin, și alesei cu mine numai 10 000 de călărești, și așa plecai spre Țara Românească de Jos și mă dusei până la Dunăre, unde îl găsii pe sangeacul Vidinului cu 4 mii de turci întorcându-se cu rnulți robi și vite ca să-i treacă în Turcia, și când dădui de el, mai curând dorind moartea decât izbânda, a vrut Dumnezeu să-i tai pe toți în bucăți și să nu scape nici unul; și a căzut și sangeacular cărui steag îl dusei cu mine la Măria Sa împăratul"[103].

Este ultima luptă pe care Mihai o dă cu otomanii. Din propria sa relatare reiese că, după lupta din 20 octombrie, Mihai a slobozit cea mai mare parte din lefegii, păstrând lângă el numai oastea de țară, boierii și roșii. Se retrăgea la Craiova în speranța că, după plecarea lui Zamoyski, care nu putea ierna în Muntenia, va putea să-l alunge pe Simion Movilă. Alături de el rămân boierii lui credincioși, Buzeștii, Udrea și Baba Novac. Deli Marcu fusese prins în ultima luptă cu otomanii și avea să fie decapitat la Constantinopol. Un zvon înregistrat la Caransebeș se referă la o răscoală a unor boieri care voiau să-l

 părăsească pe Mihai. Dacă este adevărat, atunci se confirmă o dată mai mult cele susținute până acum: Mihai nu a fost opera altora și chiar în aceste împrejurări tragice, când pierduse aproape totul, rămâne egal cu el însuși și, în consecință, capetele defetiștilor cad la porunca lui[106].

Văzând că noul domn pus de poloni și confirmat de Poartă nu îndrăznește să treacă Oltul, cu puținii oșteni pe care-i avea - 9 000 de oameni -, Mihai încearcă să-și recâștige scaunul la mijlocul lunii noiembrie. El își așează tabăra la satul Ruda. Aici este împrumutat de Preda Buzescu, cu 67 000 de aspri[107]. Preda îi mai dăruie domnului și un cal bun. Banul Udrea ia comanda oastei care-i înfruntă pe Simion Movilă și pe Ioan Potocki, la Curtea de Argeș. Bătălia s-a dat la 25 noiembrie 1600 și a fost pierdută de Udrea. Atunci Mihai trece Oltul, la Râmnic, urmărit fiind de poloni. Nemaiavând nici o șansă să reziste se hotărăște să meargă la Praga pentru a-1 convinge pe împărat să-l ajute ca să-și recupereze scaunul. Boierii care-i rămăseseră credincioși până în ultima clipă vor fi nevoiți să facă act de supunere față de Simion Movilă. Ei trebuiau să rămână în țară nu pentru că l-au trădat pe Mihai. Dimpotrivă, domnul avea nevoie ca partizanii politicii sale să poată acționa în favoarea sa, la momentul potrivit. Acest lucru nu se putea face decât cu condiția ca Buzeștii, Stoichiță Râioșanul, Andronic vistier, Șerban paharnicul și alții să rămână în țară și să-i aștepte

venirea, deoarece Mihai pleca nu pentru a lua calea unei pribegii fără sfârșit, ci ca să-i ceară împăratului mijloacele pentru a-și recâștiga scaunul. îl însoțea Mihalcea banul, Baba Novac, Gheorghe Rat (Rață i se pune în Cronica Buzeștilor) și alții.

în Transilvania nobilii îl investeau pe Csăky, omul care i-a trădat pe toți cei care au crezut în el, cu dreptul de a confisca toate averile lui Mihai, ale familiei sale și ale boierilor lui, în cazul în care reușeau să pună mâna pe ele. Zamoyski ceruse transilvănenilor ca să nu-i îngăduie lui Mihai trecerea, iar dacă intra în Transilvania să fie prins și predat lui. Domnul se aștepta la această primire "amicală". De aceea, el nu fuge în Transilvania, ci traversează această țară.

în Memoriul său spune că i-a trecut hotarul cu 7 000 de călăreți, călăuză fiindu-i Nicolae Sennyei, unul dintre admiratorii domnului. în drum, a fost atacat în mai multe rânduri de cete de nobili, iara din cetatea Devei s-a tras cu tunurile asupra sa. Au fost întărite cetățile Ineu și Lipova și s-au trimis scrisori la Baia de Criș pentru a-i ridica pe oameni împotriva lui[10]*. Ajungea la Oradea, la 11 decembrie cu numai 3 000 de oameni.

P. Nyăry, căpitanul cetății Oradea, nu-i îngăduie să treacă mai departe cu un număr așa de mare de oameni, deoarece el ar fi dorit ca Ungnad să-l poată aresta la trecerea Tisei[109]. De aceea, Baba Novac rămâne cu 1000 de

271 călăreți și 600 de pedestrași pentru a merge în tabăra lui Basta. Căpitanul de haiduci se va duce în Banatul său, unde va fi prins, la instigația lui Csâky, în părțile Lipovei. Va fi ucis în chinuri cumplite la 5 februarie 1601 la Cluj[110].

Trecând prin Cașovia, domnul face un popas la Bratislava, ajungând la Viena la 12 ianuarie 1601, unde va rămâne în urma hc lărârii luate de curtea imperială. Domnul are răgazul să întocmească memorii pe care le trimite împăratului, marelui duce al Toscanei, regelui Spaniei. Avea cu el documente și cronica faptelor sale redactată sub directa lui supraveghere, documente care să demonstreze trădarea altora și credința lui. Primit de arhiducele Matthias la mijlocul lunii ianuarie, Mihai îi destăinuie că va trimite oameni ai săi în Transilvania și Muntenia, dovadă că domnul păstra legătura cu unii mari boieri, încă un argument că nu a fost trădat și părăsit de toți supușii săi.

Rudolf amână primirea la curte a domnului român dar evenimentele din Transilvania îi vin în sprijin lui Mihai. Csâki, pe care imperialii se gândiseră, la un moment dat, să-l facă guvernatorul Transilvaniei, este ales de nobilii căpitan general al principatului și, fără nici o luptă, Basta este scos afară din (ară. La 3 februarie Sigismund Băthory era proclamat principe al Transilvaniei. Familia lui

Mihai era transferată de la Gilău în cetatea Făgărașului. La 10 februarie domnul se adresează împăratului implorându-1 să ia măsuri în vederea ocrotirii famililei sale[111]. în martie Sigismund Báthory trece prin Botoșani - Bistrița și ajunge la Cluj unde este primit în triumf de nobili. Abia în asemenea împrejurări imperialii își dau seama că Transilvania nu putea fi cucerită numai prin ei înșiși. Toate eforturile făcute, cum spune Mihai, timp de șapte ani pentru a înclina balanța în favoarea Casei de Habsburg în luptele cu otomanii, erau anihilate. Moldova și Muntenia intraseră în sfera de influență polonă. Același lucru se întâmpla acum cu Transilvania, prin înscăunarea lui Sigismund Báthory. Imperialii înțeleg că numai un om ca Mihai putea pune capăt unei situații care devenise dezastruoasă. Domnul este chemat la curte. La 23 februarie intra în Praga, iar la 1 martie apărea pentru prima dată în fața împăratului. Nu se știe exact ce au discutat, dar gândurile domnului și argumentele sale se aflau deja scrise în memoriile trimise mai înainte: "Acuma, în mod limpede, oricine poate vedea câtă muncă și osteneală am îndurat șapte ani de-a rândul și câtă slujbă am făcut creștinătății, căci am dobândit de la turci 100 de tunuri, și că până la urmă din cele trei țări, adică din Țara Românească, Ardeal și Moldova, am scos și am făcut gata de slujbă Măriei Sale împăratului 200 de mii de oameni de luptă, pedeștri sau călări, cu care eram totdeauna gata să slujesc Măriei Sale. Iar acuma am ajuns la acest capăt, pierzând toate lucrurile pe care le câștigasem din tinerețea mea până la bătrânețe, și țări și bogății și soție și copii, și dacă aș fi pierdut tot din pricina vrăjmașilor, sau dacă mi-ar fi luate de vrăjmaș, nu

272 m-ar durea atâta, cât mă doare, fiindcă au fost făptuite de aceia de la care nădăjduiam și așteptam ajutor și razim; Dumnezeu le vede. în vremea aceasta se poate vedea că n-am cruțat nici cheltuieli, nici osteneală, nici sânge, nici însăși viața mea, ci am purtat războiul așa de multă vreme singur, cu sabia în mână, fără să am nici fortărețe, nici castele, nici orașe, nici cel puțin o casă de piatră unde să mă pot retrage, ci abia una singură pentru locuință. Și fiind din țări așa de îndepărtate și necunoscute, nu am pregetat să mă alătur cu puterile mele și cu cheltuieli uriașe la creștinătate, nefiind cunoscut de nimeni, și nici nu le-am făcut silit de cineva, ci ca să am și eu un loc și un nume în creștinătate"[112].

Numele lui umpluse Europa. Personalitatea lui îi impresionează pe cei de la curtea imperială. Acum, Aegedius Sadeler îi face portretul atât de cunoscut, cu mențiunea că domnul avea atunci 43 de ani. Pictori ca Frans Franken I și fiul acestuia fixează pe pânză trăsăturile eroului venit din lumea legendelor pe care le plămădise el însuși din truda lui[113].

împăratul se lasă convins de argumentele irezistibile ale domnului, confirmate, de altfel și de fapte. Din cauza celor petrecute în

toamna anului trecut, otomanii reușiseră să ocupe Kanisza și dacă cele trei țări românești ar fi intrat iarăși în sfera de influență otomană, câte nu se puteau întâmpla în detrimentul imperiului. Este însoțit și primit cu onorurile cuvenite unui prinț. I se promit bani pentru ridicarea unei armate, iar din Transilvania prieteni rămași credincioși ca Sebastian TflkOli sau L. Răkdczi, erau gata să recruteze oameni pentru el. Era așteptat în mijlocul lor dar ei se mulțumeau numai cu trimiterea lui aga Leca[114]. La 4 aprilie, Mihai părăsește Praga, revenind la Viena la 6 aprilei. După o nouă întâlnire cu arhiducele Matthias, Mihai pleacă la 29 aprilie spre Cașovia, unde urma să stabilească planul de campanie. Curtea hotărâse ca noile lupte pentru dobândirea Transilvaniei să fie conduse de Mihai și Basta. Domnul nu intuia că, de fapt, imperialii se foloseau de el, de talentul lui, în măsura în care aveau nevoie de el. în ochii unui curtean ca Pezzen, pe care unii îl considerau prea îngăduitor față de domn, Mihai trebuia să ispășească prin faptele sale "crimele de mai înainte". Ca această ispășire să se facă în limitele convenabile Habsburgilor, alături de Mihai era pus Basta pentru a-i supraveghea acțiunile. Ferrante Gonzaga, comandantul trupelor imperiale avea misiunea delicată pentru a-i împăca și a-i determina pe cei doi ca să acționeze împreună. Inițial Basta se supără pentru că este pus pe același picior de egalitate cu un "trădător". Drept care el se opusese și stăruise ca lui Mihia să nu i se dea nici un fel de comandă. Până la urmă însă, înțelege sensul misiunii sale și la 18 mai 1601 arae loc întâlnirea între cei doi comandanți. în fața omului care-1 trădase sistematic Mihai pălaște, momentul critic este depășit de politețea și dibăcia lui Basta,

 care raportează că va lucra cu domnul "numai dacă din partea lui n-ar interveni vreo lipsă"[115], insinuarae care spune mult. După ce s-a stabilit modul în care trebuiau să acționeze, Basta pleca în tabăra sa de la Satu Mare, unde-1 aștepta Mihail Szdkeli, iar Mihai își organiza tabăra la Debrețin.

Venirea lui Mihai la Cașovia îi face pe poloni să se teamă de un atac condus de acesta, împotriva lor. Teama de Mihai era atât de reală și de mare în Polonia, încât regele însărcina pe cancelarul Zamoyski să conducă personal lucrările de fortificare ale Cracoviei și să apere la nevoie capitala, în eventualitatea unui atac condus de Mihai.

Apariția lui Mihai pe teatrul de operații îi face și pe nemeșii ardeleni să se teamă. Pentru a-1 compromite pe domnul român sunt ticluite scrisori în cancelaria lui Sigismund Bâthory, prin care se căuta să se dovedească intențiile trădătoare ale acestuia. Prin falsele scrisori, atribuite lui Mihai, se arăta că domnul vrea să se supună otomanilor. Sunt folosiți termeni jignitori la adresa împăratului și a oamenilor de la curte ("printre aceștia nu văd nici un bărbat, ci toți

sunt niște femei", ar fi spus domnul)[116]. Mihai prevăzuse că împotriva lui se va lucra cu ajutorul intrigilor, Gonzaga consideră scrisorile un fals și nici Basta nu credea că ele ar fi fost opera domnului român[117].

De fapt cel care ceruse ajutor otomanilor era Sigismund Báthory și în oastea lui se vor afla turci și tătari, în timpul luptei de la Guruslău. Ca și în cazul polonilor, prezența lui Mihai la Cașovia provoacă îngrijorare la Constantinopol. După cum scria ambasadorul englez, aici se considera că însăși domnia sultanului era pusă în pericol, și de teamă, acesta nu s-a mai dus, cum se ducea în mod obișnuit la moschee[11]'.

În Țara Românească, încă din luna mai se manifestă nemulțumiri împotriva domniei lui Simion Movilă. Ele se datorau faptului că Simion Movilă numise în sfatul țării boieri moldoveni și confiscase moșiile unor boieri munteni. Zamoyski îl avertiza pe rege cerându-i ca să intervină pentru ca domnul să pună capăt abuzurilor Simion, însă, îl execută pe Udrea banul și pe Negrea spătarul, în luna mai, fără nici o judecată[120]. Acesta a fost semnalul răscoalei boierilor din Muntenia în frunte cu Buzeștii. Aceștia, "văzând atâta răutate, n-au mai putut răbda, ci au fugit preste Olt, la Craiova. Și în grab au strâns toate oștile Mehedinților și numaidecât s-au învârtejit înapoi la Simeon vodă"[121]. Simion este alungat, dar se întoarce cu ajutoare de la fratele său și de la poloni. El a fost întâmpinai de oastea munteană, condusă de viitorul domn Radu Șerban, la Gura Nișcovului. între 15-22 august are loc o luptă pe care o câștigă oastea munteană. Cu nerăbdarae, boierimea credincioasă lui Mihai, îl aștepta pe domn să vină în scaunul de pe care îl alungaseră pe Simion Movilă[122].

La sfârșitul lunii iunie Mihai pornește de la Debrețin cu 3 000 de

 călăreți și4 000de pedestrași pentru a-și uni forțele cu ale lui Basta. La 7 iulie cei doi generali își aveau tabăra la Moftinul Mic, un loc protejat de ape și mlaștini[113].

La sfârșitul lunii iunie, Sigismund Báthory, a cărui armată era comandată de Ștefan Csáki și Moise Secuiul, pornește de la Cluj, prin Gilău, ajungând la 2 iulie lângă cetatea de la Bologa. La 7 iulie, în drum spre Șimleu, au loc primele ciocniri cu elementele de cercetare trimise de Mihai Viteazul. Sigismund Báthory își așează tabăra între Șimleu și Vârșolț, urmărind să-i atace separat pe Basta și pe Mihai. La 11 iulie Sigismund propune un armistițiu de 5-6 săptămâni. Era un răgaz necesar pentru a primi noi întăriri turco-tătare și pentru a strânge noi trupe din Transilvania. Propunerea lui nu este primită drept care încearcă o mișcare ofensivă împotriva lui Basta. Acesta nu primește lupta și, după cum avea să declare el însuși, dacă "nu m-aș fi unit la timp cu românul" ar fi fost pierdută Transilvania și părți din provinciile imperiale[124].

Din tabăra de la Moftinul Mic, Mihai Viteazul le scrie secuilor, la 19 iulie, ca să se răscoale împotriva nobililor. Le cerea să se strângă 5 000 - 6 000într-un loc tare, unde să poată rezista până la venirea lui și în același timp să trimită o scrisoare către Stoichiță din Strâmba și Radu Buzescu ca să le vină în ajutor[129].

La 24 iulie Basta era de părere să pornească din Moftin spre Zalău, dar Mihai se opune. După opinia domnului român, nu era prudent să părăsească tabăra până nu soseau cei 2 000 de călăreți silezieni (cu armuri grele - catafracți) sub comanda lui Rottal. Aceștia ajung la Moftin la 27 iulie, iar în 30 sosea și un corp de haiduci[124], încât la 31 iulie Basta și Mihai pornesc spre Zalău, la 1 august trec de Supuru de Jos și de Sus, la 2 ajung la Sărmășag și în ziua de 3 soseau la Guruslău[127]. La inițiativa lui Mihai, de la Sărmășag trupele au fost trecute de pe valea Crasnei pe valea Zălăului, pentru a-1 sili pe Sigismund Băthory să părăsească tabăra întărită de la Vârșolț. Crezând că Mihai vrea să evite lupta și să pătrundă spre centrul Transilvaniei, S igismund părăsește Vârșolțul și, în ziua de 3 august, ocupă pantele dealului de la sud de pârâul Zalău. Asupra efectivului celor două oști care urmau să se confrunte la Guruslău există mai multe documente, care ne dau cifre diferite: oastea lui Sigismund Bathory ar fi numărat 36 000 sau 40 000, între care 6 000 sau 18 000 de tătari și turci, plus 45 de tunuri, iar oastea lui Mihai și Basta între 20 000 și 24 000[12]*. Basta estima la mai puțin de 20 000 trupele sale și ale lui Mihai și la 25 000 - 30 000 pe cele ale lui Sigismund[119]. Credem că estimarea sa este cea mai apropiată de realitate.

Bătălia de la Guruslău a început de dimineață - orele 9 - cu o canonadă de ambele părți. Artileria lui Sigismund Băthory era prost așezată încât tirul

 ei a produs puține pagube adversarului. în schimb, artileria lui Basta și Mihai, deși mult inferioară din punct de vedere numeric, a tras în plin provocând pierderi oastei lui Sigismund. Având un număr mai mare de oameni și văzând că inamicul nu schițează nici o mișcare ofensivă, Sigismund îl trimite pe Moise Secuiul să atace aripa stângă a acestuia pe care o apăra Basta. Sub presiunea puternică a unor trupe mai numeroase, oamenii lui Basta s-au retras, în ordine, sprijiniți fiind de unități de archebuzieri și de călăreți. în fața celei de a doua linii, unde se afla grosul forțelor lui Basta, ofensiva lui Moise Secuiul a fost oprită.

în aceeași vreme Sigismund a trimis cavaleria ca să atace aripa dreaptă apărată de Mihai. Și acest atac a fost până la urmă oprit de trupele de călăreți și pedestrași angajați de domnul român.

în jurul orei 5, după amiază, atacurile dezlănțuite de oastea lui Sigismund erau respinse pe întregul front. în acest moment sunt angajați călărești silezieni, greu înarmați ai lui Rottal, care reușesc să

străpungă centrul oastei lui Sigismund. în timp ce Basta contraataca aripa dreaptă a dușmanului, Mihai contraataca cu infanteria aripa stângă a acestuia, iar cu cavaleria trece apa Zalăului lovind din flanc și din spate oastea lui Băthory. Victoria este decisivă, trupele zdrobite și dezorganizate ale lui Băthory încearcă să se salveze cu fuga, lăsând pe câmpul de luptă 10 000 -11000de morți[130]. în toate relatările despre bătălie, dar chiar și în scrisorile trimise de Rudolf lui Mihai și Basta, Mihai este amintit sistematic pe primul loc, iar Istvanffy subliniază faptul, deloc neglijabil, potrivit căruia Mihai a fost acela care a sesizat momentul în carae trebuia început contraatacul care a decis soarta bătăliei[131].

în campania din 1601 Mihai s-a dovedit a fi mult mai valoros, ca general, decât Basta, în ciuda faptului că albanezul era ofițer de carieră, instruit după normele care se impuseseră cu necesitate armatelor modeme din Europa apuseană. Această superioritate este consfințită de cele trei acțiuni-cheie în desfășuraraea campaniei și a luptei propriu-zise: 1. alegerea momentului celui mai potrivit pentru a părăsi tabăra de la Moftin; 2. trecerea de pe valea Crasnei pe valea Zalăului care-1 silește pe Sigismund Bathory să dea bătălia de la Guruslău înainte de a primi alte ajutoare; 3. sesizarea momentului propice pentru dezlănțuirea atacului general care a dus la victorie.

Pe lângă pierderile în oameni, Sigismund Băthory a lăsat pe câmpul de luptă 40 de tunuri și toate bagajale. Au fost capturate 150 de steaguri, dintre care 110 au fost trimise, prin Cavrioli, la Praga. Basta, capturând numai 22 de steaguri, i-a cerut lui Mihai să-i predea steagurile luate de oamenii săi pentru a le trimite el împăratului. Banul Mihalcea și Leca îl sfătuiesc pe Mihai să nu accepte și Basta a trebuit să se încline[132].

276

Din nou triumfător, domnul scria a doua zi după bătălie împăratului și arhiducelui Matthias. Era pentru a treia oară, scria domnul, când își vărsa sângele pentru Transilvania. Și, acum, când poate să-și făurească iarăși cele mai ademenitoare planuri de mărire, (el ținea să-l vestească pe Rudolf că și Muntenia a fost recâștigată pentru tabăra creștină), are totuși un moment când se gândește la dușmanii săi, din ceîn ce mai mulți și mai înverșunați, din cauza succeselor sale. Domnul îi prevenise pe Rudolf și Matthias să nu se creadă în cei care uneltesc împotriva lui, iar scrisorile de trădare plăsmuite de Sigismund Băthory nu au fost luate în seamă. în scrisoarea Irimisăîmpăratului, Mihai insistă: “Iarăși și iarăși rog preaumil ca Maiestatea Voastră să nu dea crezare răuvoitorilor mei - care, poate, sunt mulți - și care doresc nimicirea mea”[133]. Cuvinte

premonitorii exprimând o simplă bănuială sau domnul aflase că ceva se urzește împotrivă-i?

Sigismund Báthory se salvează cu fuga în Moldova, vestea înfrângerii sale producând îngrijorarea nu numai lui Ieremia Movilă, dar și polonilor. Răsunetul victoriei de la Guruslău se răspândește în toată Europa, peste 100 de broșuri și ziare, unele reproducând chipul domnului român, se tipăresc în zece limbi, numai în prima jumătate a lunii august![134]

Prin firman împărătesc, adresat sangeacbeiului de Silistra, sub ordinele căruia se aflau trupele otomane de pe linia Dunării, se ordona luarea grabnică de măsuri pentru apărarea hotarului, în înțelegere cu Ieremia și Simion Movilă[135].

La 9 august Basta intra în Cluj, la 11 sosea și Mihai. Basta se socotea guvernator al Transilvaniei, dar oamenii din anturajul său îl considerau pe Mihai ca stăpân, cum, de altfel o făceau și secuii. La Cluj este eliberată delegația de boieri munteni care pornise în întâmpinarea lui Mihai, dar fusese închisă de clujeni într-un turn. La Cluj, în fața turnului croitorilor, Mihai a ridicat steagul său cel mare în amintirea lui Baba Novac, al cărui trup fusese tras în țeapă în acel loc, gest care-1 supără pe Basta.

în ziua de 16 august Mihai se îndreaptă spre Turda Hind urmat de trupele lui Basta. în aceeași zi, domnul care își așezase tabăra pe Câmpia Turzii, îl anunța pe generalul imperial că intenționează să trimită la Făgăraș o parte din oamenii săi de încredere pentru a-i ocroti fam ilia. Mihai intenționa să pornească și el în 18 august spre Alba Iulia. Nu bănuia că atunci când părăsea Clujul, Basta îi scrisese lui Ferrante Gonzaga, la Cașovia, că avea gânduri grele, deoarece "descoperise, după bătălie și luarea Clujului, în Mihai planuri foarte noi contra serviciului maiestății sale și al arhiducelui Matthias"[136].

De fapt planurile domnului nu erau noi, dar erau împotriva intereselor imperiale: ele vizau refacerea unității românești, iar cât privește disputa

 dintre Mihai și Basta, din 18 august, ea trebuie privită ca o invenție a dușmanilor domnului român, așa cum remarca N. lorga[137]. Mihai era un diplomat mult prea abil ca să nu provoace pe un om invidios, orgolios și neînduplecat într-un moment în care el nu avea pe lângă sine forțe care să-l apere și să impună respect adversarului. Și este greu de crezut că tocmai în asemenea împrejurări el își afirma răspicat drepturile sale asupra Transilvaniei, spunându-i lui Basta că împăratul are și alte țări sau cum avea să scrie Bisselius: "Pieri Basta! Sau, dacă voiești a domni, domnește peste ai tăi, iar pe mine să mă lași în pace, pentru că în treburile mele [...] nu recunosc pe nimeni deasupra mea, necum pe un Basta, și nici pe vreun Rudolf"...[131].

P.P. Panaitescu considera pe bună dreptate că nu rivalitatea

dintre cei doi comandanți avea să ducă la asasinarea domnului. Odată supusă Transilvania, imperialii "nu înțelegeau să răsplătească niciodată, nici vitejia, nici talentul. Basta a lucrat pentru stăpânii lui [...] Basta era un general în slujba lor și n-ar fi făcut această Captă, dacă n-ar fi știut că ea va fi aprobată"[139]. Explicația istoricului nostru este întărită de o scrisoare a papei în care marele pontif știa de la nunțiul său din Praga, că Basta nu-1 va sprijini pe Mihai să ia Muntenia. Când Tbkbly i-a scris arhiducelui Maximilian că Mihai a fost omorât fără nici o vină, răspunsul cinic al acestuia demonstrează că fapta s-a produs din ordinul Habsburgiloc "Pentru omorul lui Mihai, a cărui adevărată cauză, afară de unele bănuieli grele de ambiție și înșelăciune, ne este încă necunoscută, nu ne indignăm împotriva lui Gheorghe Basta"[140]. Era și firesc. Generalul nu-și făcuse decât datoria față de stăpânii săi.

în dimineața zilei de 19 august Basta îl trimise pe Jacques Beaury cu o ceată de valoni, ca să-l asasineze pe Mihai. Mihai văzându-i, a crezut că este vorba de un exercițiu: «Trufă fac, nu purtați grijă. Noi iani să mergem, iară ei facă cum vor vrea». Vedea și pre alții pe jos viind către dânsul, lui îi părea că vin într-ajutoriu și nimica nu avea frică. Iar ei procleții nu i-au fost ajuloriu ci vrăjmași. Și dacă sosiră stătu Mihai vodă în picioare și le zise: «Bine ați venit voinicilor, vitejilor!» Iar ei, scoțând săbiile, mergea asupra lui ca niște hiară sălbatece de intrară în cort Și unul dintr-înșii dede cu sulița și-l lovi pre Mihai Vodă drept în inimă, altul curând îi tăe capul. Și căzu ca un copaci trupul lui cel frumos.

într-acest chip l-au omorât, pentru că n-a știut nici s-au întâmplat sabie în mâna lui cea iute"[141].

Atât de mare a fost ura împotriva domnului încât trupul lui a fost aruncat câinilor, iar capul a fost pus timp de trei zile pe hoitul unui cal. Odată cu el au pierit 16 tovarăși de-ai săi, printre aceștia fiind și banul Mihalcea, pe care l-au chinuit și i-au aruncat trupul într-o groapă "de unde l-au scos câinii și l-au mâncat"[142].

278

Istvânffy condamnă această crimă, iar PetthO Gergely, tot un contemporan, afirmă că "nelegiuitul Basta l-a ucis cu viclenie și pe neașteptate pe săracul voievod Mihai, fără nici un motiv (...) acest domn renumit, celebru, de care se temea însuși sultanul"[143]. Ambasadorul spaniol de la Veneția însemna, pe marginea știrilor primite din Viena; "Moartea bietului Mihai, voievodul Valahiei, ne-a fost anunțată acum opt zile (...). A fost o tragedie dintre cele mai extraordinare care s-a văzut în ultimii ani - exact cum extraordinară a fost și viața lui"[144].

Pentru dușmani vestea morții lui Mihai a însemnat o mare satisfacție. Cei care l-au urât, l-au injuriat și după moarte așa cum o face Szamoskozy într-un epitaf de o rară trivialitate[141].

Pentru alții, mai rafinați, bucuria purta și umbra unui regret Episcopul Cracoviei, scriindu-i regelui, își exprima părerea de rău că Mihai n-a murit în credința catolică, dar "trebuie să mă bucur de această veste, în urma căreia s-a deschis marea cale spre liniștea țărilor Măriei Tale"[146].

Iluzii care aveau să fie spulberate în numai câțiva ani, când toate cele trei țări românești vor intra iarăși sub suzeranitatea otomană, polonii și imperialii .fiind alungați de pestse tot La mai puțin de o jumătate de secol, din regatul polono-lituanian se desfăceau o parte din acele regiuni cu care Mihai avusese strânse legături, iar cetățile din hotarul imperial aveau să cadă sub stăpânirea otomană, pentru că așa cum prevăzuse Mihail Szăkeli, avea să vină o vreme când va fi nevoie de geniul unui om ca Mihai "și am voi să-i acordăm încrederea; numai dacă ar mai fi!".

Mihai este primul martir sacrificat de Casa de Austria. Lui îi vor urma alții: Inochentie Micu, Avram Iancu... Dar jertfa lui nu a fost zadarnică, pentru că așa cum spunea Iorga "nici un român n-a mai putut gândi unirea fără uriașa lui personalitate, fără palașul sau securea lui ridicată spre cerul dreptății, fără chipul lui, de curată și desăvârșită poezie tragică".

NOTE

1 P.P. Panaitescu, Mihai Viteazul, p. 187, consideră că boierii munteni, care controlau politica domnului s-au opus numirii lui Pătrașcu în Moldova, iar Mihai "a fost nevoit să se închine în fața voinței lor". Știrea luată din Cronica Buzeștilor nu îngăduie o asemenea concluzie. Informațiile din cronică referitoare la Moldova trebuie considerate cu prudență, deoarece autorul acesteia nu a participat la campania de la răsărit de Carpați, din mai 1600.

2 . Cronica Buzeștilor, p. 428; Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. I, p. 503 Mihail Szekeli afirmă că Mihai a sosit la Iași la 1 iunie, unde primește jurământul de credință al noilor săi supuși. Pavel Binder, Marcu vodă, asociatul la domnie al lui Mihai Viteazul, pretendent domnesc în Moldova și moșiile sale din Transilvania, în

"Anuarul Institutului de Istorie fi Arheologie, A.D. Xenopol", Iași, XXIV, 1987, p. 303-309.

3 Mihai Viteazul în conștiința european!, vol. I, p. 499-500; P.P. Panaitescu, op.ciL, p. 189; N. lorga, op. ciL, p. 160-161.

4 Cronica Buzeștilor, p. 429.

5 Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. I, p. 504; Călători străini, vol. IV, p. 141. Această scutire nu are rostul de a lovi în marii boieri care plecaseră cu Ieremia în Polonia, după cum o afirmă P.P. Panaitescu, op. ciL, p. 188, pentru că în documentul care menționează acest fapt se spune că e vorba de "târgurile și moșiile pârjolite". Sunt scutite deci și satele de pe moșiile boierești, ceea ce înseamnă că domnul nu a urmărit să se răzbune pe o anumită parte a boierimii moldovene.

6 N. lorga, op. ciL, p. 162. "Patru ținuturi nouă, cu Tighinea, Chilia și Cetatea Albă, probabil și Smilul, fură create și locuitorii lor cruțați de orice dare pe mai mulți ani de zile". în document este vorba însă de scutirea a patru ținuturi "spre (gegen) Bender, Chilia, Akkerman", Hurmuzaki, XII, p. 951 -952; Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. I, p. 512-513.

7 Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. I, p. 503; vol. IV, p. 280-282; Călători străini, vol. IV, p. 140.

8 Memoriul, p. 52.

9 Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. I, p. 500-501.

10 IbiiJem, p. 486; vezi și instrucțiunile lui Mihai către solii săi,p.513-514; voi. IV, p. 281; N. lorga. Documente nouă... relative la Petru Șchiopul și Michaiu Viteazul, p. 38-39.

11 Ibidem, p. 506-507.

12 Ibidem, p. 450-451.

13 Ibidem, p. 472.

14 Ibidem, p. 298 și urm.; I. Crăciun, Dietele Transilvaniei ținute sub domnia lui Mihai Viteazul, în "Anuarul Institutului de istsorie națională". Cluj, VII (1936-1938), p. 620-640; I. Lupaș, Documente istsorice transilvănene, vol. I (1599-1600), Cluj, 1940, p. 2-12.

15 I. Crăciun, op. ciL, p. 631.

16 D. Dem6ny, Secuii și Mihai Viteazul, p. 134-135.

17 Ștefan Pascu, Mișcări țărănești prilejuite de intrarea lui Mihai Viteazul în Transilvania, în "Studii și materiale de istorie medie". București, 1956, vol. I, p. 129.

18 P.P. Panaitescu, op. ciL, p. 171.

19 Ștefan Pascu, op. cit., p. 130.

20 Ibidem, p. 131.

21 Ibidem.

22 Ibidrjn. p. 130.

23 Szamoskdzy, op. ciL, p. 136.

24 Ibidem, p. 135.

, 251. Crăciun, op. ciL, p. 634; Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. I, p. 537.

26 **David Prodan, Supplex Libelhis Valachorum, București, 1967, p. 86; P.P.**

Panaitescu, op. ciL, p. 170; Ștefan Pascu, Mihai Viteazul în Transilvania, p. 18; Ion I. Nistor, Domnia lui Mihai Viteazul în Transilvania, 1 noembrie 1599 -19 august 1600, in AARMS1, seria III, tomul XXVIII, 1946,m p. 494,496-500.

27 **Ștefan Pascu, op. cit., p. 21.**

28 **Szamoskfizy, op. ciL, p. 119,127.**

29 **N. lorga, op. ciL, p. 163, formulează pornind de la CronicaBuzeștilor.o părere diametral opusă: Buzeștii ți boierii munteni l-au sfătuit pe domn să dea Transilvania împăratului. Textul cronicii nu îngăduie totuși o asemenea concluzie. Dorința domnului de a păstra Transilvania nu i-a fost sugerată de boieri și nici nu a fost îndemnat de aceștia ca să părăsească Transilvania. Din documentele vremii nu ni se îngăduie, deocamdată, decât o singură concluzie: unirea Transilvaniei cu Muntenia este un ideal politic conceput și îndeplinit de domn.**

301 . Crăciun, op. ciL, p. 638; Ion I. Nistor, op. ciL, p. 494.

311 . Crăciun, op. ciL, p. 637.

32 Amănunte în legătură cu organizarea bisericească și numirea unor ierarhi români la P.P. Panaitescu, op. ciL, p. 175-180; Ion I. Nistor, op. ciL, p. 490-493.

33 Memoriul, p. 54.

34 Huzmuzaki, XII, p. 626.

35 Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. I, p. 513; Idem, vol. IV, p. 257; N. lorga, op. ciL, p. 154-155.

36 N. lorga, op. ciL, p. 153.

37 Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol.I, p. 472, 517.

38 Pavel Binder, op. cit., p. 585-586.

39 Cronica Buzeștilor, p. 429.

40 Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. I, p. 503; Călători străini, voi. IV, p. 140.

41 Memoriul, p. 52.

42 Mihai Viteazul în conșttiința europeană, vol. IV, p. 282, vol. I, p. 520.

43 Ibidem, vol. I, p. 519-520.

44 Ibidem, p. 542-543.

45 . Ibidem, vol. IV, p. 284-285; Andrei Pippidi, Tradiția politică bizantină în țările române în secolele XVI-XVUI, București, 1983, p. 187.

46 Ibidem, vol. I, p. 555.

47 Ibidem, vol. IV, p. 266-269; în acest "avviso" se vorbește de lupta dată lângă Roman la 18 mai, dar, așa cum reiese din documente a căror valoare nu poale fi pusă la îndoială, este vorba de lupta de lângă Hotin.

48 . Ibidem, vol. I, p. 329-530.

49 Ibidem, p. 557. în această scrisoare, ambasadorul spaniol afumă că toate aceste fapte strălucite de vitejie le-a făcut un om "ridicat din pulbere", despre care se spune că ar fi fost neguțător de

givaericale. Afirmația nu are, deci, sensul peiorativ cum insinuează P.P. Panaitescu.

50 Eugen S tănescu. Ecoul luptelor pentru independență de Ia sfârșitul veacului al XVI-lea și începutul veacului al XVH-lea (O scrisoare a umanistului Martin Crasius către Mihai Viteazul), în "Studii", 2, anul XVII, 1964, p. 323-333.

51 Mihai Viteazul în conștiința ewopeană, vol. 1, p. 522-529; p. 543-554 sunt reproduse variantele cererilor formulate de Mihai, inclusiv cea românească publicati de N. lorga. Documente noul.- relative la I^tru Șchiopul și Michaht Viteazul, p. 44-50 și de Ion I. Nistor, op. ciL, p. 488.

52 N. lorga. Istoria lui Mihai Viteazul, p. 167; Cronica Buzeștikr, p. 429.

53 Memoriul, p. 52.

54 Ibidem; N. lorga, op. ciL, p. 172,175. ’

55 P.P. Panaitescu, op. ciL, p. 223.

56 A. Veress, op. ciL, vol. VI, p. 174; Ion I. Nistor, op. ciL, p. 513.

57 Szamoskdzy, op. ciL, p. 136.

58 Pavel Binder, op. ciL, p. 586; I. Lupaș, Stăpânirea transilvani a lui Mihai Viteazul, în Din istoria. Transilvaniei, București, 1988, p. 83.

59 Memoriul, p. 53.

60 Hurmuzaki, XII, p. 1023; N. lorga, op. ciL, p. 176.

61 Memoriul, p. 53.

62 A. Veress, op. ciL, p. 180, 186; P.P. Panaitescu, op. ciL, p. 224; Manole Neăgoe, Mihai Viteazul, p. 200.

63 A. Veress, op. ciL, p. 205.

64 P.P. Panaitescu, op. ciL, p. 224; Ciro Spontoni, Historia della Transilvania, Venera, 1638, p. 103 și urm.; Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. IV, p. 297-303; vezi și argumentele lui Richard Knolles, Ibidem, vol. II,'p. 99-106; Jacques Augustsin de Thou, p. 133.

. 65 Memoriul, p. 53.

. r 66 Cronica Buzeștilqr, p. 430.

67 Szamoskdzy, op. ciL, p. 143.

.. 68 Hurmuzaki, XII, p. 1030; Ibidem, TV-2, p. 584; A. Veress, op. ciL, p. 205, 210.

69 Szamoskdzy, op. ciL, p. 139-140,143.

70 Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. II, p. 1 Op.

71 Ibidem, p. 133.

72 Ibidem, p. 196.

73 N. lorga, op. ciL, p. 178.

74 Szamoskdzy, op. ciL, p. 142.

75 Hurmuzaki, IV-2, p. 585; Generalul Radu Rosetti, op. ciL, p. 369.

76 Szamoskdzy, op. ciL, p. 143.

77 Ibidem.

78 Hurmuzaki, IV-1, p. 235.

79 Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. I, p. 559.

80 Pavel Binder, op. ciL, p. 591.

81 Hurmuzaki, XII, p. 1043; Ion I. Nistor, op. ciL, p. 518 Documentul este interesant și pentru că el reflectă concepția lui Mihai despre rostul domniei, o concepție care respinge de plano ideea statului nobiliar.

82 Hurmuzaki, IV, p. 140.

83 Ibidem, p. 146.

84 Pavel Binder, op. ciL, p. 594; P.P. Panaitescu, op. ciL, p. 228.

85 Radu Popescu, Istoria domnilor Țării Românești, p. 79-80.

86 . N. lorga, op.ciL, p. 151.

87 . Hurmuzâki, XII, p. 936.

88 . Mihai Viteazul în conștiința european!, vol. I, p. 510.

89 . Die Corfus, Michel le Brave et la Pologne, p. 496.

90 . Mihai Viteazul în conștiința european!, vol. II, p. 304.

91 . Ion I. Nistor, Tratativele lui Mihai Viteazul cu Polonia, in AARMSI, s. ID, LXIV, 1934-1935, p. 64.

92 . Mihai Viteazul în conttnnța european!, vol. I, p. 574-575; 578.

93 . Cronici turcești, voi. DLp.32-33, P.P. Panaitescu, opxiL, p. 233, vezi notele de la această pagini.

94 . Memoriul, p. 54.

95 . Cronici turcești, vot HI, loc. ciL

96 . Mihai Viteazul în conțtiința european!, vol L p. 603,96. P.P. Panaitescu, opxiL, p. 232.

97 Hurmuzâki, IV-l,p. 148; ioni. Nistor, Domnia hii Mihai în Transilvania, p. 520.

98 Miron Costin, opxiL, p. 53.

99 Dudem, p. 54.

100 Relatirile unor poloni participant la campania din 1600dau cifre exagerate pentru oastea lui Mihai ca si sporească și mai mult meritele conaționalilor. Vezi acseste relatări în I. Corfus, Mihai Viteazul și Polonii, București, 1938, p. 361-363; 340-344; 354-356; A VCTCSS, **opxiL, vol. VI, p. 242-249; Hurmuzâki, Supliment D-1, p. 639-641 și Călători străini, vol. IV, p. 207-235; Mihai Viteazul m conștiința ewopeană, vol. L p. 585-590. Cât privește punctul de vedere al istoricilor poloni, dispuși și ei să exagereze efectivul oastei hii Mihai și importanța luptei de la Bucov (BucoveL sau de la Teleajen) vezi I. Corfus, Mihai Viteazul în cercetări polone recente, în "Anuarul institutului de istorie și arheologie". Iași, I (1964), p. 171-177. Din Memoriul domnului, p. 54, reiese că acesta era copleșit numeric de forțele adversnilcr. Pentru campania din toamna anului 1600, vezi C. Zagoriț, Treisprezece zile din viața militară a lui Mihai Viteazul. 7-20 octombrie 1600, Luptele cu**

polonii: Sănia-Ceptura-NIeni-Bucoveiul, București, 1908; Idem, Luptele lui Mihai Viteazul cu polonii în toamna anului 1600, Vălenii de Mintie, 1940; Alex. Culici, Războiul pentru doborârea lui Mihai Viteazul, Septembrie-Noiembrie 1600, în "România Militară", LXXVD (1940) nr. 5, p. 52-70, nr. 6, p. 49-63.

101 Memoriul, p. 54.

102 Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. L p. 623.

103 P.P. Panaitescu, opxiL, p. 284.

104 Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. L p. 580,600,603.

105 Memoriul, p. 54-55.

106 Hurmuzâki, IV, 1, p. 209.

107 DAU, voi. XL p. 586.

108 Mihai Viteazul m conștiința europeană, vol. L p. 623.

109 Constantin Rezachevici, Mihai Viteazul - de la Praga la Guruslău, în Mihai Viteazul și Sălajul, Guruslău 375, Zalău, 1976, p. 141.

110 Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. I, p. 646-647; Ion Georgescu, Baba Novac, București, 1980, p. 157; vezi și I. Crăciun, Baba Novac, generalul lui Mihai Viteazul, Cluj, 1936; Zsamoskbzy, op. ciL, p. 144 descrie torturile la care a fost supus Baba Novac și "preotul român Saski". Ars de viu, călăii îl udau pe Baba Novac cu apă pentru a-i prelungi durerile, după care a fost tras în țeapă în afara orașului.

111 Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. I, p. 646; C. Rezachevici, op. ciL, p. 145-146.

112 MomoriuL p. 55.

113 Andrei Pippidi, Mihai Viteazul în arta epocii sale. Cluj, 1987 unde sunt discutate toate operele de arată în care apare figura voievodului și întreaga bibliografie a temei.

114 C. Rezachevici, op. ciL, p. 148-149.

115 N. lorga, op. ciL, p. 206.

116 Szamoskdzy, op. ciL, p. 149; în loc de efeminați, N. lorga crede că e vorba de afemeiați!

117 N. lorga, op. ciL, p. 207; P.P. Panaitescu, op. ciL, p. 243; S. Dragomir, încă ceva despre scrisoarea apocrifă a lui Mihai Viteazul, în închinare lui N. lorga. Cluj, 1931, p. 143-152; A. Veress, Scrisorile apocrife ale lui Mihai Viteazul, în "Revista istorică română", II, 1932; p. 382-384; C. Șerban, Contribuții la repertoriul corespondenței politice și diplomatice a lui Mihai Viteazul, în Mihai Viteazul. Culegere de studii, p. 276; Al. Matei, Cele două scrisori aprocrife ale lui Mihai Viteazul din 1 mai 1601, în "Revista Arhivelor", 1976, 53, nr. 9, p. 256-266.

118 E.D. Tappe, op. ciL, p. 141.

119 A. Veress, op. ciL, vol. VI, p. 300.

120 I. Corfus, Documentele privitoare la domnia lui Simion Movilă în Țara Românească, în "Codrul Cosminului, X, 1939, vol. II, p. 238.

121 . Letopisețul Cantacuzinesc, p. 83; C. Rezachevici, Bătălia de la

Gura Nișcovului (august 1601). Contribuții privind istoria Țării Românești în epoca lui Mihai Viteazul și activitatea militară a lui Radu Șerban înaintea domniei, în "Studii", tomul 24, 1971, nr. 6, p. 1 144.

122 . C. Rezachevici, op. ciL, p. 1 147; Autorul, bazându-se numai pe scrisoara lui Mihai către arhiducele Matthias, în care nu pomenește de nici o legătură cu boierii munteni, consideră că aceștia șu pornit răscoala din proprie inițiativă, vizând interesele lor, fără nici o legătură cu Mihai. Dar sunt alte două scrisori ale lui Mhai, una către Filippo Spinelli și altele către Don Guillen de San Clemente (vezi AL. Matei, Mihai Viteazul și Sllăjul. Documente contemporane privind pregătirea, desfășurarea și urmările bătăliei de Ia Guruslău, în Mihai Viteazul și Sălajul, p. 93, 95) în care domnul afirmă că "boierii Valahiei, la cererea noastră" l-au alungat pe Simion. De altfel, după ce l-au învins pe Simion, boierii l-au recunoscut ca domn pe Mihai, iar o solie a IOT este trimisă în Transilvania in întâmpinarea lui Mihai. Vezi Ștefan Meteș, Domni și boieri din țările române în orașul Cluj și românii din Chij, Cluj, 1935, p. 26-27; Paul Abrudan, Pregătirea bătăliei de la Guruslău, Elemente de

 strategie și tactici militară în Mihai Viteazul și Sălajul, p. 180.

123 Viorica Ursu, Ieronim Crișan, Tabărahii Mihai Viteazul laMoftin, moment important în pregătirea bătăliei de la Guruslău, în "Acta Musei Porolissensis", 1977, l,p. 185-189; C. Rezachievici, Mihai Viteazul-de la Praga la Guruslău, p. 153; Nicolae Edroiu, Grațian Mărcuș, Mihai Viteazul. 1601 - Cronologie, în Mihai Viteazul și Sălajul, p. 132.

124 P. Abrudan, op. cit., p. 180; C. Rezachevici, op. cit., p. 155.

125 Geza Kovach, Unele considerațiuni cu privire la legăturile lui Mihai Viteazul cu secuii, în preajma bătăliei de la Guruslău, în Mihai Viteazul și Sălajul, p. 191-192.

126 C. Rezachevici, op. cit., p. 157.

127 S. Goldemberg, V. Șchiopu, înainte și după Guruslău (30 iulie -16 august 1601), în "Revista de istorie", 1977, 30, nr. 6, p. 1 087, cred că marșul începe la 29 iulie. C. Rezachevici, Mihai Viteazul "înainte și după Guruslău", în "Revista de istorie", 32, nr. ll,p.2152, susține data de "31 iulie, în timp ce P. Abrudan, op. ciL, p. 181, consideră ca și Ion Cupșa, Bătălia de la Guruslău, (3 august 1601), în Mihai Viteazul și Sălajul, p. 199 că acest lucru s-a întâmplat la 1 august; Grațian Mărcuș, Date noi cu privire la unele evenimente din ultinule zile ale domniei lui Mihai V iteazul în "Anuarul Institutului de Istorie și arheologie". Cluj, XIV, 1981, p. 46.

128 A. Veress, op. ciL, p. 423,426; Mihail P. Dan, Ziar ceh contemporan despre bătălia de la Goroslău, în "Anuarul Institutului de istorie națională". Cluj, IX, 1943-1944, p. 420; Mihai Viteazul îh conștiința europeană", vol. IV, p. 354-355; 356; P. Abrudan, op. ciL, p. 183; Ion Cupșa, op. cit., p. 198.

129 A. Veress, Epistolae et acta generalis Georgii Basta,

Budapesta, vol. I, p. 580.

130 Hurmuzaki, XII, p. 1211; Al. Papiu-Darian,Tesaurude monumente istorice, vol. I, p. 161; A. Veress, Documente, vol. VI, p. 432; Const. Karadja, Ziare contemporane despre bătălia de la Guruslău, în AARMSI, seria DI, L XXI, 1939, p. 189-191; Nicolae Buta, I Paesi Romeni în una serie di Avissi" della fine del cin- quecento, în "Diplomatarium italicum" Roma, II (1930) p. 234-246; Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. IV, p. 347,354; Victor Atanasiu,op. ciL, p. 282-284; Ion Cupșa, op. cit„ p. 200-202; Istoria militară a poporului român, vol. III, p. 212-214.

131 Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. II, p. 37; Hurmuzaki, XII, p. 1217; Ion Bordea, Lia Dragomir, Mihai Viteazul în viziunea cronicilor maghiare, în Mihai Viteazul și Sălajul, p. 260.

132 Ioan Nistor, Trofeele cucerite de oastea lui Mihai Viteazul în bătălia de la Guruslău, în Mihai Viteazul și Sălajul, p. 210-217; discuția amănunțită asupra numărului steagurilor capturate și bibliografia acestui episod.

133Mihai Viteazul în conștiința europeană, voi. I,p. 654-655.

134 Grigore Pop, Grațian Mărcuș, Semnificația europeană a victoriei de la Guruslău, în Mihai Viteazul și Sălajul, p. 229.

135 Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. I, p. 665-666.

136 Hurmuzaki, XII, p. 1 126; N. lorga, op. ciL, p. 213.

137 N. lorga, op. dL, p. 213; Constantin Rezachevici, Tabăra de lângă Turda

(pe câmpia Turdei) și sfârșitul hn Mihai Viteazul, în Mihai Viteazul ți Sălajul, acordă credit unor asemenea invenții și îl ia ți pe SzamoskOzy ca martor, cu toate că multe din afirmațiile acestuia trebuiesc privite cu multă, foarte multă prudență. Este vorba de acuzații formulatae după uciderea lui Mihai, ele vor fi reluate și de alți istorici supuși ai împăratului sau favorabili cauzei Habsburgilor. Vezi în acest sens Mihai Viteazul în conștiința europeană, voL II, p. 67,101-102, 305, 360,395; vol. IV, p. 352,357, 360,362, 366,368, 376.

138 Ibidem, vol. II, p. 304.

139 P.P. Panaitescu, op. ciL, p. 247.

140 Hurmuzaki, XII, p. 1 243.

141 Cronica Buzeșdlor, p. 433.

142 N. lorga, op. ciL, p. 216.

143 Mihai Viteazul în conștiința europeană, voL II, p. 186.

144 Al. Randa, op. ciL, p. 302.

145 Szamoskfizy, op. ciL, p. 189.

146 Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol I, p. 664.

CUPRINS

PREFAȚA 3

I. ȚĂRILE ROMÂNE ȘI EUROPA LA SFÂRȘITUL SECOLULUI AL XVI-LEA 7

II. ORIGINEA LUI MIHAI..... 22

III. ASCENSIUNEA..... 33

IV. DOMNUL ȘI ȚARA LA SFÂRȘITUL SECOLULUI AL XVI-LEA 45

V. RASVRATIREA..... 63

VI. ANUL MARILOR CONFRUNTĂRI..... 76

VII. TRATATIVE: SPERANȚE ȘI DEZILUZII.....114

VIII. AFIRMAREA IDEII DE UNITATE NAȚIONALA: UNIREA CU TRANSILVANIA.....146

IX. PROBLEMA UNITĂȚII ROMÂNEȘTI: CHESTIUNEA MOLDOVEI 165

L AFIRMAREA.....177

XI. ÎNFĂPTUIREA MARELUI IDEAL.....200

XII. DE LA MIRĂSLĂU PE CÂMPIA TURZII.....247

Tehnoredactare: Mariana Sivu
Tiraj: 3.000
Imprimat la Tipografia FED
Sub comanda nr.770 din data 22.11.1993
Str. Calea Rahovei nr. 147
Fax/Tel. 623.93.22

I.S.B K 973-96424-3-8